

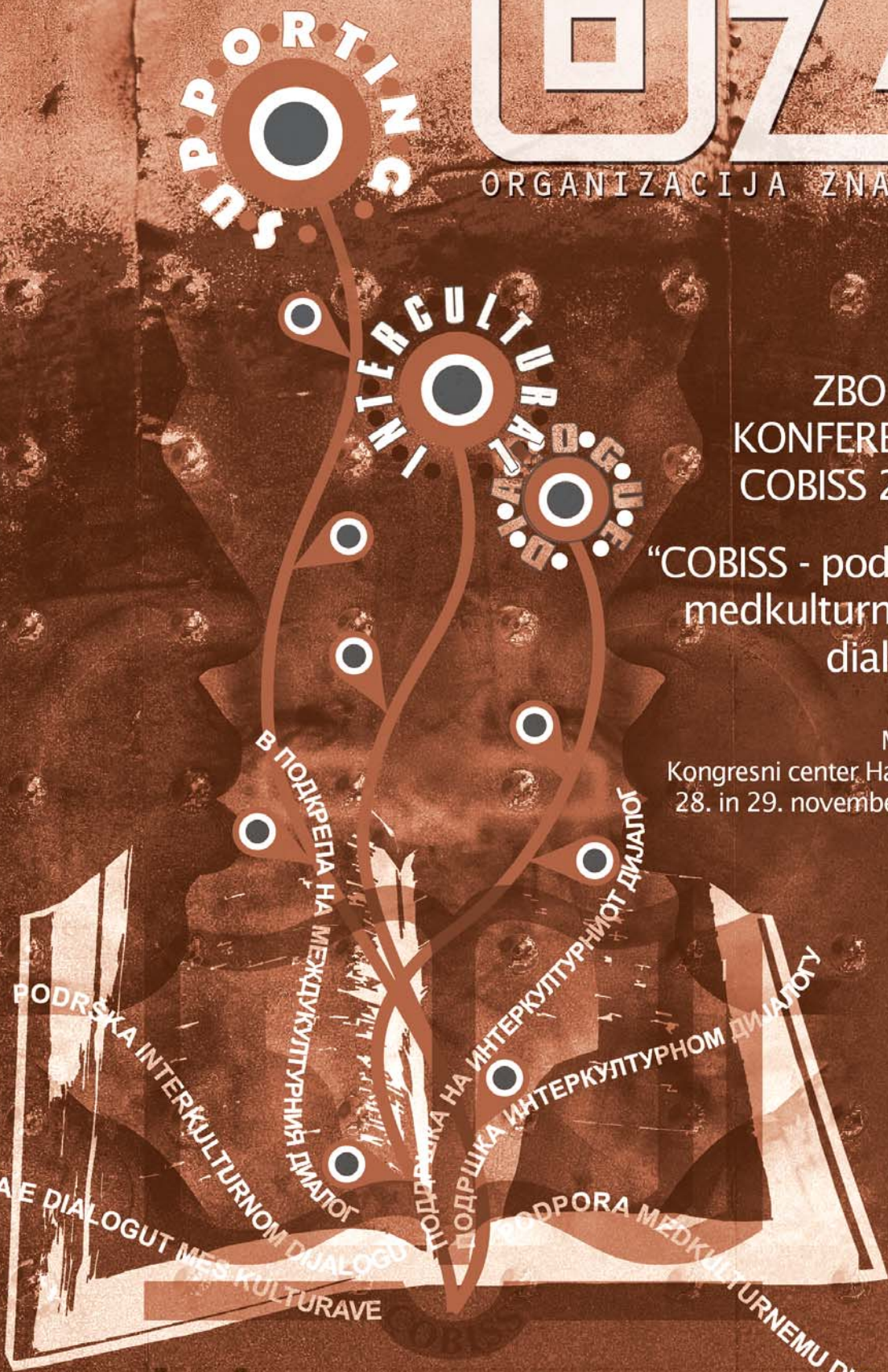

ORGANIZACIJA ZNANJA

ZBORNİK
KONFERENCE
COBISS 2007

“COBISS - podpora
medkulturnemu
dialogu”

Maribor,
Kongresni center Habakuk,
28. in 29. november 2007

maribor
kongresni center
HABAKUK

ORGANIZACIJA ZNANJA
letnik 12, zvezek 4, 2007

UVODNIK

POZDRAVNI NAGOVOR

STROKOVNI PRISPEVKI S KONFERENCE COBISS 2007

- Ingrid Parent*
Meje so, meja ni194
- Mirjam Milharčič Hladnik*
Migracije in medkulturni odnosi201
- Franci Pivec, Tvrko-Matija Šercar*
Vloga kulturnega konteksta pri nastajanju knjižničnih informacijskih sistemov
v mreži COBISS.Net206
- Tadeja Brešar*
Različnost jezikov in pisav v sistemu COBISS213
- Marta Seljak*
Nove aplikacije v sistemu COBISS218
- Andreja Krajnc Vobovnik, Matjaž Zalokar*
Kratka predstavitev novega vmesnika COBISS3/Katalogizacija228

OKROGLE MIZE

- Gordana Mazič, Alexandra Dipchikova, Jelena Djurović, Pavlina Mitrevska Gjurovska,
Nevenka Hajdarović, Marija Jovancai, Janez Jug, Anka Rogina, Ema Dornik, Jure Dimec*
Prezemanje bibliografskih zapisov iz različnih kulturnih okolij229
- Franci Pivec, Meliha Alić, Ramadan Beshiri, Borjana Hristova, Ivan Pehar,
Ranko Risojević*
Upoštevanje kulturne različnosti uporabnikov knjižnic243
- Liana Kalčina, Alexander Dimchev, Bogoljub Mazić, Ismet Ovčina, Miloš Petrović,
Zdravko Vukčević, Miodrag Dadasović*
Prispevek knjižnic k evropski identiteti252
- Boris Jesih, Frida Biščan, Jana Menaše, Rozina Švent, Ksenija Majovski,
Mateja Škofljanec*
Manjšinske knjižnice in tujejezične zbirke v funkciji medkulturnega dialoga264

COBISS OBVESTILA

ORGANIZACIJA ZNANJA

ISSN: 1580-979X

Vpis v razvid medijev MK pod številko 337.

Ustanovitelj in izdajatelj

Institut informacijskih znanosti Maribor

Za izdajatelja: mag. Tomaž Seljak

Odgovorni urednik: mag. Franci Pivec

Naslov uredništva

Uredništvo OZ

Institut informacijskih znanosti

Prešernova 17, 2000 Maribor

e-pošta: oz@izum.si

telefon: 02 2520-402

faks: 02 2524-334

Uredniški odbor

dr. Sergej Flere, dr. Maksimiljan Gerkeš,

mag. Dragotin Kardoš, mag. Franci Pivec,

mag. Gordana Popović Bošković,

Martina Rozman Salobir, dr. Marta Seljak,

dr. Tvrтко Šercar, mag. Pero Šobot, Alojz Urbajs

Uredništvo

Tehnično urejanje: mag. Boštjan Krajnc, Davor Bračko

Lektoriranje: dr. Renata Zadravec Pešec

Oblikovanje naslovnice: Andrej Senica

Tisk

Grafiti studio Maribor

Naklada

800 izvodov

Elektronska verzija

<http://home.izum.si/cobiss/oz/>

Revija izhaja četrtletno. Cena posamezne številke je 4 EUR.

Letna naročnina je 16 EUR, za študente 8 EUR. Za člane

COBISS je naročnina všteta v članarino.

<p>Publikacija sodi med proizvode, za katere se plačuje 8,5-odstotni davek od prometa blaga in storitev na osnovi 7. točke 25. člena Zakona o davku na dodano vrednost.</p>

Konferenca COBISS 2007 je bila 28. in 29. novembra v Kongresnem centru Habakuk v Mariboru. Rdečo nit konference je označeval naslov: "COBISS – PODPORA MEDKULTURNEMU DIALOGU (Na pragu Evropskega leta medkulturnega dialoga)". Organizator je izbral tudi naslednji moto srečanja "Po zaslugi informacijske in komunikacijske tehnologije je svet postal manjši, a ljudje v njem so bolj vsaksebi in osamljeni, ker se med seboj ne razumejo in se drug drugega bojijo!" S takšnim vsebinskim pristopom in s poudarjeno strpnostjo v razpravah je konferenca opravila pomembno in od vseh udeležencev priznано poslanstvo krepitev medsebojnega razumevanja in sodelovanja v regiji, ki to še posebej potrebuje.

Uvodno predavanje na konferenci je imela pomočnica kanadskega ministra za kulturno dediščino Ingrid Parent, ki je govorila o digitalnih pobudah ter partnerstvih knjižnic in arhivov za svet brez meja. Sodelovanje te izjemne strokovnjakinje in visoke funkcionarke Ifle je bilo še dodatno zanimivo zaradi njenega slovenskega porekla. Tematski okvir so z uvodnimi prispevki zaokrožili še Mirjam Milharčič Hladnik, Franci Pivec in Tvrčko M. Šercar, Tadeja Brešar, Marta Seljak ter Andreja Krajnc Vobovnik in Matjaž Zalokar. Na štirih okroglih mizah je sodelovalo doslej največje število referentov iz knjižnic v mreži COBISS.Net, ki so naslovno problematiko vsake od okroglih miz osvetlili skozi izkušnje držav, od koder prihajajo. Program konference je sklenil panel o zasnovi in organizaciji posebnega programa študija informacijskih znanosti in knjižničarstva (2. bolonjska stopnja – magister, na Univerzi v Zadru, ki ga je vzpodbudil IZUM, namenjen pa je knjižničarjem iz držav Zahodnega Balkana, ki doma nimajo možnosti takega izobraževanja.

V zborniku so objavljena vsa uvodna predavanja ter tisti prispevki z okroglih miz, ki smo jih od avtorjev prejeli v pisni obliki.

Ob konferenci COBISS 2007 je bila slovesno obeležena tudi 20-letnica sistema COBISS, kar smo dokumentirali v prilogi COBISS Obvestila.

16. konference COBISS se je udeležilo 414 udeležencev, od tega iz Albanije 42, iz Bosne in Hercegovine 36, iz Bolgarije 51, iz Črne gore 24, iz Hrvaške 10, s Kosova 25, iz Makedonije 45, iz Srbije 59 ter 119 iz Slovenije in drugih držav. S svojo prisotnostjo so jo počastili pomembni gostje, med katerimi posebej omenjamo slovensko ministrico za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo Mojco Kucler Dolinar. Družabni del konference so gostili sponzorji Sinfonika, HP in ProQuest.

Izkazalo se je, da so konference COBISS segle v tolikšno širino, da je IZUM kot organizator prisiljen razmišljati o racionalizaciji virov, ki jih takšen dogodek angažira. Zelo verjetno se bo letni ritem dosedanjih šestnajstih letnih konferenc spremenil v dvoletnega in bo 17. konferenca COBISS leta 2009.

Franci Pivec

Mag. Tomaž Seljak, direktor IZUM-a

Letošnja konferenca ima še poseben pomen, saj z njo proslavljamo 20-letnico delovanja COBISS-a. Sredi osemdesetih let, ko smo se polni navdušenja podajali v vsakovrstne informacijske projekte, si je bilo težko predstavljati, kaj bo nastalo iz knjižnične informatike. Ustvarili smo informacijski sistem, ki ga povsem pravilno označujemo kot "intelektualno infrastrukturo". Začetni koncept je bila "avtomatizacija knjižničnih funkcij", in še danes se za COBISS neredko uporablja ta označba, ki pa je veliko preozka. Iz nje izhaja napačen pogled, da se v knjižnicah ni spremenilo nič bistvenega in da so le posamezne rutinske naloge prevzeli računalniki. Vsi pa vemo, da ni tako in da je današnja knjižnica zelo drugačna od tiste izpred četrto stoletja. Zato se samo zelo površnemu in nepoučenemu opazovalcu lahko dozdeva, da so se v knjižnici spremenile le naprave. V resnici se je spremenilo celotno knjižničarstvo!

Ljudski rek pravi, da "več glav več ve" in v znanosti o menedžmentu že vse od njenih začetkov iščejo postopke, kako dejansko povezati pamet. Znanje je pač neusahljiv vir in prinaša odločilno tekmovalno prednost, a le, če ga znamo pravočasno najti in učinkovito uporabiti. Pa vendar je znanje v glavah najpogosteje nevidno, lahko bi rekli, kot jutranja rosa na širni poljani: ob prvih sončnih žarkih se zalesketa, ko pa se pojavi žejja, je ni nikjer več.

COBISS je način, kako organizirati znanje, da je dostopno takrat, ko je potrebno. Če se še malo vrnem k "žeji"; potešimo jo tako, da odkrijemo "izvire" znanja, jih speljemo v "zbiralnike" znanja in od njih dalje razvejamo mrežo do uporabnikov, ki jih je "zažejalo" po znanju. Vse to skupaj je COBISS in zato ga imamo za "infrastrukturo znanja".

Jasno je, da morajo obstajati kakovostni "izviri znanja" – to so naši raziskovalci, inovatorji in strokovni delavci vseh vrst. Prav tako je jasno, da morajo obstajati čim obsežnejši "zbiralniki znanja", to so knjižnice, mediji in založništvo sploh, vse pogosteje pa tudi digitalne baze podatkov ipd. In jasno je tudi, da morajo obstajati pametne razvojne službe na vseh ravneh, od malih podjetij do vrhovne vlade, ki vedo, čemu služi znanje. Med njimi pa morajo obstajati povezave, vendar ne le žice, ampak tisto, kar po njih teče – ustrezno konsolidirane in standardizirane informacije. Že na samem začetku, pred dvajsetimi leti, je pri COBISS-u težišče razvoja prešlo od "trde" strojne opreme na "mehke" sestavine, med katerimi je tudi programska oprema, vendar ne prevladujoča. Enako pomembna kot računalništvo je namreč tudi informacijska znanost. Ta je bila v naslovu našega inštituta že tedaj, ko večina še ni vedela ali ni hotela vedeti za njen obstoj in pomen. No, sedaj je to hvala bogu zgodovina in deležni smo temeljnega razumevanja, saj v informacijski družbi, za katero se imamo, res ne more nihče več mimo konceptov "informacija" in "znanje", kar je osnovna domena IZUM-a.

Od petih knjižnic na začetku se danes približujemo številki 500 knjižnic v mreži COBISS.Net. Za tem vzponom so skriti ogromni skupni napor, saj nobena knjižnica v "polnopravno članstvo" ne pride kar tako, z administrativno včlanitvijo. Vsaka mora skozi reorganizacijo in tehnološko prenovu, kar je zahteven in dolgotrajen projekt. Za Slovenijo lahko rečemo, da smo informatizirali knjižnice do te ravni, ki je zgledna tudi za EU. Vendar še nismo opravili vsega: čakajo nas še šolske knjižnice, pri katerih se je šolska oblast končno odločila za podporo njihovi vključitvi v COBISS, na kar so učitelji in mladina že težko čakali. Veseli smo, da se je začelo premikati tudi pri cerkvenih in samostanskih knjižnicah, ki bodo s svojimi zakladi presenetile kulturno javnost.

COBISS.Net je mednarodna mreža, ki sega v mnoge države. Ne razvija se povsod s tako hitrostjo, kot bi si želeli, vendar to ni odvisno samo od nas. V nekaterih državah poteka razvoj zelo uspešno in tam bodo številke o vključenih knjižnicah hitro poskočile v stotine. Tisoč in več knjižnic v mreži, ki se nam obeta v prihodnosti, predstavlja velik porast koristnih bibliografskih informacij v povezanih bazah podatkov, obenem pa ponuja neizčrpano skupno zbirko knjižničnega gradiva, kar si vsaka posamezna država zase nikoli ne bi mogla privoščiti. Postajamo resnično velika in učinkovita mednarodna knjižnična mreža in COBISS.Net bo jutri vzor drugim evropskim regijam.

Letošnji naslov konference je “COBISS – podpora medkulturnemu dialogu”. Zanj nas je motiviralo Evropsko leto medkulturnega dialoga, ponuja pa nam priložnost, da na neki način potegnemo črto pod dosedanjih 15 konferenc. Prepričan sem, da se vsi, ki ste bili udeleženci konferenc v preteklih letih, strinjate z oceno, da je bilo povezovanje in sodelovanje med knjižničnimi sistemi v regiji izrecen skupni imenovalec vseh naših konferenc. Pri nas je dialog potekal tudi takrat, ko je drugod zastal. Morda smo bili uspešni prav zato, ker nismo nikoli niti za trenutek pozabili, da je treba brezpogojno spoštovati in tvorno upoštevati kulturno raznolikost. Ves čas smo vedeli, da je ravno v raznolikosti “čar” tega izjemnega dela Evrope in COBISS ima poseben pomen zato, ker ta pisan kulturni mozaik odkriva celemu svetu. Vse pa je odvisno od medkulturnega dialoga, zgrajenega na medsebojnem spoštovanju in odprtem povezovanju v regiji, ki so jo žal doletele tudi tragične preizkušnje. COBISS želi biti nesebična podpora vsem tistim, ki začenjajo nov razvojni vzpon.

Razkrila se nam je usodna pomembnost medkulturnega dialoga. Morda zveni preveč patetično, če rečemo, da je prav vanj položeno upanje za Evropo resnične demokracije, vendar je tako mislil že France Prešeren, ko je zapisal:

“Žive naj vsi narodi, ki hrepene dočakat’ dan, da koder sonce hodi, prepir iz sveta bo pregan.”

Kaj je to drugega kot program medkulturnega dialoga! Slovenija ga je sprejela za svojo državno himno in to nas obvezuje. Zato je še kako prav, da je tudi naš COBISS podpora medkulturnemu dialogu. Prav je tako in ponosni smo na to!

Priporočam vam konferenčni program, ki smo ga sestavili z željo, da bi skozi uvodna predavanja spoznali razsežnosti večkulturnosti in medkulturnega dialoga ter njun pomen pri dosedanjem razvoju COBISS-a. Zasnovali smo okrogle mize o bistvenih odprtih temah večkulturnosti v sodobni Evropi, na katerih bodo kot uvodni razpravljavci sodelovali številni gostje, pričakujemo pa tudi zanimivo izmenjavo pogledov. Predstavili bomo “projekt”, po katerem si boste letošnjo konferenco še posebej zapomnili: program in pogoje vključitve v posebni študij informacijskih znanosti – knjižničarstva na 2. bolonjski stopnji za naziv magistra, ki ga bosta izvajali Univerza v Zadru in Univerza v Ljubljani, vzpodbudo za njegovo organiziranje pa je dal IZUM, ki je zagotovil tudi financiranje. Za uspešno širitev mreže COBISS.Net je namreč potrebno visoko strokovno znanje in to je ena od poti, da pridemo do njega.

Tudi za konferenco COBISS 2007 si želimo, da bi bila predvsem priložnost za predstavitev in prevzemanje primerov dobre prakse v knjižničarstvu. Želimo, da bi si izmenjali strokovne izkušnje in navezali čim več strokovnih stikov. Res je, da nam sodobna informacijska in komunikacijska tehnologija omogoča neomejene stike na daljavo, preko katerih lahko postanemo znanci, a da bi postali prijatelji, je še vedno nepogrešljiv pogled iz oči v oči.

MEJE SO, MEJA NI

Ingrid Parent

Library and Archives Canada

Kontaktni naslov:
ingrid.parent@lac-bac.gc.ca

Izveleček

Tehnologija nam odpira možnost, da zajamemo informacijsko neskončnost. Globalizacija v zanimivem obratu krepi želje po prepoznavanju identitete posameznikov in narodov. Knjižnice imajo pri tem veliko odgovornost, ki jo lahko uspešno izpolnijo le v povezavi z drugimi institucijami, ki so zadolžene za dokumentarno dediščino. Uporabnikov ne zanima, kje se informacija nahaja, hočejo le hiter in enostaven dostop do nje. To je bilo odločilno, ko sta se leta 2004 združila Kanadska nacionalna knjižnica in Državni arhiv v LAC. Zlitje dveh organizacij sproža sinergijske učinke v prid Kanadčanov. Ti predstavljajo izrazito večkulturno populacijo, kar LAC upošteva pri gradnji zbirk, zagotavljanju dostopnosti in ponudbi storitev. Najpomembnejši potekajoči projekti se nanašajo na digitalizacijo in uporabo spleta, pri čemer je najbolj dolgoročen Projekt Kanada, s katerim bo digitalizirana celotna kanadska dokumentarna dediščina zadnjih 300 let. To bo odločilen prispevek LAC k identiteti Kanade in k njenemu prihodnjemu razvoju. Vlada je projekt vgradila v kanadsko digitalno informacijsko strategijo. Obširno ukvarjanje z digitalnim gradivom je bil razlog, da LAC sodeluje v skupini štirih nacionalnih knjižnic, ki pripravljajo novo katalogizacijsko orodje RDA.

Ključne besede:

Knjižnica in arhiv Kanade, LAC (Library and Archives Canada), digitalno gradivo, identiteta, dokumentarna dediščina, večkulturnost, Projekt Kanada (Canada Project)

Abstract

New technology provides a possibility of capturing the information infinity. In an interesting turn of events, globalisation strengthens the desire to recognise the identities of individuals and nations. Libraries have a great responsibility in this respect and can only successfully fulfil it in association with other institutions in charge of documentary heritage. Users are not concerned with the location of information; what they want is quick and easy access to it. This was crucial when in 2004, the National Library of Canada merged with the National Archives of Canada to form Libraries and Archives Canada (LAC). The merger of the two organisations is carried out so as to trigger synergy effects for the benefit of Canadians. These constitute a distinctly multicultural population and the LAC takes this fact into consideration in building its collections, ensuring accessibility and providing its services. The most important ongoing projects refer to digitisation and internet use whereby the most long-term one is the Canada project aimed at digitising the entire Canadian documentary heritage of the past 300 years. This will be the LAC's major contribution to Canada's identity and to its future development. The Government has integrated the project into the Canadian digital information strategy. Dealing with the digital material so extensively was the reason why LAC participates in the group of four national libraries working on the preparation of RDA, a new cataloguing tool.

Keywords:

Library and Archives Canada, digital material, identity, documentary heritage, multiculturalism, Canada Project

UVOD

William Lyon MacKenzie King (1938), kanadski ministrski predsednik z najdaljšim stažem, je nekoč potožil, da

ima Kanada preveč geografije in premalo zgodovine. Če bi govoril o Sloveniji, bi verjetno ugotovitev obrnil. Slovenska zgodovina je namreč dolga in zanimiva. Slovenci so si skozi stoletja izborili svojo enkratno podobo, v kate-

ri se združujejo teksture in ideje iz različnih etničnih vplivov, kar daje temi te konference prav poseben pomen.

Prepričana sem, da postaja COBISS velika zgodba o uspehu, ki prestopa mnoge meje in vsi ste lahko ponosni na to, kar ste skupaj dosegli. Impresivno je videti toliko ljudi, ki so prišli na konferenco razpravljat o širšem in boljšem sodelovanju pri zagotavljanju bibliografskih storitev in organizaciji znanja.

Veliko bi bilo treba povedati o medkulturnem dialogu v kontekstu digitalnih aktivnosti v knjižnicah in arhivih. Jaz bom govorila o nekaterih priložnostih, ki jih ponuja internet pri povezovanju zgodovine in kulture, in opisala bom nekaj primerov v državi, od koder prihajam.

POMEN NESKONČNOSTI

Začela bom s citatom enega najslavnejših angleških pesnikov Williama Blakea izpred 200 let: "Gledati svet v zrnu peska in nebo v divjem cvetu, zadržati neskončnost v dlani tvoje roke in iz ene ure narediti večnost." (Blake, 1917) Tehnologija nam daje misliti, da morda res lahko zadržimo večnost v naši dlani. Danes si lahko predstavljam dlančnik ali Blackberry, ki za mnoge od nas hrani informacije oz. nas z njimi povezuje. Morda je že na vidiku dan, ko bomo lahko držali vse znanje tega sveta v svoji dlani?

Tehnologija omogoča tudi globalizacijo in ta nas navdaja z vero, da živimo v svetu brez meja med državami, skupnostmi, kulturami in strokami. Odprl se je svet informacij, kjer imajo mnogi ljudje hkraten dostop do istih sporočil. Meje med akademskimi in neakademskimi raziskavami so vse manj jasne. V našem času se vsakdo, ki deska po internetu, ozira za informacijami in teh je na spletu neskončno veliko.

POSLEDICE ZA NARODNO IDENTITETO

Kako ta novi svet globalne izmenjave informacij vpliva na idejo narodne identitete? Danes ljudje niso več zgolj pripadniki narodov, ampak se vključujejo v virtualne "prostore", ki se raztezajo na tisoče kilometrov daleč in prestopajo vse državne meje. Zanimivo pa je, da prav globalizacija krepi željo po ohranitvi narodne samobitnosti in iz te potrebe ljudi po samoutemeljitvi se obnavlja pomen prostora in identitete, ki se je začel že izgubljeni. Morda prav izgubljenost v neskončnosti vzpodbuja potrebo po domu? Praviloma prav tisti, ki so zapustili svojo domovino, najbolj vneto brskajo po spletu za informacijami o deželi, iz katere so odšli, in narodna identiteta je posebej močna v skupnostih priseljencev, ki se povezujejo preko interneta.

Čeprav se imamo za državljane sveta in brez težav potujemo preko neštetihih meja – časovnih in prostorskih

– bomo še naprej hrepeneli po enkratnem občutju narodne identitete, ki nas opredeljuje, kdo sploh smo.

VLOGA SPLETA

Splet je mesto, kjer se knjižnice, arhivi, galerije in muzeji srečujejo z novim medijem, da bi okrepili svoj vpliv na narodno identiteto. Splet je veliki združevalec, ki povezuje ogromne in naraščajoče volumne informacij, kar omogoča tehnologija, ter te informacije ohranja, kar omogočajo institucije, kakršna je naša.

Tehnologija zagotavlja tudi rešitve za upravljanje s temi informacijami, omogoča njihovo dostopnost, zato knjižnice in arhivi intenzivno izrabljajo njen potencial, da lahko izpolnjujejo svoje poslanstvo. Knjižnice in arhivi hranijo različne informacije, ki sooblikujejo narodno identiteto na področjih umetnosti, kulture, glasbe, osebnosti, kulinarike, zastav, himn, politike, turizma, pogovarjanja, mode, inovacij itd. Splet je sposoben obnoviti zgodovino – ustvariti enovite in holistične obnove dogodkov, ki tvorijo narodno zgodovino in imajo simbolno moč.

Vse bolj spoznavamo, da znanje ni več nekaj "fiksnege". Veliko bolj je podobno procesu, ker je spremenljivo, prilagodljivo in v nenehnem gibanju. Na ta način znanje odseva tudi zgodovino samo, ki se razteza daleč v preteklost in obenem kaže pot v prihodnost ter ustvarja kontinuum idej in njihovo stalno pretakanje. To me je spomnilo na nekega drugega bivšega predsednika kanadske vlade, sira Wilfrida Laurierja pred stotimi leti. Ko sta se provinci Saskatchewan in Alberta leta 1905 pridružili konfederaciji, je v Edmontonu nagovoril ljudi iz teh krajev, ki so bili večinoma priseljenci: "Povsod vidim upanje. Povsod vidim trdno odločenost, pogum in navdušenje, da se soočite s težavami in rešite probleme. Ne pričakujemo in nočemo, da bi pozabili deželo, od koder izvirate. Imejte v mislih svojo preteklost, a imejte v mislih tudi svojo prihodnost. Mislite na deželo svojih prednikov, a mislite tudi na deželo svojih otrok." (Laurier, 1905)

Laurier je dobro razumel tisti del zgodovine, s katerim se spoprijemamo še danes. Izrekel se je za kontinuiteto kulture, ki so jo prinesli predniki iz svojih prekomorskih tradicij in jo nadgrajujejo pričakovanja njihovih otrok v novem svetu. Razumel je, da zgodovina ni nespremenljiv dokument ali dokončana zgodba, ampak je proces dialoga med generacijami. Na ta način se svetovi zgodovine, narodne identitete in spleta mešajo v spektakularni sinergiji. Splet sam, z nenehnimi spremembami in pretoki, z nagnjenjem do razgovora in s svojo spontanostjo, je čudežno zmogljivo orodje za povezovanje preteklosti s sedanostjo in prihodnostjo. Knjižnice in arhivi lahko to orodje 21. stoletja izkoristijo na mnoge načine.

NOVA VLOGA KNJIŽNIC

Lynne Brindley (2002), izvršna direktorica Britanske knjižnice, je opredelila vlogo knjižnic v 21. stoletju v smislu njihovega prilagajanja digitalni dobi. V to je zajela:

1. podpiranje raziskovalnega dela,
2. varovanje kulturne in intelektualne dediščine z zagotavljanjem mesta za narodno kulturno identiteto,
3. podpiranje ekonomije znanja,
4. podpiranje izobraževanja in vseživljenjskega učenja,
5. podpiranje razvoja skupnosti,
6. podpiranje državljanov,
7. vodenje knjižničnega sistema.

Vse te vloge močno poudarjajo potrebe uporabnikov in odražajo širše informacijske zahteve 21. stoletja. Uporabnike vedno manj zanima, od kod prihajajo informacije oz. v kakšnih oblikah so podane, pomembneje je, da jih lahko pridobijo hitro in enostavno. Najuspešnejši iskalnik je Google, ker omogoča hiter in enostaven dostop do ogromne količine informacij. Lahko gre za knjigo, dnevnik, zvočni posnetek, fotografijo, film ipd. in lahko se nahaja v knjižnici, galeriji, muzeju ali arhivu – komu mar. Pomembna je vsebina in tudi to, kako je ta vsebina urejena ali prirejena ter predstavljena uporabniku.

Splet nam omogoča, da se spomnimo preteklosti kot holistične lokacije, kjer dokumenti, artefakti, slike, knjige, zgodovinski kraji in fotografije sobivajo, informirajo drug drugega in kolektivno oblikujejo del konteksta slehernega zgodovinskega dogajanja. Ko so nastale, so vse te vsebine nastopale skupaj, nato pa so jih teritorialne in institucionalne meje razdelile in so nekatere od njih pristale v muzejih, druge v arhivih, galerijah in knjižnicah. Splet nam omogoča, da obnovimo preteklost in vse te elemente spet združimo v novit pogled. Na ta način lahko splet prispeva k razumevanju slehernega objekta, njegovega pomena, njegovega mesta v zgodbi.

Pri vsem tem ni neobhodna fizična spojitev institucij, je pa treba razviti strategije za harmonizacijo iskalnih orodij za vse različne ustanove in podatkovne baze ter obnoviti zgodbe na način, da bodo institucionalni zidovi iz njih izginili.

PARTNERSTVO KNJIŽNICE IN ARHIVOV KANADE

Prepoznavajoč omenjene trende združevanja zbirk in zgodb, se je Kanada odločila za smeje korake. V Library and Archives Canada (LAC) smo zastavili svojo vizijo prihodnosti. Leta 2004 smo sestavili skupaj nekdanjo Nacionalno knjižnico, ki je bila ustanovljena leta 1953, in

nekdanji Nacionalni arhiv, katerega začetki segajo v leto 1872. Ni šlo zgolj za idejo formalne združitve obeh institucij pod eno streho, ampak za nastanek nečesa novega.

Zakaj združitve? Obstajalo je več razlogov, v osnovi pa sta oba direktorja dojela, da njuni strateški načrti in vizije glede zadovoljevanja potreb in pričakovanj Kanadčanov sovpadajo, še posebej v pogledu digitalne dobe. Porabili smo ogromno časa za določanje, kam elektronske publikacije sploh spadajo. Je spletna stran publikacija ali elektronski zapis? Jih bo zbirala knjižnica ali arhiv? In, kot sem rekla prej, uporabnikom in raziskovalcem je popolnoma vseeno, kje se te informacije nahajajo, želijo le priti do njih.

Zaposleni v obeh institucijah so imeli komplementarno strokovno usposobljenost za pridobivanje, opisovanje in varovanje dokumentov in publikacij. Zakaj ne bi stopili skupaj in izkoristili dobrih strani večje in močnejše institucije, ki lahko bolje služi Kanadčanom in zagotovi uspešnejše vodenje naše stroke in naših struktur? Pridobili smo močnejši glas pri posredovanju in vplivanju znotraj vlade in njenih izpostav glede knjižnic, arhivov in informacijskih institucij sploh. Seveda je bilo zelo dobrodošlo, da sta oba direktorja delala z roko v roki. Vlada združitve ni zahtevala iz političnih ali ekonomskih razlogov, ampak je šlo za praktični in povsem prostovoljni predlog formiranja nove institucije znanja z izoblikovano vizijo prihodnosti.

Naše združene zbirke so velike in raznolike, z mnogimi milijoni enot. Najhitreje rastoči del naše zbirke pa je najnovejši, ki zajema digitalna in online gradiva, saj smo obvezni izvod razširili tudi na online publikacije.

Želim poudariti, da združitve naših dveh institucij, ki se ukvarjata z dokumentarno dediščino, ni nujno vzorec za vse države zgolj zato, ker se je pač pri nas izkazal za uspešnega. V našem primeru so obstajali vsi potrebni pogoji, ne vem pa, če je tako tudi v vaših državah. Moj edini namen je, da bi vas vzpodbudila k razmisleku o prednostih in slabostih in k preveritvi nekaterih idej tudi v vašem okolju. Kanadčanom je nova institucija prinesla nesporno prednost v pogledu razvoja v družbo znanja. Smo okno, ki zagotavlja dostop do presenetljivega zapisa naše kolektivne izkušnje in do naše celotne narodne ustvarjalnosti.

Fizično zlitje dveh institucij je ena stvar, toda združili smo tudi dve stroki, knjižničarje in arhivarje, ki niso imeli vedno enakega pogleda na vse stvari. To je eden najzanimivejših vidikov združitve – odprava meja, ki so obstajale med različnimi ločenimi disciplinami in zastavitev skupnega dela, ki bi kar najbolje služilo interesom kanadskega občestva. Morali smo prestopiti visoke ograje naših individualnih strokovnih vrtičkov, da bi imeli veliko širši pogled in bili bolj odprti do naših uporabnikov.

Naša prihodnost je odvisna od družbenega okolja, ne pa od naših notranjih interesov in od ambicij posameznih strok. Dober primer je področje opisa, kjer so arhivarji in knjižničarji tradicionalno bolj zainteresirani za zagotavljanje brezhlebnega zapisa, vključno s kontrolo in avtentikacijo, namesto da bi se osredotočili na to, kakšen način zapisa bi bil najboljši za uporabnikovo raziskovanje in informiranje.

Naš načrt je razviti na-znanju-temelječo institucijo, ki združuje vse oblike dokumentarnega gradiva, od tiskane ga in filmanega do elektronskega, in jamči, da bo vse to relevantno in dostopno Kanadčanom po vsej državi in ne le v prestolnici Ottawi. Seveda je potreben čas, a pot, po kateri smo krenili, je vznemirljiva tako za našo organizacijo kot za stroko, ki ji pripadamo.

Znova in znova so nam Kanadčani dopovedovali, da jim je čisto vseeno, od kod prihaja gradivo, ki ga potrebujejo. Izzvali so nas, da smo na novo premislili celoten pomen dediščine. Z uvedbo pojma "dokumentarna dediščina" smo razširili idejo o tem, kaj moramo zbirati, hraniti in deliti s Kanadčani. Kanadski kolektivni spomin sedaj vključuje tako bloge kot knjige, tako spletne strani kot umetniške risbe, tako zvočne zapise kot rokopisne dnevnike. Knjižnice in arhivi niso več le skladišča gradiva, ampak so prostori druženja, vzpostavljanja stikov, pogovarjanja in družbene interakcije. Na ta način se dve stroki res prepletata, da bi v novi organiziranosti zagotovili najodličnejši servis svojim klientom, v vse večji meri preko spleta.

NAŠI UPORABNIKI SO ZELO RAZLIČNI

LAC je državni zavod in iz tega izhaja, da mora odražati raznolikost kanadske izkušnje. Po štetju v letu 2001 je 47 odstotkov Kanadčanov izkazalo etnični izvor, ki je drugačen od kanadskega, britanskega ali francoskega. (Statistics, 2001) Kar 23 odstotkov kanadske populacije, v starosti 15 let in več, je bilo rojene zunaj Kanade. (Statistics, 2003) Po navedeni statistiki govorijo Kanadčani preko 100 jezikov in med petimi v družini najpogosteje uporabljanimi jeziki v Kanadi so ob angleščini in francoščini tudi kitajščina, italijanščina, nemščina, punjabi in španščina (Statistics, 2001). Z drugimi besedami, nam etnična in kulturna raznolikost ni tuja. To je eden od razlogov, da LAC v znatni meri izrablja različne jezikovne sposobnosti naših sodelavcev za pripravo katalogizacijskih opisov. Isto ekspertno osnovo uporabljamo tudi za urejanje in opisovanje naših večkulturnih fondov. Kot primer naj navedem, da smo pravkar objavili online popis transliteracijskih shem, ki pomagajo tako nam kot drugim kanadskim knjižnicam pri opisovanju virov, izdanih v različnih pisavah.

Zelo neposredno sodelujemo s kulturnimi skupnostmi in združenji, knjižnicami in arhivskimi mrežami, jezikovnimi in kulturnimi centri ter drugimi organizacijami, s katerimi delimo skupne interese za usklajevanje programov, zbirk in servisov, ki so odsev raznolikosti naše skupnosti.

Publikacije etničnih izdaj pridobivamo preko obveznega izvoda; nadalje sodelujemo z etnokulturnimi organizacijami pri pridobivanju njihovih zapisov in zbirk; naše javnoprogramske aktivnosti dosledno upoštevajo našo večkulturno dediščino, vključno s filmskimi festivali, online in potujočimi razstavami in javnimi branji; in poleg tega digitaliziramo dele naših zbirk ter oblikujemo razstave, ki si jih lahko ogledajo milijoni ljudi po vsej državi. Vse to počnemo, ker vemo, da imajo informacije moč, da spremenijo naše življenje. Vse, kar posredujemo, to pa so predvsem natančni zapisi naše kulturne dediščine, lahko sproži pozitivne spremembe.

Navedla bom primer potujoče razstave "Kje so otroci?", preko katere smo povedali na stotine doslej nerazkritih zgodb staroselskih deklc in dečkov, ki so jih odtujili njihovim družinam in jih v obdobju 1892–1969 namestili v kanadske internate in verske šole, da bi jih tako prisilili k uporabi angleščine in francoščine. Skozi zapise iz tistega časa, ki jih hranimo pri nas, smo omogočili Kanadčanom prepoznati vpliv nekdanjih odločitev na današnje življenje, kar zna biti tudi boleče.

Večina teh odzivov na našo preteklost je omogočila šele digitalna tehnologija, ki zagotavlja stalen dostop od vsepovsod do doslej nepojmljivega obsega informacij.

DIGITALNE POBUDE

Za razliko od preteklosti, ki je slonela na papirju in tisku, večina današnje kulturne dediščine nastane v digitalnem formatu. Pohišstvo, ki smo ga uporabljali za shranjevanje naših zakladov, lahko sedaj odnesemo na podstrežje, zamenjali pa so ga biti in bajti v spominskih enotah naših osebnih računalnikov ter spletnih strani. Že samo pogovarjanje s pomočjo računalnika je privzelo obliko artifakta, saj so elektronska pošta, blogi in klepetalnice način zapisovanja izmenjave idej. Ta nova "pokrajina" je dramatično spremenila pričakovanja ljudi glede informacij in dostopa in mi se moramo s tem soočiti.

Kurtu Vonnegutu ml., ameriškega pisatelju, rojenemu leta 1922, pripisujejo misel, ki se mi zdi danes izredno pomembna: "Življenje teče mnogo prehitro, da bi ga naše razmišljanje sploh še dohitevalo. Toda kako naj ljudi prepričamo o tem, ko pa oni še kar naprej vztrajajo pri kopičenju informacij." Ni dvoma, da ima prav. Vsakih petnajst minut na svetu nastane tolikšna količina podatkov, kolikor jih je shranjenih v celotni Kongresni knjižni-

ci. Leta 2006 je bil svetovni obseg kreiranih, prenesenih in kopiranih digitalnih informacij trimilijonkrat večji od vseh knjig, ki so bile kdaj natisnjene (IDC, 2007). Kako naj ljudem ponudimo vse te vsebine?

Ena od poti za zagotovitev večje dostopnosti je združevanje številnih posameznih podatkovnih baz. Pri nas vzdržujemo vzajemni katalog publiciranega gradiva, shranjenega v vseh knjižnicah v naši državi in sedaj smo k temu katalogu dodali še metapodatke za arhivske zbirke. S transparentnim povezanim iskanjem bodo naši uporabniki lahko preiskovali katalog, ki zajema 38 milijonov zapisov o gradivu v 1.300 knjižnicah ter 7 milijonov zapisov, ki se nanašajo na kolekcije v našem arhivu in še v 200 drugih arhivih v Kanadi.

Prizadevamo si čim več informacij ponuditi online in letno digitaliziramo okoli 7 milijonov strani.

V nedavni raziskavi nam je 88 odstotkov Kanadčanov povedalo, da želijo informacije LAC pridobivati preko spleta in jim ni do fizičnega prihajanja v knjižnico (EKOS, 2007). Odkar smo pred nekaj leti vpeljali našo spletno stran, je le-ta hitro postala ena od najbolj obiskanih strani kanadske državne uprave.

Če se vrnem k vlogi knjižnic, kot jo je začrtala Brindlyjeva, lahko rečem, da naše online pogovarjanje s Kanadčani, občutno pripomore k oblikovanju jasnejše kanadske identitete ter ustvarja prostor za kulturno razpravljanje in izmenjavo, kar vse nas prepričuje, da je tehnologija, kakršna je Web 2.0, odločilna za medkulturni dialog. V nadaljevanju bom navedla nekaj primerov našega delovanja, ki se odvija v partnerstvu z drugimi in ki bi lahko pritegnilo tudi zanimanje udeležencev konference.

MODELI, PROJEKTI IN EKSPERIMENTI

Najprej bi predstavila izjemno uspešno partnerstvo v projektu Poimenovanje (Project Naming). Tisoči Inuitov, eskimskih prebivalcev, so upodobljeni na slikah v naši zbirki fotografij. Angleži ali Francozi na fotografijah imajo vsi pripisana svoja imena – polkovnik Smith, gospod Jones. Toda domorodci so vsi poimenovani le kot “Indijanec”, “Eskim”. Te fotografije smo digitalizirali, jih prenesli na CD-Rom in jih predali domorodskim študentom iz severne Kanade, da bi identificirali te neimenovane posameznike. To je bila neverjetna in ganljiva izkušnja. Za okoli 70 odstotkov posameznikov, ki niso imeli imen, smo ugotovili njihovo identiteto. Projekt Poimenovanje je v naši Severni skupnosti sprožil razprave med starejšimi in mlajšimi generacijami, kar je okrepilo kulturno identiteto na najbolj osnovni ravni: z vrnitvijo identitete prednikom in z odkrivanjem družinske zgodovine. Z drugimi besedami – dobili smo zgodovino v prvi osebi ednine, mojo zgodbo, moje ime.

Povsem drugačen je Projekt Kanada (Canada Project). Študije so pokazale, kar lahko vidimo tudi v naših lastnih družinah, da mlada generacija verjame, kako je na spletu dosegljivo prav vse, in ne ve, da obstaja velik razkorak med tistim, kar je digitalizirano, in tistim, kar še vedno obstaja le v tiskani obliki ali v AV-formatu. Milijoni zvezkov ležijo v arhivih in v knjižnicah po državi, ki jih nihče nikoli ne vzame v roke. Če bi zajeli vse te informacije, bi se povzpeli do vodilnega položaja v digitalni ekonomiji in bi omogočili dostop do velikanske zbirke vrednega gradiva, ki nas opredeljuje, kdo smo kot država in kot državljani.

Projekt Kanada je naravnano v prihodnost in poudarja samoiniciativnost. Načrtujemo, da bomo digitalizirali vso kanadsko dokumentarno dediščino ter jo ponudili online, kar doslej ni uspelo še nobeni državi. Verjamem, da je to uresničljiv projekt. Naš publiciran “output” v zadnjih 300 letih obsega okoli 3 milijone enot, kar je obvladljivo, za razliko od nekaterih večjih držav, kot so Velika Britanija, ZDA ali Francija. Z zapolnitvijo digitalnega razkoraka bo Projekt Kanada zgradil virtualno bazo znanja za Kanadčane in o Kanadi. To nameravamo narediti z združenimi močmi v obliki javnega, zasebnega in akademskega partnerstva. Zajeto bo prav vse gradivo: knjige, časopisi, serijske izdaje, pesmi, filmi, zemljevidi in elektronske oddaje in vse to bo naša odskočna deska za dialog in razpravljanje o Kanadi: kje smo bili in kam smo namenjeni. Projekt ni načrt za naslednjih pet let je enako ambiciozen, kot je tudi drag. Predvidevamo digitalizacijo ogromnega obsega gradiva in smo sredi aktivnega zbiranja sredstev iz javnih in zasebnih virov.

Projekt Kanada je vznemirljiv, ker nosi v sebi potencial temeljnega prispevka h kanadski zgodovini brez omejitve. Očitno presega discipline, presega organizacije in presega doslej veljavne zamisli. Z umestitvijo v medprostoru med kulturno dediščino, tehnološkimi inovacijami, akademskimi raziskavami in komercializacijo programske opreme predstavlja dober primer, ko nam splet prinaša izjemne nove možnosti za partnerstvo, komuniciranje in preoblikovanje informacij.

Digitalne informacije nastajajo vsepovsod, shranjene so na najrazličnejših mestih in prav vsi jih na veliko uporabljamo. Pred nekaj leti smo v Kanadi dojeli, da je treba na izzive pogledati strateško in kolektivno, kot država, saj je bilo kanadsko digitalno delovanje nekoordinirano in nezadostno financirano, kar vse je povečevalo tveganje izgub, ker je bilo tudi varovanje nezadostno. Z dialogom smo začeli leta 2005 in vključili v razgovor več kot 200 partnerskih organizacij. Šli smo do izdajateljskih in medijskih hiš, do ustvarjalcev in pravnih agencij, do akademikov ter pokrajinskih in zveznih uradnikov in kulturnih institucij. Rezultat vsega tega je, da imamo

danes akcijski načrt. Premik k digitalni stvarnosti je najpomembnejša sprememba v informacijski produkciji in diseminaciji po iznajdbi tiska v 15. stoletju. Kanadska digitalna informacijska strategija zagotavlja, da bo naše vitalno digitalno informacijsko bogastvo kreirano, upravljano in varovano za prihodnost, za kar so predvidena sredstva za bogatenje vsebin, za zagotavljanje zaščite in za maksimiranje dostopnosti.

Kot država smo vse bolj odvisni od informacij in te so vse bolj in bolj digitalne, kar zahteva primeren, odgovarjajoči okvir. Rezultati, ki bi jih radi dosegli, vključujejo najširši dostop do informacij za vse Kanadčane, iz vseh skupnosti, vključno z našimi mnogimi večkulturnimi okolji. To je nujno zaradi stalnega učenja kot tudi zaradi razumevanja in pravilnejšega presojanja kanadske kulturne dediščine.

Strategija je skoraj končana in lahko si jo pogledate na spletni strani kanadske vlade. Sledili bodo še nadaljnji koraki, kot so: ocena stroškov, sproženje nacionalne akcije digitalizacije (omenjeni Projekt Kanada), začetek izgradnje mreže Trusted Digital Repositories po celi državi in prizadevanja za povečanje dostopnosti gradiva z ureditvijo avtorskih pravic. Proučujemo možnosti in modele za nadomestila določenim skupinam nosilcev avtorskih pravic. Očitno postaja, da so avtorske pravice in pravice intelektualne lastnine največja ovira za izvedbo vsakršnega širokega projekta digitalizacije.

Splet je prekrasno orodje, s pomočjo katerega dajemo neko vsebino na voljo najširšemu krogu in vračamo na ta način v življenje tudi vire, ki so bili dolgo skriti. Ni več nedotakljivih domen akademikov, knjižničarjev in arhivarjev, ampak je vse razkošje virov postalo sestavina našega skupnega družbenega spomina, ki se uporablja na način, kakršnega si nismo mogli doslej niti predstavljati.

Splet je npr. tudi izjemen pospeševalec genealogije, ki igra ključno vlogo pri odkrivanju tako osebne kot narodne identitete. V LAC smo ustanovili Kanadski genealoški center. Naše zbirke knjig, rokopisov, filmov, fotografij, vladnih zapisov, zemljevidov, glasbe, znamk itd. zagotavlja virtualno neomejene vire družinske zgodovine in vse to je zlahka dostopno online.

Nedavno smo digitalizirali kanadske popisne pole od popisov v letih 1901, 1906 in 1911 in zagotovili dostopnost preko spletne strani. Imamo tudi genealoške projekte v povezavi z drugimi državami – digitalizacija irskih popisov prebivalstva je skupen dosežek Državnega arhiva Irske in LAC, pri tem smo mi digitalizirali 3.000 irskih mikrofilmov o popisih 1901 in 1911. S tem so postali zapisi dostopni vsakomur, ki ima omrežen računalnik.

Naslednji primer mednarodnega partnerstva, ki ga je omogočila digitalna doba, je orodje za katalogizacijo, ki ga mnogi od vas že poznate. Štiri nacionalne knjižnice so razvile nov standard za opis virov in dostop, prirejen za digitalna okolja, v kakršnih delujejo sodobne knjižnice. British Library, Library of Congress in National Library of Australia v partnerstvu z nami razvijajo RDA, ki bo nasledil AACR. To novo bibliografsko orodje bo na voljo leta 2009.

Navedeni primeri v prihodnost naravnanih projektov in partnerstev za dostop in zaščito digitalnih informacij so življenjsko pomembni. V potrditev naj služi ocena, da 44 odstotkov spletnih strani na internetu ugasne v okviru enega leta (Barksdale, 2007); to je eksistencialno dejstvo za naše kulturno, družbeno in politično življenje in delo, je nov pečat naše identitete. Kot bistveno sestavino naše obveznosti, ker smo tudi trajni spomin kanadske vlade, smo pred kratkim postavili arhivski splet Vlade Kanade, ki pobira elemente spletnih strani vseh vladnih oddelkov in agencij. V zadnjih šestih mesecih smo opravili dve kompletni žetvi (angl. *harvest*) spletnih strani zvezne vlade. Našli smo okoli 100 milijonov digitalnih objektov in jih indeksirali. Prva žetev je na naši spletni strani takoj doživela na tisoče iskanj s celega sveta. Večina teh vsebin bi bila v okviru politike urejanja spletnih strani, kakršno imajo vladne agencije, izgubljena.

Eden največjih izzivov, s katerim smo soočeni pri upravljanju velikanskega obsega digitalnih podatkov, je zagotavljanje katalogizacijskih zapisov ali metapodatkov za opis teh zbirk. Kako lahko katalogiziramo 100 milijonov digitalnih objektov? To je preprosto nemogoče. Lotili smo se poizkusa z uporabo tehnologije Web 2.0 za socialno mreženje in vključevanje skupnosti v delo z uporabniki in interesnimi skupinami, kot so lokalna zgodovinska društva ter na ta način opisujemo digitalne enote in zbirke, ki jih sicer hranimo, vendar nimamo virov za njihovo obdelavo. Skupine uporabnikov lahko dodajajo njihove lastne metapodatke v našo zbirko na spletu. Ti metapodatki ne bodo sledili striktnim knjižničnim ali arhivskim katalogizacijskim načelom, vendar se nam zdijo boljši kot nikakršen opis, zato prispevek uporabnikov s hvaležnostjo upoštevamo.

Navedla sem le nekaj primerov digitalnih projektov, da bi vzbudila vaše zanimanje. Z njimi sem hotela ponazoriti, kaj lahko storimo, če tehnologija, domišljija, ljudje in vsebine delujejo povezano in v čim širšem okviru.

SKLEP

Pred nami se jasno izrisujejo neverjetne nove možnosti. Vsi moramo razmišljati in se pogovarjati o njih in iskati odgovore na vprašanje, kam nas vodijo. Kakšne so naše

institucionalne, strokovne in nacionalne strategije glede razvoja naše spletne prisotnosti, po katerih se ravnaajo naše knjižnice, arhivi, muzeji in podobne institucije? Vse to so mesta spomina v okoljih, v katerih je vse manj meja. Hranimo avtentične dokumente, ki v stiku z uporabniki prikličejo njihov spomin, kar je pot do novega znanja.

Naše institucije, natančneje naše zbirke in naše strokovno znanje, so življenjskega pomena za komunikacijo v družbi znanja. Tukaj smo zaradi komunikacije v četrti dimenziji – komunikaciji onkraj časa. Vsaka družba in vsaka generacija se mora angažirati v dialogu z njeno podedovano preteklostjo. Vsaka generacija postavlja nova vprašanja o preteklosti, ker potrebuje izkušnjo in modrost za izzive njene sedanjosti in prihodnosti.

Dramatiki, pesniki, romanopisci, filmski in televizijski režiserji, pravljicarji, pisatelji, zgodovinarji, učitelji in mnogi drugi – vsi uporabljajo nakopičeno znanje in izkušnje civilizirane družbe za ustvarjanje svežih vpogledov in interpretacij. Skozi njihove besede, slike in glasove živijo dalje, navdihujejo in izzivajo upanje in razočaranje prejšnjih generacij. Vse bolj povezana in vse pomembnejša prisotnost knjižničnih in arhivskih zbirk na spletu omogoča državljanom aktivno in odločujočo vlogo pri preoblikovanju dosedanjega in opredeljevanju prihodnjega življenja.

S tem v mislih bi vas rada na koncu spomnila na prihajajočo konferenco IFLA 2008 v Quebec Cityju. Njena tema “Knjižnice brez meja – krmarjenje h globalnemu razumevanju” se zelo lepo povezuje s temo vaše konference. Upam, da bom avgusta mnoge od vas videla na konferenci v Kanadi. Kakšnih 4.500 delegatov bo odkrivalo tudi nekatere od tem o različnosti in globalizaciji v spletnem okolju, ki sem jih skušala predstaviti v svojem predavanju.

Reference

- [1] Barksdale, Jim (2007). Library in the News. *Digital Preservation*, 5/16. Dostopno na: <http://www.loc.gov/blog>. (ogled 30. nov. 2007).
- [2] Blake, William (1917). Auguries of Innocence. The Oxford Book of Mystical Verse.
- [3] Brindley, L. J. (2002). The role of national libraries in twenty-first century. *Bodleian Library Records*, 17(6), 464–481.
- [4] EKOS (2007). Omnibus Survey (September 28).
- [5] IDC (2007). The Expanding Digital Universe: A Forecast of Worldwide Information Growth through 2010. White paper, International Data Group (March 2007).
- [6] Laurier, Wilfrid (1905). Citirano v pismu uredniku, The Toronto Globe (September 2).

[7] MacKenzie, William Lyon King (1938). Govor v House of Commons.

[8] Statistics Canada (2001). Census.

[9] Statistics Canada (2003). Ethnic Diversity Study.

Iz angleščine prevedel Franci Pivec.

MIGRACIJE IN MEDKULTURNI ODNOSI

Mirjam Milharčič Hladnik

ZRC SAZU, Univerza v
Novi Gorici

Kontaktni naslov:
hladnik@zrc-sazu.si

Izvleček

Prispevek je predelano predavanje na mednarodni konferenci COBISS 2007 v novembru 2007 v Mariboru, ki je bila posvečena evropskemu letu medkulturnega dialoga. Je spodbuda za razmišljanje o prevladujočem razumevanju sveta in ljudi, ki izhaja iz homogenih nacionalnih enot in enodimenzionalnih identitet, kljub temu da je realnost povsem drugačna in ne obstajajo ne homogene nacionalne države in ne preproste, na etnično ali nacionalno čistost zvedene, individualne identitete. Prispevek poudarja, da so migracije stare toliko kot človeštvo in da so bile vedno temelj socialnega reda ter medkulturnih odnosov. Odnosi so lahko dialoški ali konfliktni in to prispevek tudi ilustrira z nekaj primeri, s katerimi so na individualni in političnodružbeni ravni ponujeni razmisleki o tem, kako bi lahko na področju Zahodnega Balkana, od koder je bilo največ udeležencev konference, začeli dojemati našo kulturno, družinsko, identitetno in zgodovinsko politično povezanost in kompleksnost naših skupnih izkušenj v smislu dialoga in ne konflikta.

Ključne besede

multikulturalizem, migracije, medkulturni dialog, transnacionalna identiteta, etnična identiteta

Abstract

The paper is an adapted lecture presented to the COBISS 2007 International Conference in November 2007 in Maribor, dedicated to the European Year of Intercultural Dialogue. It is an impulse to consider the prevailing view of the world and the people, originating from homogenous national entities and one-dimensional identities in spite of the fact that the reality is totally different and that neither homogenous national states nor simple ethnic- and national purity-based individual identities exist. The paper emphasises that migration processes are as old as humanity itself and that they have always constituted the basis of a social order and intercultural relations. The relations may be based on dialogue or conflicts. Several examples in the contribution illustrate this by providing considerations at the individual political and social level on how to start to comprehend our cultural, family, identity as well as historical and political ties and the complexity of our common experience in terms of a dialogue rather than conflict, particularly in the Western Balkans, given that the largest number of the Conference participants came from that region.

Keywords

multiculturalism, migrations, intercultural dialogue, hyphenated identity, ethnical identity

UVOD

Naj se predstavim: sem Slovenka, živim v Ljubljani, ustvarjam v slovenskem jeziku in sem klasificirana pod rubrikami, kot so slovenski raziskovalci, sociologi in profesorji. Ampak sem tudi migrantka, ker sem se iz majhne vasi na Primorskem v zahodnem delu Slovenije v Ljubljano priselila, ko sem se vpisala na univerzo; živela sem v Kairu, Jeruzalemu in New Yorku, ker je bil moj mož dopisnik; pišem in berem največ v angleškem jeziku, obožujem japonske jedi in zdaj živim sicer v Ljubljani, a upam, da ne za dolgo in ne za vedno. S svojimi kolegi in

sonarodnjaki me veliko stvari ne veže: nisem, na primer, katoličanka, sploh ne verjamem v boga, zato pa trdno verjamem v nujnost ločitve cerkve in države; izsledki empirične kvantitativne sociologije se mi zdijo nezanimivi, prislunem pa skoraj vsaki zgodbi in pripovedi kot izvirnemu prispevku k razumevanju družbenih pojavov; predvsem pa je, morda zaradi izkušnje življenja v tujini, moja perspektiva sveta drugačna. Bolj kot vse drugo me določa prepričanje, da smo multikulturalni in medkulturni ne samo na ravni sveta, temveč znotraj naše lastne kulture in znotraj samih sebe.

Multikulturalizem kot pojem, pod katerim razumemo medkulturne odnose, medkulturne družbe in medkulturne politike, je povezan z migracijami. Migracije pa so tako star pojav v zgodovini človeštva kot človeštvo samo. Mirno lahko rečemo, da migracije in medkulturni odnosi obstajajo od vedno. Kar nas pri tej trditvi bega, je zgodovina sveta v zadnjih dvesto letih, torej nastanek nacionalnih držav in z njimi znanstvene vednosti, ki razlaga svet in človeka v njem. Politično, znanstveno in ideološko je naše razumevanje sveta spravljeno v okviru homogenih nacionalnih enot, ki naj bi bile od vedno take in bi morale take tudi ostati. Vsi vemo, da homogenih skupin ljudi ni, da homogene nacionalne države nikoli niso obstajale. Seveda pa take termine uporabljamo, so najbolj običajna orodja, s katerimi označujemo, klasificiramo, razvrščamo in na podlagi tega potem delujemo. Pa vendar so napačna in dobro je vedeti, da so. Kot je napačno verjeti tistim, ki pravijo, da so premikanja prebivalstva v Evropi, preselitve in odselitve, mešani zakoni in otroci, transnacionalne identitete¹ in kompleksne subjektivitete samo stvar sodobnosti. Od vedno obstaja medkulturno oplajanje in učenje, selitve ljudi in zapisovanje teh nešteti izkušenj v besedilih. Na policah knjižnic je večina knjig prav o tem – o neskončnih zgodbah medkulturnih dialogov in seveda prav tako brezštevilnih zgodbah medkulturnih konfliktov. Kjer je stik, sta tako dialog kot konflikt. Če odmislimo tiste vrste politik, ki moč črpajo iz strahu pred drugimi, potem sta tako konflikt kot dialog odvisna od nas, posameznikov, in naših vsakodnevnih odločitev.

MIGRACIJE IN SOCIALNI RED

Temeljna predpostavka, iz katere velja izhajati ob razmišljanju o medkulturnem dialogu je, da migracije niso znak krize, niso pojav industrijskih družb in niso proces modernizacije ekonomije. Ne moremo jih deliti na prostovoljne in prisilne, na moderne in predmoderne, na dobre in slabe. Zgodovina migracij je zgodovina socialnega življenja in migracije so pojav socialnega reda. Razlogi zanje so kompleksni in intimni, posledice pa določujoče tako za dežele, od koder se ljudje izseljujejo, kot za dežele, kamor se priseljujejo. Žal je najbolj uveljavljen način govorjenja o migrantih redukcionističen. Govori o izseljencih, priseljencih ter potomcih priseljencev in izseljencev, pa o državi gostiteljici priseljencev in matični državi izseljencev, največkrat pa še o kulturi in družbi izseljencev ali kulturi in družbi priseljencev. Iz takšnega diskurza sta izključena posameznik in posameznica, prav tako tudi kompleksnost njune subjektivne migracijske izkušnje. Vsak človek, ki se premika v smereh, ki jih imenujemo migracije, je oboje hkrati: tako izseljenec kot priseljenec. Družba, država in kultura, ki jih zapušča ali se jim približuje, so prav tako vse hkrati. Popolnoma ločena so le gledišča. Če gledamo iz kraja, od koder osebe odhajajo, ali iz kraja, kamor prihajajo, dejansko vidimo

izseljence in priseljence, če pa poskušamo razumeti njihovo migracijsko situacijo, potem moramo upoštevati, da ti konkretni ljudje ne delijo našega gledišča. Njihova izkušnja je kompleksna in zapletena, njihovo gledišče pa dinamično, spremenljivo in spreminjajoče se. Prihajajo in odhajajo hkrati, se oddaljujejo in približujejo hkrati, prenašajo svojo kulturno prtljago in jo hkrati puščajo za sabo. To je kompleksen proces. Najbolje ga pripovedujejo zgodbe migrantov: govorijo o konkretnih ljudeh in njihovih življenjskih odločitvah in vsebujejo skupne zgodovine različnih držav in družb. Družbe so migranti vedno razumeli kot soodvisne in povezane. Družbeni red so vzpostavljali z mrežami medsebojne podpore, pomoči, skrbi in ljubezni. Danes govorimo o globalizaciji, ljudje pa so jo že do zdaj intenzivno živeli.

Migracije so normalen sestavni del človeških družb skozi celotno človeško zgodovino. So ključne za funkcioniranje družin in trga delovne sile, saj so osnovne človekove odločitve glede študija, poklica, dela in življenjskega partnerja pogosto povezane s selitvijo iz rojstnega kraja. Prav tako so tudi medkulturni odnosi od vedno. Zakaj ti dve preprosti dejstvi zvenita tuje, lahko opišem s tremi zgodovinskimi razlogi. Najprej zato, ker v našem delu sveta tri monoteistične religije že tisočletja pridigajo, da smo eno, če verjamemo v istega boga, in da so nekaj povsem drugega tisti, ki ne verjamejo v našega boga. Potem zato, ker se v 19. stoletju na že vzpostavljenem razumevanju nas in drugih utemelji nacionalna država, le da smo zdaj eno, če pripadamo določeni nacionalni državi, in so vsi drugi, ki ji ne pripadajo, nekaj drugega, Drugega z veliko začetnico. Tretji prispevek k temu preprostemu razumevanju sveta in izključevanju ljudi smo dobili s paradigmo našega časa, ki temelji na razvpiti tezi o spopadu civilizacij in nujnih nepomirljivih nasprotjih med ljudmi. Razmišljanje o možnosti medkulturnega dialoga je seveda popolno nasprotje tega, je želja in potreba po sožitju, razumevanju. Je želja, da bi iskali, kje vse smo eno in isto in vedno znova ugotavljali, da je to močnejše od tistega drugega, ki nas ločuje in nedvomno tudi določa. Kaj smo ljudje, kako se določamo, kako se opisujemo, kako se razumemo?

Sobivanje kulturno, versko, jezikovno ali svetovnonazorsko različnih ljudi je lahko zares težko. Multikulturni paradoks je ta, da na eni strani upoštevamo pomen kulturnih razlik, na drugi strani pa jih moramo zanikati, če hočemo živeti skupaj, oziroma moramo priznavati dominantno kulturo kot tisto, ki ima skupaj s pravnimi normami, zakonjenimi v državi, primat nad drugimi kulturami. Ta paradoks težko mislimo in težko razrešujemo, če v našem okolju ni politične, ideološke in mentalne opore za tako razmišljanje in delovanje. Ko je enkrat politični, šolski in javni diskurz posvečen delitvi mi in oni, naši in drugi, na naši in njihovi strani, ko torej prevlada prisila razmišljanja o homogenih skupinah, je nemogoče razmišljati o

medkulturnem dialogu in sobivanju. Ta mora izhajati iz diskurza, ki ljudi ne deli na homogene skupine in kategorije, kjer je dovoljena in priznana več kot zgolj ena vrsta enodimenzionalne identitete.

NEW YORK

“Ponosen sem, da sem Poljak” je napis, ki ga je v newyorškem okolišu Greenpoint v Brooklynu, kjer sem žive-la, najpogosteje videti. Pa ni bilo vedno tako. To, da je Greenpoint četrt s prevladujočim poljskim prebivalstvom, ki se v obljubljeni deželni ni priseljevalo samo pred letom 1945 in takoj po njem, pač pa neprekinjen dotok traja še vedno, ne pomeni, da v njej ne živijo tudi priseljenci iz drugih koncev sveta, od Jemna, Koreje, južnoameriških držav in Mehike do Kazahstana, Indije in Kitajske ali Slovenije; da nimajo v senci velikih katoliških cerkva svojih molilnic, trgovine pa so zaprte glede na potrebe njihovih lastnikov, ali ob nedeljah dopolne ali petkih popoldne, ali nikoli; in da na ulicah ne bi vladalo mirno vzdušje ljudi, ki so nedvomno kulturno in etnično zelo različni, a v svojem prizadevanju po dobrem življenju povsem enaki. Spemembo, do katere je ameriško družbo pripeljala uvedba multikulturalizma kot politične doktrine v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, mi je nazorno opisala učiteljica, ki uči v osnovni šoli te četrti, kamor je hodila tudi moja hčerka. Elizabeth Czastkiewicz je povedala:

“V Ameriko sem prišla leta 1964, ko sem imela osem let. Na Poljskem sem bila odlična učenka, tu v Greenpointu pa popolna izobčenka. Nisem znala angleščine, zato so me klicali *stupid* in to je bila tudi prva angleška beseda, ki sem se je naučila. Sedeti sem morala v zadnji klopi in to je bilo zelo ponižujoče. Nihče ni govoril z mano, ali so me žalili ali so hodili mimo mene, kot da me ni. Moja samozavest je bila nična in to so še po štiridesetih letih najbolj boleči spomini. Prišli smo februarja in tisto šolsko leto je bilo popolnoma izgubljen. Hodila sem v katoliško šolo in naslednje šolsko leto se je vse spremenilo, kajti ena učiteljica, nuna, je videla, v kakšni stiski sem, in je začela zame skrbeti, me učiti angleščino, mi dvigovati samozavest in mi pomagati. Danes delam kot učiteljica angleščine kot drugega jezika v šoli v istem okolišu in razlika je popolna. Otrok, ki pride iz druge dežele in slabo zna jezik ali pa ga sploh ne zna, je obravnavan popolnoma drugače. Najprej je dejstvo, da je prišel od drugod, sprejeto kot samoumevno in neproblematično, potem pa je tudi popolnoma jasno, kako pomembna je njegova kultura in da je nanjo lahko ponosen. Naslednja stopnja je učenje angleškega jezika oziroma informiranje o deželi, kamor je prišel, o Ameriki, navadah, kulturi, praznikih. In zadnja stopnja so primerjave z navadami, prazniki in kulturo v deželi, od koder je prišel.

To so teme, o katerih govorimo, ko se učimo angleščino. Da se zavedamo vseh različnih kultur, praznikov, dežel, navad in se o njih pogovarjamo. Otroci namreč vsak dan šole dobijo dodatne ure učenja angleščine, dokler je ne obvladajo. Z mlajšimi otroki je lažje delati, ker prej začno govoriti in so bolj sproščeni. Starejši kot so otroci, težje je prebiti njihove zavore, sram, zadrego, saj so v obdobju odraščanja, ko postane komunikacija med učenci in učitelji nasploh težja. Vendar lahko bolj občutljive otroke hitro odkrijem in se jim približam, ker sem zaradi svoje izkušnje za njihove težave bolj dovzetna.”²

Gibanje za oživitev etničnosti, ki mu pravimo nova etničnost, je izšlo iz gibanj za državljanske, črnske, ženske pravice v času, ko so ekonomske ideologije ali verske pripadnosti izgubile privlačnost identifikacije in so delavci, verniki, levičarji ali desničarji (ponovno) “postali” spet tudi Irci, Italijani, Portoričani, Poljaki ali Armenci. In bili na to ponosni. Natančno je bistvo tega obdobja opisala Maxine Seller, ki pravi: “Morda je bila najbolj nova stvar pri novi etničnosti novo občutenje svobode, s katero so ljudje priznavali njeno prisotnost.”³ Seveda je uvedba multikulturalizma temeljila na prenovljenih izobraževalnih programih na vseh ravneh. Šole so v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja začele uvajati etnične vsebine, skupnosti in cerkve so oživile učenje etničnih jezikov, na univerzah so se odprle katedre za etnične študije in etnična renesansa se je razkazovala na ulicah mest s paradami ponosa, festivali, razstavami in etničnimi predstavami. V preteklosti so se potomci priseljencev velikokrat odločili za zanikanje svojega etničnega porekla, za spremembo čudnega imena in neizgovorljivega priimka, strokovnjaki pa so napovedovali, da se bodo Američani svojih etničnih identitet znebili tako kot obdrsanih kovčkov, s katerimi so pripotovali v obljubljeni deželni. Zato je bil vznik nove etničnosti za mnoge veliko presenečenje in seveda izziv za drugačno razmišljanje o ameriški družbi in prihodnosti. Kaj je na dnu talilnega lonca? Kaj je v njem netopljivo? Namesto prispodobe vročega brbotanja, v katerem se etnične sestavine priseljencev stapljajo v novo substanco ameriškega državljanja, so začele vznikat prispodobe ohlajenih sadnih in zelenjavnih solat, kjer je vsaka najmanjša sestavina posebej vidna in vredna občudovanja.

KAIRO

Odkar je Mohamed Kharma začel v šestdesetih letih prejšnjega stoletja razmišljati o sebi kot o družbenem bitju, je moral seštevati identitete. Rodil se je v Kairu kot sin filmskega producenta. Vendar je bil tudi Libanonec. Družina Kharma je del velikega libanonskega družinskega klana, ki je zelo vpliven v libanonski ekonomiji. Del tega klana je tudi razširjena družina Shawa, ki je lastnica večine obdelovalne zemlje v Gazi. K svoji egipčanski in libanonski identiteti je zato Mohamed vedno štel tudi

palestinsko. Njegov oče je odraščal v Libanonu, ko je bila država pod francosko kolonialno upravo in je hodil v francoske šole. Doma so govorili arabsko in francosko. Mohamed je imel dva materna jezika in je od mladih let enakopravno uporabljal oba. Kot odrasel človek je postal tovarnar v okolju, kjer je jezik poslovnosti angleščina. Z bivanjem v Združenih državah med svojim študijem je privzel veliko anglosaške kulture.

Pred tridesetimi leti je poročil Janine, švicarsko diplomatko iz frankofonskega dela države. Samoumevno je bilo, da komunicirata v francoščini. Ko se je njegova žena naučila arabščine, pa so v družini kot samoumevno prevzeli prehajanje iz arabščine v francoščino za jezik vsakdanjega komuniciranja. Mohamedova verska identiteta je muslimanska, njegova žena je bila po poreklu katoličanka. Oba sta bila laičnega svetovnega nazora in vere nikoli nista prakticirala. Zaradi egiptovskih zakonov pa je morala žena pred poroko formalno prestopiti v muslimansko vero. Rodili sta se jima dve hčerki Sabine in Celine. Z njima sta govorila francosko, jezik njunega socialnega okolja v Kairu pa je bila arabščina. Odraščali sta v dveh jezikih. Poslali so ju v katoliško francosko šolo v bogataški četrti Maadi, kjer sta se šolali po francoskem kurikulumu in bili deležni osnov katoliške vzgoje. Hkrati pa sta od začetka šolanja imeli učitelja arabščine in učiteljico muslimanske vere. Zgodbo izoblikovanja njune identitete mi je opisal takole: "Od trenutka, ko sta začeli govoriti, sta hodili k meni z vedno istim vprašanjem, 'Kaj sva midve?' Vprašanje je bilo zvezano z vprašanjem: 'Kdo sem jaz.'"

Dekleti sta odraščali v okolju, kjer se kulture praviloma ne mešajo, ampak paralelno živijo ena ob drugi. V vasi ob njihovem posestvu na robu puščave so ljudje živeli v ritmu klicev mujezina k molitvi. Živeli sta z njimi, vendar nista bili del njihove družbe. Zjutraj sta odpotovali v Maadi v privatno francosko šolo, kamor so hodili otroci egiptovske muslimanske in koptske buržoazije, ki so hoteli otrokom dati frankofonsko kulturo, in otroci Francozov, ki so živeli v Kairu. Učili so jih, da so bili njihovi predniki Galci, Napoleon pa del njune zgodovine. Njuna starša sta hkrati živela v egiptovski visoki družbi in v svetu tujcev, ki so delali v Kairu in so praviloma govorili angleško. Na vasi sta govorili arabsko, v šoli francosko, z otroki prijateljev svojih staršev pa angleško. Nenehno sta morali sami odgovarjati na vprašanje, kaj sta. "Kar me je vedno znova pretreslo," je rekel Mohamed, "je bil najbolj samoumeven izhod, ki sta ga našli. Odgovarjali sta, da sta pol Arabki, pol Evropejki. Ali pol kristjanki pol muslimanski. Pol Egiptčanki in pol Švicarki. To je bilo skoraj naravno, zdelo se je, da je res tako. Tudi sam sem včasih rekel, da sem pol Libanonec in pol Egiptčan."

Vendar je Mohamed opazil, da to pri njegovih hčerkah sproža socialno dinamiko, ki ne ustreza dejstvu in jima

povzroča težave v socialnih stikih. V stikih z Egiptčani ju je izjava, da sta pol Egiptčanki, označila, da sta samo pol Egiptčanki in torej ne sodita čisto zares v socialni krog Egiptčanov. Pri Evropejcih sta tudi izzveneli kot samo približek evropske civilizacije. Ne zares Evropejki, ker sta na pol nekaj drugega. "Zelo zgodaj sem obrnil registre. Dekleti sta se definirali kot pomanjkljivi bitji in samo okrog sebe ustvarjali vzdušje predsodkov, ki vedno spremlja občutek inferiornosti. Rekel sem jima, naj začneta seštevati. 'Sta Egiptčanki in Švicarki,' sem jima rekel. 'Arabki in Evropejki. Egiptčanki, Libanonki in Švicarki. Muslimanki in kristjanki.' Težko sta sprejeli, ker je zvenelo kot protislovje. Potem sem jima rekel. 'Takole, punc. Imata en švicarski in en egiptčanski potni list. Nimata pol egiptovskega in pol švicarskega potnega lista. Imata več celovitih identitet hkrati, ki se vama seštevajo. Zaradi tega sta bogatejši od ljudi, ki imajo samo eno, ne pa siromašnejši.' Učil sem ju, da je identiteta nekaj, kar se gradi. Ko sta preučili svojo švicarsko dediščino, sta se začeli učiti še nemško. Skozi svet se zdaj sprehajata kot celovita človeka z zelo izrazito individualno identiteto."

POJEM MULTIKULTURALIZEM

Multikulturalizem je nov teoretični in politični pojem, ki se je pojavil pred tridesetimi leti in okrog katerega se vrtijo sodobne razprave o medkulturnem dialogu, ustroju družb, migracijah. Marina Lukšič Hacin razdeli rabo pojma multikulturalizem na tri različne primere. S tem pojmom lahko samo opisujemo realnost, ko se v isti državi nahaja več različnih kulturnih ali etničnih skupin; lahko se uporablja kot teoretska kategorija za analiziranje odnosov med različnimi kulturnimi in etničnimi skupnostmi in v tretjem primeru se multikulturalizem "pojavlja znotraj političnih programov in gibanj, ki zagovarjajo spremembe obstoječih odnosov med dominantno kulturo in t. i. avtohtonimi etničnimi manjšinami, ali na drugi strani kot princip uradne državne politike do priseljencev".⁴ Poudariti moram, da se vse sodobne države in družbe morajo ukvarjati s pojavom multikulturalizma, tudi če ga zanikajo. Gre namreč za zahteve ljudi, ki se razlikujejo od modela vladajoče večine. Sem spadajo vsi, ki imajo svoj življenjski način in identiteto drugačno od predvidene "nacionalne". V prvi vrsti so to seveda etnično drugačne manjšine, pa prvobitni prebivalci, narodne manjšine, migranti in celo ženske ter gejevsko in lezbično usmerjeni posamezniki. Vsi ti zahtevajo priznanje svojega stila življenja in vrednot, ki so drugačne od dominantnih, lahko pa tudi diskriminirane in preganjane.⁵ V temelju gre pri multikulturalizmu, ki ga teoretiki različno interpretirajo, za eno skupno potezo: zanikanje, da obstaja samo ena možna obravnava kulturnih razlik, to je, ali asimilacija ali marginalizacija. Kot pravi Milan Mesić: "Multikulturalizem torej ne zadeva samo kulture, temveč tudi odnose moči in dominacije. Prizadeva si za ukinjanje ali vsaj

slabitev mehanizmov socialnega izključevanja”.⁶ Zagovorniki multikulturalizma trdijo, da priznavanje razlik in različnosti utrjuje socialno kohezivnost in pravičnost. Nasprotniki trdijo, da multikulturalizem zagovarja kulturni relativizem in zanika pomen skupnih norm in pravil. Vsi se strinjajo, da so ključne razlike, o katerih govori multikulturalna kontroverza, etnične razlike in oboji imajo, povsem očitno, prav.

Naj končam s posebnim primerom multikulturalizma in medkulturnega dialoga v povezavi z migracijami. Švedska je edina evropska država, ki je načelo multikulturalizma vnesla v ustavo in vgradila v politični in socialni sistem. Leta 1975 so sprejeli odločitev, da so multikulturalna družba, da priseljeni ljudje niso “gastarbajterji”, začasno uvoženi pari delovnih rok, pač pa ljudje, ki imajo družine, otroke, življenjske aspiracije in so si na Švedskem ustvarili svoj dom. Multikulturalizem temelji na treh načelih: enakosti življenjskega standarda, svobodi izbire glede tega, kako močno si želi biti migrant integriran v švedsko družbo, in partnerstvu.⁷ Enakost življenjskega standarda pomeni pravico do zaposlovanja, izobraževanja, stanovanja in socialnih oblik pomoči. Pravice obsegajo tudi volilno pravico za tujce, zastonj prevajalce, kjerkoli jih potrebujejo, brezplačne tečaje švedskega jezika. V šole je bilo uvedeno brezplačno poučevanje maternega jezika otrok, ki šole obiskujejo, društvenemu organiziranju in delovanju priseljencev pa je bila dana velika finančna pomoč in politična vzpodbuda. Posebej pomemben in premisleka vreden je poseben tip državljanstva, ki ga je s temi ukrepi uvedla švedska politika. Kot pravi Marina Lukšič Hacin, se je pojavil “multikulturalen tip državljanstva, pri katerem je pretrgana povezava med narodom kot specifično obliko etnije in državljanstvom kot političnim statusom v odnosu med posameznikom in državo. Nacija je opredeljena kot politična skupnost, ki temelji na ustavi, zakonih in državljanstvu. Priseljence sprejmejo v skupnost pod pogojem, da spoštujejo politična pravila. Hkrati sprejemajo njihovo kulturno drugačnost in jim dovolijo združevanje in organiziranje po etničnem ključu”.⁸ Bistven element tega sistema je seveda prag tolerantnosti, ki je postavljen tam, kjer se začne pravnopolitična ureditev, predpisana s strani države. In tam je postavljen za vse enako. Paradoks multikulturalizma je s tem razrešen, čeprav ostajajo elementi rasizma in ksenofobije, ki jih mora vsaka družba vsakodnevno premagovati.

Opombe

1 Izraz *hyphenated identity* je nastal v Združenih državah Amerike konec 19. stoletja in velja za priseljence, ki čutijo pripadnost tako kulturi, iz katere so prišli, kot tudi državi in kulturi, v katero so se priselili. Na začetku je imel slabšalen pomen, ki pa je s politiko

multikulturalizma pridobil pozitiven predznak. Uporablja se tudi v prenesenem pomenu za moderno pojmovanje identitete kot večplastne, hibridne, fluktuirajoče identitete.

- 2 Več o vlogi šolskega sistema pri vzpostavljanju medkulturnega dialoga in multikulture politike. V: Mirjam Milharčič Hladnik, Šolske izkušnje v multikulturenem okolju Združenih držav Amerike, *Dve domovini/Two Homelands* 20, 2004, 217–232.
- 3 Maxine Schwartz Seller, *To Seek America, A History of Ethnic Life in the United States of America*, Jerome S. Ozer, 1988, 268.
- 4 Marina Lukšič Hacin, Konceptualne dileme v razpravah o multikulturalizmu in globalizaciji, *Dve Domovini/Two Homelands* 19, 2004, 109.
- 5 Temeljno delo za razumevanje multikulturalizma je knjiga Milana Mesića, *Multikulturalizam, Društveni i teorijski izazovi*, Školska knjiga, Zagreb, 2006. Za natančnejše razumevanje tega kompleksnega sodobnega problema je priporočljiva tudi knjiga, ki jo je uredil Milan Mesić, *Perspectives of Multiculturalism: Western & Transitional Countries*, Zagreb: FF Press, Croatian Commission for UNESCO, 2004.
- 6 Milan Mesić, nav. delo, 407.
- 7 Model švedskega multikulturalizma je natančno opisan v knjigi Marine Lukšič Hacin, *Multikulturalizem in migracije*, Ljubljana: Založba ZRC, 1999.
- 8 Marina Lukšič Hacin, nav. delo, str. 231.

VLOGA KULTURNEGA KONTEKSTA PRI NASTAJANJU KNJIŽ- NIČNIH INFORMACIJSKIH SISTEMOV V MREŽI COBISS.NET

Franci Pivec
Tvrko-Matija Šercar

Institut informacijskih
znanosti, Maribor

Kontaktni naslov:
franci.pivec@izum.si
tvrko.sercar@izum.si

Izvleček

Ohranjanje kulturne raznolikosti je enako pomembno kot ohranjanje biološke raznolikosti. Ni države, ki bi jo lahko označili kot kulturno homogeno. Knjižnice so ključnega pomena za sožitje v večkulturnem okolju in za razvijanje medkulturne kompetence. COBISS deluje v regiji, ki ima značilnosti izrazite večkulturnosti in igra aktivno vlogo pri vzpostavljanju medkulturnega dialoga. Izhajajoč iz načel vzajemnosti oz. recipročnosti, strpnosti in solidarnosti upošteva zgodovinski razvoj entitet, enakopravnost jezikov in pisav ter kolektivno vizijo o prihodnosti. Sledi tudi zamisli o konsolidaciji informacij, kot jo je pred desetletji zastavil UNESCO. Mreža COBISS.Net je učinkovita podpora izmenjavi bibliografskih informacij in predstavlja infrastrukturo medkulturnega dialoga.

Ključne besede

večkulturnost, medkulturni dialog, medkulturna kompetenca, večkulturna knjižnica, konsolidacija informacij

Abstract

Preserving cultural identity is equally important as preserving biodiversity. No country in the world can be regarded as culturally homogenous. Libraries are of key importance for coexistence in a multicultural environment and for the development of multicultural competence. COBISS operates in a region with strong multicultural characteristics and plays an active role in establishing multicultural dialogue. On the basis of the principle of reciprocity, tolerance and solidarity it takes into consideration the historical development of entities, equality of languages and scripts and the collective vision of the future. It also promotes the idea of consolidation of information, spread decades ago by UNESCO. The COBISS.Net network provides efficient support to bibliographic information exchange and represents infrastructure for intercultural dialogue.

Keywords

multiculturalism, intercultural dialogue, intercultural competence, multicultural library, consolidation of information

UVOD

David Crystal (2000) je naštel okoli 6000 jezikov, ki so danes še živi, ob tem pa glasno opozoril, da poprečno vsaka dva tedna eden od njih izgine. Izračunal je, da bo na ta način do leta 2100 umrlo 90 odstotkov jezikov, ki jih ljudje danes še govorijo. Hudo smo zaskrbljeni za biološko raznolikost, ki izginja v škodo zdravega okolja, a siromašenje kulturne raznolikosti je še veliko bolj dramatično, čeprav se o njem govori veliko manj.

Vsak jezik, ki umre, je predstavljal neko kulturo, ki je bila plod ustvarjalnosti morda celo stotih generacij in se je izgubila. Homo sapiens se mora za svoj neverjetni razvoj zahvaliti sinergiji, ki se je napajala prav iz kulturne raznolikosti. So tudi nazori, ki takšno spoznanje

zavračajo, češ da ga ni mogoče preveriti, da je celo neetično ohranjati "zaostale" kulture in da bi "vera v enega samega boga" lahko rešila vsa nasprotja v družbi. Argumenti v prid ohranjanja kulturne raznolikosti pa so prepričali 185 držav – članic Unesco, ki so leta 2001 sprejele Splošno deklaracijo o kulturni raznolikosti, prvi mednarodni standard za ohranjanje in uveljavljanje kulturne različnosti ter medkulturnega dialoga. (UNESCO, 2001)

"Ni države, ki bi jo lahko označili kot kulturno homogeno!" je izhodišče obširne analize, ki so jo opravili Jens Ingemann Larsen, Deborah Jacobs in Ton van Vlimmeren. (Larsen idr., 2004) Svojo trditev opirajo na dejstva, da do kulturne različnosti prihaja:

- kjer obstaja domorodno prebivalstvo,
- kjer so se v preteklosti naselila različna ljudstva,
- kjer se dogaja intenzivno preseljevanje,
- kjer si najdejo zatočišče begunci,
- kjer se prepletajo vse prej navedene situacije.

Knjižnice so tesno povezane s temi razmerami, bodisi v pozitivni luči, kot v Skandinaviji, kjer jim je zaupana ena od nosilnih vlog pri spodbujanju medkulturnega dialoga; bodisi v negativni luči, kot v Franciji zadnjega časa, kjer so mnoge desničarske mestne uprave knjižnicam prepovedale nabavljati vire v jezikih priseljencev.

Mnoge naloge, ki jih opravljajo knjižnice, neposredno ali posredno zadevajo kulturno raznolikost:

- omogočajo uživanje lastne kulturne dediščine,
- zagotavljajo stik s kulturo matičnega naroda,
- podpirajo uporabo materinščine,
- vzpodbujajo učenje jezika nove domovine,
- posredujejo informacije iz življenja lokalne skupnosti,
- predstavljajo dosežke drugih kultur,
- učijo o ozadjih kulturne različnosti.

Do teh vlog je zelo pozorna tudi mednarodna knjižnična federacija IFLA, ki je sprejela posebne smernice o knjižnični službi v večkulturnih skupnostih. (IFLA, 1998) Knjižnica ni samo varno pribežališče, ampak je odločilni dejavnik družbene povezanosti v družbi kulturne raznolikosti.

COBISS izhaja iz prepoznavanja navedenih družbenih vlog knjižnic in jih podpira pri njihovem izvajanju. Zanj je "medkulturna kompetenca", ki pomeni sposobnost komuniciranja in sožitja v večkulturnem okolju (Sprung, 2003), enako potrebna kot za same knjižnice. Izhajati mora iz enakih splošnih okvirov razumevanja globalnega razvoja, ki so po Marilyn Turkovich (1997) – nekoliko prirejeno za knjižnice – naslednji:

- Povezanost sveta je vsesplošna, zaradi česar tradicionalni kulturni vzorec "mi" in "vsi drugi" ni več uporaben.
- Globalne spremembe so vsem na očeh in nihče se ne more delati nevednega v zvezi z njimi – informacijskega prostora tudi praktično ni mogoče več "zapreti".
- Kulturne prakse se širijo v vse smeri in "enokulturne" usmeritve so vpričo vsakdanjih izkušenj ljudi povsem zunaj časa.
- Ljudje so vključeni v dogajanja na različnih ravneh, od intimne do globalne, in knjižnica jih mora pri tem podpirati.

COBISS V VEČKULTURNEM OKOLJU

"Večkulturna knjižnica" je uveljavljen pojem v mednarodni knjižnični skupnosti. O tem govori "Manifest o večkulturnih knjižnicah", ki je v postopku usklajevanja med Iflo in Unesco. (IFLA, 2007) Zasnovan je na treh načelih:

- V večkulturne knjižnice se morajo preoblikovati vse vrste knjižnic, ne le splošne knjižnice, kot se običajno misli.
- Večkulturni servisi niso neke posebne storitve knjižnice, ampak so integrirani v temeljni program knjižnice.
- Pri načrtovanju dejavnosti je treba predvideti posebno skrb za kulturno-jezikovne manjšine in marginalne skupine.

Večkulturne knjižnice morajo biti kulturna središča, v katerih se odslikava tako lokalno kot globalno kulturno dogajanje. Njihova vrata morajo biti odprta za pripadnike vseh družbenih skupin in za vse kulturne ustvarjalce. Knjižnica sicer ni sejem, vendar mora ponuditi možnost, da v njej vsakdo "najde kaj zase" in da v njej sreča vsakogar, ki je pomemben sooblikovalec življenja v skupnosti. Obisk knjižnice mora za posameznika resnično pomeniti, da si je odprl "okno v svet", in še več – da se je s svetom tudi "povezal".

COBISS je prisoten v knjižnicah, ki za svoje poslanstvo štejejo, da:

- ohranjajo in negujejo kolektivni spomin,
- soustvarjajo in branijo kulturno identiteto,
- ponujajo pomembne informacije in znanje in s tem zadovoljijo tekoče potrebe,
- poroki demokratične pravice vsakega državljana do enakega dostopa do knjižničnih virov, financiranih iz javnih sredstev, ne glede na kraj in čas,
- predstavnice informacijske družbe,
- prizorišča za predstavljanje različnih kultur.

COBISS se mora udomačiti v celi vrsti tipičnih okolij:

- urbanih okoljih (metropole, velika in majhna mesta),
- podeželskih okoljih (s pretežno kmečkim ali pretežno nekmečkim prebivalstvom),
- poklicnih okoljih (industrijski centri, akademija, zdravstvo, cerkev ...),
- generacijskih okoljih (upokojenci, študenti, otroci ...).

Kulturne potrebe uporabnikov COBISS-a izvirajo iz različnih kulturnih tradicij: zahodnoevropske (ki se povezuje s katolicizmom), vzhodnoevropske (ki se povezuje s pravoslavljem), severnoevropske (ki se povezuje z evangeličanstvom), orientalske (ki se povezuje z islamom). Daleč od tega, da bi šlo zgolj za abstraktne pojme, saj se vsak

dan srečujemo z življenjskimi stili, prazniki, prireditvami itd., ki zahtevajo praktično prilaganje navedenim kulturnim tradicijam.

V prostoru, kjer je doma COBISS, so se navedene tradicije zlele v specifične kulturne entitete, kot so mediteranska kultura, balkanska kultura, srednjeevropska (alpska) kultura, panonska kultura, morda tudi kultura "juge".

Uporabniki COBISS-a so bolj ali manj izrazito pod vplivom različnih, sicer površinskih, a zelo kričečih trendov, kot so amerikanizacija, turbofolk, urbane mladinske subkulture, elitna kultura, folklorizem ipd.

In nobeno okolje, kjer se pojavlja COBISS, ni imuno pred družbenimi patologijami, kot so ksenofobija, asimilacija, generacijski konflikti, šovinizem, konzervatizem, fundamentalizem, rasizem, snobizem itd.

V COBISS-ovi regiji se govori 8 uradnih jezikov, vsaj 10 "manjšinskih" jezikov, v knjižnicah pa je ohranjenih še nekaj "mrtvih" jezikov (latinščina, grščina, starocerkvena slovanščina ...). Piše se v več verzijah latinice (s šumniki, s preglasi itd.) in več verzijah cirilice (srbska, makedonska, bolgarska ...), knjižničarji pa potrebujejo tudi grško in arabsko pisavo.

Ves ta izjemno barviti mozaik se izraža v različnih kulturnih produkcijah, ki jih obdelujejo in hranijo v knjižnicah s pomočjo sistema COBISS: leposlovna dela, znanstvena dela, arhitektura, likovne stvaritve, uprizoritve, glasba, ples itd., za kar so potrebni različni formati in standardi.

Ob vsem tem pa se morajo knjižničarji in razvijalci COBISS-a nenehno spraševati, kdo so sploh njihovi uporabniki? Odgovori na to vprašanje so v regiji Jugovzhodne Evrope še veliko bolj zapleteni in nedokončni kot drugje, ker so jo zajele globoke spremembe, najizrazitejše prav v kulturi. Kulturo v tem kontekstu razumemo kot označbo "sklopa značilnosti, po katerih se ena skupnost razlikuje od drugih skupnosti". (McSwiney, 2002)

Knjižničarji morajo čim prej pozabiti rutino, ko so se lahko cel svoj delovni vek zanašali na isti stereotip o uporabnikih, ker se praktično niso spreminjali. Kdor danes ne opazi, da se sestava skupnosti, ki ji služijo, nenehno spreminja in da se spreminjajo tudi posamezniki v njej, bo težko zagotovil kakovostno knjižnico. Večkulturnost je postala imperativ tako za vsako posamično knjižnico kot za knjižnični informacijski sistem, ki jih povezuje.

KULTURNA OBČUTLJIVOST COBISS-A

Skladno s četrtem poglavjem Iflinih Smernic za delo knjižnic v večkulturnih skupnostih, ki sta jih Virginia

Ballance in Marie Zielinska leta 2002 dopolnili glede na razvoj elektronskih medijev, zagotavlja COBISS dostopnost "v jeziku, ki se v določenem okolju splošno uporablja" (Smernice ..., 2002, točka 4.1). Etničnim in kulturnim skupnostim je na voljo tudi avtomatizirana medknjižnična izposoja, s katero je mogoče reševati del specifičnih kulturnih potreb (točka 4.2). Bibliografske informacije v COBISS-u so dostopne v mednarodno standardiziranih formatih in so razumljive v različnih jezikih (točka 4.5). Za COBISS je samoumevno, kar morajo v drugih knjižnih informacijskih sistemih uveljavljati z izjemnimi ukrepi, da se gradivo katalogizira v jeziku vira. OCLC to rešuje s posebnim programom "TechPro", s katerim podpirajo izvajanje smernic za večjezične zbirke, ki jih je sprejelo Ameriško knjižnično združenje. (ALA, 2007)

Ameriški knjižničarji in knjižnični informatiki bijejo po 11. septembru hudo bitko z nasprotniki večkulturnosti. Tudi na COBISS neredko letijo kritike, da povzroča nepotrebne stroške, ko razvija programsko podporo za večjezično okolje. Še najmanj zaskrbljujoče pri tem je, če nasprotnike večkulturnosti mučijo le finančne skrbi, a zdi se, da je pri nekaterih v ozadju še kaj drugega.

Na srečo je mogoče najti v mednarodni knjižnični skupnosti resnično ohrabrujoče zglede kulturne občutljivosti. Udeleženci konference COBISS 2007 bodo imeli priložnost "iz prve roke" podrobneje spoznati program kanadske nacionalke "Večkulturni viri in servisi". (LAC, 2007)

Najdaljšo tradicijo na tem področju ima nedvomno Avstralija, saj je Avstralsko združenje za knjižničarstvo in informatiko prvi obvezujoči dokument Knjižnice in večkulturnost sprejelo že leta 1984 in odtlej nenehno izpopolnjuje svoje smernice, tako na državni ravni, kot na ravni federalnih enot. (LBV, 2001)

Švedi prav tako že zelo dolgo razvijajo svojo Internationella Biblioteket (<http://www.ssb.stockholm.se>), ki ponuja zelo obširno zbirko gradiva na različnih medijih v več kot 100 jezikih.

Danci so razvili posebno Centralno knjižnico priseljeniške literature (DCLIL), ki ima v svojem fondu tako tiskane kot elektronske vire za vse kulturne skupnosti, katerih materinščina ni danščina. (<http://www.invandrerbiblioteket.dk>), še popularnejši pa je spletni portal FINFO (<http://www.finfo.dk>), ki informira v obe smeri: priseljenec o danski kulturi in Dance o kulturah priseljencev.

Podoben portal so razvili tudi na Nizozemskem (<http://www.meertalen.nl>), zanj pa skrbi Združenje splošnih knjižnic. Še nekaj držav je, ki zgledno skrbijo za knjižnično podporo večkulturnosti in kjer so knjižnice resnične

nosilke medkulturnega dialoga. To je povsod povezano z dodatnimi finančnimi sredstvi, predvsem pa s posebno angažiranostjo in dodatnim usposabljanjem knjižničarjev in informatikov, kar pa ni problem, če obstaja zavedanje o dobrih razlogih za to:

- Lokalna skupnost ima nesporne koristi od tega, da jo tvorijo izobraženi in kulturno razgledani ljudje.
- Lokalna demokracija je na bistveno višji ravni, če se vse družbene skupine počutijo svobodne in sprejete ter imajo enakopraven dostop do znanja in informacij.
- Knjižnica se uveljavlja kot pomembna javna institucija, ki je nepogrešljiv integrator lokalne skupnosti, če dobro izrablja svoje zmogljivosti.
- Knjižnica je tudi sama kakovostnejša in inovativnejša, če knjižničarji razvijajo kulturno občutljivost za razlike v skupnosti uporabnikov.

Z uvajanjem digitalnih medijev in orodij se je zmogljivost knjižnic pri podpiranju medkulturnega dialoga izjemno povečala. Seveda so nastali tudi novi problemi: ne le povečani stroški in dodatne zahteve za usposobljenost knjižničarjev, ampak tudi povsem nove zahteve uporabnikov, pa tudi nevarnosti kršitve avtorskih pravic in podobno. Povsod, kjer so se večkulturnosti lotili resno in uspešno, so se knjižnice povezale v mrežo in vzpostavile tudi sodelovanje med knjižničnimi sistemi. Lahko celo trdimo, da je knjižnična mreža edini učinkovit način knjižnične podpore večkulturnosti. Ob tem pa je dejstvo, da večkulturnost ni avtomatična lastnost slehernega knjižničnega informacijskega sistema, pač pa le tistih sistemov, ki se takega poslanstva zavedajo in ga sistematično vgrajujejo v svojo temeljno strukturo. Pri tem je treba spoštovati tri "zlata pravila" (Larsen idr., 2004):

- Za večkulturnost se mora odločiti vodstvo, ker se sama od sebe ne more zgoditi. Postati mora osnovna sestavina razvojne strategije.
- Osnovni dejavnik uspešne komunikacije in kooperacije je medsebojno spoštovanje ljudi različnih kultur, temelječe na pravilu "Nič o njih brez njih!".
- Potreben je holistični pristop, ker je treba za doseganje cilja upoštevati vse vidike večkulturnosti.

Kulturna občutljivost COBISS-a je vsajena v njegov osnovni koncept. S kooperativnostjo se COBISS začne in to ni slučajnost, ampak se v tem izraža "filozofija" celotnega sistema. Informacijska komunikacijska tehnologija je prinesla možnost povezovanja mnogih pameti, a da do tega res lahko pride, je potreben kooperativni sistem. O kontekstualizaciji in konsolidaciji informacij oz. vsebin govori naslednje poglavje. Tukaj pa podajamo druge nepogrešljive pogoje sodelovalnosti:

- Vzajemnost oz. recipročnost, ki se v COBISS-u kaže tako, da so projekti njegovega uvajanja (t. i. projekti virtualne knjižnice) vedno skupna aktivnost IZUM-a in lokalnih nosilcev.
- Strpnost, ki se v COBISS-u kaže kot pripravljenost na prilagajanje razmeram ob upoštevanju mednarodnih standardov.
- Solidarnost, ki narekuje angažiranost IZUM-a pri zagotavljanju sredstev, potrebnih za vključevanje knjižnic v informacijski sistem.

Začetki uvajanja COBISS-a v različna kulturna okolja sovpadajo še z obstojem Jugoslavije, ko se je razumelo kot samoumevno poznavanje in priznavanje kultur ter medkulturni dialog. V resnici je bila to zmotna predpostavka, ker je bilo medsebojno poznavanje površno, ideološko potvorjeno, ali pa ga sploh ni bilo, kar se je pokazalo na zelo tragične načine. V IZUM-u nas je ta izkušnja navedla na poglobljeno analiziranje kulturne podobe regije. Vzpostavitev vnovičnega sodelovanja konec devetdesetih sloni na bolj premišljenih predpostavkah:

- upoštevati je treba zgodovino entitet, ki mora biti rešena predsodkov in ideoloških konstruktov;
- upoštevati je treba enakopravnost jezikov ter spremljati njihov razvoj in kodifikacijo;
- upoštevati je treba tokove žive kulturne ustvarjalnosti entitet in njihovo medsebojno prepletanje;
- upoštevati je treba kolektivne vizije o prihodnjem razvoju posameznih entitet in širših integracij, še posebej "evropske ideje".

Vse to zveni zelo ambiciozno in IZUM bi moral imeti kar zgleden kulturološki tim, vendar gre predvsem za zavedanje o pomembnosti navedenih vidikov in za spremljanje literature o njih. Vsekakor bi to lahko delali še bolj poglobljeno kot doslej ter bolj sprotno prenašali informacije in spoznanja na vse, ki skrbijo za širitev COBISS-a.

Kulturna občutljivost COBISS-a se kaže tudi v tem, da ga zagovarja zelo širok krog ljudi iz različnih sredin. Niso to samo knjižničarji in informatiki, ampak še akademiki, gospodarstveniki, prosvetni delavci, kulturni ustvarjalci, mladi ljudje, nosilci javnih funkcij itd. Pri tem ne gre za "lobiranje", kot ga pozna sodobna politična praksa, ampak za pripadnost neki "virtualni skupnosti", ki se zaveda usodnega pomena hitrega in svobodnega pretoka informacij in znanja, za kar je nujno potrebno ustrezno tehnološko okolje. COBISS ni domena političnih navez, niti komercialnih profitnih interesov, ampak je nekakšno "razsvetlensko" gibanje, zato se mu posamezniki pridružujejo v prepričanju, da delujejo za človekoljubne cilje. Še bolj bi si morali prizadevati, da bi bila takšna kulturna podoba COBISS-a čim bolj očitna, ker je odločilna za sinergijo delovanja. So okolja, kjer nam verjame širok krog

izjemno zavzetih ljudi in tam je projekt virtualne knjižnice zelo uspešen. In so okolja, kjer določeni krogi sploh nočejo razumeti, da izza COBISS-a ni sebičnih interesov in od tam se je COBISS že umaknil, ker je škoda energij za neskončna prepričevanja.

In končno se kulturna občutljivost COBISS-a izraža v tehnični platformi in načinu delovanja sistema. Od prvih začetkov je COBISS izstopal iz okvirov "metropolitizma" in težil k vključevanju "obrobja". IZUM je sam doživljal usodo institucije zunaj centra in vemo, kako bistvena je decentralizacija za zajemanje vseh razvojnih potencialov. Vsaka širitev mreže je omogočila vključitev novih kulturnih entitet v medkulturni dialog. Knjižničarstvo je s tem pridobilo novo kakovost, predvsem pa so pridobili uporabniki, ki so kot soustvarjalci kulture tudi zunaj središč deležni enake informacijske podpore in imajo možnost, da svoje dosežke sproti dokumentirajo v svetovnih katalogih.

COBISS.Net je novodobna "Concordia Mundi", ki so jo kot mednarodno mrežo v Gutenbergovih časih zasnovali tiskarji, da bi povezala in podpirala vse "ljudi duha", ki so razumeli pomen tiska kot novega medija in ga želeli uporabiti. Slovenci smo vstopili v ta krog s Primožem Trubarjem, katerega 500-letnico rojstva bomo praznovali leta 2008.

KONSOLIDACIJA INFORMACIJ

Komunikacija je večplasten proces in potrebujemo več teorij za njegovo pojasnitev. Že Bühler (citirano po ter Hark, 2004) je na primeru jezika pokazal, da ga lahko pojasnimo le s pluralistično teorijo. Shannonova (1948) matematična teorija komunikacij je pojasnila tehniški vidik enosmernega prenosa signalov v dvoterminalnem sistemu. Realnih človeških komunikacijskih sistemov se udeležuje veliko med seboj zelo različnih oseb in gre za "multiterminalne" komunikacijske sisteme z več viri, kanali in izhodi s povratnimi povezavami. Semantična teorija Bar-Hillela in Carnapa (1953) temelji na pojmu logične verjetnosti eksperimentalno dokazanih predpostavk. Znanstvene informacije so le v predpostavkah. Po Shrejderjevi (1968) semantični teoriji se pod vplivom vsebine sporočila dogaja sprememba znanja pri prejemniku, ki ga označuje s pojmom tezavra prejemnika. Več semantičnih informacij bo izzvalo večje spremembe v prejemnikovem tezavru. Možnost sprememb pa je odvisna od strukturne zapletenosti tezavra.

Za vse kibernetične sisteme velja, da sistem, ki sprejema, mora imeti "zapletenost", ki odgovarja "zapletenosti" vhodnih informacij, ki jih oddaja pošiljatelj. Npr. če ima sistem enostavnejšo strukturo od tiste, ki je potrebna glede na zapletenost vhodnih informacij, se komunikacijsko dejanje ne bo zgodilo. Obstaja optimalni odnos med

"zapletenostjo" sistema in "zapletenostjo" informacij, ki v njega vstopajo in iz njega izstopajo. (Ashby, 1956) Vzemimo primer učenja iz učbenika. Oseba brez najnujnejšega predznanja ne more sprejeti semantičnih informacij iz npr. univerzitetnega učbenika, saj je pretežek. Študent s predznanjem pa lahko sprejme veliko količino semantičnih informacij iz učbenika in povečuje svoj osebni teza-ver. (Shreider, 1968, citirano v Šercar, 1988)

Znan je tudi Ackoffov (1989) paradoks izpred 40 let, ki se glasi, da je domneva o potrebi po čim večji količini relevantnih informacij napačna. Najbolj bistvena informacijska potreba npr. vodstva podjetja je potreba po čim manjši količini nerelevantnih informacij. Vodstvo ima težave zaradi preobilice informacij, saj če obilica narašča, količina informacij, ki jih uporablja vodstvo pri odločanju, upada. Vsi člani vodstva ne morejo prebrati vsega pisanega in tiskanega gradiva, ki ga pridobijo, pa tudi če bi ves svoj delovni čas porabili samo za branje. Kljub temu se zelo malo informacijskih sistemov za upravljanje ukvarja s to "tiranijo obilice". Zato sta filtracija nerelevantnih informacij in kondenzacija relevantnih informacij dve informacijski storitvi, ki ju vodilno osebje najbolj potrebuje. Dobro znanstveno gradivo se lahko zreducira za 2/3 brez izgube vsebine, slabo gradivo pa za 100 odstotkov brez izgube vsebine. Postopki konsolidacije informacij vključujejo tudi postopke filtracije in kondenzacije nerelevantnih informacij, ki naj bi jih reševali računalniški sistemi za upravljanje informacij. (Ackoff, 1989)

Po Goffmanu in Warrenu (1980) je merilo kakovosti informacij relevantnost informacij za sintezo kot proces organiziranja med seboj nepovezanih elementov znanja v celoto in vnos reda v očitni kaos. Relevantna informacija je pogoj za začetek komuniciranja.

Konsolidacija informacij po UNISIST-u (Unesco, 1971) je združitev in sinteza znanstvenih informacij o določenem predmetu v obliki kompendijev, pregledov, prikazov stanja. Proces vključuje evalvacijo in kompresijo. Obstaja razlika med intelektualnimi operacijami, ki so vključene v organiziranje znanja, ki ga opravlja znanstvenik pri pripravi izvirnega članka, in reorganiziranje znanja, ki ga opravlja informacijski specialist pri pripravi tabel, pregledov idr. evalviranih podatkov. Postopki konsolidacije so priredbe, predelave, povzemanje, indeksiranje in prevajanje ter kompresija informacij na osnovi evalvacije njihove kakovosti, ki je ključ za učinkovitejše informacijske storitve. Tako moderno konsolidacijo informacij sta postavila Saračević in Woodova (1981).

Pogoj, da pride do komunikacijskega dejanja, je t. i. konsolidirana informacija. Za recepcijo informacij s strani prejemnikov so potrebne informacije, ki po obliki priredbe in količini ustrezajo intelektualni zmogljivosti prejem-

nika: vsebinsko glede zapletenosti, kvantitativno glede količine vhodnih informacij. Spremembe, ki jih bodo izzvale vhodne informacije, lahko izrazimo s stopnjo strukturne reorganizacije tezavra, ki je hkrati tudi mera količine semantičnih informacij, vsebovanih v sporočilu.

Konsolidirane informacije so javno znanje, ki je posebej selektirano, analizirano, evalvirano in repakirano za namene odločanja in za informacijske potrebe znanega uporabnika (sobesednik ali družbene skupine), ki drugače ne bi ustrezale za učinkovit in dejaven dostop in uporabo tega znanja glede na količino in izvorno obliko. Npr. če podamo teorijo širjenja znanja kot nalezljive bolezni v obliki Kermack-McKendrickovega matematičnega modela širjenja epidemije, bo to informacijo glede na obliko lahko razumela samo oseba s potrebnim predznanjem. Če pa rečemo, da se znanje širi kot gripa, bodo teorijo razumele tudi osebe brez specialnega znanja. (Šercar, 1988)

Konsolidacija informacij vključuje tudi difuzijo in povratne povezave od uporabnikov, evalvacijo in prilagajanje. Informacije se konsolidirajo tudi glede na komunikacijski kanal (neposredna medosebna komunikacija, skupinska komunikacija, pošta, e-pošta, knjižnice, informacijske službe, množični mediji, radio, televizija, telekomunikacije, računalniške mreže ...). Največji del človekovega komuniciranja pa odpade na navadne razgovore in pripovedovanje (angl. *story telling*). Knjiga, članek, referenca, bibliografski zapis itd. pa so primeri konsolidiranih informacijskih proizvodov.

Zelo pomembna dejavnost konsolidacije informacij je prevajanje iz enega jezika v drugi in iz "strokovnega jezika" v "nestrokovni jezik" znotraj istega jezika.

Teorijo konsolidacije informacij je zastavil že Platon (Lartije, 1973), ki je komunikacije porazdelil po kategorijah subjektov, ki komunicirajo (politiki, govorniki, navadni ljudje, filozofi in obrtniki). Tem kategorijam ustreza 5 vrst govora: politični, retorični, navadni vsakodnevni govor, dialektični in tehnični govor. Pogoji za "pravilen govor" so: kaj je treba govoriti, koliko je treba govoriti, komu je treba govoriti in doklej je treba govoriti. Kaj je treba govoriti, je tisto, kar bo koristno tako za govornika kot za poslušalce. Koliko je treba govoriti, pomeni, da se ne pove niti več niti manj, kot je potrebno. Komu je treba govoriti, je odvisno od tega, ali govorimo starejši osebi (v tem primeru je treba govor prilagoditi starejši osebi) ali mlajši osebi (v tem primeru naj bi govor odgovarjal mlajši osebi). Doklej je treba govoriti, pomeni, da govor ne sme biti ne predolg in ne prekratek, saj drugače ne bomo dosegli uspeha.

DIALEKTIKA MEDKULTURNEGA DIALOGA

Pred in po razpadu SFRJ v začetku 1990-ih smo bili pričevalniki velikih nacionalnih, verskih in kulturnih izključnosti, ki so spremljale viharne procese osamosvojitve bivših jugoslovanskih republik.

Vendar je sistem COBISS med tem časom predstavljal nepogrešljivo platformo tudi za medkulturni dialog in za čezmejno sodelovanje knjižnic in drugih informacijskih institucij na osnovah vzajemnosti¹ (Šercar in Brbre, 2007).

Multikulturni dialog je komunikacijsko dejanje med posamezniki različnih identitet glede na nacionalno, versko in kulturno pripadnost. Včasih pa je bolj "regulativna" ideja, najstvo (nem. *sollen*), bolj ideja o tem, kaj naj bi bilo moralno upravičeno početje, kot realno dejstvo.

Prvi pogoj multikulturnega dialoga je potemtakem nacionalna in kulturna samozavest po eni strani in strpnost do drugačnih naziranj preostalih udeležencev multikulturnega dialoga po drugi strani, ki naj bi ublaževala nacionalne, verske in kulturne izključnosti, krepila pa nacionalno identiteto udeležencev².

Medkulturni dialog vključuje pluralizem kulturnih razlik. Vendar so dihotomne tudi nacionalne kulture glede na nacionalno (različno) in univerzalno (skupno) kulturno komponento. Etnocentrično naravnani posamezniki doživljajo univerzalno kulturno komponento kot tujo sestavno nacionalne kulture. Medsebojno upoštevanje pluralizma razlik pa je pogoj za možnost medkulturnega dialoga. Vendar je izključno mednarodna kontekstualizacija medkulturnega dialoga tudi reduktivni poseg v samo bistvo dialoga med ljudmi različnih kultur, saj ne gre za medkulturni dialog samo po ključu nacionalne in državne pripadnosti. Medkulturni dialog je namreč bistven za kulturno sožitje tudi znotraj posameznih držav in družb, saj monokulturnih držav brez nacionalnih manjšin ali priseljencev, ki sodijo v drugačne kulturne kroge ni in je za možnost medkulturnega dialoga bistvene pomena razumevanje tega medkulturnega kontinuuma od znotraj navzven, med: bogatimi in revnimi, izobraženimi in neizobraženimi, ženskami in moškimi, mladimi in starimi, heteroseksualci in homoseksualci...

Reference

- [1] Ackoff, R. L. (1989). From Data to Wisdom: Presidential Address to ISGSR, June 1988. *Journal of Applied Systems Analysis* 16, 3–9.
- [2] Anderson, B. (1991). *Imagined Communities*. London: Verso.

- [3] ALA (2007). Guidelines for the Development and Promotion of Multilingual Collections and Services. Dostopno na: <http://www.ala.org/ala/rusa/rusaprotools/referenceguide/guidemultilingual.cfm>.
- [4] Ashby, W. R. (1956). Introduction to Cybernetics. London: Chapman & Hall.
- [5] Bar-Hillel, Y. & Carnap, R. (1953). Semantic Information. British Journal of the Philosophy of Science 4, 14.
- [6] Crystal, David (2000). Language death. Cambridge: Cambridge University Press.
- [7] Gellner, E. (1983). Nations and Nationalism. Ithaca, NJ: Cornell University Press.
- [8] Goffman, W. & Warren, K. S. (1980). Scientific Information Systems and the Principle of Selectivity. New York: Praeger.
- [9] Hark, M. ter (2004). Popper, Otto Selz and the Rise of Evolutionary Epistemology. Cambridge: University Press.
- [10] Hobsbawm, E. (1990). Nations and Nationalism Since 1780: Programme, Myth, Reality. Cambridge: Cambridge University Press.
- [11] IFLA (1998). Multicultural Communities Guidelines for Library Services. IFLANET. Dostopno na: <http://www.ifla.org/VII/s32/pub/guide-e.htm>.
- [12] IFLA (2007). The Multicultural Library Manifesto. IFLA Section on Library Services to Multicultural Populations, Standing Committee Meeting, Ljubljana, 26/2 2007. Dostopno na: <http://www.ifla.org/VII/s32/minutes/s32-mid-minutes07.pdf>.
- [13] Isaacs, H. (1975). Idols of the Tribe: Group Identity and Political Change. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- [14] LAC (2007). Multicultural Resources and Services. Dostopno na: <http://www.collectionscanada.ca/multicultural/index-e.html>.
- [15] Laertije, D. (1973). Životi i mišljenja istaknutih filozofa (Sa starogrčkog preveo Albin Vilhar). Beograd: BIGZ.
- [16] Larsen, I., Jens, Jacobs, L. Deborah, van Vlimmeren, T. (2004). Cultural Diversity. How public libraries can serve the diversity in the community. Gütersloh: Bertelsman Stiftung.
- [17] LBV (2001). The Library Board of Victoria: Responding to our diversity. Melbourne: PractiCo Pty.
- [18] McSwiney, Carolyn (2002). Cultural implication of a global vontext: the need for the reference librarian to ask again "who is my client". Australian Library Journal, 52/4.
- [19] Saracevic, T. & Wood, J. (1981). Consolidation of Information: A handbook on evaluation, restructuring and repackaging of scientific and technical information (Pilot edition). Paris: UNESCO, General Information Programme and UNISIST.
- [20] Shannon, C. E. (1948). The Mathematical Theory of Communication. Bell System Technical Journal 27, 379–423, 623–656.
- [21] Shrejder, Y. A. (1968). O semantičeskikh aspektah teorii informacii. V: Meždunarodnaja federacija po dokumentacii. Komitet po issledovaniju teoretičeskikh osnov informacii (MFD/TOI). Teoretičeskije problemi informatiki. Sbornik statei. MFD 435. Moskva: VINITI, 152–173.
- [22] Smith, A. (1991). National Identity. Reno: University of Nevada Press.
- [23] Sprung, Annete (2003). Bildungsmarkt Interkulturalität – eine Erfolgsgeschichte? Dostopno na: <http://www.die-bonn.de/publikationen/online-texte.asp>.
- [24] Šercar, T. M. (1988). Komunikacijska filozofija znanstvenih časopisa. Zagreb: Globus.
- [25] Šercar, T. M. in Brbre, I. (2007). Prispevek k filozofiji knjižničarstva in informacijske znanosti. Organizacija znanja 12, 3, 119–136.
- [26] Turkovich, Marilyn (1997). Educating for the chancing world. II. International Congress on Multicultural Education Jyväskylä.
- [27] UNESCO (1971). UNISIST. Paris: Unesco.
- [28] UNESCO (2001). Universal Declaration on Cultural Diversity. Paris: Unesco.

Opombe

- 1 Šercar in Brbre (2007) vidita v Popperjevi teoriji tretjega sveta, ki ga razumeta kot kibernetični sistem s povratno zvezo vzeti (angl. *take from*) in dati (ang. *give to*) ontologično osnovo vzajemnosti, ki je bistvena razsežnost sistema COBISS.
- 2 Po Isaacsovi teoriji (1957) so nacije vedno obstajale in jih je treba samo odkriti. Gre za pojem "hiše Muumbi", ki je kenijsko kulturno prepričanje o „pramateri plemena“. Nacije niso človekova tvorba, temveč so identitete, ki so vekomaj obstajale in jih je treba, kot rečeno, le odkriti. Po nasprotnem pogledu nacija ni statična družbena entiteta in nastanek nacije ne temelji na prvotnih značilnostih, so pa zgodovinske tvorbe, na nastanek katerih močno vplivajo tudi zgodovinske osebnosti na različnih ravneh. Nacije so novejšje tvorbe, narejene iz izbranega nabora potencialnih značilnosti, ki predstavljajo „domnevno skupnost“ (Hobsbawm, 1990; Anderson, 1991). Gre za proces, ki ga upravljajo nosilci moči v državi. Nacije so zrasle iz *etni*j (Smith, 1991). Definicija *etni*je vključuje šest atributov: kolektivno ime, mit o skupnih prednikih, enega ali več razlikovalnih elementov skupne kulture, povezanost z domovino kot ozemljem, občutek solidarnosti za dele prebivalstva glede na rojstni kraj. Ko te attribute združijo tri revolucije – politična, gospodarska in kulturna, se rodi nacija. Nacionalizem kot izključnost pa ni prebujena nacionalna samozavest, kot menijo nacionalisti. V resnici si nacionalizem izmišlja nacijo tam, kjer je ni. Ključni korak v oblikovanju nacionalne identitete je bil tiskarski stroj, saj je tisk bil dejavnik homogenizacije pri razvoju nacionalnega jezika. Pri oblikovanju nacionalnih identitet je bila pomembna tudi industrializacija. Moderna industrijska država lahko deluje samo, če obstaja mobilno, pisмено in kulturno homogeno prebivalstvo, sposobno za izmenjavo (Gellner, 1983). Toda obstajajo značilnosti, ki težko izginejo pred oblikovanjem nacionalne identitete in niso enakomerno razporejene v družbi. Jezik do neke mere, rasa in religija so takšne entropijsko odporne značilnosti, ki zavirajo oblikovanje nacionalnih entitet.

RAZLIČNOST JEZIKOV IN PISAV V SISTEMU COBISS

Tadeja Brešar

Institut informacijskih
znanosti, Maribor

Kontaktni naslov:
tadeja.bresar@izum.si

Izvleček

Avtorica predstavlja projekt Poenotenje uporabe kod za jezike in pisave v COBISS.Net, ki je bil v IZUM-u zaključen v novembru 2007. Zaradi sprememb v šifrantu za jezik je bilo treba izvesti konverzijo kodiranih podatkov o jeziku. Kode za jezik besedila se uporabljajo med drugim za krmiljenje pisave bibliografskih podatkov na različnih prikazih. Ker so se spremenile ravno kode za južnoslovanske jezike in se je sprememba zato nanašala na velik del knjižničnega gradiva s tega območja, je bilo treba pripraviti nov algoritem za krmiljenje pisave in ga vključiti v vse segmente programske opreme COBISS.

Ključne besede

pisave, jeziki, ISO 639-2, konverzije bibliografskih baz podatkov, programska oprema COBISS

Abstract

The author introduces the project called Unification of the Use of Codes for Languages and Scripts in COBISS.Net, completed at IZUM in November 2007. As a result of the changes to the list of codes for languages a conversion of encrypted data on the language had to be carried out. The codes for the language of the text are used, inter alia, for script control of bibliographic data in various display formats. With the codes for the South Slavic group of languages being the subject to change in particular, affecting a large part of the library material from this field, a new algorithm for script control had to be developed and integrated into all COBISS software segments.

Keywords

scripts, languages, ISO 639-2, conversion of bibliographic databases, COBISS software

UVOD

V sistemu COBISS sodelujejo knjižnice, ki pri svojem delu uporabljajo različne jezike, pa tudi različne pisave: slovenščino in latinico uporabljamo v Sloveniji; bosanščino in hrvaščino, ki se prav tako pišeta v latinici, uporabljajo v Bosni in Hercegovini; srbščino – ta se lahko piše v cirilici ali latinici – uporabljajo v Srbiji, Črni gori ter Bosni in Hercegovini; v Makedoniji pa uporabljajo makedonščino in cirilico. Ko bo sistem COBISS vzpostavljen tudi v Bolgariji, se bo pojavil še en jezik, ki se piše v cirilici, tj. bolgarščina.

Zaradi različnih jezikov v sistemu je treba poskrbeti za prevode tako dokumentacije kot tudi programske opreme. Paziti je treba tudi pri prevzemanju zapisov, saj se določeni podatki v zapise dodajo v jeziku katalogizacijske ustanove. Če zapis prevzamemo iz drugega jezikovnega okolja, je treba te podatke prevesti. Pri prevzemanju igrajo veliko vlogo kodirani podatki. Ti so v vseh jezikih

enaki in so s pomočjo prevedenih šifrantov razumljivi v vseh jezikih.

UPORABA JEZIKOV IN PISAV V APLIKACIJAH

Ko govorimo o jezikih in pisavah v aplikacijah, mislimo na več stvari. Najprej sta tu jezik in pisava uporabniškega vmesnika. V večini aplikacij COBISS imajo uporabniki na voljo uporabniški vmesnik v domačem jeziku in dodatno še v angleščini. Kar se tiče pisave uporabniškega vmesnika in vnosa, se v programski opremi COBISS2 uporablja izključno latinica. Za srbske in makedonske knjižnice, ki uporabljajo tudi cirilico, sta v cirilici možna izpisa na tiskalnik in prikaz v COBISS/OPAC-u.

V bibliografskih in normativnih bazah podatkov se jezik in pisava pojavljata kot podatek v zapisih, in to v več poljih. V bibliografskih zapisih tako vpisujemo jezik in pisavo katalogizacije, različne jezike in pisave, ki se po-

javijo na opisovani enoti, jezike povzetkov in predmetnih oznak, jezike tablic za klasifikacijo, jezike nekaterih naslovov itd. Večinoma so ti podatki kodirani, ni pa nujno. Podobno delamo v normativnih zapisih, le da je v njih teh podatkov manj. Tu zaenkrat vpisujemo jezik in pisavo katalogizacije, jezik avtorja, jezik korporacije in jezik variantne značnice.

KODIRANI PODATKI O JEZIKU

ISO 639-2

V zapisih je večina podatkov o jeziku kodiranih. Za normativne in bibliografske zapise se uporablja isti šifrant. Format UNIMARC, na katerem temelji tudi format COMARC, za kodiranje jezika predpisuje uporabo standarda ISO 639-2 *Codes for the representation of names of languages. Part 2, alpha-3 code*.

Standard je nastal leta 1998 na osnovi šifranta *MARC code list for languages*, ki ga vzdržuje Kongresna knjižnica. Ta je pooblaščen za zbiranje in obravnavo predlogov za nove kode in tudi za standard ISO 639-2.

Za bibliografsko kontrolo se uporabljajo tiste kode iz standarda, ki so okrajšane iz angleških izrazov.

Kode za srbski, hrvaški in bosanski jezik

V šifrantih, ki jih uporabljamo v sistemu COBISS, je žal prišlo do sprememb ravno pri kodah za nekatere jezike, ki se uporabljajo na območju bivše Jugoslavije. Gre za srbski, hrvaški in bosanski jezik. Standard ISO 639-2 trenutno za te jezike predpisuje kode "bos" – bosanski, "scr" – hrvaški in "scc" – srbski.

Dokler smo imeli v bivši državi skupen sistem, smo za te jezike uporabljali kodi "scr" – srbohrvaški (latinica) in "scc" – srbohrvaški (cirilica). Leta 1991 smo v IZUM-u od knjižnic prejeli zahtevo za ločeno kodo za hrvaški jezik in tako je bila v šifrant dodana koda "cro" – hrvaški. Nato je bila leta 2000 v skladu s standardom dodana še koda za bosanski jezik "bos" – bosanski.

Poleg tega so po ločitvi skupnega sistema v več sistemov COBISS v nekaterih državah začeli uporabljati različna pojasnila h kodam "scr" in "scc": v enih državah je pomenilo "scr" – srbski (latinica) in "scc" – srbski (cirilica), v drugih državah pa so uporabljali kodi "scr" – srbski ali hrvaški (latinica), "scc" – srbski ali hrvaški (cirilica).

Težav je bilo torej več. Šifrant za jezike, ki ga uporabljamo v sistemu COBISS, ni bil skladen s standardom, povzru pa se je v različnih državah uporabljal različno. Do razlik je prihajalo ravno pri jezikih, v katerih je napisan

velik delež gradiva, ki ga imajo knjižnice s tega območja. Zato smo v IZUM-u predlagali, da kode za jezike v sistemih COBISS poenotimo s standardom.

PROJEKT POENOTENJE UPORABE KOD ZA JEZIKE IN PISAVE V COBISS.NET

Časovni pregled

Projekt smo prvič uvrstili v letni program dejavnosti IZUM-a leta 2005. V resnici pa se je delo na projektu začelo že v letu prej. Takrat smo pripravili prvo specifikacijo sprememb v bibliografskih bazah in dopolnitev programske opreme. Oktobra 2004 smo predlagane spremembe opisali in dopis naslovili na nacionalne knjižnice. Le-te so se s predlogom strinjale, zato smo decembra 2004 o načrtovanih spremembah obvestili še vse knjižnice, ki sodelujejo v slovenskem sistemu COBISS.SI.

V obdobju 2005–2007 je potekalo načrtovanje nove verzije programske opreme. V začetku junija leta 2007 smo razvoj zaključili do te mere, da smo nekatere segmente lahko ponudili knjižnicam v testiranje. Testiranje je bilo relevantno predvsem za države, v katerih uporabljajo cirilico. Tem smo testiranje najavili že aprila 2007, kot rok za oddajo pripomb pa smo postavili konec avgusta. Oktobra 2007 smo v vseh sistemih, razen v slovenskem, testirali še uporabniški vmesnik COBISS/OPAC.

Ob koncu tedna, 3. in 4. novembra 2007, smo izvedli konverzijo vseh bibliografskih baz podatkov in namestili novo verzijo programske opreme.

Naloge projekta

Pred uskladitvijo pomena kod "scr" in "scc" s standardom ISO 639-2 je bila informacija o pisavi skrita kar v kodi za jezik. S kodo "scr" smo namreč označevali le besedila v latinici, s kodo "scc" pa le besedila v cirilici. Programska oprema je bila zasnovana tako, da je bil v nekaterih primerih podatek o jeziku bistven za krmiljenje pisave prikaza.

Z načrtovano spremembo to ni bilo več res. V skladu s standardom ISO 639-2 se koda "scc" uporablja za srbski jezik, ne glede na to, ali je besedilo pisano v cirilici ali latinici. Zato smo morali poleg drugih dopolnitev programske opreme in konverzije pripraviti tudi nov algoritem za krmiljenje pisave.

Naloge, ki jih je bilo v okviru projekta *Poenotenje uporabe kod za jezike in pisave v COBISS.Net* treba opraviti, smo razdelili v pet večjih sklopov:

- konverzija vseh bibliografskih baz,
- nov algoritem za krmiljenje pisave prikaza podatkov,
- vključitev novega algoritma v vse segmente programske opreme COBISS,
- dopolnitve segmentov COBISS2/Katalogizacija, COBISS2/Izpisi in COBISS/OPAC,
- uporabniški vmesnik COBISS/OPAC-a v cirilici za vse države, ki uporabljajo cirilico.

Algoritem za krmiljenje pisave

Algoritem za krmiljenje pisave podatkov smo skušali zasnovati tako, da bi katalogizatorjem vnos čim bolj olajšali. Upoštevali smo različne kombinacije kodiranih podatkov, iz katerih je možno razbrati, v kateri pisavi je treba prikazati posamezne podatkovne elemente. Algoritem za vsako podpolje posebej prepozna, kateri kodirani podatki so relevantni za njegov pravilen prikaz. Zato pri obdelavi gradiva večinoma ni treba paziti na to, v kateri pisavi se morajo podatki izpisati, ampak je treba zapis le pravilno kodirati.

Algoritem preverja naslednje podatke:

- 100i – Koda za transliteracijo,
- 100h – Jezik katalogizacije,
- 0017 – Pisava katalogizacije,
- 101a – Jezik besedila,
- 100l – Pisava stvarnega naslova,
- podpolje z – Jezik v poljih za vsebinsko obdelavo in naslove,
- indikator v podatkih o zalogi.

V nekaterih primerih zgolj s kodiranimi podatki ni možno zagotoviti pravilnega prikaza, predvsem takrat, ko so v zapisu citirani podatki v drugem jeziku kot preostalo besedilo. Tu mora katalogizator drugo pisavo vklopiti s pomočjo kontrolnega znaka za vklop latinice ali cirilice.

Na pisavo prikaza vplivajo tudi nastavitve uporabniškega vmesnika. Če v uporabniškem vmesniku nastavimo prikaz v latinici, bodo besedila uporabniškega vmesnika in vsi podatki iz baze prikazani v latinici. Če nastavimo prikaz v cirilici, dobimo besedila uporabniškega vmesnika prikazana v cirilici, podatki iz baze pa se prikažejo v latinici ali cirilici glede na kodirane podatke, ki jih preveri algoritem za krmiljenje pisave.

Prilagamo primer bibliografskega zapisa. Kot vidimo, je celoten zapis vnesen v latinici. Poudarjeni so tisti podatki, na osnovi katerih se za posamezne dele zapisa določi ustreznost pisave za prikaz.

```
001 [a]n [b]a [c]m [d]0 [7]cc
010 [a]5-02-027215-9
100 [c]1989 [e]k [h]mac [i]b1 [l]ca
101 0 [a]rus [a]eng
102 [a]rus
105 [a]a [b]z [c]0
200 1 [a]Paleolit Kavkaza i Sever
noî Azii [d]LF≠The≠palaeolithic
of Caucasus and Northern Asia
[f][otv. redaktor Pavel Iosifo
vič Boriskovskiî]
210 [a]Leningrad [c]Nauka [d]1989
215 [a]264 str. [c]ilustr. [d]27 sm
225 1 [a]Paleolit mira eissledovani
tja po arheologii drevnego
kamennogo veka [d]LF≠The ≠old
stone age of the world [e]LF
studies in the palaeolithic
cultures
300 [a]Tekst na rus. i angl. jazik
320 [a]Bibliografija: str. 244-[254]
320 [a]Registri
510 1 [a]≠The ≠old stone age of the
world [z]eng
606 1 [a]Arheološki naodi [y]Kavkaz
[z]Paleolit
606 [a]Arheološki naodi [y]Severna
Azija [z]Paleolit
675 [a]903(479) "632"
702 11 [a]Boriskovskiî [b]Pavel Iosi
fovič [4]345
```

Gre za rusko knjigo, zapis pa je katalogiziran v makedonščini. Zato se morajo podatki prikazati v cirilici, kar omogočajo pravilno izbrane kode za pisavo v zapisu. Izjema so deli zapisa, ki so v angleščini. Ti morajo biti prikazani v latinici. V tem primeru mora katalogizator v podpolju z angleškim besedilom dodati kontrolni znak za vklop latinice. Prilagamo še prikaz tako urejenega zapisa:

ПАЛЕОЛИТ Кавказа и Северной Азии = The palaeolithic of Caucasus and Northern Asia / [отв. редактор Павел Иосифович Борисковский]. - Ленинград : Наука, 1989. - 264 стр. : илустр. ; 27 см. - (Палеолит мира : исследования по археологии древнего каменного века = The old stone age of the world : studies in the palaeolithic cultures)

Текст на рус. и англ. јазик. –
Библиографија: стр. 244–[254]. –
Регистри

ISBN 5-02-027215-9

1. Насп. ств. насл. 2. Борисковский,
Павел Иосифович

а) Археолошки наоди – Кавказ –
Палеолит б) Археолошки наоди – Северна
Азија – Палеолит

903 (479) "632"

Konverzija

Ob zaključku projekta smo izvedli konverzijo vseh bibliografskih baz v vseh sistemih COBISS. Poleg podatkov, ki jih je bilo treba urediti zaradi sprememb v šifrantu za jezike, smo s konverzijo uredili še nekatere druge podatke, predvsem tiste, ki smo jih kdaj v preteklosti konvertirali le v Sloveniji, ne pa tudi v preostalih sistemih. V nadaljevanju naštevamo najpomembnejše korake konverzije.

Glede na zadnjega redaktorja sta se v zapise vpisala pisava in jezik katalogizacije, ki ju uporablja posamezna knjižnica. V zapise knjižnic, ki uporabljajo cirilico, se je vpisala tudi ustrezna koda za transliteracijo. Dodana je bila pisava stvarnega naslova, in to na osnovi kode za jezik enote. V vseh podatkovnih elementih, ki so kodirani s šifrantom za jezik, je bila koda "cro", kar je neveljavna koda za hrvaški jezik, nadomeščena s kodo "scr", ki se za hrvaški jezik uporablja po standardu. Če je delo izšlo na območju Srbije, Črne gore ali Republike Srpske, je bila koda "scr", ki se je prej uporabljala za srbski jezik, pisan v latinici, in za hrvaški jezik, v polju za jezik enote nadomeščena s kodo "scc" za srbski jezik. Koda za državi Jugoslavijo ter Srbijo in Črno goro sta bili spremenjeni v kodo za ustrezno obstoječo državo, in to na osnovi kode za regijo in na osnovi podatka o kraju izida.

Za posamezne sisteme COBISS smo pripravili seznam tistih avtorjev, pri katerih je jezik njihovih del v bibliografskih zapisih kodiran kot bosanski, hrvaški ali srbski, vendar ta koda ni v vseh zapisih v COBIB-u enaka. Sezname smo poslali v nacionalne knjižnice. Te so jih pregledale in za posamezne avtorje, kjer je to bilo možno, označile, v katerem od teh treh jezikov dejansko pišejo. Za take avtorje smo kodo za jezik besedila v bibliografskih zapisih za njihova dela programsko poenotili.

Konverzija glede na posamezne avtorje je bila opcijaska. Zanj so se odločili v Srbiji, Črni gori in Makedoniji, v

Sloveniji ter Bosni in Hercegovini pa tega dela konverzije nismo izvedli.

V zapisih knjižnic, ki uporabljajo cirilične signature, je bilo treba izvesti še konverzijo indikatorja v podatkih o zalogi. Ta del konverzije je bilo treba pripraviti individualno za vsako knjižnico posebej.

Dopolnitve programske opreme

Nov algoritem za krmiljenje pisave je bilo treba vključiti v vse glavne segmente programske opreme COBISS2 in COBISS/OPAC. Poleg tega smo v nekatere segmente dodali še druge nove funkcije.

V segment COBISS2/Katalogizacija smo dodali nekaj novih programskih kontrol, ki preverjajo pravilnost kod in prisotnost obveznih podatkov, predvsem tistih, ki so pomembni za pravilen izpis v ustrezni pisavi. Uredili smo privzete vrednosti za jezik in pisavo katalogizacije in za indikator v podatkih o zalogi. Novo je tudi to, da se pri prevzemanju zapisov v srbske lokalne baze podatkov značnica avtomatsko vpiše v pravi (fonetični ali etimološki) obliki, odvisno od tega, v kateri pisavi knjižnica vodi svoj katalog.

V vse segmente programske opreme smo dodali prenos zapisov v naboru znakov UNICODE. Inventarne knjige smo pripravili tudi v cirilici, saj so bile prej na voljo le v latinici. Dopolnili smo parametrizacijo pri pripravi bibliografij, tako da lahko knjižnice ob zlaganju bibliografij sproti izberejo, ali želijo izpis v cirilici ali latinici. Tudi spletne bibliografije so zdaj na voljo v latinici in cirilici.

V sistemih, v katerih uporabljajo cirilico, je bil precej dopolnjen tudi COBISS/OPAC. Pred projektom *Poenotenje uporabe kod za jezike in pisave v COBISS.Net* so imeli cirilični vmesnik na voljo le v Makedoniji, kar je bilo nujno, saj se makedonščina vedno piše v cirilici. Od novembra 2007 imajo tudi v Srbiji, Bosni in Hercegovini ter Črni gori možnost izbire vmesnika v cirilici. V teh sistemih je pri iskanju možno dodatno omejevanje po pisavi, v kateri je natisnjeno gradivo. V vseh sistemih COBISS pa je v novi verziji COBISS/OPAC omogočeno omejevanje po srbskem, bosanskem in hrvaškem jeziku hkrati.

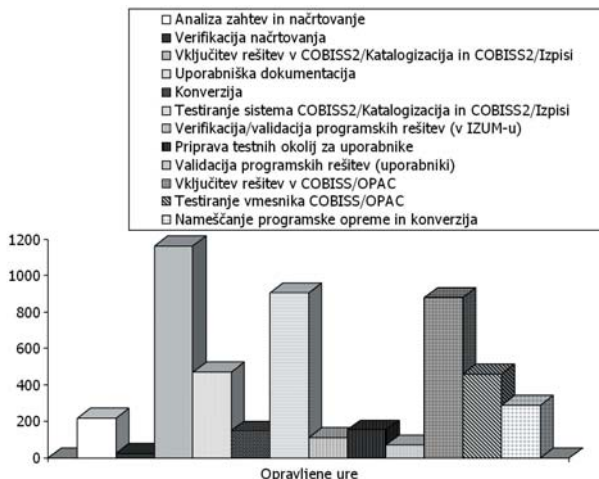
Podatki o opravljenem delu

Projekt *Poenotenje uporabe kod za jezike in pisave v COBISS.Net* je bil zelo zahteven, tako z vsebinskega vidika kot tudi z vidika potrebnih človeških virov. Za ilustracijo navajamo podatke o opravljenem delu na tem projektu za leto 2007.

Pri projektu je sodelovalo 38 sodelavcev. Vsi skupaj so v letu 2007 opravili 4.803 delovne ure. Od tega je 19 so-

delavcev pri projektu imelo le manjše zadolžitve; vsak od teh je opravil za manj kot teden dni dela. Po drugi strani pa je šest sodelavcev opravilo za več kot 2 meseca dela vsak. Največ časa se je projektu posvečal sodelavec, ki je bil zadolžen za implementacijo nove verzije COBISS/OPAC, ta je za projekt porabil nekaj čez 550 delovnih ur.

Razporeditev opravljenih ur dela po izvedenih aktivnostih je razvidna iz slike 1.

Slika 1: Razporeditev opravljenih ur po aktivnostih

Vidimo, da je največ časa zahtevala implementacija programske opreme. Na drugem mestu je čas, porabljen za testiranje nove in spremenjene funkcionalnosti. Sledi priprava uporabniške dokumentacije. Zanimiv je zadnji, desni stolpec, ki ponazarja čas nameščanja programske opreme. Gre za 287 ur, ki so bile večinoma opravljene v zadnjih nekaj dnevih izvajanja projekta, predvsem čez vikend, ko sistem COBISS uporablja najmanj uporabnikov.

NAČRTI

Dopolnjevanje šifranta za jezike

Trenutno poteka revizija šifranta jezikov še za druge jezike, ne le za jezike naše bivše skupne države. Pričakujemo le manjše dopolnitve, predvsem zaradi kod, ki so bile v zadnjem času dodane v standard ISO 639-2 in jih v šifrantu COBISS še ni.

Pri dopolnjevanju šifranta se že nekaj časa držimo načela, da kod, ki jih v standardu ni, ne dodajamo! Pri jezikih, ki v šifrantu morebiti manjkajo, je treba najprej poskrbeti, da se uvrstijo v standard. Obrazec za zahtevo nove kode je na voljo na spletnih straneh Kongresne knjižnice na naslovu <http://www.loc.gov/standards/iso639-2/>.

COBISS3/Katalogizacija

V pripravi je nov segment programske opreme COBISS3, COBISS3/Katalogizacija. Tehnologija COBISS3 bo omogočala vnos podatkov tudi v cirilici. Zato pri prikazu podatkov ne bo treba uporabljati nobenih algoritmov, ki bi skrbeli za pravilno pisavo.

Algoritem, ki je bil pripravljen za prikaz podatkov iz programske opreme COBISS2, pa bomo uporabili pri prenosu zapisov, kreiranih s COBISS2/Katalogizacija, v COBISS3/Katalogizacija. Z njim bo možno narediti avtomatsko pretvorbo podatkov iz latinice v cirilico. K pravilnemu prenosu podatkov bo prispevala tudi konverzija, ki smo jo izvedli v okviru projekta *Poenotenje uporabe kod za jezike in pisave v COBISS.Net*. S konverzijo smo podatke uredili in s tem izpolnili enega od osnovnih pogojev za uspešen prehod v okolje COBISS3.

Reference

- [1] UNIMARC Manual. Bibliographic Format, München: K. G. Sauer, 1994–.
- [2] COMARC/B format: format za bibliografske podatke: priročnik za uporabnike. Maribor: IZUM, 1991–.
- [3] COMARC/A format: za bibliografske podatke. Maribor: IZUM, 2003.
- [4] MARC code list for languages. Washington: Library of Congress, Cataloging Distribution Service, 2007.
- [5] International standard. ISO 639-2, Codes for the representation of names of languages. Part 2, Alpha-3 code. Geneve: International Organization for Standardization, 1998.

Spletne povezave

- 1 <http://www.loc.gov/standards/iso639-2/>
- 2 <http://www.loc.gov/marc/languages/langhome.html>

NOVE APLIKACIJE V SISTEMU COBISS

Marta Seljak

Institut informacijskih
znanosti, Maribor

Kontaktni naslov:
marta.seljak@izum.si

Izvleček

V prispevku so predstavljene nove aplikacije COBISS in njihova uporaba pri poslovanju knjižnic v okviru mreže COBISS.Net. Poudarek je na predstavitvi novosti v sistemu vzajemne katalogizacije ob prehodu na nov vmesnik COBISS3/Katalogizacija. Opisan je novi način ažuriranja bibliografskih podatkov, ki bo za razliko od sedanjega dajal prednost vzajemni bazi podatkov COBIB in s tem prispeval k boljši kakovosti in racionalnosti bibliografskega sistema. Na osnovi faktografskih podatkov je prikazana tudi stopnja uporabe lokalnih aplikacij COBISS3 ter novosti v spletnih aplikacijah za končne uporabnike in za podporo upravljanju sistemov v mreži COBISS.Net.

Ključne besede

sistem vzajemne katalogizacije, zagotavljanje kakovosti bibliografskih baz podatkov, lokalne aplikacije COBISS3, spletne aplikacije COBISS, aplikacije za podporo upravljanju sistemov COBISS

Abstract

The paper presents new COBISS applications and their use by libraries operating within the COBISS.Net network. An emphasis is placed on new features in the shared cataloguing system, in particular, when moving to a new COBISS3/Cataloguing interface. Described is a new method of updating bibliographic data which, unlike the existing method, will give preference to the COBIB shared bibliographic database and thus improve the quality and the rationale of the bibliographic system. Based on factual data, the paper also describes the level of use of COBISS3 local applications, and presents news in web applications to be applied by end users as well as in applications designed to support systems management within the COBISS.Net network.

Keywords

shared cataloguing system, quality control of bibliographic databases, COBISS3 local applications, COBISS web applications, COBISS managing systems applications

UVOD

Pred dvajsetimi leti vzpostavljen sistem vzajemne katalogizacije COBISS deluje v petih državah od šestih, nastalih na področju nekdanje Jugoslavije (Slovenija, Bosna in Hercegovina, Makedonija, Srbija, Črna gora), v Bolgariji in Albaniji pa potekajo pripravljalne aktivnosti za njegovo implementacijo.

Bibliografski sistemi v posameznih državah, še zlasti avtomatizacija lokalnih funkcij v posameznih knjižnicah, beležijo različno stopnjo implementacije in uporabe razpoložljivih aplikacij.

IZUM razvija in vzdržuje naslednje štiri skupine aplikacij:

- sistem vzajemne katalogizacije (bibliografski sistem na državni ravni),
- aplikacije za avtomatizacijo lokalnih funkcij knjižnic,
- spletne aplikacije za končne uporabnike,
- aplikacije za podporo upravljanju in vzdrževanju sistemov v mreži COBISS.Net.

Z vidika prioritete lahko razvoj in vzdrževanje aplikacij COBISS razvrstimo v tri skupine:

- tekoče dopolnjevanje programske opreme COBISS na osnovi predlogov knjižnic in drugih uporabnikov sistema in servisov, ki se odraža v povprečno treh ali štirih novih verzijah letno;
- razvoj aplikacij in funkcij, ki v okolju COBISS2 ne obstajajo (COBISS3/Medknjižnična izposoja, COBISS3/Nabava, COBISS3/Zaloga, COBISS3/Se-

rijske publikacije, normativna kontrola korporacij in predmetnih oznak, Splošni geslovnik COBISS.SI itd.);

- prenos obstoječih aplikacij COBISS2 v novo okolje COBISS3 (COBISS3/Izposoja, COBISS3/Katalogizacija itd.).

Pri uvajanju novih aplikacij in novosti, ki jih prinašajo nove tehnologije, se srečujemo z zanimivim protislovjem. Na eni strani imamo knjižnice, ki s težavo spremljajo novosti in jih običajno odklanjajo. Za te knjižnice je novosti preveč. Na drugi strani pa imamo celo vrsto zahtev ter predlogov knjižnic in drugih uporabnikov za dopolnitve in izboljšave posameznih aplikacij, ki jih ne uspejo realizirati. Z vidika teh knjižnic je razvoj prepočasen in novosti premalo.

Zahtevki za dopolnitve programske opreme, ki jih prejmemo od knjižnic in drugih uporabnikov, so pomembna osnova za določanje prioritet razvoja v okviru vsakoletnega programa dela IZUM-a. Največ nerealiziranih zahtevkov se nanaša na COBISS/OPAC, in sicer več kakor 160. Za tri aplikacije COBISS2 je nerealiziranih približno 300 zahtevkov, enako število nerealiziranih zahtevkov pa se nanaša na pet aplikacij COBISS3.

Predlog razvojnih projektov in nalog za letni program dela pripravi IZUM, obravnava ga najprej Svet članic COBISS, sprejema Upravni odbor IZUM-a, mnenje k programu poda Nacionalni svet za knjižnično dejavnost, potrdi pa ga vlada Republike Slovenije.

Obseg razvojnih aktivnosti IZUM-a ni tak, kot bi si ga želeli, saj so razpoložljivi človeški viri, namenjeni razvoju, omejeni. Razvojnimi projektom in nalogam je v IZUM-u namenjenih približno 35 odstotkov razpoložljivih človeških virov, medtem ko je 65 odstotkov namenjenih vzdrževanju operativnosti sistema in servisov.

Precejšen del razvojnih virov je potreben za optimizacijo programske opreme za vzajemno katalogizacijo in popravke v bibliografskih bazah podatkov ter drugih evidencah bibliografskega sistema. Prav tako je precej razvojnih virov namenjenih nekaterim nepogrešljivim pripomočkom bibliografske kontrole, ki so jih razvita knjižničarska okolja imela že pred začetki avtomatizacije knjižnic. V to kategorijo razvoja spada predvsem razvoj *Splošnega geslovnika COBISS.SI*.

SISTEM VZAJEMNE KATALOGIZACIJE

Poglavitna funkcija sistema vzajemne katalogizacije je izgradnja vzajemne bibliografsko-kataložne baze podatkov COBIB, lokalnih baz podatkov, normativne baze

podatkov CONOR ter baze podatkov CORES z retrospektivnimi podatki o uredništvu serijskih publikacij [1].

V sistem vzajemne katalogizacije so v Sloveniji za razliko od drugih sistemov vzajemne katalogizacije znotraj mreže COBISS.Net implementirane vse doslej razvite funkcije. Vzpostavljena je povezava z bibliografskima bazama podatkov ISSN in WorldCat ter normativno bazo podatkov LC Names z možnostjo prevzemanja bibliografskih in normativnih zapisov. Prav tako je v sistem vzajemne katalogizacije vključena normativna kontrola osebnih imen, zagotovljeno pa je tudi dnevno programsko usklajevanje bibliografske baze podatkov z normativno.

Tudi po številu sodelujočih knjižnic, številu registriranih uporabnikov (knjižničarjev), številu katalogizatorjev z licenco, številu bibliografskih zapisov v COBIB-u in številu knjižnic z avtomatizirano izposojno je trenutno sistem v Sloveniji najboljšejejši (tabela 1).

COBISS.Net	Začetek sistema	Število knjižnic	Število uporabnikov knjižničarjev	Število uporabnikov z licenco	Prirast zapisov v 2006	Število zapisov v COBIB	Izposoja
COBISS.SI	1987	345	1.990	775	193.876	3.169.608	200
COBISS.BH	1998	21	86	85	4.818	248.236	1
COBISS.MK	2001	22	186	53	8.992	364.095	1
COBISS.SR	2003	74	518	498	58.798	1.788.140	6
COBISS.CG	2003	10	46	37	3.998	111.984	1
Skupaj		472	2.826	1.448	270.482	5.682.063	209
COBISS.SI: 503.000 normativnih zapisov za osebna imena							

Tabela 1: COBISS.Net (oktober 2007)

Z rastjo in razvojem sistema postaja vedno bolj pomembna tudi kakovost bibliografskih podatkov v COBIB-u, ki so osnova vedno večjemu številu spletnih in lokalnih aplikacij. Vedno večja je izmenjava podatkov v okviru mreže COBISS.Net (tabela 2) in izmenjava z drugimi sistemi, kot npr. Google, WorldCat itd. Narašča tudi število knjižnic, ki samo prevzemajo podatke iz COBIB-a in nimajo zaposlenega katalogizatorja z licenco.

Nove tehnologije znatno poenostavljajo možnosti za povezovanje sistemov, hkrati pa se zahteve po racionalizaciji dela katalogizatorjev vedno bolj zaostrejejo. Novi koncepti, kot je npr. FRBR,¹ se trudijo bibliografske sisteme prilagoditi potrebam uporabnikov, kar hkrati pomeni zahtevo po enostavnejših in bolj konsistentnih pravilih za katalogizacijo. Ker takšnih pravil zaenkrat še ni, se pri kreiranju metapodatkov vedno pogosteje pojavljajo vsebinski problemi na ravni strukture in kakovosti podatkov.

COBISS.Net	Prevezeto iz COBIB.SI	Prevezeto iz COBIB.BH	Prevezeto iz COBIB.MK	Prevezeto iz COBIB.SR	Prevezeto iz COBIB.CG	Skupaj
COBISS.SI	-	159	450	3.954	63	4.626
COBISS.BH	2.158	-	40	12.566	89	14.853
COBISS.MK	1.490	126	-	4.619	6	6.241
COBISS.SR	8.351	1.808	994	-	1.130	12.283
COBISS.CG	1.988	190	42	41.484	-	43.704
Skupaj	13.987	2.283	1.526	62.623	1.288	81.707

Tabela 2: Izmenjava bibliografskih zapisov v COBISS.Net (od 11. 11. 2004 do 11. 11. 2007)

Za COBISS v Sloveniji je značilna velika razpršenost katalogizacijskega dela. Povprečno število kreiranih zapisov na katalogizatorja na leto je skromno in znaša okrog 300 bibliografskih zapisov. Zaostajanje pri posodabljanju katalogizacijskih pravil in njihova pomanjkljiva dokumentiranost predstavljata dodaten problem, zato je zagotavljanje ustrezne usposobljenosti katalogizatorjev zelo težavno, še posebej v majhnih knjižnicah.

Najbolj kritična je kakovost bibliografskih podatkov v vzajemni bazi podatkov COBIB.SI. Mnogi katalogizatorji namreč poskrbijo le za kakovost bibliografskih zapisov v lokalni bazi podatkov, medtem ko se za kakovost zapisov v COBIB-u ne čutijo odgovorne. Žal pri tem niso izjema niti katalogizatorji v NUK-u. Programska oprema pa je zasnovana tako, da se popravki bibliografskih podatkov vedno shranijo v lokalno bazo podatkov, v COBIB pa samo ob določenih pogojih, kar praviloma zahteva od katalogizatorja več dela in truda.

Pred kratkim smo izvedli analizo "predpublikacijskih" zapisov in ugotovili, da ima več kakor 3.000 bibliografskih zapisov v COBIB.SI še vedno status predhodnega nepopolnega zapisa, čeprav so bili bibliografski zapisi v številnih lokalnih bazah podatkov medtem že dopolnjeni skladno s podatki na medtem že objavljeni publikaciji. Večino zapisov so kreirali katalogizatorji v NUK-u, manjši delež pa tudi katalogizatorji v Univerzitetni knjižnici Maribor in Centralni medicinski knjižnici v Ljubljani. Pripravili smo sezname teh zapisov in jih razdelili 185 knjižnicam, ki imajo publikacije v svoji zalogi. Redakcijo bibliografskih zapisov, ki jih ni bilo možno razvrstiti knjižnicam, ker nimajo katalogizatorja z ustreznimi pooblastili za redigiranje zapisov v COBIB.SI, opravlja IZUM.

To je samo en primer, ki kaže na to, da se večina knjižnic in katalogizatorjev premalo zaveda, da mora v koopera-

tivnem sistemu vsaka knjižnica prispevati v sistem in ne od njega samo jemati.

Novosti v sistemu vzajemne katalogizacije

Pomemben mejnik v razvoju COBISS-a bo zagotovo nov vmesnik za vzajemno katalogizacijo oziroma nov segment COBISS3/Katalogizacija. Projekt zasnove sistema vzajemne katalogizacije in katalogov v novem programskem okolju smo začeli izvajati v letu 2006. Na podlagi analize stanja, potrebnih ukrepov za zasnovo novega sistema ter razpoložljivih človeških virov smo se odločili, da se v prvi fazi najprej razvije uporabniški vmesnik, medtem ko se razvoj nove aplikativne ravni in ravni baze podatkov prestavi na kasnejše obdobje. Pri tem je zasnova vmesnika COBISS3/Katalogizacija skladna z že obstoječim vmesnikom programske opreme COBISS3, na novo pa bodo razvite funkcije, specifične za procese vzajemne katalogizacije, ki vključujejo tudi podporo za cirilčno pisavo.

V aplikacijah COBISS2 potekata vnos in ažuriranje podatkov izključno v latinici, medtem ko cirilica služi samo za potrebe prikazovanja podatkov na zaslonu in v izpisih. Zato morajo knjižnice pri vnosu podatkov upoštevati posebna pravila za označevanje podatkov, če želijo prikazati podatke na zaslonu in izpisih v cirilici.

Glede na slabe izkušnje z obstoječim konceptom ažuriranja bibliografskih podatkov v vzajemni bazi podatkov in lokalnih bazah podatkov, smo ocenili, da je hkrati z razvojem novega vmesnika treba nujno spremeniti tudi koncept ažuriranja bibliografskih podatkov. V času, ko je bil sistem vzajemne katalogizacije zastavljen, je bila komunikacijska infrastruktura nestabilna in premalo zmogljiva. V sistemu je sodelovalo več nacionalnih in drugih knjižnic na področju nekdanje Jugoslavije. Za zagotovitev čim večje fleksibilnosti in neodvisnosti posameznih knjižnic je bil sistem zastavljen tako, da so pri kreiranju in ažuriranju zapisov imele prednost lokalne baze podatkov in ne vzajemna baza podatkov COBIB.

Na osnovi analize izvedljivosti sprememb koncepta ažuriranja bibliografskih podatkov smo pripravili dokument "Ažuriranje bibliografskih podatkov v COBISS3/Katalogizacija, IZUM" [2]. Dokument smo 5. julija 2007 obravnavali na sestanku v NUK-u [3] in skladno z njim poteka razvoj novega vmesnika COBISS3/Katalogizacija ter dopolnitve obstoječega vmesnika COBISS2/Katalogizacija.

Z uvedbo vmesnika COBISS3/Katalogizacija se novo-kreirani bibliografski zapis shrani hkrati v COBIB in lokalno bazo podatkov, tako kot doslej. V primerjavi s

sedanjim načinom ažuriranja pa je novo to, da se tudi vse dopolnitve in popravki obstoječih bibliografskih zapisov shranijo hkrati v COBIB in lokalno bazo podatkov. Enako velja tudi za vse dopolnitve, ki so narejene v postopku prevzemanja bibliografskega zapisa v lokalno bazo podatkov. S posebno metodo je možno tudi ažuriranje zapisa samo v COBIB-u, če zapisa ni v lokalni bazi podatkov, preko katere je katalogizator vstopil v sistem. Za potrebe spremljanja kakovosti zapisov, ki ga izvajajo uredniki v NUK-u in IZUM-u, pa se vsako stanje oziroma vse spremembe zapisov še posebej beležijo.

Zaradi praviloma veliko slabše kakovosti bibliografskih zapisov v COBIB-u je predviden za stare zapise, kreirane pred uvedbo COBISS3/Katalogizacije, poseben postopek. Programska oprema ponudi katalogizatorju oba bibliografska zapisa. Če izbere ažuriranje zapisa v lokalni bazi podatkov in se verzija zapisa v lokalni bazi podatkov razlikuje od verzije zapisa v COBIB-u, se zapis shrani le v lokalno bazo podatkov. Če izbere ažuriranje zapisa v COBIB-u, mora oba zapisa uskladiti in ažuriranje se izvede tudi v COBIB-u. Ko katalogizator stari zapis prvič shrani v COBIB, zapisa ni možno več ažurirati po posebnem postopku.

Posebnost predstavljajo tudi lokalni zapisi, ki obstajajo samo v lokalni bazi podatkov. Pred ažuriranjem mora katalogizator preveriti, ali zapis morda že obstaja v COBIB-u. Če obstaja, lokalni zapis zbriše in ažurira zapis v COBIB-u, nato pa ga prevzame v lokalno bazo podatkov. Če zapisa v COBIB-u še ni, mora katalogizator po ažuriranju zapis obvezno shraniti v COBIB. Izjema so vzporedni zapisi, pri katerih je shranjevanje v COBIB programsko onemogočeno.

Programska oprema mora omogočati hkratni vpogled v zapis v COBIB-u in zapis v lokalni bazi podatkov ter ponuditi čim jasnejši prikaz razlik med zapisoma. Še posebej pomembna je učinkovitost postopka za usklajevanje razlik med njima.

Novost je tudi uvedba kontrolnega podpolja za identifikacijo podatkov, in sicer za polja, ki lahko obstajajo samo v lokalni bazi podatkov ali pa samo v COBIB-u. Na ta način lahko določena polja vsebujejo kontrolno podpolje, v katero katalogizator vpiše ustrezno oznako. Ob shranjevanju zapisa se polja z oznako za lokalna polja shranijo samo v lokalno bazo podatkov, polja z oznako COBIB pa samo v COBIB. Kontrolno podpolje je tudi ponovljivo, tako da lahko vsebuje prvo polje oznako COBIB, drugo pa oznako za lokalno polje. Prvo polje se tako shrani samo v COBIB, drugo pa samo v lokalno bazo podatkov. Na enak način se v bibliografskem zapisu obravnavajo tudi polja bloka 99X.

Predmetne oznake in tudi preostala polja bloka 6XX se obravnavajo nekoliko drugače. Če se predmetne oznake v COBIB-u razlikujejo od predmetnih oznak v zapisu v lokalni bazi podatkov, se pred ažuriranjem predmetnim oznakam v COBIB-u programsko dodajo predmetne oznake iz zapisa v lokalni bazi podatkov, ki so drugačne. Programska oprema mora zagotoviti preglednost razlik v predmetnih oznakah v COBIB-u in lokalni bazi podatkov ter s tem čim večjo učinkovitost katalogizatorjev.

Pri brisanju se zapis izbriše iz lokalne baze podatkov, iz COBIB-a pa samo, če ga nobena od preostalih knjižnic v sistemu nima v svoji lokalni bazi podatkov. Brisani zapisi v lokalni bazi podatkov in vzajemni bazi podatkov se shranjujejo.

V okolju COBISS3 je z aplikacijo COBISS3/Zaloga realizirana ločitev podatkov o zalogi za potrebe lokalnih aplikacij od bibliografskih podatkov, kreiranih v sistemu vzajemne katalogizacije.

Ta sprememba je že prispevala k poenostavitvi dodeljevanja pooblastil za delo s podatki o zalogi. Tako smo nekatera pooblastila, ki so se dodeljevala v okviru sistema vzajemne katalogizacije, prenehali uporabljati (npr. za iskanje v COBIB-u, urejanje obvestil), nekatera pa smo vključili v COBISS3 (urejanje lokalnih šifrantov, ažuriranje lokalnih polj, prenos lokalnih podatkov med bibliografskimi zapisi, ažuriranje prosto oblikovanih predmetnih oznak).

Z novim načinom ažuriranja bibliografskih podatkov se bo sistem pooblastil za delo v sistemu vzajemne katalogizacije dodatno poenostavil. Predvidene so naslednje spremembe:

- Pooblastila za kreiranje in ažuriranje zapisov se ize- načijo v enotno pooblastilo, in sicer za posamezno vrsto gradiva, tako kot doslej: za monografske publikacije, kontinuirane vire, serijske publikacije in sestavne dele. Pooblastila za ažuriranje in prekrivanje zapisov v COBIB-u se več ne uporabljajo.
- Pooblastilo za prevzemanje zapisov iz baze podatkov WorldCat se razširi na pooblastilo za prevzemanje zapisov v formatu MARC 21 iz poljubne baze podatkov v tem formatu.
- Pooblastilo za povezovanje bibliografskih zapisov z normativnim zapisom se dopolni skladno z novim načinom ažuriranja podatkov v COBIB-u. Povezovanje bibliografskih in normativnih zapisov poteka zaporedoma, zapis po zapisu.
- Pooblastilo za ažuriranje omejenega nabora bibliografskih podatkov v lokalni bazi podatkov nadomesti pooblastilo za ažuriranje prosto oblikovanih predmetnih oznak v lokalni bazi podatkov.

- Pooblastilo za urejanje vnosnih mask ostane nespremenjeno.
- Zaklepanje tipologije ostane zaenkrat samo v programski opremi COBISS2. V programski opremi COBISS3 bo zaklepanje tipologije realizirano na drugačen način.

Prenehali bomo uporabljati tudi pooblastila za zaklepanje zapisov v COBIB-u in lokalni bazi podatkov ter za shranjevanje lokalnih zapisov v COBIB. Tudi pooblastilo za preimenovanje zapisov ne bo več veljalo.

Vse opisane novosti se bodo hkrati implementirale v aplikaciji COBISS2/Katalogizacija in COBISS3/Katalogizacija, saj bosta oba vmesnika do prehoda zadnje knjižnice v programsko okolje COBISS3 v posameznem avtonomnem sistemu delovala vzporedno. Tudi nekatere kasnejše dopolnitve se bodo zaradi konsistentnosti baz podatkov morale izvajati vzporedno v obeh aplikacijah. Upamo, da bo takih dopolnitev čim manj ter da bo čim več razvojnih virov možno nameniti za COBISS3 in druge novosti sistema.

Prehod na novi način ažuriranja bibliografskih podatkov bo zahteven tako za usposobljene katalogizatorje kot za tiste, ki so manj usposobljeni. Delo vseh katalogizatorjev bo še bolj transparentno in prepoznavno. Pravilne dopolnitve in popravki v COBIB-u bodo za sistem dobrodošli, napačne dopolnitve in popravki pa bodo moteči. Predvsem pri bibliografskih podatkih, ki so pomembni za aplikacijo bibliografij raziskovalcev, bodo morali biti katalogizatorji še posebej pazljivi in spoštovati sprejete dogovore.

Kratkoročno lahko pričakujemo povečan obseg dela za odpravljanje nesoglasij in sporov med katalogizatorji, prav tako pa tudi povečan obseg dela na področju izobraževanja. Po uvedbi vmesnika COBISS3/Katalogizacija bo treba postopoma ustrezno prilagoditi tudi program izobraževanja in večino nadaljevalnih tečajev združiti v en tečaj.

Kasnejše verzije COBISS3/Katalogizacije predvidevajo nadaljnje izboljšave za doseganje večje kakovosti bibliografskih zapisov ter učinkovitosti katalogizatorjev. Predvidena je npr. uvedba statusa začasnega zapisa, različnih nivojev popolnosti zapisov, polja za izvor podatkov itd.

Nadgradnja normativne kontrole

Aktivnosti pri projektu priprave *Splošnega geslovnika COBISS.SI (SGC)* so se v letu 2007 pospešile. Projekt se je začel izvajati leta 2000, vendar je bilo sodelovanje osrednjih specializiranih informacijskih centrov

(OSIC-ev) v obdobju od 2003 do 2006 prekinjeno. V tem času, ko se je projekt izvajal samo v IZUM-u, je bil geslovník dopolnjen s približno 4.100 novimi zapisi, približno 4.000 zapisov pa je bilo redigiranih. Baza podatkov je bila vključena v COBISS/OPAC, pripravljena so bila osnovna navodila za izgradnjo in redakcijo SGC, opravljeno izobraževanje za OSIC-e ter zastavljeno delo v zvezi z dopolnitvami formata COMARC/A.

Po ponovni vzpostavitvi sodelovanja z OSIC-i je bilo v letu 2007 do konca septembra v bazi podatkov na novo kreiranih 864 zapisov (za prav toliko izbranih izrazov) in dodanih 1.624 neizbranih izrazov. Baza podatkov SGC je tako konec septembra 2007 vsebovala 11.224 zapisov za 25.400 izbranih in neizbranih izrazov [4]. V letu 2007 se je projektu pridružil tudi NUK, ki je prevzel področje geografskih imen ter področje knjižničarstva.

Pred vključitvijo geslovnika SGC v sistem vzajemne katalogizacije naj bi le-ta vključeval okrog 15.000 zapisov s približno 30.000 izbranimi in neizbranimi izrazi. To naj bi se zgodilo do konca leta 2008, in sicer ob predpostavki, da do takrat 3.000 zapisov kreirajo OSIC-i (vsak OSIC po 250 zapisov letno), 600 zapisov NUK in 400 IZUM. Vzporedno s kreiranjem novih zapisov in njihovo redakcijo pa je treba pred vključitvijo SGC v sistem vzajemne katalogizacije pripraviti še dopolnitve formata COMARC/A, razviti dodatne funkcije v programski opremi za vzajemno katalogizacijo ter pripraviti navodila za katalogizatorje.

Naslednji projekt, povezan z nadgradnjo normativne kontrole, je **uvedba normativne kontrole korporacij**. V začetku leta 2006 je bila izvedena prva iteracija programskega vpisa normativnih zapisov za korporacije v testno bazo podatkov CONOR.SI. Uporabljen je bil podoben algoritem kot pred leti pri programskem kreiranju normativnih zapisov za osebna imena. Tako je bilo na osnovi zapisov, ki so vključeni v slovensko bibliografijo knjig od leta 1990 dalje, kreiranih 6.909 testnih normativnih zapisov za imena korporacij.

Na osnovi izkušenj, ki smo jih pridobili ob uvedbi normativne kontrole osebnih imen, se zavedamo, da bo treba za kreiranje in redigiranje zapisov za korporacije zagotoviti ožjo skupino posebej usposobljenih katalogizatorjev. Oblikovanje značnic za korporacije je namreč bolj zahtevno kot oblikovanje značnic za osebna imena in če bi imeli vsi katalogizatorji možnost kreirati kratke normativne zapise tudi za korporacije, bi se pojavilo veliko podvojenih zapisov. Prav tako bo treba čim več zapisov za imena korporacij kreirati in redigirati še pred implementacijo v sistem vzajemne katalogizacije.

S testno bazo podatkov in uporabljenim algoritmom je bil v začetku leta 2006 seznanjen tudi NUK [5], ki bo sodeloval pri verifikaciji algoritma ter kreiranju in redigiranju zapisov. Po verifikaciji algoritma bo namreč možno izvesti programski vpis normativnih zapisov v pravo okolje sistema vzajemne katalogizacije, temu pa bosta morali slediti tudi redakcija in kreiranje zadostnega števila zapisov, šele nato pa implementacija normativne kontrole v proces vzajemne katalogizacije.

V dogovoru z NUK-om je projekt zaenkrat prestavljen na kasnejše obdobje, predvsem zaradi sprememb, ki se predvidevajo na področju katalogizacijskih pravil za korporeacije.

LOKALNE APLIKACIJE COBISS3

Lokalne aplikacije COBISS3 uporabljajo trenutno le knjižnice v sistemu COBISS.SI, med drugimi tudi dve knjižnici iz Italije, po ena knjižnica pa iz Avstrije in Argentine. V sistemih zunaj Slovenije se implementacija aplikacij predvideva najprej v Bolgariji in Srbiji.

Od začetka leta 2007 je v uporabi COBISS3, V4.0, z novo aplikacijo COBISS3/Izposoja, ki vsebuje osnovne funkcije izposoje in jo je možno uporabljati v šolskih ter v manjših specialnih knjižnicah in visokošolskih knjižnicah.

Od 345 knjižnic, ki sodelujejo v sistemu COBISS.SI, ima 191 knjižnic implementirano programsko opremo COBISS3. Od tega ima 182 knjižnic verzijo 4.0, devet knjižnic pa verzijo 2.4 (tabela 3). V testnem okolju se pripravljajo na prehod v COBISS3 še 45 knjižnic, za prehod iz V2.4 v V4.0 pa 7 knjižnic.

Preostalih 109 knjižnic ne kaže posebnega zanimanja za prehod na novo tehnologijo, čeprav jih IZUM načrtno spodbuja in jim pri tem ponuja vso pomoč. Med njimi prevladujejo specialne, šolske in visokošolske knjižnice.

Prehod knjižnice na tehnologijo COBISS3 se začne z izobraževanjem. Osnovno izobraževanje za delo z aplikacijo COBISS3/Zaloga vključuje dva enodnevna tečaja (*Uporaba programske opreme COBISS3 – Osnovna navodila* in *COBISS3/Zaloga*). Temu sledi testna konverzija vseh podatkov o zalogi iz okolja COBISS2 v okolje COBISS3, ki jo izvede IZUM. Knjižničarji imajo v testnem okolju možnost, da se spoznajo z novo programsko opremo in verificirajo konverzijo podatkov o zalogi. Ko je knjižnica pripravljena na delo z aplikacijo COBISS3/Zaloga, IZUM izvede konverzijo še v pravem okolju.

Knjižničarji, ki dobro poznajo tehnologijo Windows, pri prehodu na programsko opremo COBISS3 nimajo težav in lahko začnejo delati takoj, ko spoznajo novo aplikacijo, medtem ko so knjižničarji, ki se pri svojem delu prvič srečajo z računalniško miško, v precej težjem položaju, še posebej tisti, ki pri svojem delu uporabljajo pretežno programsko opremo COBISS2.

Število knjižnic	Polnopravne članice	V pravem okolju		V testnem okolju		Niti v pravem niti v testnem
		V4.0	V2.4	inicialno	iz V2.4	
Nacionalna	1	-	1	-	1	-
Univ. in visokošolske	65	31	4	13	4	17
Specialne	117	31	2	18	-	66
Splošne	64	56	2	4	2	2
Šolske	98	64	-	10	-	24
Skupaj	345	182	9	45	7	109

Tabela 3: Stanje implementacije COBISS3 v COBISS.SI (oktober 2007)

Od uvedbe prve aplikacije COBISS3/Medknjižnična izposoja, V1.0, v novem programskem okolju v začetku leta 1999 pa do uvedbe COBISS3, V3.0, je bilo možno uporabljati lokalne aplikacije COBISS3, obenem pa podatke o zalogi še nadalje ažurirati s programsko opremo COBISS2.

Z uvedbo COBISS3, V3.0, leta 2005 in s tem dveh novih aplikacij COBISS3/Zaloga in COBISS3/Serijske publikacije pa mora knjižnica ob prehodu prekiniti vnos podatkov o zalogi s programsko opremo COBISS2/Katalogizacija. To pomeni, da se mora večina knjižničnih delavcev usposobiti za delo z novo tehnologijo. Predvsem za velike knjižnice je prehod precej zahteven, saj morajo usposobiti več ljudi in hkrati reorganizirati tudi nekatere delovne postopke.

Nekoliko lažje je knjižničarjem, ki se na novo vključujejo v sistem, ker uporabljajo samo uporabniški vmesnik COBISS3. To je možno od marca 2006, ko je bilo v okolju COBISS3 uvedeno prevzemanje zapisov iz vzajemne baze podatkov v lokalno bazo podatkov.

Uvajanje programske opreme v knjižnicah poteka postopoma. Število knjižnic s posameznimi aplikacijami COBISS3 je prikazano v tabeli 4.

Osnovna aplikacija za avtomatizacijo lokalnega poslovanja v knjižnici je COBISS3/Zaloga, ki jo v celoti

uporablja 165 knjižnic (od 182 knjižnic). Preostalih 17 knjižnic je v pripravljalni fazi, ker so pred kratkim prešle na COBISS3 ali pa so se šele pred kratkim vključile v sistem.

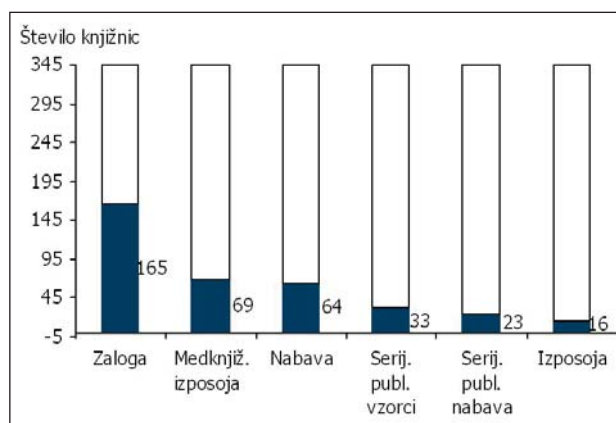
COBISS.SI \ COBISS3	Verzija	Začetek uvajanja	Število knjižnic					Skupaj
			Nacionalna	Univ. in visokošolske	Specialne	Splošne	Šolske	
Medk. izposoja	V1	1999	1	17	4	45	2	69
Nabava	V2	2001	1	8	5	46	4	64
Serijske publik. (nabava/vzorci)	V3	2005	-	3/3	3/2	16/24	1/4	23/33
Zaloga	V3	2005	-	31	24	56	54	165
Izposoja	V4	2007	-	1	5	-	10	16

Tabela 4: Stanje implementacije posameznih aplikacij (oktober 2007)

Z izjemo splošnih knjižnic poteka uvajanje lokalnih aplikacij COBISS/Medknjižnična izposoja, COBISS3/Nabava in COBISS3/Serijske publikacije zelo počasi. Omenjene aplikacije vključujejo postopke avtomatizacije dela na osnovi obdelave knjigovodskih listin, kot so naročila, dobavnice, računi, reklamacije itd. Uvedba teh aplikacij omogoča knjižnici natančno in transparentno spremljanje statusa naročil ter stanje finančnih sredstev, vendar pa zahteva tudi več znanja o postopkih v programski opremi, disciplino pri izvajanju teh postopkov ter dobro sodelovanje z računovodsko službo.

Aplikacijo COBISS3/Medknjižnična izposoja (V1.0, 1999) uporablja 69 knjižnic, aplikacijo COBISS3/Nabava (V2.0, 2001) 63 knjižnic in aplikacijo COBISS3/Serijske publikacije (V3, 2005) 33 knjižnic – vseh 33 knjižnic uporablja postopke spremljanja dotoka serijskih publikacij, le 23 knjižnic pa tudi postopke nabave serijskih publikacij. Postopke, ki so vezani na obdelavo računov v aplikaciji COBISS3/Medknjižnična izposoja, uporablja le 12 knjižnic, od tega 9 splošnih.

Velike neizkoriščene možnosti, kar zadeva uporabo lokalnih aplikacij COBISS3, so razvidne tudi iz slike 1.

Slika 1: Stanje implementacije aplikacij COBISS3 (oktober 2007)

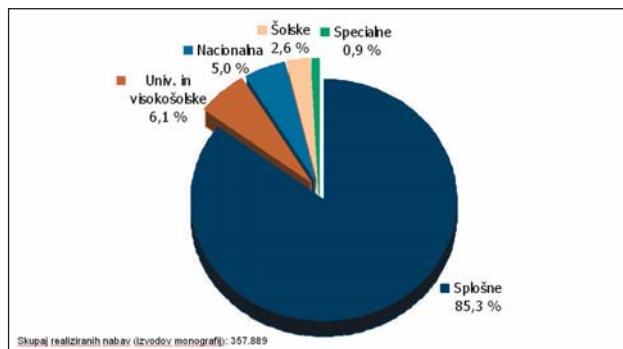
Precej hitreje poteka uvajanje aplikacije COBISS3/Izposoja, ki je bila od aprila do konca oktobra 2007 implementirana v 16 knjižnicah, predvsem v šolskih knjižnicah, med katerimi je kar 10 takih, ki so se v sistem COBISS.SI vključile v letu 2006 ali 2007.

Iz pregleda števila transakcij v okviru posamezne aplikacije je razvidno, da je uporaba nove tehnologije najbolj razširjena v splošnih knjižnicah (tabela 5).

Število transakcij v knjižnicah COBISS3	Nacionalna	Univ. in visokošolske	Specialne	Splošne	Šolske	Skupaj
Nabava (primerki)	17.947	21.988	3.369	305.181	9.409	357.889
Serijske publ.						
• naslovi	-	810	116	1.810	54	2.790
• primerki	-	903	131	5.163	66	6.263
• vzorci	-	574	171	2.887	200	3.832
• vzajemni vzorci	-	102	21	326	6	455
Zaloga	-	45.830	14.353	421.923	173.987	656.093
Izposoja	-	240	3.145	-	16.554	19.939
Medknjiž. izposoja						
• zahtevki	4.036	18.711	1.542	7.849	76	32.214
• naročila	4.048	18.532	1.519	7.306	75	31.480
• računi	79	356	2	801	-	1.238

Tabela 5: Število transakcij v posameznih segmentih (od januarja do oktobra 2007)

To, da so pri prehajanju na novo tehnologijo najbolj uspešne splošne knjižnice, je še posebej očitno v primeru uporabe aplikacije COBISS3/Nabava, saj znaša njihov delež v skupnem številu realiziranih nabav (izvodov) monografij kar 85,3 odstotka (slika 2).

Slika 2: Delež realizirane nabave (izvodov) monografij (od januarja do oktobra 2007)

Programski opremi COBISS2 in COBISS3 bosta še nekaj časa delovali vzporedno. Deloma je razlog ta, da je treba v COBISS3 na novo razviti še precej funkcij, ki jih vsebuje COBISS2, deloma pa tudi ta, da morajo vse knjižnice preiti na novo tehnologijo.

Med programi v okolju COBISS2, ki jih je treba na novo razviti, so predvsem številni izpisni programi iz aplikacije COBISS2/Izpisi in različne funkcije v aplikaciji COBISS2/Izposoja, katerih razvoj je nujen pred implementacijo aplikacije v splošne, večje visokošolske in univerzitetne knjižnice.

Še posebej zahteven bo tudi razvoj nove aplikativne ravni in ravni baze podatkov za sistem vzajemne katalogizacije, ki pa za uporabnike ne bosta opazni v tolikšni meri kot razvoj uporabniške ravni.

SPLETNE APLIKACIJE ZA KONČNE UPORABNIKE

V okviru spletnih aplikacij za končne uporabnike so novosti vključene predvsem v aplikacijo COBISS/OPAC in aplikacijo Bibliografije.

Med novostmi v spletni aplikaciji COBISS/OPAC je servis *moja knjižnica*, ki omogoča končnim uporabnikom vpogled v izposojeno gradivo, podaljšanje roka izposoje gradiva, rezervacijo gradiva, naročanje po medknjižnični izposoji in sprejemanje obvestil knjižnice po e-pošti ali s SMS-sporočili.

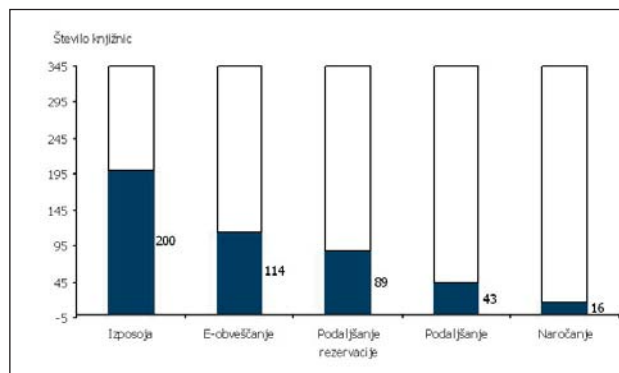
Pomembna novost v aplikaciji COBISS/OPAC je tudi uskladitev kod za jezike s standardom ISO 639-2 in uvedba posebnega podatka za pisavo. Še posebej je ta novost pomembna za sisteme, v katerih se uporablja cirilica. Projekt poenotenja uporabe kod za jezike in pisave v COBISS.Net se je začel v letu 2004 in zaključil v letu 2007. V letu 2007 je projekt zahteval veliko večji obseg človeških virov, kot je bil predviden, zato projekt

COBISS/OPAC, V6.0, ni bil realiziran. Projekt je imel nižjo prioriteto in je predvideval naslednje novosti: implementacijo standarda ISBD(CR), reorganizacijo zadetkov iskanja, uvedbo nekaterih novih formatov za prenos zapisov (npr. EndNote Web) in izločitev izpisa zapisov, za katere ni dostopnega izvoda. Projekt se bo izvajal v letu 2008 in bo imel najvišjo prioriteto.

Druge obsežna spletna aplikacija so *bibliografije*, v okviru katere so bile realizirane številne novosti: uvedba formata XML, citiranost v servisu Web of Science za zapise iz COBIB.SI, objava podatkov za razpis na ARRS itd.

Obe spletni aplikaciji izkazujeta visoko stopnjo uporabe in ta še vedno narašča. Nizka pa je stopnja uporabe funkcij, katerih implementacija je odvisna od odločitve knjižnice, ali servis sploh ponudi uporabnikom ali ne. Tak primer je npr. servis *moja knjižnica*.

Servis *moja knjižnica* so implementirale knjižnice v Sloveniji, medtem ko ga je zunaj Slovenije implementirala samo Univerzitetna knjižnica "St. Kliment Ohridski" v Bitoli. Od 345 slovenskih knjižnic uporablja v okolju COBISS2 ali COBISS3 izposoja 200 knjižnic, od tega uporablja servis elektronskega obveščanja uporabnikov le 114 knjižnic. Podaljšanje roka izposoje in rezerviranje gradiva preko spleta omogoča uporabnikom le 89 knjižnic, samo podaljšanje roka izposoje gradiva 43 knjižnic in naročanje po medknjižnični izposoji samo 16 knjižnic. Neizkoriščene možnosti, kar zadeva uporabo servisa *moja knjižnica* v slovenskih knjižnicah, so razvidne tudi iz slike 3.

Slika 3: Implementacija servisa *moja knjižnica* (oktober 2007)

APLIKACIJE ZA PODORO UPRAVLJANJU SISTEMA

Z naraščanjem števila sistemov COBISS se vedno bolj kaže potreba po avtomatizaciji postopkov upravljanja sistemov, ki zajema naslednje aktivnosti:

- zagotavljanje operativnosti sistema,
- distribucija dokumentacije in nameščanje novih verzij programske opreme,
- implementacija programske opreme,
- vzdrževanje centralnih evidenc uporabnikov,
- prevajanje uporabniških vmesnikov in priročnikov COBISS,
- pomoč knjižničarjem in drugim uporabnikom,
- izobraževanje knjižničarjev in drugih uporabnikov.

Za sistem COBISS.SI izvaja vse naštetе aktivnosti IZUM, v drugih avtonomnih sistemih pa pristojni knjižnični informacijski servisi pri nacionalni knjižnici. IZUM sodeluje pri zagotavljanju operativnosti sistemov v drugih avtonomnih sistemih, če se pojavi napaka v programski opremi. Obenem IZUM nadzira tudi nekatere ključne postopke pri implementaciji programske opreme in izobražuje knjižničarje, ki vodijo tečaje COBISS zunaj Slovenije.

Tudi na področju upravljanja sistema je bilo v letu 2007 nekaj novosti. V sistemu COBISS.SI je bil vzpostavljen centralni register uporabnikov programske opreme in objavljen portal Izobraževanje [6], ki omogoča:

- vpogled v zasedenost tečajev,
- vpogled v evidenco imetnikov licenc za vzajemno katalogizacijo,
- izpis potrebnih aktivnosti za pridobitev licence za vzajemno katalogizacijo,
- prijave na tečaj in odjave,
- vpogled v zgodovino prijav in objav itd.

V kratkem je predvidena vključitev novosti, ki bo odgovorni osebi v knjižnici omogočala dodeljevanje uporabniškega imena novemu sodelavcu v knjižnici in potrjevanje pooblastil za delo v sistemu; le-ta bodo programsko nastavljena po zaključenem tečaju. Prav tako bodo na portalu Izobraževanje objavljeni e-priročniki za formate COMARC in priročniki za uporabo programske opreme COBISS3.

Predvidena je tudi postopna implementacija centralnega registra uporabnikov in portala Izobraževanje v drugih sistemih COBISS.Net.

V pripravi je tudi portal za prevajanje. Z vključitvijo Bolgarije v mrežo COBISS.Net bo IZUM zagotavljal prevode formata COMARC, uporabniškega vmesnika za programsko opremo COBISS3 in priročnike COBISS3 v angleščino, knjižnični informacijski servisi pa bodo zagotovili prevode v svoje nacionalne jezike. Uporabniški vmesnik COBISS3 namreč vsebuje že sedaj več kakor 12.000 besed in besednih zvez, uporabniški priročniki za formate COMARC obsegajo okrog 1.000 strani, vsi

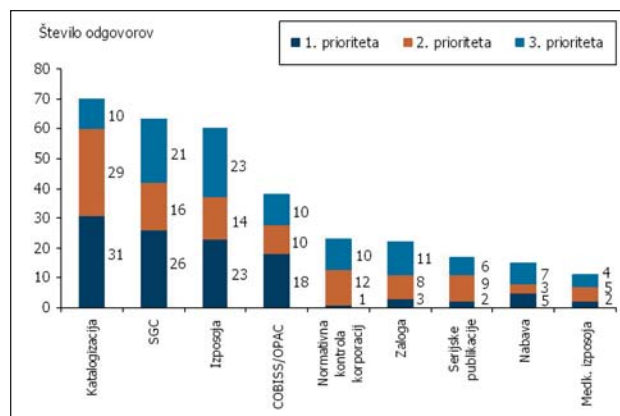
uporabniški priročniki COBISS3 pa okrog 700 strani. Z razvojem aplikacije COBISS3/Katalogizacija in dodatne funkcionalnosti v aplikaciji COBISS3/Izposoja ter dopolnjevanjem vseh drugih aplikacij pa bo to število še precej naraslo.

ZAKLJUČEK

Konec leta 2007 je IZUM izvedel anketo, ki je med drugim vsebovala tudi vprašanje o prioritetah razvoja aplikacij COBISS. Anketa je bila poslana 345 knjižnicam v sistemu, prejeli pa smo 107 odgovorov.

Vodje knjižnic smo vprašali, kako ocenjujejo razvojne prioritete za devet segmentov programske opreme COBISS. Izbrati je bilo možno tri segmente in jih oceniti s prioriteto 1 (najvišja prioriteta), 2 ali 3.

Največje število ocen z najvišjo prioriteto je dobila aplikacija COBISS3/Katalogizacija, sledili so Splošni geslovnik COBISS.SI, COBISS3/Izposoja in COBISS/OPAC. Enak vrstni red smo dobili tudi, če smo upoštevali skupno število ocen 1, 2 in 3 (slika 4).

Slika 4: Prioritete razvoja (rezultati ankete)

Enak vrstni red prioritete razvoja so podale univerzitetne in visokošolske knjižnice ter specialne knjižnice, medtem ko so splošne knjižnice dale prednost razvoju SGC ter enako prioriteto aplikacijama COBISS3/Katalogizacija in COBISS3/Izposoja. Šolske knjižnice so dale prioriteto razvoju aplikacij COBISS3/Katalogizacija, COBISS3/Zaloga in COBISS3/Izposoja.

Reference

- [1] Platforma COBISS. Dostopno na: <http://www.izum.si>.
- [2] IZUM (2007). *Ažuriranje bibliografskih podatkov v COBISS3/Ka-*

- talogizaciji, V2.0 (Delovno gradivo)*. Maribor: IZUM. Dostopno na: <http://www.izum.si>.
- [3] IZUM (2007). *Zapisnik sestanka s predstavniki NUK-a*. Maribor: IZUM. Dostopno na: <http://www.izum.si>.
- [4] IZUM (2007). *Poročilo o delu OSIC-ev pri pripravi Splošnega geslovnika COBISS.SI za obdobje od 1. januarja do 30. septembra 2007*. Maribor: IZUM.
- [5] IZUM (2006). Dopis NUK-u o programskem vpisu normativnih zapisov za korporacije v testno bazo podatkov CONOR.SI (3. maj 2006). Maribor: IZUM.
- [6] IZUM (2007). Portal Izobraževanje IZUM. Dostopno na: <http://home.izum.si/izum/izobrazevanje/>.

Opomba

- 1 FRBR (Functional Requirements for Bibliographic Records – funkcionalne zahteve za bibliografske zapise)

KRATKA PREDSTAVITEV NOVEGA VMESNIKA COBISS3/KATALOGIZACIJA

**Andreja Krajnc Vobovnik
Matjaž Zalokar**

Institut informacijskih
znanosti, Maribor

Kontaktni naslov:
andreja.krajnc@izum.si
matjaz.zalokar@izum.si

Na IZUM-u poteka razvoj novega vmesnika za katalogizacijo. Vmesnik bo vključen v programsko opremo COBISS3, ki je prilagojena okolju Windows.

Segment COBISS3/Katalogizacija bo razdeljen na vzajemno bibliografsko bazo podatkov, lokalne baze podatkov in druge baze podatkov. Osnovno okno vmesnika za katalogizacijo bo razdeljeno na urejevalnik in pregledovalnik. Dodajanje polj in podpolj, ki niso vključena v osnovno masko, bo v urejevalniku potekalo preko seznama vseh možnih polj oz. podpolj. Za vsako polje je predvidena tudi spletna pomoč, tako da se bo s klikom izpisal opis polja v priročniku COMARC/B. V pregledovalniku se bo sproti prikazovalo trenutno stanje zapisa v polnem formatu. Razen tega pa bo v njem možno iskanje in pregledovanje različnih zapisov ter njihovo medsebojno primerjanje. Iz pregledovalnika bo možno tudi kopiranje podatkov v urejevalnik, npr. kopirati bo možno celotna polja ali podpolja pa tudi celoten zapis.

Vmesnik bo možno prilagoditi lastnim potrebam, npr. razporeditev osnovnega okna, izklop pregledovalnika, vklop ali izklop nekaterih nastavitvev v urejevalniku in pregledovalniku. Vmesnik bo omogočal tudi nastavitvev različnih pisav, tj. celoten prikaz vmesnika in vnos podatkov bo možen poleg latinice tudi v cirilici.

Vzporedno z novim vmesnikom načrtujemo tudi nekatere nove funkcije programske opreme, npr. spremenjen način ažuriranja bibliografskih podatkov (prednost bo imelo ažuriranje v COBIB-u pred ažuriranjem v lokalnih bazah podatkov), možnost začasnega shranjevanja delovnega zapisa za kasnejše delo ali shranjevanje v pravo bazo podatkov, nekoliko spremenjena pooblastila glede na uvedene novosti. Sicer pa bo ohranjena funkcionalnost, kot jo poznamo iz programske opreme COBISS2. Predvideno bosta v prehodnem obdobju hkrati delovala segmenta COBISS2/Katalogizacija in COBISS3/Katalogizacija.

Glede na to, da je segment COBISS3/Katalogizacija trenutno še v fazi razvoja, bo treba nekatere programske rešitve dodatno skrbno pretehtati. Zato se bo vmesnik med razvojem v nekaterih pogledih še lahko spreminjal.

PREVZEMANJE BIBLIOGRAFSKIH ZAPISOV IZ RAZLIČNIH KULTURNIH OKOLIJ

Avtorji: *Gordana Mazić, Alexandra Dipchikova, Jelena Djurović, Pavlina Mitrevska Gjurovska, Nevenka Hajdarević, Marija Jovancai, Janez Jug, Anka Rogina*

Moderatorica: Gordana Mazić (Institut informacijskih znanosti, Maribor)

Kontaktни naslov: gordana.mazic@izum.si

Na okroglo mizo "Prevzemanje bibliografskih zapisov iz različnih okolij" smo povabili 11 predstavnikov nacionalnih knjižničnih sistemov COBISS z željo, da poiščemo odgovore na vprašanja o prostem pretoku bibliografskih zapisov. Prosti pretok je v skupnem interesu zaradi smotnejše, kvalitetnejše in učinkovitejše katalogizacije in je nedvomno samo en del skupnega napora knjižnic, da svojim uporabnikom ponudijo prav tiste informacije, ki jih potrebujejo. Knjižnice tega že od nekdaj ne počnejo same. Danes, v času odprtih družb in komunikacij, se nam medsebojno sodelovanje ponuja kot smotrna rešitev za iskanje odgovorov na vedno večje izzive, s katerimi se srečujejo knjižnice. Izhodišče razprave so izkušnje s hitro naraščajočim številom prevzetih zapisov med knjižnicami v mreži COBISS.Net, v kateri sodeluje že pet držav in ki se bo v prihodnje še širila.

Vsako okolje ima svojo specifično knjižnično tradicijo, ki je tesno povezana s kulturo in se izraža tudi v razlikah pri sicer dokaj standardizirani knjižničarski praksi. V mreži COBISS.Net uporabljamo pet različnih jezikov katalogizacije, v prihodnosti pa jih bo zagotovo še več. Področje, na katerem deluje in se širi COBISS.Net, je znano po številnih nacionalnih skupinah, sožitju različnih kultur, jezikov in veroizpovedi. Je področje, katerega prihodnost nedvomno temelji na medsebojnem dialogu, sodelovanju in strpnosti.

Soočanje različnih izkušenj, ugotovitev in pričakovanj nas bo zagotovo pripeljalo do boljše vizije medsebojnega sodelovanja v mreži COBISS.Net. Svoje izkušnje so na okrogli mizi predstavili: dr. Alexandra Dipchikova, vodja skupine za normativno kontrolo Nacionalne knjižnice "Sv. Ciril in Metod" (Sofija), mag. Ema Dornik, bibliotekarka na Inštitutu za biomedicinsko informatiko (Ljubljana), Jelena Đurović, ravnateljica Nacionalne knjižnice Črne gore (Cetinje), Nevenka Hajdarević, redaktorica vzajemnega kataloga ViBBIH

Centra (Sarajevo), Marija Jovancai, urednica Bibliografije Vojvodine v BMS (Novi Sad), mag. Janez Jug, bibliotekar Osrednje družboslovne knjižnice Jožeta Goričarja (Ljubljana), Irena Kavčič, redaktorica vzajemne baze podatkov v NUK (Ljubljana), mag. Željka Komlenić, vodja oddelka za obdelavo v NUBRS (Banjaluka), Pavlina Mitrevska Gjurovska, bibliotekarka v NUB "Kliment Ohridski" (Skopje) in Anka Rogina, strokovna sodelavka v IZUM (Maribor).

Knjižnice so sinonim za vzajemnost. Njihova naloga je, da priskrbijo gradivo in omogočijo dostop do informacij in jih dajo uporabnikom na voljo. Večji kot je sistem, katerega del je posamezna knjižnica, večja je verjetnost, da bo uporabnik našel publikacijo oz. iskano informacijo. S to idejo se je pred 20 leti začel COBISS.

Ko danes govorimo o prostem pretoku bibliografskih zapisov v sistemih COBISS, imamo v mislih tri segmente, ki prispevajo k učinkovitejši, kakovostnejši in cenejši katalogizaciji. To so: vzajemna katalogizacija, prevzem zapisov iz svetovno znanih baz podatkov oz. servisov in COBISS.Net.

Online vzajemna katalogizacija je zasnovana na kooperativnem zbiranju in distribuirani obdelavi podatkov, kar omogoča racionalno delitev dela in prihranek pri zahtevnem postopku obdelave knjižničnega gradiva.¹ Vzajemna katalogizacija je temeljni princip delovanja nacionalnih sistemov COBISS. Podobni, vendar ne enaki modeli vzajemne katalogizacije so danes razširjeni po celem svetu.

COBISS.XX	Štev. knjižnic	Štev. licenc	Štev. zapisov	Štev. kopiranj	% kop.
COBISS.BH Bosna in Hercegovina	21	85	248.920	50.671	20 %
COBISS.CG Črna gora	10	32	113.089	16.975	15 %
COBISS.MK Makedonija	22	53	364.496	83.939	23 %
COBISS.SI Slovenija	345	775	3.175.918	4.961.431	156 %
COBISS.SR Srbija	74	458	1.791.945	634.893	29 %

Tabela 1: Število vključenih knjižnic in katalogizatorjev, število kreiranih zapisov in njihovih kopij v lokalne baze podatkov v posameznih nacionalnih sistemih COBISS

Podatki v tabeli nazorno govorijo o učinkovitosti vzajemne katalogizacije, ki je premosorazmerna z velikostjo sistema. Večji je sistem, bolj učinkovita je vzajemna katalogizacija. Na primeru COBISS.SI vidimo rezultat (in tudi smiselnost) široko razvejanega nacionalnega kooperativnega sistema, v katerem sodeluje večina knjižnic. Če podatke o številu kopiranih zapisov gledamo z vidika stroškov katalogizacije, vidimo, da lahko knjižnica z velikim številom prevzetih zapisov pri ustreznih kakovosti kreiranih zapisov zmanjša stroške katalogizacije celo za 2/3. Če primerjamo podatke iz drugih nacionalnih COBISS-ov, vidimo, da je korelacija med velikostjo sistema in njegovo učinkovitostjo nedvomna. Takšno je tudi dejansko stanje: knjižnice v večjih sistemih v COBISS-u se v večji meri poslužujejo kopiranja zapisov, medtem ko knjižnice v manjših sistemih kopirajo sorazmerno manj zapisov.

Korak naprej glede prostega pretoka bibliografskih informacij v COBISS-u predstavlja začetek prevzemanja zapisov iz svetovno znanih sistemov in s tem povezane sistematične skrbi za kakovost bibliografskih zapisov. Najprej je bilo leta 1990 omogočeno prevzemanje zapisov za serijske publikacije iz baze ISSN. Po letu 2000 je slovenskim knjižničarjem na voljo še dostop do zapisov dveh velikih svetovno znanih sistemov: to sta WorldCat (vzajemni katalog OCLC-ja) in normativna datoteka imen Kongresne knjižnice (LC Names).²

Prva programska oprema za prevzemanje tujih zapisov za serijske publikacije iz baze podatkov ISSN je bila v sistem COBISS vključena leta 1990 v sodelovanju z Jugoslovanskim bibliografskim inštitutom iz Beograda.

Ko je bil leta 2000 v COBISS.SI vključen servis za prevzemanje zapisov iz OCLC-jeve baze podatkov WorldCat, so se tudi slovenske knjižnice uvrstile med množico evropskih in svetovnih knjižnic, ki si pri katalogizaciji, predvsem monografij, pomagajo s profesionalnimi servisi. Uveljavljanje tega servisa je slovenskemu knjižničarstvu prineslo veliko pozitivnih izkušenj in novega znanja, predvsem glede spoznavanja svetovno najbolj razširjenih katalogizacijskih pravil ter njim ustreznega formata. Z uveljavljanjem tujih servisov smo dobili več kot samo neposredno izkušnjo z AACR2 in MARC 21 – dobili smo možnost primerjanja in kritičnega vpogleda v domačo katalogizacijsko prakso.

Podatki o razmerju med kreiranimi in prevzetimi zapisi v obdobju zadnjih petih let, predvsem pri zapisih za monografske publikacije in normativnih zapisih, kjer je prevzem zapisa iz tuje baze podatkov katalogizatorjeva prosta izbira, govorijo v prid prostemu pretoku bibliografskih zapisov.

COBIB.SI	Kontinuirani viri		Monografski viri		Normativni zapisi	
	Original. kreirani zapisi	Prevzeti iz ISSN	Original. kreirani zapisi	Prevzeti iz OCLC (WorldCat)	Original. kreirani zapisi	Prevzeti iz LCNAMES
2003–2007	8.327	9.172	430.457	103.736	290.838	191.717
	47 %	53 %	80,5 %	19,5 %	60 %	40 %

Tabela 2: Število originalno kreiranih in prevzetih zapisov po posameznih tipih v obdobju 2003–2007

Ko je bil leta 2003 podpisan sporazum o vzpostavitvi mreže COBISS.Net, je bil knjižnicam petih držav JV Evrope dan na voljo prvi brezplačni servis za medsebojno izmenjavo bibliografskih zapisov. Zato imamo, ko govorimo o mreži COBISS.Net, dejansko v mislih možnost skupne uporabe knjižničnih virov v regiji. S pojmom "knjižnični viri" označujemo tako vire, ki jih hranimo in dajemo na voljo uporabnikom, kot tudi strokovno znanje, ki ga imajo bibliotekarji in drugi strokovnjaki, zaposleni v knjižnicah.

COBISS.Net	Original. kreirani zapisi za mon. publ.	Prevzeti zapisi iz COBISS.Net za mon. publ.	% prevzetih zapisov
2005*–2007			
COBISS.BH	37.430	14.841	39,6 %
COBISS.CG	56.373	43.902	77,4 %
COBISS.MK	36.822	6.221	16,9 %
COBISS.SI	201.810	4.616	2,2 %
COBISS.SR	201.802	12.176	6,0 %

Tabela 3: Odnos med originalno kreiranimi zapisi za monografske publikacije in zapisi, prevzetimi iz COBISS.Net v obdobju od 11. 11. 2004 do 11. 11. 2007 (tabela izključuje zapise, ki so prevzeti iz OCLC WorldCat)

V COBISS.Net smo vgradili najboljše izkušnje iz vzajemne katalogizacije in prevzemanja zapisov tujih bibliografskih servisov. Utemeljili smo ga na treh temeljnih principih:

- prostovoljnost,
- brezplačni prevzem,
- programska konverzija besedilnih fraz.

Tudi če zapis v nacionalni vzajemni bazi podatkov ne obstaja, prevzem zapisa ni obvezen. Knjižničar ga lahko po lastni presoji prevzame iz katere koli vzajemne baze podatkov. Pri tem ni nobenih stroškov.

Pri prevzemu zapisov smo upoštevali jezikovne razlike, ki obstajajo na prostoru mreže COBISS.Net. Polja, ki vsebujejo standardne izraze, ob prevzemu zapisa prevajamo v lokalni jezik katalogizacije. Nadaljnje izboljšanje prevzemanja zapisov v mreži COBISS.Net naj bi prinesla tudi nova izpisna pravila, ki smo jih implementirali pred kratkim. Z njimi smo natančno definirali jezik in pisavo vsakega posameznega polja.

Če pogledamo jezikovno strukturo prevzetih zapisov, opazimo precejšno raznovrstnost, ki daleč presega jezike iz prostora mreže COBISS.Net. V sistemu COBISS.SI smo zasledili prevzete zapise za dela v 15 različnih jezikih, največ v srbsčini, hrvaščini in bosanščini. V COBISS.SR so prevzeli zapise za dela v 17 različnih jezikih, največ v angleščini in nemščini. Med zapisi, ki so prevzeti v COBISS.CG, pa najbolj izstopajo zapisi za dela v srbsčini in hrvaščini.

Obseg katalogizacije, ki se v posameznih državah opira na COBISS.Net, je dobra iztočnica za debato o strokovnih, kulturoloških, jezikovnih in drugih razlogih prostega pretoka bibliografskih informacij. Na okrogli mizi smo s skupnimi močmi poskušali poiskati odgovore na naslednja vprašanja:

- Kolikšen obseg katalogizacije se opira na prevzemanje zapisov v vašem nacionalnem knjižničnem sistemu? Kateri strokovni, kulturološki, organizacijski ali drugi razlogi največ prispevajo k temu?
- Po podatkih S. Wilderja³ se je število katalogizatorjev v specialnih knjižnicah v ZDA v obdobju 1985–2000 zmanjšalo za 45 odstotkov. Hkrati se je število specialistov za vsebinski opis zvišalo za 64 odstotkov. Ali smo deležni sinergijskih učinkov delovanja knjižnic tudi pri nas?
- Zapisi, ki so bili v COBISS.SI prevzeti iz baz podatkov OCLC, ISSN ali LCNames, so bili originalno kreirani po katalogizacijskih pravilih, ki se razlikujejo od pravil, ki jih uporabljamo v Sloveniji. Kljub temu smo v tem letu prevzeli več kot 40.000 bibliografskih zapisov. Je v tem smislu heterogenost pravil, formatov in jezikov katalogizacije ovira ali izziv v katalogizaciji?
- Pravico do knjižničnega gradiva imajo tudi manjše, različne kulturne, socialne in etnične skupine. Ali jim lahko v naših knjižnicah zagotovimo zadostno in kakovostno gradivo? Koliko si pri tem pomagamo z gradivom, ki ga hranijo prestale knjižnice v naši regiji? Kako pri tem vidite vlogo mreže COBISS.Net?
- Vse več gradiva je v digitalni obliki. Prost pretok bibliografskih informacij o tem gradivu ter dostop do samega gradiva je izpostavljen tudi v dokumentu COBISS.Net – II. faza. Kako vidimo katalog, ki združuje klasične in elektronske vire?

- Z začetkom izvajanja projektov digitalizacije se je v evropskih državah dodatno okrepilo sodelovanje med knjižnicami, muzeji in arhivi. Se kaj podobnega dogaja tudi v vaših državah?
- Če se strinjamo, da je sodelovanje temeljna vrednota teh in prihodnjih časov, kako vidimo COBISS.Net v prihodnosti?

Opombe

- 1 Razvoj sistema uzajamne katalogizacije kao zajedničke osnove jedinstvenog bibliotečko-informacijskog sistema i sistema naučno-tehnoških informacija u SFRJ: projekat. Beograd: Jugoslovenski bibliografski institut; Maribor: Računski centar Univerziteta, 1988 (16 str).
- 2 Več o tem v članku SELJAK, Marta. Prevzemanje zapisov iz tujih baz podatkov v COBISS. *COBISS obv. (Tisk. izd.)*, 2000, letn. 5, zv. 1, 18–23, tabele. Dostopno na: http://home.izum.si/cobiss/cobiss_obvestila/2000_1/Html/clanek_02.html. (pregledano 15. 1. 2007).
- 3 WILDER, Stanly. New hires in research libraries: demographic trends and hiring priorities. *ARL: A Bimonthly Report*, no. 221 (April 2002). Dostopno na: <http://www.arl.org/bm~doc/newhires.pdf> (pregledano 15. 1. 2007).

Alexandra Dipchikova (Narodna knjižnica sv. Cirila in Metoda, Sofija): Kooperativna katalogizacija – nova razsežnost medkulturnega dialoga na Balkanu

Kontaktni naslov: dipchikova@nationallibrary.bg

Zahvaljujem se organizatorjem za povabilo na okroglo mizo. Bolgarske knjižnice kot novinci v sistemu COBISS še nimajo kaj dosti izkušenj s prevzemanjem bibliografskih zapisov in tudi ne izkušnje s samim kreiranjem zapisov v tem sistemu.

Ob razmišljanju, kaj bi vas lahko zanimalo, sem se odločila za omembo dveh problemov, povezanih s procesom prevzemanja:

- naše dosedanje izkušnje s tem postopkom na nacionalni ravni in
- naša pričakovanja na mednarodni ravni, ko vstopamo v sistem COBISS.

Naj začnem z dosedanjimi izkušnjami. Doslej je bilo možno prevzeti ali uporabiti bibliografske zapise (za bolgarsko gradivo), kreirane za tekočo nacionalno bibliografijo in mesečno posredovane (na podlagi naročnine)

z elektronsko pošto iz Narodne knjižnice. Ko so prejele blok zapisov, so knjižnice nekatere od njih prenesle v svoje lastne strojne kataloge. Ta enostavni sistem je preslikava starega organizacijskega modela tiskanih katalogov in njihovih pošiljanja po pošti. Ta trenutek uporablja te zapise več kot petdeset knjižnic v državi. Razen neučinkovitosti takšne organizacije ni drugih pripomb – tehnologija prevzemanja je zelo enostavna, normativne baze za katalogizacijo v državi so poenotene (standardi za bibliografski opis, katalogizacijska pravila, splošna klasifikacija itd.).

Kakšna so pričakovanja za prevzemanje v prihodnosti? V procesu priprav na praktično delovanje v kooperativnem sistemu COBISS sodelujem pri prevajanju dokumentacije za ta sistem. Zato imam priložnost preizkusiti tehnologijo prevzemanja in prepričana sem, da ne bomo imeli nobenih problemov z njeno uporabo. S knjižničarskega stališča ocenjujem, da proces izmenjave zapisov med knjižnicami v državi ne bo povzročal težav. Prevzemanje zapisov na mednarodni ravni, med knjižnicami, ki so udeležene v sistemu COBISS, pa lahko prinese nekaj problemov, vendar ne toliko v tehnologiji. Predvsem moramo biti prepričani o potrebnosti takšnega prevzemanja v širokem obsegu. Ko sem se s tem vprašanjem pripravljala na okroglo mizo, sem naredila nekaj poizvedb v lastni knjižnici. Iz nabavnega oddelka sem dobila informacijo, da je knjižnica letno nabavila od 2.500 do 3.000 tujih naslovov knjig v obdobju zadnjih petih let (2002–2007). Povprečno jih je bilo od 30 do 50 odstotkov v cirilici, večji del v ruščini. V navedenih petih letih je prišlo iz držav, ki imajo COBISS, 547 naslovov, kar ni več kot povprečno 110 naslovov letno in predstavlja manj kot 10 odstotkov vseh nabavljenih knjig. Ta mali preizkus je pomemben, ker pokaže, da uporaba zapisov iz drugih balkanskih držav ne more biti neka prioriteta in da ima medkulturni dialog druge pomembnejše razsežnosti. Verjetno je danes naša prioriteta zagotavljanje notranjega prevzemanja in izraba možnosti mednarodne predstavitve bibliografskih zapisov o bolgarski nacionalni tiskani produkciji ter prevzemanje zapisov iz velikih mednarodnih podatkovnih baz, kot so OCLC, ISSN itd. Seveda na to gledamo kot na nalogo za prihodnost.

S teoretičnega vidika moramo širitev geografskih in kulturnih meja sistema povezati z močnejšim poenotenjem njegove uporabe. Po mojem mnenju je najpomembnejši vidik konsistentnosti takšnega sistema vzajemne katalogizacije poenotenje standardov. Bibliografski zapisi so sestavljeni iz različnih sestavnih delov: bibliografski opis, predmetne značnice, klasifikacijska števila in podatki o zalogi. Bolgarija je prva "nejugoslovanska" država, ki vstopa v COBISS.Net. Pričakovane so razlike v normativni bazi sestavnih delov zapisov in zato potrebujemo skupni imenovalac. Ni dvoma, da je za bibliografski opis takšen skupni imenovalac ISBD, ker so katalogizacijska

pravila pač različna. Če želimo doseči konsistentnost, se moramo potemtakem oprijeti skupnega standarda, to pa je ISBD. Na drugem mestu bi morali težiti k prilagajanju glede uporabe enake klasifikacijske sheme – UDK. Domnevam, da ima vsaka država svojo lastno lokalno izdajo te mednarodne klasifikacije, in sicer z različnimi ravni razčlenbe. Morebiti bi se bilo koristno pogovoriti o možnosti skupnega projekta prevajanja glavne referenčne datoteke (Master Reference File) standardne mednarodne izdaje UDK v vse jezike sistema na določeni ravni. Obstoj takšnega večjezičnega orodja za predmetno analizo bi nam prinesel možnost uporabe klasifikacijskih števil kot metajezika za informacijsko preiskovanje. Priznati moram, da ne bi predlagala odločitve o predmetnih značnicah. Trenutno bi jih morali organizirati na lokalni nacionalni ravni.

Domnevam, da je za nekoga, ki je na začetku uporabe sistema COBISS, presojati ponujati velike načrte in sklepe, toda nesporno dejstvo je, da smo povezani v mednarodni sistem kooperativne katalogizacije, kar je zelo očitna nova razsežnost medkulturnega dialoga na Balkanu.

Iz angleščine prevedel Franci Pivec.

Jelena Djurović (CNB "Đurđe Crnojević", Cetinje): COBISS.Net v sistemu COBISS.CG

Kontaktni naslov: jdjurovic@cnbct.cnb.cg.ac.yu

Tri leta po vzpostavitvi mreže COBISS.Net, ki omogoča prost pretok bibliografskih zapisov, kreiranih v avtonomnih sistemih držav članic mreže ter medsebojno povezovanje nacionalnih knjižničnih informacijskih sistemov na podlagi brezplačne izmenjave bibliografskih zapisov, ima COBISS.CG zelo pozitivne izkušnje. Razvidne so predvsem iz naslednjega:

- Pospesena avtomatizacija knjižničnega poslovanja v knjižnicah, ki so se leta 2001, ko je bil vzpostavljen COBISS.CG, vključile vanj.
- Povečano zanimanje preostalih knjižnic za vključitev v sistem COBISS.CG in za izrabo prednosti mreže COBISS.Net.
- Izvedba II. faze projekta Virtualna knjižnica Črne gore – vključitev 14 novih članic s tendenco nadaljnega širjenja.
- Zagotovitev široke podpore COBISS-u in organizacijskemu modelu povezovanja knjižnic v knjižnični informacijski sistem s strani Ministrstva za prosveto in znanost ter Ministrstva za kulturo Črne gore.

Brezplačno in neomejeno prevzemanje bibliografskih zapisov, promovirano novembra leta 2004 na letni konferenci COBISS, je prispevalo k hitrejšemu, učinkovitejšemu in racionalnejšemu poslovanju v sistemu COBISS.CG:

- Omogočen je velik prihranek časa in na ta način so pomembno zmanjšani tudi stroški katalogizacije knjižničnega gradiva.
- Z izrabo prednosti vzajemne katalogizacije znotraj sistema COBISS.CG in s prevzemanjem zapisov iz COBISS.Net so uspele posamezne knjižnice v svoj lokalni katalog vnesti veliko večji del fonda, kar npr. velja za Univerzitetno knjižnico, ki prispeva 80 odstotkov zapisov za skupni fond.
- Nadaljnja prednost je hitra in učinkovita priprava tekoče črnogorske bibliografije, ki nastaja na podlagi teritorialnega, nacionalnega in predmetnega kriterija.

Dne 30. junija 2007 je bilo v COBISS.CG naslednje število zapisov:

Kreirani zapisi	60.757
Prevzeti zapisi	118.802
Skupno število zapisov	179.559

Tabela 1: Število zapisov v sistemu COBISS.CG

Od skupnega števila bibliografskih zapisov je 66,17 odstotka prevzetih zapisov in 33,84 odstotka kreiranih zapisov. Po letih so ti zapisi razvrščeni takole:

Leto	Štev. kreiranih zapisov	Štev. prevzetih zapisov
2005	4.017	13.082
2006	4.341	8.927
2007 jan.–jun.	2.493	5.029
Skupaj:	10.851	27.038

Tabela 2: Število kreiranih in prevzetih zapisov od 2005 do junija 2007

Sklep: Od skupnega števila bibliografskih zapisov, vnesenih v elektronski katalog CNB, je 71,4 odstotka prevzetih zapisov in 28,6 odstotka kreiranih zapisov.

Prihranek časa in stroškov za katalogizacijo knjižničnega gradiva in racionalizacijo izrabe kadrovskega potenciala bomo prikazali na primeru CNB Črne gore:

- Leta 2004 je bilo v mesecu dni preko COBISS.Net prevzetih 2.700 zapisov. Delo so opravili štirje bibliotekarji. Za kreiranje 2.700 zapisov bi štirje bibliotekarji sicer potrebovali pet mesecev dela. To pomeni, da smo prihranili 4 mesece dela oz. tretjino letnega delovnega časa.

- Leta 2005 je bilo v elektronski katalog vnesenih 17.099 zapisov, od česar jih je bilo preko mreže prevzetih 13.082, kreirano pa 4.017 zapisov. Celotno delo je opravilo 6 bibliotekarjev. Za kreiranje več kot 13.000 zapisov bi potrebovali 9 bibliotekarjev, ob podpori COBISS.Net pa sta delo prenosa zapisov opravila dva bibliotekarja. Za kreiranje vseh 17.099 zapisov bi potrebovali 13 bibliotekarjev, dosegli pa smo več kot 50-odstotno zmanjšanje števila izvrševalcev nalog katalogizacije knjižničnega gradiva.

Po pridobljenih začetnih izkušnjah s prevzemanjem zapisov smo ocenili, da lahko v primeru prevzemanja že redigiranih zapisov iz drugih baz to delo opravljajo knjižnični delavci s srednjo in višjo strokovno izobrazbo. S tem so lahko bibliotekarji in bibliotekarji specialisti prevzeli zahtevnejša knjižnična opravila. Na ta način je dosežena racionalnejša delitev dela, s čimer so zadovoljni tako zaposleni kot uprava CNB.

Na koncu lahko trdimo, da za majhen knjižnični sistem, kakršen je črnogorski, COBISS.Net prinaša možnost hitrejšega razvoja knjižnične informacijske dejavnosti v državi kot tudi možnost preobrazbe knjižnic v sodobna informacijska središča. COBISS.Net bo omogočil racionalno izrabo kadrov in časa v črnogorskih knjižnicah, ob tem pa še veliko zmanjšanje stroškov za obdelavo publikacij. Knjižnice bodo z izmenjavo in s povezovanjem podatkovnih baz prispevale k uresničitvi splošnega cilja – demokratizaciji, strpnosti in spoštovanju kulturne različnosti.

Prevedel Franci Pivec.

Pavlina Mitrevska Gjurovska (Narodna in univerzitetna knjižnica "Sv. Kliment Ohridski", Skopje): Prednosti in problemi prevzemanja zapisov iz COBISS.Net v okolje COBISS.MK

Kontaktни naslov: pavlinam@nubsk.edu.mk

Republika Makedonija je družbeno okolje, v katerem živi več nacionalnosti z lastno kulturo, etnogenezo, tradicijo, zato tudi v knjižni produkciji obstajajo publikacije v več jezikih – razen v makedonščini še v albanskem, turškem, romskem, srbskem, vlaškem (italijanskem) jeziku – ter v različnih pisavah – ob cirilici tudi latinica. Razlike v jeziku in pisavi vplivajo tudi na način izdelave bibliografskih zapisov, na uporabo mednarodnih standardov in načel katalogizacije, na uporabo sistemov za identifikacijo ISBN in ISSN, pa tudi na sprejemanje Priporočil Mednarodne konference bibliografskih servisov. Te posebnosti so obstajale že v tradicionalnem bibliotekarstvu, zato že od prej pri katalogizaciji enakopravno uporabljamo obe pisavi.

Makedonija je od samega začetka leta 1989 vključena v sistem COBISS. Programsko opremo je uporabljala tudi v obdobju osamosvajanja, tranzicije in v času turbulentnega dogajanja. Leta 2001 je bila formirana vzajemna baza podatkov COBIB.MK, leta 2003 pa je sistem COBISS.MK postal del mreže COBISS.Net.

Formiranje vzajemne baze COBIB.MK in možnost prevzemanja zapisov med knjižnicami znotraj Makedonije sta omogočila delovanje univerzalne bibliografske kontrole, še posebej v zadnjih letih, ko se je v sistem vključilo veliko novih knjižnic. V COBIB.MK je bilo na dan 21. 11. 2007 prešteti 365.183 bibliografskih zapisov o monografskih in serijskih publikacijah ter sestavnih delih in vrstah neknjižnega gradiva. V sistemu deluje 22 knjižnic. Pred izdelavo izvirnega zapisa je treba preveriti, če takšen zapis v skupni bazi že obstaja in če je že narejen, se ga prevzame. Če je takšnih zapisov več, je treba prevzeti najstarejši zapis. Vseeno se v bazi kopičijo duplikati, zato se bomo v naslednjem obdobju posebej posvetili razreševanju teh duplikatov.

Večina bibliografskih zapisov za monografske publikacije iz nacionalne produkcije nastane v NUB „Sv. Kliment Ohridski“, vse druge knjižnice v sistemu COBISS.MK pa jih prevzemajo in po potrebi dopolnijo. Prevzemanje zapisov znotraj COBISS.MK je preprosto, saj so zapisi kreirani po „Pravilih za katalogizacijo, sistemizacijo in predmetno obdelavo“, ki velja v Makedoniji, dodajajo pa se lokalni podatki, specifični za vsako knjižnico.

Prevzemanje bibliografskih zapisov v mreži COBISS.Net, ki je možno od leta 2003, se uporablja za vse tiste publikacije, ki jih ni v sistemu COBISS.MK. Prevzemanje iz COBISS.Net pozitivno vpliva na skrajšanje procesa katalogizacije. Toda različnost jezikov in pisav ter različnost katalogizacijskih pravil v knjižnicah znotraj COBISS.Net, včasih močno upočasnijo proces prevzemanja in je v takšnih primerih mogoče veliko hitreje narediti nov zapis, kot pa popraviti prevzetega. En del problemov, s katerimi smo se srečevali pri prevzemanju zapisov, je bil rešen z izboljšanjem programske opreme in s konverzijo baze, ki je bila opravljena v začetku novembra leta 2007.

Ko sedaj prevzemamo zapise v latinici, praviloma vedno dobimo zadovoljiv zapis, vsaj kar zadeva glavni opis, ki ga je mogoče nato lokalno dopolniti s predmetnimi oznakami, skladno s pravili predmetne obdelave v makedonskem jeziku.

Problemi nastajajo pri prevzemanju zapisov v cirilici, ki so transliterirani. Pri takšnih zapisih je potrebno usklajevanje in prilagajanje načelom katalogizacije v izvirni pisavi, kar terja večjo koncentracijo in korigiranje specifičnih črk, da bi bil zapis predstavljen uporabnikom v

zadovoljivi obliki. To je še posebej pomembno, ker se pri vnosu podatkov vse odvija v latinici, zato so vedno možne napake in pri preiskovanju preko interneta se takšne pomanjkljivosti takoj pokažejo pri izpisu. Obstajajo tudi razlike pri načinu obravnavanja imenskih kazalk. V sistemu COBIB.MK se ime avtorja vedno piše v izvirni obliki, razen pri prevodih v makedonščino, ko napotimo uporabnika na izvirno obliko imena.

V mreži COBISS.Net ni pravila za prevzemanje zapisov, zato je izbira baze, iz katere se prevzema zapis v celoti, stvar odločitve samega katalogizatorja. Če hočemo preveriti, ali že obstaja zapis za določeno publikacijo, je treba vstopiti v vsako bazo posebej, za kar potrebujemo veliko časa, še posebej, če hočemo ob tem tudi preveriti, kateri zapis nam najbolj odgovarja.

Za okolje, v katerem dela COBISS.Net, je značilna kulturna različnost, različni jeziki, različne pisave. V vseh teh letih, kar ga uporabljamo, nam daje dobre rezultate, ob tem pa se vsakodnevno izboljšuje in prilagaja potrebam tako uporabnikom knjižnic, kot tudi knjižnicam, ki so sooblikovalke COBISS-a.

Iz srbsčine prevedel Franci Pivec.

Nevenka Hajdarović (Narodna in univerzitetna knjižnica BiH, Sarajevo): COBISS.Net – uporaba v bosansko-hercegovskih knjižnicah

Kontaktni naslov: nevenka.hajdarovic@vibbih.ba

Sistem COBISS, ki kontinuirano ponuja celovite rešitve in se odziva na zahteve sodobnega knjižničarstva, je odigral odločilno vlogo v razvoju bibliotekarstva v regiji v zadnjih dveh desetletjih. To je uspeval, ker spremlja tokove v svetovnem knjižničarstvu in obenem gradi sistem, ki lahko zadovolji potrebe ne samo v deželah, nastalih z razpadom Jugoslavije, ampak tudi širše. Zato nas ne preseneča zanimanje držav naše regije za ta sistem, ki daje velike možnosti povezovanju knjižnic na mednarodni ravni. Povedano na kratko: sistem uspeva spremljati knjižnične standarde in ponuja možnost izmenjave podatkov z drugimi sistemi ter s tem prispeva k pospežitvi procesa obdelave dokumentov. Torej, vzpostavitev mreže COBISS.Net, ki se je izkazala za zelo učinkovito, o čemer govorijo podatki o velikem številu prevzetih podatkov, predstavlja pomemben prispevek k izgradnji nacionalnih informacijskih sistemov. V BiH je 30 odstotkov vseh obdelanih publikacij prevzetih iz mreže COBISS.Net, večino zapisov pa so prevzele javne knjižnice. Prevzemanje zapisov iz mreže COBISS.Net je zelo preprosto, kar

je dobrodošlo za knjižničarje, saj je 30 odstotkov fonda enakega v vseh knjižnicah.

Pomembno bi bilo, da bi obdelava temeljila na praktično identičnih pravilnikih, ki so jih podedovale knjižnice v regiji. Poenotenje obdelave na ravni mreže zaradi lažjega in učinkovitejšega prevzemanja zapisov je področje, na katerem so potrebna večja prizadevanja tako pri formalni kot pri vsebinski obdelavi. Poseben problem predstavljajo stari, nepopolni in podvojeni zapisi, ki jih je kar precej v mreži in jih ni bilo mogoče urediti, pa tudi ne izbrisati iz baze. Pri prevzemanju zapisov iz drugih nacionalnih sistemov se srečujemo s spremembami glede na Pravilnik in priročnik za izdelavo abecednih katalogov (E. Verona), za olajšanje prevzemanja zapisov pa bi morali te spremembe definirati ter z njimi seznaniti vse nacionalne centre. Največje neskladnosti so povezane z obdelavo knjig v delih, z opombami, značnicami, adligati itd. Posebej dobrodošla za izboljšanje kakovosti zapisov bi bila možnost uporabe priročnika online.

Vsebinska obdelava je največji izziv in tukaj imamo sila pisano stanje. Ne glede na zbrane izkušnje, ki niso tako majhne, je očitna neuskkljenost, v glavnem kot posledica odsotnosti normativnih datotek, katerih izdelava bi morala biti skupni interes vseh članic sistema. Glede na to, da uporabniki pogosto preiskujejo katalog po strokovnih področjih ali temah, je zaželena natančna vsebinska obdelava publikacij. Računalniki bodo iz dneva v dan v večji meri sami nadomeščali formalno obdelavo gradiva (še malo, pa nam ne bo treba več vnašati naslovov in drugih formalnih podatkov, ker bodo to namesto nas naredili različni strojni čitalci), ni pa zamenjave za razumevanje publikacije in za vsebinsko obdelavo. Težišče vsebinske obdelave bo treba prenesti na pripravo trdnih pravil, ki temeljijo na logičnih načelih. V "poplavi" založništva bodo morali bibliotekarji vse pogosteje obvladati tudi aksiološki pristop h gradivu.

Podatek, povezan z jezikom publikacije (kar ni niti katalogizacijski niti vsebinski podatek) v okviru sistema COBISS, je na voljo v delu uporabniškega vmesnika. Tega sploh ne bi omenjala, če ne bi prav podatek o jeziku izzval pri nas hudih polemik, ki so prestopile okvir bibliotekarske stroke. Zagovarjamo spremembe uporabniškega vmesnika, ki naj bi uporabnikom ponudil popolne podatke po naslednjem vrstnem redu: priimek in ime, naslov dela in leto objave.

Pri podatkih, povezanih s prevzemanjem zapisov iz drugih knjižničnih informacijskih sistemov, je očitno, da le slovenske knjižnice prevzemajo zapise tudi iz drugih sistemov. Seveda vemo za razloge – druge članice mreže nimajo dostopa do OCLC. Treba je preveriti, pod kakšnimi pogoji bi lahko članice COBISS.Net brez omejitev

prevzemale zapise, ki so jih slovenske knjižnice že prevzele iz drugih sistemov.

Včasih od nas pričakujejo, da smo tudi vizionarji, kar glede na mesto in vlogo COBISS-a v regiji in širše niti ni tako težko. Lahko predvidimo, da bomo kmalu pridobili naslednje nove možnosti:

- prevzemanje zapisov iz drugih sistemov,
- preiskovanje in prevzemanje zapisov na ravni mreže,
- možnost ukaza new/incl na ravni COBISS.Net,
- tiskanje izpisov glede na različne parametre in z več možnimi kombinacijami,
- transkripcije pisav (arabsko, hebrejsko itd.),
- poenoten katalogizacijski opis,
- normativne datoteke (npr. predmetne značnice – večjezična normativna datoteka),
- več podatkovnih baz,
- povečano število knjižnic članic sistema,
- povečano število držav članic sistema,
- okolje windows,
- preglednejši vmesnik.

Vloga COBISS.Net je iz dneva v dan večja in zelo pomembna tudi za razvoj nacionalnih sistemov v okviru mreže. Z nadaljnjo izgradnjo mreže in poenotenjem dela v mreži se bomo približali cilju, h kateremu teži sodobno bibliotekarstvo, saj bo celovito zagotovljena univerzalna bibliografska kontrola (UBC). Preostane nam še upanje, da bodo vse to kot koristno prepoznali tudi končni uporabniki bralci, zaradi katerih smo vsi mi sploh tukaj.

Prevedel Franci Pivec.

Marija Jovancai (Biblioteka Matice srbske, Novi Sad): Kreiranje in prevzemanje bibliografskih zapisov v COBISS.Net v Biblioteki Matice Srbske

Kontaktни naslov: jovancai@bms.ns.ac.yu

Biblioteka Matice srbske (BMS) sodeluje v sistemu vzajemne katalogizacije COBISS od leta 1989. Ta sistem je na ravni nekdanje Jugoslavije omogočil ustvarjanje lokalnih baz na računalniških posameznih knjižnic in vzajemne baze na računalniškem sistemu gostitelja. Vzajemna baza je nastala kot rezultat koordinirane in enotne bibliografske-katalogizacijske obdelave knjižničnega gradiva na način, da so se podatki o publikaciji vnašali le enkrat in na enem mestu. Z razpadom Jugoslavije je razpadel tudi omenjeni sistem. V Srbiji je bil v začetku leta 2003 v okviru projekta Virtualna biblioteka Srbije znova vzpostavljen sistem vzajemne katalogizacije COBISS.SR. Podlago

novega vzajemnega elektronskega kataloga tvorijo baza BMS (ki je imela takrat največ zapisov) ter baze Narodne biblioteke Srbije, Univerzitetne biblioteke "Svetozar Marković" in Jugoslovanskega bibliografsko-informacijskega inštituta.

BMS aktivno sodeluje pri bogatjenju skupne elektronske baze z opisom publikacij, objavljenih in tiskanih na teritoriju Vojvodine, ki jih zbira kot obvezni izvod ter pridobiva z nakupom, darili, zamenjavo ali na druge načine. Svojo lokalno bazo dopolnjujemo tudi s prevzemanjem zapisov, ki so jih kreirale druge knjižnice članice sistema. Iz primera obdelanih publikacij v letu 2006 je razvidno, da je v BMS več kreiranih kot prevzetih zapisov.

Vrsta gradiva	Kreirani zapisi	Kopirani zapisi	Skupaj
Monografske publikacije	12.965	9.110	22.075
Serijske publikacije	409	522	931
Prispevki v serijskih publikacijah	17.459	2.554	20.013
Drugo	3.112	759	3.871
Skupaj	33.945	12.945	46.890

Tabela 1: Število obdelanih publikacij v BMS v letu 2006

Rekatalogizacija starega fonda

Sistem vzajemne katalogizacije je prispeval k racionalnejši delitvi dela v knjižnicah in na ta način omogočil izvedbo drugih nalog. Zato je bil v BMS že leta 1991 narejen program za retrospektivni opis knjig, obdelanih na klasičnih katalogizacijskih listkih, da bi na ta način lahko v elektronskem katalogu našli podatke o vseh knjigah v različnih zbirkah. Rekatalogizacija poteka "de visu", s knjigami v roki, ki jih jemljemo iz skladišča glede na format in "numerus currens". Po tej poti izvajamo tudi kontrolo in kontinuirano revizijo zbirk, delo pa je organizirano tako, da ni ovirana uporaba oz. servis uporabnikov.

Analitična obdelava prispevkov v periodiki

Leta 1993 se je začela realizacija drugega programa, ki zajema analitično obdelavo prispevkov v serijskih publikacijah. Zastavili smo si nalogo, da bomo analitično obdelali vsa besedila v serijskih publikacijah Matice srbske in BMS. Najprej smo izdelali opise prispevkov v Letopisu Matice srbske, sledili pa so prispevki v devetih Matičinih znanstvenih zbornikih ter v letopisu (Godišnjak Biblioteke Matice srpske). Po ponovno vzpostavljenem sistemu vzajemne katalogizacije leta 2003 in v dogovoru z Narodno biblioteko Srbije, ki pripravlja Bibliografijo Srbije, je bilo odločeno, da se obdelava razširi na vse tekoče strokovne in znanstvene časopise iz Vojvodine in da se ti zapisi vključijo v omenjeno Bibliografijo. Sedaj se obdelujejo prispevki iz več kot 150 časopisov, tudi

dnevnikov in tednikov, ki izhajajo v srbsčini in jeziki narodnih manjšin.

Bibliografija knjig v Vojvodini

Od leta 1989 se v BMS iz njene elektronske baze formira Bibliografija knjig v Vojvodini. Ta Bibliografija v letnih zvezkih izhaja od leta 1981 (do leta 1991 pod naslovom Bibliografija Vojvodine. Serija 1, Monografske publikacije). Temelji na teritorialnem načelu, ki je edino možno in pravično v večnacionalnem okolju, kakršna je Vojvodina in opisuje vse knjige, objavljene v Vojvodini kot tudi tiste, ki so nastale v njej v času enega koledarskega leta. Gre za opise knjig v srbskem, madžarskem, slovaškem, romunskem, ruskem jeziku in drugih, ki so odvisno od jezika razvrščeni po azbučnem ali abecednem vrstnem redu. Celoten opis knjig v vseh rubrikah bibliografske obdelave, vključno z materialnim opisom in opombami, je narejen v jeziku in pisavi same publikacije. Pri posameznih vrstah publikacij (zbirke pravljic, esejev, antologije in druge) zapisi vsebujejo tudi popis celotne vsebine. Bibliografski opisi se delajo na podlagi muzejskega primerka, ki ga najprej katalogiziramo, sledi pa bibliografska obdelava. Bibliografija vsebuje sedem registrov (imenski, predmetni in geografski register, register decimalnih oznak, zbirk, založnikov in tiskarn) in dopolnitve že izdanih zvezkov. Takšen način priprave bibliografije je bibliografom zelo olajšal delo. To se še posebej nanaša na izdelavo registrov, za katere smo nekoč porabili veliko več časa. Sleherni bibliografski zapis je od trenutka vnosa dostopen online in ni treba čakati na natis, ki lahko traja zelo dolgo.

Tiskani katalogi starih in redkih knjig

V elektronski bazi se obdeluje tudi bogata zbirka raritet, ki zajema rokopise, stare tiske in redke knjige, časnike in časopise. Na osnovi te baze se oblikujejo in tiskajo tri serije katalogov: 1. Cirilične rokopisne knjige BMS, 2. Katalog starih in redkih knjig BMS in 3. Katalog legatov BMS. V prvi seriji je objavljenih že dvanajst knjig, v drugi in tretji pa po pet knjig.

Bibliografija Matice srbske

Upošteva, da se v elektronski bazi nahajajo opisi vseh prispevkov iz serijskih publikacij, ki jih izdajajo Matica srpska in njene ustanove – knjižnica, založniško podjetje in galerija – bo iz te baze v BMS generiran tudi šesti del Bibliografije Matice srbske za petletno obdobje 1981–1985. Prejšnji štiri deli so bili narejeni ročno v Matici srbski.

Poenotenje zapisov v vzajemni bazi COBISS.SR

Čeprav obstajajo katalogizacijska pravila, ki so v večini segmentov dovolj natančna in uporabljiva, je katalogizatorjem vseeno dopuščena določena svoboda, da na osnovi svoje lastne presoje neki podatek iz publikacije vnesejo ali ne in da izbirajo način, kako bodo to naredili. Prav ti

različni pristopi k publikacijam glede katalogizacijskih – bibliografskih opisov, še posebej pa glede vsebinske obdelave (v pomembnem delu gre tudi za napake in spreglede), prispevajo k temu, da imajo zapisi različno obliko in dolžino, da so neizenačeni. Ko je bil ponovno vzpostavljen sistem vzajemne katalogizacije v Srbiji, so bile formirane skupine redaktorjev iz knjižnic članic vzajemnega kataloga z nalogo, da pregledujejo zapise in na podlagi narejenih analiz predlagajo načela, ki bodo prispevala k večji izenačenosti zapisov. Te skupine so bile formirane za vsako vrsto knjižničnega gradiva posebej, pri monografskih publikacijah pa obstajata posebni skupini za imenski opis in za vsebinsko obdelavo. Doslej je največ naredila skupina za opis monografskih publikacij, ki je analizirala vnos vseh podatkov, še posebej pa tistih v blokkih polj za identifikacijo, kodirane podatke, opis, opombe in podatke o odgovornosti. Dogovorjena načela in rešitve v obliki navodil na desetih straneh so bila posredovana knjižnicam in bibliotekarjem, ki delajo z vzajemnim katalogom. Te skupine se sestajajo še naprej, ker je še veliko nerešenih vprašanj (glede izbire pisav v značnici), saj je dosedanja praksa v knjižnicah različna, glede obdelave večdelnih publikacij in drugega gradiva.

Referenci

- [1] Novka Šokica, Željko Vučković (2000). *Deset godina elektronskog kataloga Biblioteke Matice srpske*, Godišnjak Biblioteke Matice srpske za 1999, 32–44.
- [2] Dušica Grbić, Marija Jovancai, Radovan Mičić (2006). *Pogled na izdavačku delatnost Biblioteke Matice srpske*, Savremena biblioteka, 23, 64–68.

Iz srbsčine prevedel Franci Pivec.

Janez Jug (Fakulteta za družbene vede, ODKJG): Nekaj izkušenj s prevzemanjem zapisov

Kontaktni naslov: janez.jug@fdv.uni-lj.si

1. Splošni problem prevzemanja zapisov v sistemu COBISS je, da so nekateri zapisi v vzajemni bibliografsko-katalogni bazi COBIB.SI manj popolni kot v kaki od lokalnih baz. Najbolj očiten primer so CIP-zapisi s stanjem zaloge. To se dogaja zato, ker katalogizator po prevzemu zapisa iz COBIB.SI dopolnjeni zapis shrani samo v lokalno bazo. Razlogi za to so: (1) katalogizator nima pooblastila za shranjevanje v vzajemno bazo; (2) katalogizator ima pooblastilo, vendar ne uporabi ustreznega ukaza za shranjevanje, kadar njegova knjižnica ni kreator

zapisa; (3) katalogizator ima pooblastilo, vendar ne shrani zapisa v vzajemno bazo, ker je medtem druga knjižnica dopolnila zapis in bi moral dopolnitve prepisati v lokalni zapis. Problem bo odpravljen z uvedbo COBISS3/Katalogizacije, ko v bibliografskem delu ne bo več razlik med vzajemno in lokalno bazo.

2. Pri prevzemanju zapisov iz OCLC v COBISS je problem nepregleden izpis predmetnih oznak v COBISS/OPAC v uporabniškem izpisnem formatu zaradi večjega števila predmetnih oznak v več jezikih in vrstnega reda vnosa. V prevzetih zapisih je več predmetnih oznak kot v kreiranih zapisih, ker so v njih predmetne oznake iz več tezavrov, zato je uporabniški format izpisa v COBISS/OPAC nepregleden. Npr. v zapisu na sliki 1 so predmetne oznake Kongresne knjižnice (LC), Narodne knjižnice Kanade v francoščini (CAF) in predmetne oznake ODKJG v 11 vrsticah.

Slika 1: Izpis prevzetega zapisa iz OCLC

3. Po prevzemu zapisa iz OCLC katalogizatorji zbršejo nekatere predmetne oznake, ker so po njihovem mnenju odveč, npr. predmetne oznake iz GOO-trefwoorden thesaurus (gtt). Pri verifikaciji bibliografskih zapisov smo naleteli na primer prevzetega zapisa iz OCLC, v katerem je bibliograf zbrisal formalno predmetno oznako "Congresses" in konferenčnemu zborniku določil tip dokumenta 2.01 (znanstvena monografija).

4. Posebna oblika prevzemanja zapisov iz vzajemne bibliografsko-katalogne baze COBIB.SI se od leta 2002 uporablja v digitalni zbirki visokošolskih del Fakultete za družbene vede Dela FDV (<http://dk.fdv.uni-lj.si/DelaFDV/>) in drugih zbirkah celotnih besedil, ki so bile oblikovane po tem vzoru (zbirka Družboslovna besedila ODKJG (<http://dk.fdv.uni-lj.si/db/>), zbirka Diplomске, specialistične, magistrske in doktorske naloge Ekonomsko-poslovne fakultete Maribor (<http://www.epf.uni-mb.si/ediplome/>). Povezava med COBIB.SI in zbirko Dela FDV je v bibliografskem zapisu v polju 856, kjer je v podpolju u vnesen URL za dostop do celotnega besedila dela v formatu PDF. Povezavo zbirke Dela FDV z bazo podatkov COBIB.SI omogoča

COBISS.SI-ID bibliografskega zapisa visokošolskega dela, ki je vnesen v lastnosti dokumenta besedila visokošolskega dela v formatu MS Word. Ko uporabnik klikne na naslov najdenega dela (slika 2), se v spodnjem okviru strani namesto seznama zadetkov izpišejo bibliografski podatki o diplomskem delu (slika 3) iz COBIB.SI.

Slika 2: Rezultat iskanja

Slika 3: Izpis bibliografskih podatkov o diplomskem delu

Anka Rogina (Instit ut informacijskih znanosti, Maribor): Obseg prevzemanja zapisov v COBISS.SI

Kontakt ni naslov: anka.rogina@izum.si

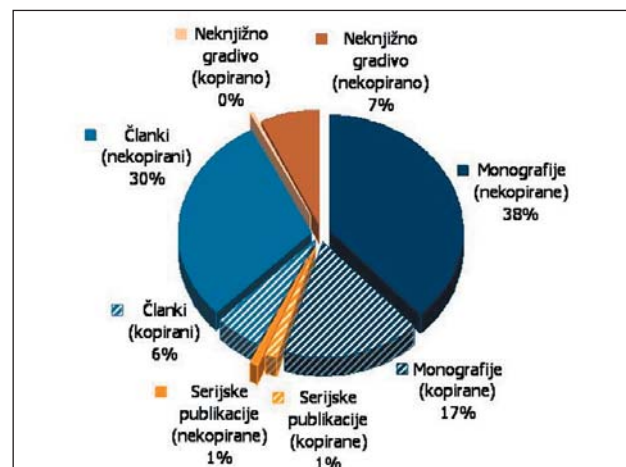
Prispevek poskuša odgovoriti na vprašanje, kolikšen obseg katalogizacije se v slovenskem nacionalnem bibliografskem sistemu opira na prevzemanje zapisov. Podatki temeljijo na podatkih iz bibliografske baze podatkov COBIB.SI na dan 15. 11. 2007.

Ponovna uporaba bibliografskih zapisov prispeva k učinkovitejši in cenejši katalogizaciji. K ponovni uporabi zapisov v tem prispevku štejemo vzajemno katalogizacijo v sistemu COBISS.SI ter prevzemanje zapisov iz tujih bibliografskih baz podatkov, med drugim iz baz podatkov v sistemu COBISS.Net.

Vzajemna katalogizacija v sistemu COBISS.SI – nekaj statističnih podatkov

V vzajemni bazi podatkov COBIB.SI je trenutno nekaj manj kot 3.200.000 bibliografskih zapisov. Baza podatkov vsebuje približno 55 odstotkov zapisov za monografske publikacije, 36 odstotkov zapisov za sestavne dele oz. članke, 7 odstotkov zapisov za neknjižno gradivo in 2 odstotka zapisov za serijske publikacije.

Učinek vzajemnosti se kaže v deležu zapisov, kopiranih v lokalne baze podatkov. Knjižnice so v svoje lokalne baze kopirale 24 odstotkov vseh zapisov iz vzajemne baze COBIB.SI. Ta delež bi se lahko zdel majhen, vendar postane smiseln, ko ga porazdelimo po vrstah gradiva: v lokalne baze knjižnic je bilo kopiranih približno 31 odstotkov zapisov za monografije, 50 odstotkov zapisov za serijske publikacije, 17 odstotkov zapisov za članke in 1 odstotek zapisov za neknjižno gradivo. Poudariti je treba, da zapisi, ki so bili kopirani, niso bili kopirani samo v eno lokalno bazo. V sistemu COBISS.SI je bilo izvedenih skoraj 5 milijonov kopiranj zapisov, kar pomeni, da je bil vsak kopirani zapis povprečno skopiran v 7 lokalnih baz. To je seveda le povprečje, nekateri zapisi so bili kopirani v več kot 100 lokalnih baz.

Slika 1: Deleži zapisov, kopiranih v lokalne baze podatkov (Deleži v diagramu so deleži v celotni bazi podatkov COBIB.SI.)

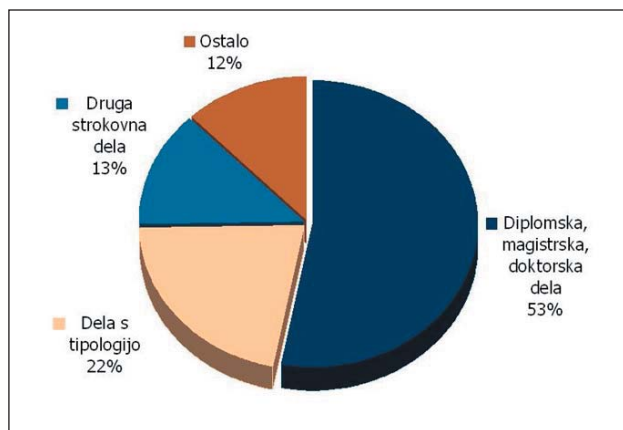
Če za monografske publikacije malo natančneje pogledamo, kaj so knjižnice kopirale v svoje lokalne baze, vidimo, da je med kopiranimi zapisi npr. 15,8 odstotka zapisov za literarna dela. Vidimo, da so knjižnice kopirale zapise za

sorazmerno novejša dela, saj je skoraj 26 odstotkov kopiranih zapisov za dela, izdana po letu 2000. Razumljivo je tudi, da so največ knjižnicam skupna dela v slovenskem jeziku, kar se kaže v 42 odstotkih kopiranih zapisov.

Ker govorimo o vplivu različnih kulturnih okolij, pogledamo še porazdelitev kopiranih zapisov po jezikih: slovenskemu jeziku sledijo publikacije v angleškem jeziku z 29 odstotki, iz česar bi lahko sklepali, da je angleščina jezik, ki ga Slovenci med tujimi jeziki najbolj obvladamo. Tako velik delež pripade angleščini tudi zato, ker je največ strokovne literature, z različnih področij, publicirane v angleščini. Sorazmerno nizka sta deleža kopiranih zapisov v jezikih narodnostnih manjšin, tj. v madžarskem (le 1 odstotek) in italijanskem jeziku (3 odstotke). 16 odstotkov kopiranih zapisov v jezikih bivše skupne države kaže na živahno sodelovanje med narodi kljub novim mejam. Ne smemo pa tudi pozabiti, da je približno 8 odstotkov prebivalcev Slovenije ob zadnjem popisu prebivalstva enega od teh jezikov navedlo kot svoj materni jezik [1].

Poglejmo še, česa knjižnice v svoje lokalne baze niso kopirale. Kakšne so torej monografije, ki jih imajo samo v eni knjižnici? Prvi podatek nam pove, da gre predvsem za strokovna dela (42,4 odstotka) in manj za literaturo (9,9 odstotka). 32 odstotkov zapisov, ki niso bili kopirani, je za monografije v angleščini, kar lahko pripišemo prevladi angleščine v strokovni literaturi. Na prvi pogled je visok tudi odstotek zapisov za dela v slovenščini, gre za 25 odstotkov oz. približno za 280.000 zapisov.

Če dela v slovenščini natančneje analiziramo, vidimo, da 53 odstotkov teh del predstavljajo diplomska, magistrska in doktorska dela, za katera je razumljivo, da niso široko razširjena. Nadaljnjih 22 odstotkov predstavljajo dela, ki jim je dodeljena tipologija in so torej sestavni del bibliografij raziskovalcev. Še nadaljnjih 13 odstotkov predstavljajo druga strokovna dela.

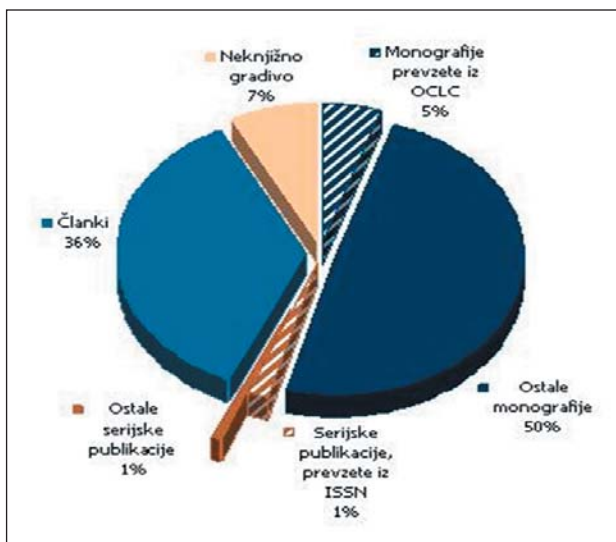

Slika 2: Nekopirani zapisi za monografije v slovenščini

Prevzemanje zapisov iz tujih bibliografskih baz podatkov

Drugi segment ponovne uporabe zapisov predstavljajo zapisi, prevzeti iz tujih baz podatkov, tj. iz baze podatkov ISSN, iz OCLC-jeve baze WorldCat in iz bibliografskih baz v sistemu COBISS.Net.

Skupaj vsi prevzeti zapisi predstavljajo le 6,6 odstotka vseh zapisov v vzajemni bazi COBIB.SI. Tudi tu dobimo bolj jasno sliko, če pogledamo razmerja po vrsti gradiva. Vidimo, da je bilo 60 odstotkov vseh zapisov za serijske publikacije kopiranih iz baze ISSN. Za prevzemanje iz OCLC-jeve baze WorldCat so najprimernejši zapisi za monografske publikacije; prevzeti zapisi predstavljajo že skoraj 10 odstotkov vseh zapisov za monografije. Delež zapisov, prevzetih iz COBISS.Net v bazi COBIB.SI je majhen (doslej je bilo prevzetih manj kot 5.000 zapisov) in predstavlja komaj 0,15 odstotka vseh zapisov v bazi. Največ zapisov je bilo prevzetih iz COBIB.SR, manj pa iz preostalih treh bibliografskih baz. Skladna temu je tudi porazdelitev prevzetih zapisov po jezikih: največ zapisov je za publikacije v srbskem jeziku, sledita makedonski in hrvaški jezik, nato pa še bosanski, angleški in madžarski. Pri vrednotenju teh deležev je treba upoštevati tudi, da lahko zapise iz baze ISSN v bazo COBIB.SI kopiramo že od začetkov sistema COBISS, tj. 20 let, zapise iz OCLC-jeve baze WorldCat lahko kopiramo zadnjih 7 let, prevzemanje zapisov iz COBISS.NET pa je možno zadnja 3 leta.

Slika 3: Delež zapisov, kopiranih iz baz ISSN in WorldCat v celotni bazi podatkov COBIB.SI

Referenca

- [1] Statistični urad Republike Slovenije, Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 2002. Dostopno na: http://www.stat.si/Popis2002/si/rezultati/rezultati_red.asp?ter=SLO&st=9.

BIOMEDICINA SLOVENICA IN COBISS

**Ema Dornik
Jure Dimec**

Univerza v Ljubljani, MF,
Inštitut za biomedicinsko
informatiko

Kontaktne naslov:
ema.dornik@mf.uni-lj.si
jure.dimec@mf.uni-lj.si

Izveček

V prispevku je prikazana gradnja bibliografske zbirke Biomedicina Slovenica (BS) in njena povezanost s sistemom COBISS. BS je specializirana bibliografska zbirka za področje biomedicine, ki jo Inštitut za biomedicinsko informatiko Medicinske fakultete v Ljubljani gradi že od leta 1976. V BS je bilo konec leta 2007 vključenih skoraj 130.000 bibliografskih zapisov, od tega jih je bilo 91.955 vključenih tudi v COBISS. Že deset let imamo razvit avtomatiziran prenos zapisov iz zbirke BS v COBISS in 97 odstotkov zapisov, ki jih je kreiral IBMI, smo v sistem COBISS dodali na ta način. V zadnjem času razvijamo orodja za avtomatsko prevzemanje zapisov iz sistema COBISS.SI ter PubMed, a to trenutno predstavlja le 0,5 odstotka vseh zapisov, vnesenih v BS. V sistem COBISS smo prispevali 3,4 odstotka zapisov.

Ključne besede

Biomedicina Slovenica, COBISS, gradnja zbirk, prevzemanje bibliografskih zapisov

Abstract

The paper describes the creation of the bibliographical collection called Biomedicina Slovenica (BS) and its connection to the COBISS system. BS is a specialised bibliographical collection for the area of biomedicine in the process of development by the Institute of Biomedical Informatics of the Faculty of Medicine in Ljubljana since 1976. At the end of 2007, the BS contained nearly 130,000 bibliographic records, of which 91,955 were also integrated into COBISS. An automatic transfer of records from the BS collection to COBISS has been available for ten years and 97 percent of the records created by IBMI have been added to the COBISS system this way. In the recent period, we have developed tools for automatic downloading of records from the COBISS.SI system and PubMed, yet this currently constitutes only 0.5 percent of all the records entered in the BS. We have contributed 3.4 percent of records to the COBISS system.

Keywords

Biomedicina Slovenica, COBISS, collection building, downloading of bibliographic records

UVOD

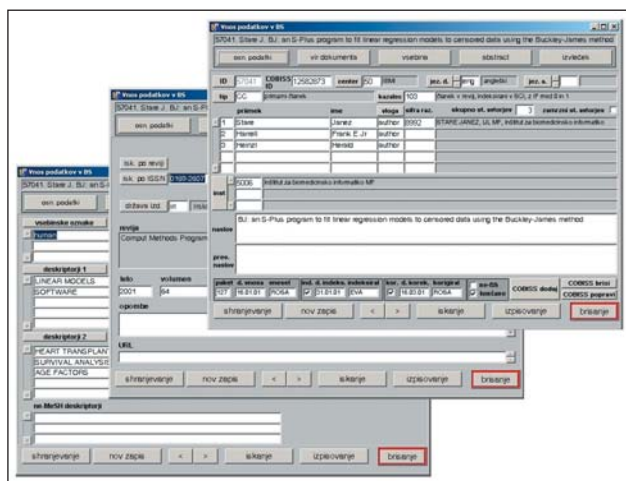
Inštitut za biomedicinsko informatiko Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani (IBMI) že od leta 1976 gradi specializirano bibliografsko zbirko Biomedicina Slovenica (BS) za področje medicine. Majhen inštitut ima že več kot tridesetletno tradicijo. Zbirka BS se je med svojim odraščanjem precej spreminjala, ves čas pa nam je bila vzor zbirka podatkov MEDLINE, predvsem načela gradnje, vsebinski kriteriji in selekcija gradiva. Leta 1997 smo se vključili v sistem COBISS in prilagodili kriterije za vnos v zbirko. Prioritete so postale predvsem potrebe raziskovalcev na biomedicinskem področju po vodenju osebnih bibliografij. V desetih letih smo s svojim delom prispevali pomemben del mozaika pri rasti sistema COBISS, naš prispevek v vzajemni katalog je 3,4 odstot-

ka vseh zapisov. IBMI opravlja tudi naloge osrednjega specializiranega centra za medicino, sodeluje pri projektu gradnje splošnega geslovnika COBISS.SI ter pri verifikaciji tipologije dokumentov za potrebe vrednotenja znanstvenoraziskovalnega dela.

BIOMEDICINA SLOVENICA SKOZI ČAS

Spremljanje sodobnih trendov gradnje zbirk podatkov in pravočasen razvoj novih orodij sta pomembni aktivnosti, s katerima mora skrbnik dolgoročno zagotavljati stabilno delovanje in uporabnost svoje zbirke podatkov. Programska in strojna oprema, ki smo jo v preteklih desetletjih uporabljali pri gradnji zbirke BS, je zanimiv prikaz razvoja računalništva in tekstovnih zbirk pri nas. Konec sedemdesetih let je vnos potekal z luknjači, verificirnimi

stroji in kartičnim terminalom, zbirka pa je nastajala s pomočjo lastne programske opreme. Do sredine osemdesetih let smo podatke vnašali in popravljali najprej s pomočjo teleprinterske in zaslonske terminalske povezave na Računalniški center Univerze (RCU), potem pa z lastnimi programi lokalno na miniračunalniku Kopa 2500, na predhodniku osebnega računalnika Atariju (program Steve), spet z lastnimi programi za microVAX in s programom dBASE na prvih osebnih računalnikih. Ves ta čas je bila zbirka na voljo tudi na RCU s programsko opremo IBIS. Konec osemdesetih let smo na osnovi programske opreme ISIS (UNESCO) razvili specializirano aplikacijo, uporabno na osebnih računalnikih in VAX-ih, ki so jo uporabljali tudi drugi medicinski informacijski centri v tedanji Jugoslaviji. V prvi polovici devetdesetih let smo končno prešli na relacijski model zbirke z lastno aplikacijo, razvito s programsko opremo Oracle (slika 1).

Slika 1: Del uporabniškega vmesnika za vnos in popraviljanje zapisov v zbirki Biomedicina Slovenica (izdelan s programskim orodjem Oracle Forms), ki je povezan z modulom za avtomatski prenos zapisov v sistem COBISS

Od samega začetka do konca osemdesetih let smo zbirko uporabljali za tiskanje sekundarne publikacije in izdelavo bibliografij. Z zbirko v ISIS-u in krajšima obdobjema, ko je bila zbirka na voljo tudi v programih TRIP (RCU) in ATLAS (IZUM), se je začela njena javna dostopnost. Zbirka je danes na voljo z iskalnikom na spletnih straneh IBMI [1]. K razvoju novih orodij so zlasti v zadnjih letih prispevale tudi druge okoliščine. Naraščalo je število publikacij in količina letno vnesenih podatkov, uporaba BS se s projektom merjenja uspešnosti raziskovalnega dela dodatno povečuje, pojavljajo se vprašanja o medsebojni povezanosti shranjenih podatkov. Na povečane zahteve se učinkovito odzivamo z ustrezno rabo novih tehnologij, kot so npr. sistemi OLAP (Online Analytical Processing). Ti omogočajo hitro pregledovanje zbirnih in hierarhičnih podatkov, npr. za potrebe vodenja in analize trendov v

podjetjih, v literaturi pa še nismo zasledili uporabe na bibliografskih podatkih. IBMI je razvil metodologijo, ki omogoča izgradnjo večdimenzionalne zbirke iz bibliografske zbirke, ter prototip BS/OLAP, ki vključuje del podatkov BS. Z njim je mogoče interaktivno prikazovati zbirne podatke o številu objav in citatov po raziskovalnih organizacijah in oddelkih, letu objave, letu citiranja publikacije, tipologiji, državi izdaje, številu avtorjev ter poljubni kombinaciji navedenih kriterijev. Sistem BS/OLAP bo služil tudi za pripravo rednih poročil in kot pripomoček za izboljšanje kakovosti zbirke BS [2].

BIOMICINA SLOVENICA IN COBISS

Leta 1997 smo se kot polnopravni člani vključili v sistem COBISS. Za nami je 10 let intenzivnega dela. Delovna skupina, ki neposredno dela v sistemu COBISS, vključuje 3 sodelavke, vse z licenco za vzajemno katalogizacijo COBISS, posredno pa še 2 sodelavca (vzdrževanje in razvoj programske opreme za BS ter vsebinsko opisovanje dokumentov). Biomedicina Slovenica vključuje 129.344 bibliografskih zapisov (stanje na dan 23. 12. 2007). Starejši segment (1976–1986) vsebuje 20.440 zapisov. Na sliki 2 prikazujemo vnos v COBISS.SI in BS od leta 1997 do danes (podatki na dan 26. 11. 2007).

Slika 2: Vnos v BS in COBISS od 1997 do 26. 11. 2007

V desetih letih članstva smo v sistem COBISS prispevali 70.512 bibliografskih zapisov oz. 3,4 odstotka od 2.088.418 zapisov v sistemu COBISS (na strežniku).

Prevzemanje zapisov

V zbirki BS je bilo dne 23. 12. 2007 s COBISS-ID povezanih 91.955 zapisov. Že 10 let imamo razvit avtomatiziran prenos zapisov iz zbirke BS v COBISS. 97 odstotkov zapisov, ki jih je kreiral IBMI, smo v sistem COBISS prenesli avtomatsko. V zadnjem času razvijamo orodja, ki nam omogočajo prevzemanje zapisov iz sistemov COBISS.SI in Medline (PubMed). Tudi na ta način racionaliziramo delo z BS in izvajamo načelo vzajemne

katalogizacije. Do danes smo iz COBISS.SI prevzeli 697 zapisov, iz zbirke PubMed pa 706 zapisov. V COBISS.SI smo prevzeli 124 zapisov iz OCLC ter 584 zapisov iz ISSN (vsi podatki z dne 26. 11. 2007).

Postopek prevzemanja zapisov poteka v nekaj korakih:

1. iskanje ustreznih zapisov v COBISS oz. PubMed;
2. sistemsko urejeno pretakanje iz COBISS oz. PubMed v formatu XML;
3. razčlenjevanje (angl. *parsing*) "pretočenih" zapisov z lastnimi programi, napisanimi v perlu, in pretvorba v nevtralno obliko, nevezano na formate izvornih zbirk (ohranijo se le podatki, ki jih je mogoče nedvoumno pretvoriti v obliko za BS);
4. pretvorba podatkov v obliko za BS in vključevanje v zbirko; uporaba lastnega programa v Oraclovem jeziku PL/SQL;
5. pregled vključenih zapisov in njihovo (morebitno) popravljanje/dopolnjevanje.

ZAKLJUČEK

Prispevek je povzetek prispevka na konferenci COBISS 2007, predstavljen v sklopu okrogle mize z naslovom Prevzemanje bibliografskih zapisov iz različnih kulturnih okolij.

Referenci

- [1] Biomedicina Slovenica. Inštitut za biomedicinsko informatiko. Dostopno na: <http://www.mf.uni-lj.si/ibmi/> (3. 1. 2007).
- [2] ADAMIČ, Štefan, STARE, Janez, VIDMAR, Gaj, HUDOMALJ, Emil, DIMEC, Jure, DORNIK, Ema. 25 let delovanja Inštituta za biomedicinsko informatiko. Ljubljana: Medicinska fakulteta, Inštitut za biomedicinsko informatiko, 2002: 33–35. Dostopno na: <http://www.mf.uni-lj.si/ibmi/splosno/jubileji/IBMI-25-let-brosura.pdf> (3. 1. 2007).

Spletne povezave

- 1 Biomedicina Slovenica: http://bswww.mf.uni-lj.si/pls/bs/bs_frm?lang=SLO.
- 2 COBISS.SI: <http://cobiss.izum.si/>.
- 3 PubMed: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/PubMed>.

UPOŠTEVANJE KULTURNE RAZLIČNOSTI UPORABNIKOV KNJIŽNIC

Avtorji: *Franci Pivec, Meliha Alić, Ramadan Beshiri, Borjana Hristova, Ivan Pehar, Ranko Risojević*

Moderator: Franci Pivec (Institut informacijskih znanosti, Maribor)

Kontaktni naslov: franci.pivec@izum.si

Izhodišče razprave je bilo, da domala vse knjižnice v mreži COBISS.Net delujejo v poudarjeno večkulturnem okolju in da je upoštevanje večkulturnosti ter podpiranje medkulturnega dialoga deklarirana visoka prioriteta njihovih družbenih okolij. Za sodobno knjižnico je nujno, da pozna kulturne profile svojih uporabnikov in da jim omogoči, da živijo in izražajo svojo kulturno identiteto. Ni dvoma, da to tudi bistveno prispeva k večjemu pomenu in uporabi knjižnice v njenem okolju. Udeleženci okrogle mize so iskali odgovore na naslednja vprašanja:

- Ali naj bo knjižnica “trdnjava” večinske kulture njenega okolja, ali pa se mora s posebno pozornostjo posvečati tudi kulturam manjšinskih skupnosti, ki so usmerjene na njene storitve?
- Ali se knjižnice na sploh dovolj ukvarjajo s študijami uporabnikov in kako v svoje programe delovanja vgrajujejo zadovoljevanje kulturnih potreb obstoječih in potencialnih uporabnikov?
- Na kakšne načine lahko knjižnica spodbudi in obogati medkulturni dialog?
- Kakšne značilnosti naj bi imela večkulturna knjižnica, ki glede tega upošteva usmeritve mednarodnih organizacij UNESCO in IFLA?
- Lahko predstavimo tudi primere “pozitivne prakse” glede upoštevanja kulturne različnosti uporabnikov knjižnic?

Na vsa zastavljena vprašanja so s svojimi prispevki ugodoma odgovarjali povabljeni razpravljavci, ki so orisali izkušnje iz različnih kulturnih okolij:

- iz Sarajeva je prišla ministrica za šolstvo Federacije BiH Meliha Alić;
- iz Prištine je z uvodnim sestavkom sodeloval Ramadan Beshiri, sodelavec Ministrstva za kulturo Kosova;

- iz Makedonije je prišel Naume Gorgievski, direktor Univerzitetne knjižnice v Bitoli;
- bolgarski pogled na temo je predstavila dr. Borjana Hristova, direktorica Nacionalne knjižnice v Sofiji;
- iz Hrvaške je z uvodnim prispevkom sodeloval mag. Ivan Pehar, direktor Mestne knjižnice v Zadru;
- iz Banjaluke je prišel Ranko Risojević, direktor Univerzitetne knjižnice;
- v uvodni razčlembi teme je sodeloval Sreten Ugričić, ravnatelj Nacionalne biblioteke Srbije iz Beograda;
- prispevek je podala tudi dr. Vlasta Zabukovec z Oddelka za bibliotekarstvo in informacijske znanosti Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Nekateri od uvodnih razpravljavcev so oddali svoje prispevke v pisni obliki, ki jih v nadaljevanju objavljamo. Drugi se za to niso odločili, zato naj samo skiciram njihova zanimiva razmišljanja, saj so predstavili zelo zanimive poante in rad bi jih še enkrat vzpodbudil, da bi jih tudi zapisali:

- Sreten Ugričić se na konferencah COBISS zmeraj izkaže kot pronicljiv in provokativen mislec – tokrat je problematiziral osnovni pojem, s katerim smo se ukvarjali. Kulturna različnost je sicer vredna vse pozornosti, toda nujno v povezavi s kulturno univerzalnostjo. Če pozabimo, da gre za iskanje ravnovesja in se postavimo le na eno stran – tokrat pač na stran različnosti, kot smo se kdaj prej postavljali na stran univerzalnosti – se izpostavljam veliki nevarnosti konfliktnega razvoja.
- Dr. Vlasta Zabukovec je nastopila s poglobljeno razčlemba pojava multikulturnosti, ki ga je povezala s komuniciranjem, znanjem in vseživljenjskim učenjem.
- Med razpravljavci je posebno pozornost vzbudil dr. Stoyan Denchev, rektor Državne univerze za knjižničarske študije in informacijsko tehnologijo iz Sofije, ki je govoril o nevarnosti „babilonske zmede”. Predlagal je, da bi se knjižnice glede upoštevanja kulturne različnosti uporabnikov približe seznanile z ureditvijo za Švede na Finskem.

V sklepu želim opozoriti, da je okrogla miza opozorila na resno vprašanje kakovostnega poznavanja potreb

uporabnikov knjižnic. Proučevanje uporabnikov je nerazvito in podcenjevano, saj se navadno predpostavlja, da o uporabnikih že vnaprej vse vemo. Zato se lahko zgodi, da bo "leto medkulturnega dialoga" izzvenelo kot prazna deklaracija in ne bo prineslo nobenega resnega premika v smeri sistematične graditve večkulturne knjižnice.

COBISS.Net je naravnano medkulturno in s tem že sam po sebi vzpodbuja razvoj knjižničarstva v tej smeri, vendar pa predstavlja le orodje, glavno vlogo pa imajo ljudje, ki ga hočejo "vzeti v roke" in znajo z njegovo podporo obogatiti kulturni dialog med kulturno različnimi uporabniki na Balkanu. Ali je kdo, ki misli, da to ni potrebno?

Meliha Alić (Ministrica za šolstvo Federacije BiH, Sarajevo): Pomen sistema COBISS za Bosno in Hercegovino

Kontaktни naslov: fmon@bih.net.ba

Iz Sarajeva, mesta, ki je obstalo le zahvaljujoč neuničljivosti ideje o medsebojni prepletenosti različnosti, prinašam izročilo "spoštovanja kulturnih razlik", ki je v tkivo Bosne in Hercegovine vtakano od njenih začetkov.

Naj v trenutkih, ko vsi skupaj, ob promoviranju lastnih posebnosti, na nov in nenavaden način vzpostavljamo "mostove prijateljstva", čestitam COBISS-u, ki daje neprecenljiv prispevek k našemu multimedijскому srečevanju, ob njegovi 20-letnici. Danes govorimo o novih bibliografskih sistemih, o pomenu knjižnic, ki imajo od svojega nastanka dalje poslanstvo ohranjanja kulturnega in duhovnega bogastva, spravljenega v "zakladnice znanja", namenjenega vsem današnjim in prihodnjim radovednežem, vsem neutrudnim iskalcem novih in neraziskanih spoznanj.

Prepoznavanje lastne kulture v spletu drugih in drugačnih kultur je v kontekstu Bosne in Hercegovine že samo po sebi povabilo k medsebojnemu spoznavanju s ciljem, da bi razvijali in ohranjali, kar nam je najvrednejše.

Knjižnice so res prave zakladnice zbirk, ki ohranjajo "dušo" in bogastvo skupnosti v podobi različnih vsebin in jezikov; zbirk, ki so odprte uporabnikom, da bi jih prepoznali in raziskovali na vedno nove in drugačne načine.

Strokovna selekcija zbirk, transparentnost in dostopnost za javnost so le nekatere od smernic Sveta Evrope in prav vzpostavitev mreže uporabnikov, ki se hočejo kar največ naučiti, pomaga, da je ta svet različnosti povezan in vsem blizu.

Multimedijско predstavlanje kulture manjšin in razvijanje tesnejših odnosov z drugimi kulturami, izobraževal-

nimi, znanstvenimi in informacijskimi institucijami je še prav posebej pomembno v Bosni in Hercegovini. V času, ki preti, da bodo posebnosti postale izolirani svetovi, delujoči sami zase, je razvijanje občutljivosti in odprtega komunikacijskega odnosa med različnimi svetovi in kulturami bistvena predpostavka za prihodnost, zasnovano na medsebojnem razumevanju in strpnosti. COBISS se zato pojavlja kot program prihodnosti, ki je zasnovan na promociji skupnih univerzalnih vrednot in "skupnega dobrega" in ki še posebej pospešuje izmenjavo znanja na področjih izobraževanja in znanosti ter dostopnost informacij ne glede na kulturne meje v regiji.

Za Bosno in Hercegovino je COBISS naredil čudež, ko je združil podatke in fonde v državah jugovzhodne Evrope, začeni s Slovenijo, Bosno in Hercegovino, Makedonijo, Srbijo, Črno goro. In trdno verjamem, da bo še naprej opravljal poslanstvo širjenja in povezovanja mrež uporabnikov ter bo ostal kooperativen in povezujoč bibliografski sistem.

Prevedel Franci Pivec.

Ramadan Beshiri (Ministrstvo za kulturo Kosova): Upoštevanje kulturnih razlik pri uporabnikih knjižnic na Kosovem

Kontaktни naslov: ramadanb2001@yahoo.com

Kosovo je multietnična skupnost. Knjižnični sistem predstavlja enega od pomembnih družbenih virov. Danes je na Kosovu 332 knjižnic: Narodna in univerzitetna knjižnica je največja, mrežo pa sestavlja še 8 medobčinskih s 110 občinskimi javnimi knjižnicami (vključno z oddelki), 35 visokošolskih, 10 specializiranih, več kot 143 knjižnic osnovnih šol in 25 knjižnic srednjih šol. Na vrhu te mreže je Narodna in univerzitetna knjižnica Kosova (NUKK) s preko milijon knjig in drugih publikacij. Obstajata tudi dva "infobusa" – v Mitrovici in Prizrenu. Delujejo še trije "ameriški koticiki" – v Prištini, Prizrenu in Mitrovici.

Glavni cilji in naloge knjižnic v zvezi z večkulturnostjo so: uveljavljanje in razvoj večkulturnosti, družbene tolerance in dialoga, ohranjanje in proučevanje večkulturnega značaja skupnosti, upoštevanje nacionalne identitete državljanov in utrjevanje mednacionalne strpnosti. Naloga knjižnic je seveda tudi zagotavljanje odprtega dostopa in služenje različnim kulturam, večjezičnosti, kot srečevališče za zблиževanje ljudi, kot središče skupnosti, nevtralni prostor za izmenjavo idej in izražanje mnenj na vseh področjih kulture itd. Glede na to, da večina knjižnic na Kosovu deluje v večkulturnih okoljih, pripada upoštevanju večkulturnosti in podpiranju medkulturnega dialoga visoka prioriteta v naši sodobni

demokratični družbi. Naše knjižnice morajo poznati in poznajo kulturne profile svojih uporabnikov in jim omogočajo, da izrazijo svojo kulturno identiteto. Ni dvoma, da se na ta način povečuje pomen in uporabnost knjižnic v njihovih okoljih.

Kosovske knjižnice si prizadevajo bolje spoznati uporabnike in kulturne potrebe potencialnih obiskovalcev. Upoštevacjo tudi Ifflin manifest in smernice o knjižnicah v večkulturnem okolju. Uporabniki lahko v vseh knjižnicah zadovoljujejo svoje kulturne potrebe v svojem jeziku. Tudi komunikacija je večjezična in se vodi v različnih jezikih: v albanskem, srbskem, turškem, bošnjaškem in drugih. Na Kosovu je veliko primerov ohranjanja kulturne identitete manjšinskih narodov in razvoja medkulturnega sodelovanja v knjižnicah. Lahko rečemo, da so kosovske knjižnice centri večkulturnosti, strpnosti in sodelovanja, s čimer se potrjuje misel francoskega filozofa iz 17. stol. B. Pascala: "Različnost brez enotnosti je anarhija, enotnost brez različnosti pa je tiranija."

Vrsta knjižnic	Število knjižnic	Albanske knjižnice	Srbske knjižnice	Turške knjižnice	Bosanske knjižnice	Drugo	Skupaj
Javne	118	738.769	297.201	18.646	3.623	21.258	1.079.497
Univerzitetne	35						292.550
Specialne	10						88.687
Srednješolske	25	102.985	35.293	2.580		6.695	155.153
Osnovnošolske	143	357.167	59.798	4.733		7.703	429.701
Skupaj	332	1.198.921	392.292	25.959		39.279	2.045.588
NUKK	1						1.000.000

Tabela 1: Stanje knjižnic na Kosovu

Knjižnice imajo izjemno pomembno vlogo v preobrazbi Kosova iz večkulturne v medkulturno skupnost vseh državljanov, zasnovano na medsebojnem razumevanju in sprejemanju različnosti, kar mora postati naša primerjalna prednost. Kosovske knjižnice prispevajo k uresničevanju manjšinskih pravic, razvijanju večkulturnosti, sožitja in strpnosti. V vsaki knjižnici obstajajo zbirke za manjšino in v krajih, kjer živijo večje manjšinske skupnosti obstajajo tudi knjižnice za manjšine oz. srbski, turški, bošnjaški idr. kulturni centri. Knjižnica „Latif Berisha“ v Mitrovici je pred letom dni formirala kotichek z zbirko knjig v bošnjaškem jeziku. Tudi v Vitimirici (Peć) in Brodu (Prizren) dobro delujejo knjižnice z zbirkami v bošnjaškem jeziku. V vasi Mamusha (Prizren) obstaja bogata knjižnica turške manjšine. Takšnih primerov, ki prispevajo k afirmiranju in razvoju večkulturnosti, družbene strpnosti in dialoga, ohranjanju, proučevanju in pospeševanju večnacionalnega značaja skupnosti, upoštevanju nacionalne

identitete državljanov in utrjevanju mednarodne strpnosti, je na Kosovu še veliko. Nekatere kategorije – posamezniki, priseljenci, začasni delavci ipd. – nimajo svojih knjižnic, saj ni gradiva v njihovem jeziku.

Knjižnica je dolžna zagotoviti večkulturni pristop do informacij vsem uporabnikom ter pri tem vzpodbujati medkulturni dialog, formirati ustrezne zbirke, zagotavljati dostop do časopisov, katalog v več jezikih itd. Večkulturna knjižnica je arena učenja, kulturno središče, kraj srečevanja, izražanja različnih mnenj in spodbujanja integracije.

Na Kosovu obstajajo po občinah kulturni centri in kot primer navajam Kulturni center v Lipjanu. Preko donacije OSCE in drugih je knjižnica pridobila okoli 7.600 knjig v srbskem jeziku ter potrebno opremo za knjižnico. Knjižnica je dobro opremljena in omogoča dostop do informacij vsem prebivalcem občine. V njeni čitalnici je mogoče dobiti vse knjige, ki se tičejo varovanja pravic, interesov in kulture manjšin pri nas in po svetu. Center sicer ni namenjen le manjšini in prizadevamo si, da bi se izognili kulturni getoizaciji manjšine in spodbudili k sodelovanju vse prebivalce. Preprečujemo agresivnost, do katere lahko pride, če se večinsko prebivalstvo čuti izzvano.

Spodbujamo povezovanje kosovskih knjižnic s sestrskimi knjižnicami v drugih državah in takšni primeri obstajajo v Albaniji, Franciji, na Hrvaškem, v Sloveniji, kar vse prispeva k boljšemu poznavanju različnih kultur in večjezičnosti. Obstajajo ameriški kotichek v Prištini, Prizrenu, Mitrovici, ki tudi prispevajo k spoznavanju drugih kultur in k pridobivanju izkušnje medkulturne skupnosti. Program Ameriški kotichek na Kosovu daje kosovski javnosti pomembne informacije o ZDA, gosti predavatelje, organizira delavnice in sestanke ter zanimive prireditve za lokalno prebivalstvo, kot so projekcije ameriških filmov, tečaji angleščine, večeri ameriških iger itd.

Ameriški kotichek v Prištini so odprli v NUKK 20. novembra leta 2003 in je plod partnerstva s prištinsko izpostavo ameriškega urada za odnose z javnostjo. Članstvo je brezplačno in odprto za vse. Na voljo so zbirke knjig, brošur, DVD-jev v angleškem in albanskem jeziku. V tem smislu je Ameriški kotichek v Prištini prostor srečevanja ameriške in kosovske kulture.

Infobus v Prizrenu in drugi Mitrovici imata, razen zagotavljanja dostopa do informacij v ruralnih okoljih in posojanja knjig, tudi vlogo ohranjanja kulturne identitete manjšinskih narodov in razvijanja medkulturnega sodelovanja.

Iz angleščine prevedel Franci Pivec.

Borjana Hristova (Bolgarska nacionalna knjižnica, Sofija): Odnos nacionalne knjižnice do večinske in manjšinske kulture

Kontaktni naslov: hristova@nationallibrary.bg

Govorila bom o manjšinah in večini ter o njihovem mestu v dejavnosti knjižnic, posebej v delovanju Nacionalne knjižnice.

Nacionalna knjižnica nima in ne sme gojiti enostranskih nagnjenj na tem področju, pač pa mora na državni ravni služiti tako manjšinam kot večinam. Osebna izkušnja me prepričuje, da bolj ko podčrtujemo probleme manjšin in bolj ko ločujemo njihove zbirke, slabše se počutijo kot manjšina. Takšna politika ovira in upočasnjuje njeno zadostno integriranost.

Po mojem mnenju je treba posebej gledati na ljudi, ki so v neenakem položaju in ki potrebujejo dodatno skrb pri zagotavljanju polnega dostopa do vseh informacijskih virov v knjižnici. V tej zvezi presojam, da naša knjižnica ni dovolj razvita, saj lahko ta trenutek ponudimo edinele dve čitalniški mesti s posebno tehnično opremo za slepe uporabnike.

Obravnavana vprašanja o nacionalnih manjšinah (Cigani, Judje, Turki itd.) razumem na dva načina:

- Po eni strani moramo kot narodna knjižnica vseh narodov v državi zbirati vse izdaje, objavljene v državi, ne glede na to, s katero narodno skupino so povezane in v katerem jeziku so napisane. Jasno je, da imamo vse bolgarske časopise, a tudi "Jewish News" in časopis "Zaman" v turškem jeziku ter vse druge izdaje, ne glede na njihove založnike.
- Po drugi strani ponujamo vsestranske priložnosti vsem kategorijam bralcev; uporabljajo naše fonde rokopisov, redkih in vrednih izdaj pa tudi najbolj sodobne podatkovne baze, pri čemer je naša edina zahteva, da so ustrezno usposobljeni. Da bi proučili interese naših bralcev, opravljamo redno letno analizo zahtevkov za izposojanje naslovov in analizo referenc ter na ta način gradimo fleksibilno strategijo za prihodnost naše Nacionalne knjižnice. Delamo tudi analize neizpoljenih zahtevkov, da bi izvedeli, kaj nam manjka in kaj moramo retrospektivno še priskrbeti. Lahko rečem, da imamo večkulturne zbirke, kar pomeni, da zajemamo različne kulture skozi različna obdobja, ki se ne nanašajo zgolj na bolgarsko ozemlje.

Izmenjujemo bibliografije, knjige in strokovnjake z mnogimi evropskimi in ameriškimi knjižnicami ter servisiramo v celoti vse socialne in etnične skupine v Bolgariji,

ki jih zanimajo naši fondi. Pripravljeni smo odpreti naše kataloge za vse Bolgare v tujini, pa tudi za vse druge, ki jih zanimajo naši fondi.

Aktivnosti COBISS, pri katerem se že počutimo kot polnopravni člani, vidim kot velik korak v razvoju medkulturnega dialoga in to nam bo pomagalo, da postanemo večkulturna knjižnica. Strinjam pa se s tem, kar je rekla Mirjam Milharčič Hladnik, da se namreč multikulturno mišljenje začne v nas samih. Mi sami ga moramo najprej sprejeti in šele nato lahko kot knjižničarji ustvarimo tudi večkulturne knjižnice. Na tej osnovi bodo tudi države postale večkulturne. Kot smo slišali Ingrid Parent, v naši digitalni dobi ne le da obnavljamo preteklost, ampak pišemo tudi novo zgodovino, kar postavlja pred knjižnice ne le zahtevne, ampak tudi zelo nevarne naloge.

Iz angleščine prevedel Franci Pivec.

Ivan Pehar, Mestna knjižnica Zadar: Upoštevanje kulturnih razlik pri uporabnikih knjižnice

Kontaktni naslov: ivan.pehar@gkzd.hr

"Odkrivanje drugih je odkrivanje odnosov, ne ovir."
(Claude Levi-Strauss)

Multikulturnost in interkulturalnost: pojmi iz zgodovine življenja in teorije

Pojem kulturne različnosti je star toliko kot človeštvo. Ko je človek začel potovati in menjavati svoje stalno prebivališče, so nastale in postale prepoznane razlike med različnimi kulturami, rasami, verskimi prepričanji in narodi na sploh.

Multikulturnost, interkulturalnost (pozneje še transkulturalnost in plurikulturnost) (Dragojević, 1999) se kot pojmi pojavijo šele v sedemdesetih letih 20. stoletja, predvsem v Avstraliji, Novi Zelandiji, Kanadi, in sicer kot posledica povečanega doseljevanja prebivalcev iz različnih delov sveta, posebej še iz Evrope. V Evropi pridejo ti pojmi v uporabo nekaj kasneje, čeprav jih v praksi doživljamo že od prvih selitev narodov naprej, od prazgodovine preko zgodovinskega razvoja narodov do nastanka njihovih držav, s katerimi se pojavijo tudi etnične manjšine. Danes Zahodna Evropa šteje preko 30 milijonov ljudi, ki pripadajo zgodovinskim manjšinam in nosijo s seboj takšno ali drugačno obliko kulturne ali kakšne druge različnosti. (Perotti, 1995, 37) Priče smo sodobnemu rojevanju Evropske unije, države brez meja, kar spodbuja pojav eko-

nomske migracije in pospešuje etnično, rasno, versko in kulturno raznolikost.

Pojmi multikulturalnost in interkulturalnost se uporabljajo v šoli kot sinonimi za sprejemanje in spoštovanje tujih kultur, običajev in religij, kot pojmi pa pomenijo tudi zagotavljanje pogojev za ohranjanje nacionalne in kulturne identitete, lastnega jezika, tradicije in vere. Multikulturalnost lahko definiramo kot "ideal skladnega sožitja kulturno različnih skupin v kontekstu ideje pluralne družbe" (Spajčić-Vrkaš, 2001, 336), pojem interkulturalnost pa se "nanaša na medsebojno povezovanje različnih (etničnih) kultur v družbi – razlikuje se od ideje multikulturalnosti, ker zajema spodbujanje medsebojnega delovanja in medsebojnega prežemanja kultur" (IMN, 1998, 85). Omenjeni pojmi so v zadnjem obdobju posebej povezani s pospešenim razvojem novih tehnologij, pogostih migracij, nastajanjem transnacionalne identitete in krepitvijo procesov globalizacije, s čimer se uveljavljajo univerzalne in evropske vrednote, pri katerih nacionalna nota izgublja pomen, poudarja pa se evropska povezanost, globalna kultura, recepcijska odprtost in komunikativnost.

Knjižnice v okolju multikulturalnosti

Najpomembnejši izziv, ki vpliva na same temelje današnje družbe, je interakcija različnih kulturnih, etničnih in verskih skupin kot tudi različnih družbenih manjšin in gibanj, ki tvorijo pisan mozaik nove globalne družbe. Slehera človeška skupnost mora težiti k pluralizmu in strpnosti, da bi preprečila konflikte, ki nastajajo zaradi ravnodušnosti do tujih potreb po izražanju določene identitete. Le tistim, ki so zrasli s svojo kulturo, se ni treba bati različnosti in lahko zavzamejo pozitiven odnos do kulturne izmenjave.

Knjižnice so ustanove (tukaj so posebej mišljene ljudske knjižnice), ki poleg zbiranja, urejanja in hranjenja knjižničnega gradiva, dajejo to gradivo v uporabo in igrajo pomembno vlogo pri zagotavljanju različnih informacijskih storitev, ne glede na starost, spol, etnično, versko ali kakšno drugo družbenokulturno različnost uporabnikov.

Ker s "skupnostjo" ni mišljena le večinska populacija ljudi ali samo en družbeni sloj, se prava vrednost knjižnic ne kaže zgolj v ohranjanju nacionalne kulture in tradicije, ampak tudi v demokratičnosti in socialni enakosti, kar je vgrajeno v temelje še posebej ljudskih knjižnic. V Iflinih in Unescovih smernicah za razvoj službe in storitev ljudskih knjižnic (HKD, 2003, 1) je zapisano, da ljudska knjižnica ".../ zagotavlja dostop do znanja, informacij in stvaritev domišljije s pomočjo vrste virov in služb, na voljo pa mora biti vsem članom skupnosti, ne glede na njihovo raso, nacionalnost, sta-

rost, spol, religijo, telesno prizadetost, ekonomski in zaposlitveni status in izobrazbo." Podobna določila so tudi v Iflinih smernicah za otroke (HKD, 2003a, 5) kot tudi v kopenhagenski deklaraciji (HBD, 2000, 15). K omejenim smernicam in deklaraciji je treba nujno dodati najnovejši Iflin Multikulturalni manifest za knjižnice – akt o ustvarjanju boljšega sveta (IFLA, 2007), ki z veliko zamudo nastaja šele na začetku 21. stoletja. Ob definiciji pojma kulture je v Manifestu predstavljen tudi pojem transkulturalnosti, interkulturalnosti, opozorjeno je na negativne aspekte razvoja družbe in na njihove posledice, obravnavana je vloga današnje knjižnice kot interkulturalnega komunikacijskega središča in prostora srečevanja. Pojem multikulturalne knjižnice se seveda ne nanaša zgolj na ljudske knjižnice, saj so knjižnične storitve namenjene tako večinskim kot manjšinskim skupinam. Iz tega izhaja, da na multikulturalne storitve ni treba gledati kot na neke specialne storitve. Celotne storitve zajemajo tudi storitve, ki so prilagojene kulturnim in jezikovnim namenom, s posebnim poudarkom na marginaliziranih skupinah, kot so begunci, azilanti, priseljenci, nacionalne manjšine pa tudi staroselsko prebivalstvo.

Cilj večkulturnih knjižnic je, da bi postale arene učenja, kulturna središča, prostori srečevanja, kraji oblikovanja mnenj in kraji aktivne integracije. Te cilje je mogoče doseči s pomočjo izobraženega osebja, s formiranjem multikulturalnih zbirk, storitev in večkulturnega pristopa, vse to pa v duhu knjižničnih manifestov, ki promovirajo večkulturnost: The IFLA Multicultural Library Manifesto, IFLA/UNESCO Public Library Manifesto, The IFLA Internet Manifesto. Cilj vseh navedenih smernic, priporočil in deklaracij je, da bi svetovna knjižničarska stroka kar največ prispevala k uresničitvi vizije. Naj navedem nekaj citatov iz večkulturnega manifesta: "knjižnice ne morejo same spremeniti sveta, lahko pa so glavni igralec pri spodbujanju sprememb" in sam manifest je "dokument, ki ga je mogoče uporabiti na zelo realen in praktičen način s ciljem, da bi vplivali na pozitivne spremembe." (IFLA, 1994)

Kar smo rekli, potrjuje, da je ena glavnih nalog, poslanstvo nas vseh in ne le ljudskih knjižnic, da ob prostem pristopu in služenju večinski kulturi služimo tudi večkulturnosti, večjezičnosti in drugim kulturnim različnostim, da morajo biti knjižnice kraji, kjer se ljudje zblížujejo in srečujejo, in središče skupnosti kot najbolj nevtralni prostor izmenjave idej, izražanja mnenj itd.

Primeri dobre prakse v svetu

Če želimo govoriti o primerih dobre prakse, nikakor ne moremo mimo držav t. i. Novega sveta – Avstralije, ZDA in Kanade – kjer je postala večkulturnost zaradi pomembnejše in strateško obravnavane politike priseljivanja stvar

vsakdanjega življenja, potreb, sinergijskega usmerjanja in na ta način vzorec pozitivne prakse.

Ko navajamo evropsko prakso, jo je koristno obravnavati v mentalnem kontekstu politične stihije številnih evropskih držav, narodov in manjšin. Zadnje čase smo priče številnih medkulturnih konfliktov (zadnji primeri so Francija, Nemčija, Belgija, balkanske države), ko so manjšinske pravice zapostavljene, ko se občuti strah pred dominacijo večinskega naroda, močnih verskih, ideoloških, jezikovnih, ekonomskih in drugih skupin. Občuti se pomanjkanje dialoga in komunikacije, kar generira nesporazume in konflikte. Teorije multikulturalnosti v praksi niso zaživele, niso strateško dovolj premišljene in lahko rečemo, da smo šele na začetku pozitivnih premikov.

Vseeno pa je treba v evropskem okviru poudariti velik napredek in vpliv večkulture prakse na Danskem, kjer osrednja knjižnica ponuja celovite zbirke nacionalnih književnosti; na Švedskem, kjer je v registru državne uprave vpisanih kar 84 jezikov (Ongini, 2001, 21); v Italiji, ki ima med vsemi evropskimi državami največ etničnih manjšin, njihove knjižnice pa so vključene v večkulturni projekt (Romamultiethnica, 2006).

Kot pozitiven primer večkulturnega in medkulturnega življenja ter knjižničnih večkulturnih storitev bi na prvem mestu izpostavil Avstralijo, kjer že dve desetletji obstaja vzgojno-izobraževalna večkulturna politika kot podpora zgodovinski in kulturni dediščini manjšin. Avstralska vlada finančno podpira vse javne institucije, ki skrbijo za večkulturnost, večjezičnost in multietničnost, med njimi tudi knjižnice. Znan je projekt "Collecting Multicultural Australia" (NLA, 2007), s katerim se uveljavlja zavest o nacionalni knjižnici in državnih knjižnicah kot avstralskih večkulturnih skupnostih in o njihovem prispevku k zbirki avstralske pisne dediščine.

Večkulturna ponudba kanadskih knjižnic in arhivov (genealoški in drugi viri, zbirke, mrežne postaje, portali) je prav tako upoštevanja vreden prispevek k večkulturnosti. Ustanovljen je urad z nazivom "Večkulturne iniciative", ki predstavlja središče večkulturnosti in razvoja elektronske mreže v službi geografske, jezikovne in kulturne raznolikosti vseh prebivalcev Kanade. (LAC, 2007)

Večkulturne knjižnične službe in storitve na Hrvaškem

Hrvaška je od nekdaj usmerjena v večkulturnost, ker se nahaja na križišču civilizacij, jezikov in kultur. Na osnovi načel mednarodnih zvez, knjižničarskih društev in institucij so bile konec leta 1980 na Hrvaškem ustanovljene osrednje knjižnice za nacionalne manjšine, ki po svojem programu, vlogi in nalogah pripadajo skupini ljudskih in

mestnih knjižnic. V okviru programov osrednjih knjižnic nacionalnih manjšin se, ob nabavi gradiva v jeziku manjšine, organizirajo tribune, predavanja, razstave, medknjižnična izposoja in drugo. S sklepom Vlade Republike Hrvaške iz aprila 2000 je Ministrstvo za kulturo prevzelo financiranje osrednjih knjižnic nacionalnih manjšin: plače zaposlenih in izvedbo programa.

Na Hrvaškem danes delujejo osrednje knjižnice nacionalnih manjšin za Italijane (Pula), Albance (Knjižnica in čitalnica Bogdan Ogrizović v Zagrebu), Čehe (Mestna knjižnica Bjelovar), Srbe (Prosveta Zagreb), Avstrijce (GISKO Osijek), Ruse in Ukrajince (KGZ Zagreb), Slovence (Mestna knjižnica Karlovac), Jude (Židovska občina Zagreb) in Madžare (Mestna knjižnica Beli Manastir).

Vloga osrednjih knjižnic nacionalnih manjšin se ne omejuje le na ohranjanje in razvijanje njihove kulturne dediščine, jezika, običajev ..., pač pa igrajo pomembno vlogo tudi pri različnih programih in pri povezovanju pripadnikov nacionalnih manjšin z drugimi državljani. V zadnjem obdobju se vse večja pozornost posveča izobraževanju strokovnega osebja in zaposlovanju pripadnikov nacionalnih manjšin, ki lahko najboljše razumejo potrebe in želje uporabnikov.

Žal preostale kategorije pripadnikov različnih kultur, kot so posamezni priseljenci, delavci na začasnem delu in drugi, nimajo gradiva v svojem jeziku in niso deležni posebnih knjižničnih storitev.

Glede na navedeno ne moremo zamolčati težavnih razmer za pripadnike nacionalnih manjšin na Hrvaškem v času domovinske vojne na začetku devetdesetih let 20. stol. oz. srbske agresije na Hrvaško, kar je pripeljalo do povečane občutljivosti za lastno identiteto, ki se je ob sprejemanju drugih etničnih skupnosti čutila ogroženo.

Večkulturnost v zadarski županiji in pri delu Mestne knjižnice Zadar

"Treba je prečkati reko." (Mak Dizdar)

Zadarska županija je eden bolj znanih hrvaških krajev, kjer je skozi zgodovino, še posebej pa neposredno po domovinski vojni, prihajalo do izrazitejše nacionalne nestrpnosti. Zadnje čase pa nastaja okolje tolerance do nacionalnih manjšin, o čemer priča tudi začetek izhajanja časopisa "Zadarski most prijateljstva", ki je prvi te vrste na Hrvaškem in del širšega projekta afirmacije nacionalne in kulturne identitete sedmih manjšinskih skupnosti, ki živijo in organizirano delujejo na področju županije. Cilj projekta je informiranje in izobraževanje najširše javnosti o dejavnosti, problemih, perspektivah in vseh drugih vprašanih, ki so pomembna za življenje vsake od nacionalnih manjšin

ter ob tem spodbuditi medsebojni dialog in prispevati k boljši integraciji manjšin v hrvaško družbo.

Tudi Mestna knjižnica Zadar je pri svojem delovanju sprejela in vgradila v svoje poslanstvo vlogo posrednika, povezovalca, graditelja novih mostov – zgradb duha, ki služijo človeku. Med 400 različnimi aktivnostmi, dogodki, okroglimi mizami, delavnicami, predavanji, projekti, srečanji in druženji različnih manjšin skozi celo leto, jih je najmanj 10 odstotkov posvečenih večkulturnemu in medkulturnemu delovanju. V naši praksi se trudimo uveljavljati strpnost, in sicer preko miroljubnega sožitja, da bi se približali srečnemu sprejemanju. To bi bil optimalni uspeh sožitja različnosti. Zato ni presenetljivo, da je Mestna knjižnica Zadar leta 2002 prejela Certifikat Inštituta odprte družbe kot modelna knjižnica na področju družbene vključenosti, že dvakrat pa je bila razglašena kot vzor v projektih Pulman in Pulman XT znotraj Evropskih smernic dobre knjižnične prakse.

Sklep

V sodobni družbi imajo knjižnice vse bolj opazno vlogo in prav interakcija z različnimi segmenti družbe jim prinaša višjo vrednost. Pohvalno je, da so organizatorji Konference COBISS 2007 na pragu Evropskega leta medkulturnega dialoga izbrali temo "COBISS – Podpora medkulturnemu dialogu" in na ta način ponudili priložnost in pogoje za dialog kultur, religij, jezikov, mentalitet ... med nami knjižničarji, da kot nosilci mostov dialoga kultur v svojih okoljih lahko spregovorimo o tem s kolegi iz desetih sosednjih držav. Le če smo na tem področju tudi osebno ozaveščeni, če spoznamo napredek na področjih večkulturnosti in medkulturnosti, napredek v kulturi dialoga in dialogu kultur v svetu, bomo v svojih državah, okoljih in knjižnicah, kjer delujemo, sposobni naše pozitivne ideje in naloge iz knjižničnega poslanstva prenesti tudi na naše uporabnike, potencialne uporabnike in državljane.

Glede na to, da primerov uspešnosti na področju večkulturnosti in medkulturnosti iz Avstralije, Kanade in ZDA zaradi specifičnosti teh držav ni mogoče prenesti v evropske razmere kot nekakšne recepte, bi bilo priporočljivo, da bi naša stroka k temu pojavu pristopila s posebno previdnostjo in potrpljenjem, saj se sicer lahko pojavijo nasprotni učinki, kot jih vidimo v nekaterih evropskih okoljih. Naj kot opozorilo navedem besede iz knjige "Dom, ki ga gradimo skupaj: obnova družbe", glavnega rabina Velike Britanije Jonathana Sachsa (2007), da v njegovi državi "večkulturnost ni pripeljala do integracije, ampak do segregacije, da politika svobode lahko zdrsne v politiko strahu in da je britanska politika zastrupljena s politiko identitete. Manjšine in ogrožene skupine so se najprej borile za pravice, nato za posebno obravnavo in

ta proces se je začel z Judi, prevzeli pa so ga črnopolti, ženske in homoseksualci, da bi na koncu prišli do totalne delitve, ker poudarjanje kulture sili žrtve v eno skupino proti drugi, vsaka pa govori o bolečini, ranah, zatiranju in ponižanju, ki da je hujše kot pri drugih."

In na koncu bi vsem nam priporočil tri najpomembnejše in edino uspešne besede, ki imajo nadnaravno moč, ko zaživijo v praksi vsakdanjega življenja: strpnost, strpnost in še enkrat strpnost. Potem ne bo več tako pomembno "čigava je ta pesem" – srbska, bolgarska ali makedonska, pač pa, da vzbuja zvonec in sladko radost pri vseh, ki ji prisluhnejo. In ne bo več bistveno, čigav je Nikola Tesla, ampak bo glavno spoznanje, kako koristni so njegovi izumi za celo človeštvo. Takih primerov seveda lahko naštejemo zelo veliko.

Reference

- [1] Dragojević, S. (1999). Multikulturalizam, interkulturalizam, transkulturalizam, plurikulturalizam suprotstavljeni ili nadopunjavajući koncepti. V: J. Čačić-Kumpes (ur.) *Kultura, etičnost, identitet*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- [2] HBD (2000). Kopenhaška deklaracija. *HBD Novosti* 14, 15.
- [3] HKD (2003). IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za razvoj službi i usluga. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
- [4] HKD (2003a). Smjernice za knjižnične usluge za djecu. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
- [5] IFLA (2007). *The IFLA Multicultural Library Manifesto*. Den Haag: IFLA.
- [6] IMN (1998). *Leksikon migracijskog i etničkog nazivlja*. Zagreb: Školska knjiga.
- [7] LAC (2007). *Multicultural resources and services*. Dostopno na: <http://www.collectionscanada.gc.ca/index-e.html>.
- [8] NLA (2007). *National Library of Australia*. Dostopno na: <http://www.nla.gov.au/>.
- [9] Ongini, V. (2001). *Lo scaffale multiculturali*. Milano: Mondadori.
- [10] Perotti, A. (1995). *Pledoaje za interkulturni odgoj i obrazovanje*. Zagreb: Educa.
- [11] Romamultietnica (2006). *Guida alla città interculturale*. Dostopno na: <http://www.romamultietnica.it/inside.asp?id=195>.
- [12] Sachs, J. (2007). *The home we build together: Recreating society (Moving beyond multiculturalism)*. London: Continuum International Publishing Group.
- [13] Spajić-Vrkaš, V. (2001). *Obrazovanje za ljudska prava in demokraciju: interdisciplinarni riječnik*. Zagreb: Hrvatsko povjerenstvo za UNESCO.

Iz hrvaščine prevedel Franci Pivec.

Ranko Risojević (Narodna in univerzitetna biblioteka Republike Srbske, Banja Luka): Multi-kulturnost, kohabitacija, knjižnice

Kontaktni naslov: risko@blic.net

Kratek prispevek bom začel z razmišljanjem znanega francoskega teoretika Dominiqua Voltona o samem pojmu večkulturnosti in o njegovi vprašljivi uporabi: "Prednost dajem besedi kohabitacija, ki je skromnejši od večkulturnosti. Večkulturnost pomeni sposobnost neke družbe, da učinkovito razrešuje odnose med različnimi skupnostmi, kar se praktično nikjer ne dogaja. Obstaja pa tolikšno nezaupanje, tolikšno nerazumevanje in nepoznavanje med ljudmi, da je zahteva po mirni kohabitaciji povsem realističen pristop. Pri tem je treba razumeti, da ne gre za vzpodbujanje ločevanja. Odnos je enak kot v OZN. Gre zgolj za to, da bi prepoznali kulture in jih vpisali v demokratični okvir."

Vzemimo primer Belgije, kjer se problemi med obema skupnostima vlečejo že od samega nastanka države, te dni pa so kulminirali v popolno ločitev. Tukaj je projekt multikulturnosti povsem odpovedal, nezaupanje je naredilo svoje in ne moremo več govoriti niti o kohabitaciji. Podobno bi lahko rekli za prostor nekdanje Jugoslavije, ki ji tudi nikoli ni uspelo ustvariti resničnega večkulturnega okolja. Možno kohabitacijo so sistemsko oz. načrtno uničevali v prvi svetovni vojni, v drugi svetovni vojni in v nedavnih lokalnih vojnah.

Tema oz. podtema letošnjega srečanja COBISS je obenem ohrabrujoča in spodbudna, vendar pa tudi tako pogosto zlorabljena, da začenja vzbujati nelagodje pri ljudeh z občutljivejšim želodcem. Zakaj? Prostor nekdanje Jugoslavije je primer kršitve vseh vrst človekovih pravic, ne le v nedavnih vojnah, ampak tudi v miru, ne glede na to, kako te pravice definiramo in razporejamo. Nekdo je to naredil in še dela tako grobo, tako arogantno, da zavrača vsakršen razgovor o tem, kaj počne, kar drugi doživljajo kot kršitev elementarnih pravic, in šele zunanji dejavniki lahko vzpostavijo nekakšno ravnovesje. Glas razuma nima pri tem nobene teže. Številni politiki, pa ne le oni, ampak tudi njim privrženi kulturniki, se obnašajo kot skrajni šovinisti – z omejevanjem pravic drugih skušajo razširiti lastne pravice, kar opravičujejo z dolgoletno zapostavljenostjo. Nedavno opravljene analize učbenikov v BiH na področju t. i. skupine nacionalnih predmetov so pokazale katastrofalno stanje prav pri priznavanju človekovih pravic in spoštovanju strpnosti in medsebojnega razumevanja. Revizija zgodovine se širi na obdobja, ko sta bila tukaj dva velika imperija, proti katerima so se borili vsi zaslužnjeni narodi – danes se ta boj negira, potvarja, avtorji knjig, ki so bile do včeraj osnova nacio-

nalne skupine predmetov, pa so označeni kot zagovorniki terorizma. (Organizirano je bilo celo srečanje o sovražstvu v delih Iva Andrića.) V takšni atmosferi medsebojnega nezaupanja, ksenofobije in šovinizma je zelo težko kjer koli vzpostaviti večkulturno politiko in to velja tudi za knjižnice, ki se morajo podrežati državni politiki.

Ne govorim o manjšinskih pravicah, kar je tema našega srečanja, pač o pravicah do včeraj konstitutivnih narodov in t. i. narodnosti, ki se še naprej kršijo po načelu zakona močnejšega, ki je le-te skupine spremenil v manjšine brez pravic. Primerov je veliko, od Slovenije do Makedonije, sam pa bi se osredotočil na področje, ki ga bolje poznam in kjer so opravili in še opravljajo različne vrste etničnih in kulturnih inženiringov. Prihaja do negacije jezikov, ki so še do včeraj obstajali kot edini legitimni, s pravico močnejšega oz. najštevilčnejšega naroda pa se vsiljujejo doslej – milo rečeno – lingvistično neutemeljeni novi jeziki brez konsenza.

Bosna in Hercegovina je glede tega paradigmatična država. Njeno nerazvito knjižničarstvo se sooča s številnimi problemi, med katerimi je tudi osrednji problem definiranja jezika in književnosti ne le za lastne pisatelje, ampak tudi za pisatelje sosednjih držav – Hrvaške in Srbije. Pojavlja se tendenca vsiljevanja bosanskega jezika (o katerem med jezikovnimi strokovnjaki v BiH še ni dogovora) kot nekakšnega nadjezika ali nadomestnega jezika za nekdanji srbohrvaški jezik, čeprav sta hrvaščina in srbsčina poleg bosanščine priznana kot konstitutivna jezika v BiH. Na ta način se osrednji pisatelji hrvaške in srbske književnosti pretvarjajo v pisatelje bosanskega jezika. Pod pritiskom politike se knjižničarji pri tem obnašajo kot ponujena roka.

Pojasnila, da gre vendar le za en sam jezik, ne morejo sprejeti vsi tisti, ki menijo, da je s tem negirana pravica določenega naroda do lastnega jezika, z njegovimi bistvenimi posebnostmi in možnostjo, da se razvija. Bosanščina ne more biti nadjezik, pač pa le eden od jezikov, ki ga govorijo Bošnjaki in vsi tisti, ki se sami tako deklarirajo. S tem je povezan problem definiranja književnosti, saj se uporabljajo značnice, ki mednarodno niso sprejete (npr. značnica bosanskohercegovska književnost, čeprav obstajajo znotraj te skupine tri ločene književnosti v BiH, kar pa se pri katalogizaciji ne upošteva).

Vojno dogajanje na ozemlju bivše Jugoslavije je bilo strašno. Toda tudi še danes se nismo povsem oddaljili od njega. Iz mnogih knjižnic so izginile knjige pisateljev, ker narod, ki mu pripadajo, ni zaželen v določenem okolju. Ali pa je nezaželen le jezik ali pisava. Argumentu o zavrženem bogastvu se zoperstavlja šovinistično pojasnilo, da so v ozadju prikriti velikodržavni projekti. Znani so številni primeri, ko so knjižnice do

te mere osiromašene, da so ostale brez pomembnih del svetovnih avtorjev samo zato, ker so njihovi prevajalci, založniki ali pisava v nasprotju z merili „novega“ časa. Pri tem je zgodba o pravicah t. i. manjšin le začimba za hrano ali pa niti to. Nacionalne manjšine so pridobile nekakšen pomen le v tisti meri, v kateri so nekdanji enakopravni narodi izgubili svoj pomen. Tekmujemo v tem, kdo bo imel boljši odnos do Romov, Italijanov, Čehov, Poljakov itd., zanemarjamo pa potrebo, da bi najprej zadovoljili konstitutivne narode. Banjaluka glede tega ni nobena izjema, čeprav se njena knjižnica lahko pohvali s korektnim odnosom do starega knjižničnega fonda, ki je v celoti ohranjen. Vendar pa obnova tega fonda ne spremlja vsega tistega, kar se pomembnega zgodi v založništvu Zagreba in Sarajeva; po eni strani nimamo zadostnih sredstev za nabavo, po drugi strani pa ni več izmenjave med knjižnicami. Dnevni in tedenski časopisi tega ne morejo nadomestiti. V nasprotju s tem pa je odnos mesta do nacionalnih manjšin vzoren.

Naš mestni načelnik je prejel evropsko nagrado za projekt integriranja in podpore romski skupnosti. Več združenj nacionalnih manjšin ima zelo dobro organizirane klube, ki jim je mesto opremilo prostore, galerije in knjižnica pa rade sprejemajo razstave, ki jih organizirajo njihove ambasade. S tem več pridobijo meščani Banjaluke kot pa same nacionalne skupnosti. Te so danes zgolj ostanki nekdanjega večkulturnega avstroogrškega imperija. Takrat so veliko prispevale k razvoju prosvete, znanosti in kulture v prostoru BiH, npr. „Školski vjesnik“, ki je izhajal od leta 1894 do druge svetovne vojne in je bil pomembna tribuna za izpopolnjevanje prosvetnih kadrov te pokrajine. Sedaj smo ta časopis digitalizirali in s tem omogočili vpogled, kako je v resnici potekal razvoj te družbe – brez sleherne politikantske revizije tistega obdobja.

Kaj še lahko naredimo v naših knjižnicah in kaj počnemo? Svetovna praksa, posebej kanadska, daje prednost mestnim knjižnicam kot servisom za učenje in promocijo t. i. drugega jezika, ki je dejansko materni jezik, ob predpostavki, da je uradni jezik države pač prvi jezik. Ne podpirajo zasebnih knjižnic (ki seveda niso prepovedane, so pa izključno v domeni zasebne prakse določenih skupin, predvsem nacionalnih in verskih), pač pa omogočajo, da se v mestnih knjižnicah zbirke razvijajo glede na potrebe teh skupin. Proračuni to zelo dosledno spremljajo. Organizirajo tudi ustvarjalne delavnice, na katerih se sestajajo člani teh skupnosti. Kanadske knjižničarje preseneča skromno odzivanje skupnosti, ki izvirajo iz prostora nekdanje Jugoslavije, ker niso zainteresirane za takšne dejavnosti, čeprav so v svoji nekdanji državi ekstremno podpirale nacionalizem. Sodelovanje z resornimi ministrstvi v teh državah je zelo slabo, zato tudi ni mogoče pridobiti knjig in spremljajočega gradiva za knjižnice v Kanadi.

Pred nami je zahteva, da takšno prakso uvedemo v knjižnice kot svojo obveznost. Formiranje zbirk nacionalnih manjšin in organiziranje njihovega druženja v čitalnicah bo obogatilo knjižnično ponudbo in prispevalo k razvijanju zaupanja te skupnosti v državo, katere pripadniki so. Predvsem pa moramo iz knjižnične prakse odstraniti sovražstvo, nestrpnost in ksenofobijo.

Iz srbsčine prevedel Franci Pivec.

PRISPEVEK KNJIŽNIC K EVROPSKI IDENTITETI

Avtorji: *Liana Kalčina, Alexander Dimchev, Bogoljub Mazić, Ismet Ovčina, Miloš Petrović, Zdravko Vukčević*

Moderatorica: Liana Kalčina (Nekdanja voditeljica Informacijskega centra EU v Ljubljani)

Kontaktni naslov: liana.kalcina@idcse.nuk.si

Izhodišče razprave pri okrogli mizi je bilo, da so vse države, iz katerih so prišli udeleženci konference, bodisi že članice evropske integracije (Avstrija, Italija, Slovenija, Bolgarija) bodisi v procesu priključitve (Hrvaška) ali sredi priprav na začetek tega procesa (Srbija, BiH, Črna Gora, Makedonija, Albanija). Na ta način je za vse udeležence okrogle mize aktualno vprašanje, kaj sploh pomeni pripadnost evropski skupnosti? Vsi moramo razmišljati o evropski identiteti in koristno je, če o tem izmenjamo svoje poglede. Knjižnice so zelo primerno mesto, kjer lahko odpiramo takšna vprašanja. Na različne načine so že doslej igrale vlogo nekakšnih "evropskih hiš" v svojih okoljih, saj so organizirale tematske razstave, tribune, ponujale informacijsko gradivo in literaturo itd. Okrogla miza se je dotaknila naslednjih vprašanj:

- Kakšno mesto ima "evropska ideja" ob tem, da EU zavrača model "talilnega lonca" in gradi na različnosti kultur?
- Kako lahko knjižnice podprejo enakopravnost evropskih kultur in jezikov?
- Na kakšne načine lahko knjižnica prispeva k utrjevanju zavesti o evropskem aktivnem državljanstvu?
- Ali je možna združena Evropa brez povezovalnih knjižničnih mrež?
- Lahko predstavimo pozitivne primere dejavnosti knjižnic v vlogi promotork skupne Evrope?

Poleg uvodnih razpravljavcev, katerih prispevke objavljamo v zborniku, sta svoja razmišljanja predstavila še mag. Bruno Dobrić, direktor univerzitetne knjižnice v Puli, in dr. Margarita Ifti, profesorica na Univerzi v Tirani.

Alexander Dimchev (Univerza "Sv. Kliment Ohridski", Sofija): *Kulturna dediščina in knjižnice v Evropi: Nekaj načelnih pobud*

Kontaktni naslov: dimchev@sclg.uni-sofia.bg

Eno vodilnih načel razvoja EU je spoštovanje kulture in kulturne dediščine vsake posamezne države in podpora procesom kulturne izmenjave. To je poudarjeno tudi v besedilu dopolnjene Pogodbe EU in Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti (Lizbona, 18.–19. oktober 2007). Tretja točka tretjega člena se glasi: "Unija prepoznava kulturno bogastvo, jezikovno različnost in deluje za ohranitev in razvoj evropske kulturne dediščine."

Ob obisku bolgarskega parlamenta konec oktobra leta 2007 je Norbert Lemert, predsednik nemškega Bundestaga, v zvezi s sporazumom ugotovil naslednje: "Skupni kulturni okvir je edini kriterij za odgovor na vprašanje, do kod naj se razširijo meje EU." Po njegovem mnenju je kultura jedro evropske skupnosti.

V letih svojega obstoja je EU večkrat resno preverila strategijo v zvezi s kulturo in kulturno dediščino, zaščito, identiteto, razvojem, digitalizacijo in razširjanjem kulturnega bogastva, ter sprejela politične odločitve, programe in projekte. Dovolil si bom citirati nekatere od njih.

I. Splošni dokumenti o informacijski politiki EU, ki zadevajo strategije o kulturni dediščini

1. Resolucija Sveta z dne 25. junija 2002 o zaščiti jutrišnjega spomina z ohranjanjem digitalnih vsebin za prihodnje generacije (6. 7. 2002). Official Journal of the European Communities, C 162/4. Dostopno na: http://europa.eu.int/eurlex/pri/en/oj/dat/2002/c_162/c_16260020706en00040005.pdf.
2. Resolucija Sveta z dne 21. januarja 2002 o kulturi in družbi znanja (5. 2. 2002) Official Journal of the European Communities, C 32/1. Dostopno na: http://europa.eu.int/eurlex/pri/en/oj/dat/2002/c_032/c_03220020205en00010001.pdf.

3. Resolucija Sveta z dne 21. januarja 2002 o vlogi kulture v razvoju EU (5. 2. 2002). Dostopno na: http://europa.eu.int/eur-lex/pri/en/oj/dat/2002/c_032/c_03220020205e.
4. eEvropa 2002: Informacijska družba za vse (2002). Akcijski načrt Sveta in Evropske komisije za Evropski svet v Feiri. Dostopno na: http://europa.eu.int/information_society/eeurope/2002/action_plan/pdf/actionplan_en.pdf.
5. eEvropa 2005: Informacijska družba za vse (2002). Akcijski načrt za predstavitev na Svetu Evrope v Sevilli. Sporočilo Komisije za Svet, Evropski parlament, Evropski ekonomski in socialni odbor in Odbor regij. Dostopno na: http://europa.eu.int/information_society/eeurope/2002/news_library/documents/eeurope2005/eeurope2005_en.pdf.
6. i2010 – Evropska informacijska družba za rast in zaposlovanje (2005). Sporočilo Komisije za Svet, Evropski parlament, Evropski ekonomski in socialni odbor in odbor regij. Bruselj. Dostopno na: http://europa.eu.int/information_society/eeurope/i2010/docs/com_229_i2010_310505_fv_en.pdf.
7. Evropski svet v Lizboni (2000). Sklepi Predsedstva (23. in 24. marca 2000). Dostopno na: http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00100-r1.en0.htm.
7. Stališče o dodani vrednosti EU in Strategiji po Lundu (2003). Verzija 1 z dne 15. november. Dostopno na: <http://www.minervaeurope.org/structure/nrg/documents/positionpaper031115.htm>.
8. Načela iz Lunda: sklepi srečanja strokovnjakov (2001). Dostopno na: ftp://ftp.cordis.lu/pub/ist/docs/digicult/lund_principles-en.pdf.

Del temeljnih ciljev in politik, zajetih v teh dokumentih, je povezanih z razširjanjem dostopa do informacij in mrež v elektronskih pogojih. Posebno mesto je namenjeno digitalizaciji informacij o kulturni dediščini.

Evropa ima velikansko kulturno dediščino, zajeto v knjižnicah, muzejih in arhivih. Komaj kaj več kot en odstotek dokumentov v evropskih kulturnih institucijah lahko uporabljamo v elektronski obliki. Digitalizacija in online dostop bosta spremenila te pogoje in bosta odprla njihove zaklade za ljudi.

V Evropi obstaja okoli 186.000 knjižnic, ki jih obiskuje okoli 35 odstotkov populacije. Knjižnice posedujejo okoli 2,5 milijarde dokumentov. V zvezi s poslanstvom, nalogami, mestom in pomembnostjo se knjižnicam nakazujejo nove vloge v javnosti. Knjižnice postajajo ključne institucije za:

1. internetni dostop,
2. digitalizacijo zbirk,
3. zapisovanje in ohranjanje kulturne dediščine in znanstvenega vedenja.

V zadnjih letih so se v EU razvile pomembne pobude, preko katerih knjižnice aktivno sodelujejo pri realizaciji strategij za digitalizacijo in izboljšanje dostopnosti:

- TEL – The European Library,
- TEL-ME-MOR – The European Library: Modular Extensions for Mediating Online Resources,
- eContentplus – The European Digital Library.

Ti projekti ter i2010 in i2010: Digital Libraries so del politike in idej EU, povezanih z razvojem informacijske družbe. Na kratko bom te štiri projekte predstavil.

1. TEL

Projekt TEL (The European Library) je bil uspešno zaključen spomladi leta 2004. Njegov namen je bil poenotiti dostop do zbirk in katalogov nacionalnih knjižnic, s čimer bi Evropska knjižnica postopoma postala evropska nacionalna knjižnica.

Vizija je povezana z zahtevami po zaščiti bogastva in raznovrstnosti evropske znanosti in kulture. V okviru takšne-

II. Posebni dokumenti in strategije EU o kulturni dediščini

1. Akcijski načrt o koordinaciji programov in politik digitalizacije (2001). Ugotovitve srečanja strokovnjakov. Lund, Švedska. Dostopno na: ftp://ftp.cordis.lu/pub/ist/docs/digicult/lund_action_plan-en.pdf.
2. Listina iz Parme. Sklepna verzija (2003). Dostopno na: <http://www.minervaeurope.org/structure/nrg/documents/charterparma031119final.htm>.
3. Dinamični akcijski načrt za koordinacijo digitalizacije kulturnih in znanstvenih vsebin (2005). Dostopno na: <http://www.minervaeurope.org/publications/dap.htm>.
4. eVsebineplus. Večletni program Skupnosti za večjo dostopnost, uporabo in izkoriščanje digitalnih vsebin v Evropi. Evropska komisija. Generalni direktorat za informacijsko družbo in medije. Dostopno na: <http://europa.eu.int/econtentplus>.
5. Skupina strokovnjakov na visoki ravni za svetovanje Evropski komisiji glede izgradnje Evropske digitalne knjižnice. IP/06/389, Bruselj, 27. marec 2006.
6. i2010: Digitalne knjižnice (2005). Sporočilo Komisije za Evropski parlament, Svet, Evropski ekonomski in socialni odbor in Odbor regij. Dostopno na: http://europa.eu.int/information_society/activities/digital_libraries/doc/communication/en_comm_digital_libraries.pdf.

ga poslanstva bi odprli celotno vesolje znanja, informacij in kulture vseh evropskih nacionalnih knjižnic. Ideja kreiranja Evropske knjižnice izhaja iz projekta GABRIEL (GAteway and BRIdge to Europe's national Libraries). GABRIEL je spletni portal 43 evropskih nacionalnih knjižnic, članic CENL (Conference of European National Libraries). Po mnenju Elisabeth Nigemann, direktorice nemške nacionalne knjižnice, je TEL povezan z nadaljevanjem projekta pod imenom TEL-ME-MOR.

2. TEL-ME-MOR

Projekt TEL-ME-MOR (The European Library: Modular Extension for Mediating Online Resources) se je začel 1. februarja leta 2005 in po dveh letih zaključil, financirala pa ga je Evropska komisija kot del 6. okvirnega programa v povezavi s tehnologijami informacijske družbe. Za njegovo realizacijo je bil ustanovljen konzorcij petnajstih partnerjev. Poleg desetih novih članic je bila Nacionalna knjižnica Nemčije glavni koordinator projekta, sodelovali pa so še Britanska knjižnica kot prejšnji koordinator TEL, CENL, Urad za evropsko knjižnico pri Nizozemski nacionalni knjižnici ter svetovalno podjetje Eremo iz Italije.

Vizija TEL-ME-MOR je povezana z integracijo in konsolidacijo elektronskih virov desetih novih članic v evropski informacijski prostor znotraj TEL. Naslednji cilj pa je izgradnja dobrega partnerstva in kooperacije med knjižnicami "starih" in "novih" članic EU.

3. eContentplus

Cilj eContentplus je večletna podpora EU dolgoročnemu programiranju elektronskih vsebin, da bi na evropski ravni zagotovili uporabnikom dostop do digitalnih vsebin in pomoč pri njihovi učinkoviti uporabi. Nadaljnja funkcija je stalno izboljševanje kakovosti teh vsebin, spodbujanje skupnih aktivnosti pri vseh kategorijah in igralcih v tej industriji in dvig intenzivnosti obravnavane prakse. Program je še posebej naravnani k tistim sektorjem evropskega trga online vsebin, ki so preveč razdrobljeni in kjer je razvoj prepočasen. Tri področja dejavnosti bodo deležna posebnega financiranja: geografske informacije, pedagoške vsebine oz. kurikulumi, kulturne in znanstvene vsebine, podpora pa je namenjena tudi kooperaciji in skupnim aktivnostim ločenih področij v industriji elektronskih vsebin.

4. Evropska digitalna knjižnica

Pobuda za digitalno knjižnico je glavni projekt v strategiji Komisije pri pospeševanju digitalne ekonomije v strategiji i2010. Iščejo se rešitve za medsebojno povezovanje kulturnih vsebin, ki jih imajo evropski muzeji, arhivi,

avdiovizualni arhivi in knjižnice v kontekstu Evropske digitalne knjižnice.

Pobuda bo omogočila, da bo raznolika evropska kulturna in znanstvena dediščina (knjige, filmi, zemljevidi, fotografije, glasba itd.) lažje uporabna pri delu, zabavi in študiju. Gradi se bogata evropska zakladnica, kombinirana z večkulturnim in večjezičnim okoljem na podlagi naj-novejše tehnologije in novih poslovnih modelov. Pobudo sestavljata dva dela – kulturni in znanstveni.

Digitalne knjižnice organizirajo zbirke digitalnih vsebin, namenjenih javnosti. Sestavljene so iz gradiva, ki je digitalizirano, kot npr. digitalne kopije knjig in drugega "fizičnega" gradiva iz knjižnic in arhivov. Alternativno lahko temeljijo na informacijah, ki so izvorno narejene v digitalni obliki.

EDLnet je linija z glavnimi zahtevami Evropske komisije glede digitalizacije in dostopa do kulturne dediščine z dne 24. avgusta 2006, k čemur sodi še odločitev z dne 14. februarja 2007 (Sporočilo o znanstvenih informacijah v digitalni dobi: dostop, razširjanje, zaščita). Projekt se razvija kot tematska mreža in je financiran iz 7. okvirnega programa ter sofinanciran iz raziskovalnih projektov za digitalizacijo, digitalno zaščito ter informacijsko infrastrukturo znanosti in iz programa eContentplus kot del skupnega informacijskega okvira politike i2010. EDLnet se razvija na podlagi portala Evropske knjižnice, ki omogoča preiskovanje 172 zbirk s 150 milijoni enot iz 31 evropskih nacionalnih knjižnic. Evropska knjižnica je servis Konferenca evropskih knjižnic. Da bi izkoristila potencial digitalnih tehnologij za razširjanje in lažjanje dostopa do informacij, sledi trem glavnim usmeritvam:

- Online dostopnost kot osnovni pogoj za maksimalizacijo koristi, ki jih državljeni, raziskovalci in podjetja lahko črpajo iz informacij.
- Digitalizacija analognih zbirk zaradi njihove širše uporabnosti v informacijski družbi.
- Zaščita in shranjevanje, da bi jutrišnjim generacijam zagotovili dostop do digitalnega gradiva in da se pomembne vsebine ne bi izgubile.

Projekt mreže evropske digitalne knjižnice (EDLnet) se bo nadaljeval še naslednja leta do izgradnje prototipa za poenotenje elektronskih vsebin vseh glavnih evropskih institucij. Ta prototip nastaja v skupnem projektu Evropske knjižnice in Kraljeve knjižnice Nizozemske. Evropska digitalna knjižnica gradi na rezultatih knjižnične skupnosti v TEL (spletna stran, ki omogoča neposreden dostop do zbirk 47 evropskih nacionalnih knjižnic) in na pobudah, kot je projekt MICHAEL (večjezični seznam kulturne dediščine Evrope kot skupni portal mnogih evropskih kulturnih institucij).

Nekateri udeleženci iz držav, kot je Bolgarija, so naleteli na naslednje probleme:

- pomanjkanje zadostnih sredstev in investicij v tehnologijo,
- resna zamuda pri digitalizaciji kulturne dediščine,
- odsotnost primerne državne politike v zvezi s cilji projektov,
- pomanjkanje dobro izobraženih strokovnjakov,
- slaba koordinacija med institucijami, sodelujočimi v projektih.

V sklepu želim poudariti, da sta velik del pričakovanj posameznih držav kot tudi sodelovanje med njimi odvisna od izvedbe projektov EU v zvezi z digitalizacijo kulturne dediščine, njeno zaščito in predstavitvijo. To še posebej drži za države, kot je Bolgarija, ki je bila ujeta v določene zgodovinske in politične procese, ki so jo ne glede na bogastvo njene kulture in jezika oddaljili od kulturnega prostora Evrope. Sprememba te tendence je v veliki meri odvisna od sposobnosti knjižnic, da predstavijo našo kulturno dediščino evropski in svetovni sceni.

V tem kontekstu bi rad citiral besede Vivian Reading, evropske komisarke za informacijsko družbo in medije, ko je oznanila koncept formiranja Evropske digitalne knjižnice. Na srečanju v Kraljevi knjižnici Nizozemske septembra 2007 je v zvezi z nadaljnjim razvojem tega projekta pozvala, da "naredimo vse zbirke vseh evropskih knjižnic, muzejev in arhivov dostopne vsem".

Po mojem mnenju je to pot, ki vodi v prihodnost knjižnic. To je tudi perspektiva nas knjižničarjev in informacijskih strokovnjakov.

Iz angleščine prevedel Franci Pivec.

Bogoljub Mazić (Univerzitetna biblioteka "Svetozar Marković", Beograd): Pogled iz UBSM

Kontaktni naslov: bmazic@unilib.bg.ac.yu

Prihajam iz ene od 2.509 knjižnic, ki so bile v ZDA, Veliki Britaniji, na Irskem, v Kanadi, Avstraliji, Novi Zelandiji, Srbiji itd. zgrajene in sofinancirane s sredstvi Carnegiejevega sklada. Vse so bile zgrajene z univerzalno idejo, da so "knjižnice največje darilo, ki ga lahko name-nimo neki skupnosti". Že to dejstvo veliko pove o univerzalni identiteti, ki označuje bibliotekarstvo, še posebej pa strokovne in znanstvene knjižnice.

Ko gre za univerzitetne knjižnice, največ govorimo o načinih, kako univerzalne vrednote znanosti in tehnološkega

razvoja pridobijo specifičnosti lokalnega okolja. Knjižnice nesporno živijo svoje univerzalno življenje, uporabljajo mednarodne standarde, težijo k neomejeni izmenjavi fondov, dajejo in uporabljajo informacije, ki so bolj ali manj univerzalnega pomena. Po drugi strani se lahko vprašamo, ko govorimo o vrednotah, ki jih knjižnice prenašajo v svoje okolje, ali morajo biti tudi te univerzalne? Ali ni lažje načrtovati delo knjižnice, če univerzalnim vrednotam pripišemo evropske, regionalne in nacionalne parametre? Na ta način dobijo vrednote jasnejši okvir, lahko prepoznamo partnerje, s katerimi sodelujemo, izvajane programe lahko testiramo pri uporabnikih. Vmes med občim in posameznim se nahaja okolje, s katerim se želimo soočiti, upoštevaje pri tem znanje uporabnikov knjižnice.

Univerzitetna knjižnica "Svetozar Marković" že od svojih začetkov goji vrednote, ki jih danes prepoznavamo kot osnovne elemente evropske identitete. Gledano iz zornega kota knjižnice so to:

- individualnost,
- sodelovanje,
- znanje,
- kulturna in jezikovna identiteta,
- strpnost.

Uporabnik knjižnice je zmeraj posameznik, individuum, ki pa je vedno tudi pripadnik neke določene skupine: profesor ali študent, predstavnik večinske ali manjšinske nacionalne skupine, športnik ali ljubitelj rož, filatelista ali pač človek nekih drugih življenjskih in osebnih usmeritev ali nagnjenj. Naše fonde in storitve skušamo prilagoditi vsakemu takemu posameznemu uporabniku. Za individualizacijo fondov že več desetletij uporabljamo desiderata uporabnikov. Čitalniške in druge prostore prilagajamo osebam s posebnimi potrebami in zadnji dve leti smo glede tega dosegli svetovne standarde.

Univerzitetna knjižnica sodeluje pri prenosu znanja. Znanje samo je odraz individualnosti v kolektivnih dosežkih. Knjižnica se je v svoji poslovni politiki opredelila za ideološko neodvisen odnos do znanja. V praksi ga tudi uspešno izvajamo. Dolga leta nezadostno financirana nabava pa nas je po drugi strani prisilila k drugačnemu vrednotenju znanstvene literature. To opravilo ni lahko niti hvaležno in če je le mogoče, ga nadomeščamo z različnimi vidiki sodelovanja. Univerzitetna knjižnica je del izobraževalnega in raziskovalnega dela univerze, namenjena pa je tudi spodbujanju kulturnega in duhovnega življenja študentov beograjskih univerz. Ta del naše dejavnosti nas obvezuje k vrednotni in jezikovni raznovrstnosti naših fondov in storitev. Naša knjižnica se zaveda, da so naši člani ne le pripadniki manjšinskih narodov, ampak so naši člani tudi vsi tujci, ki študirajo na beograjski

skih univerzah. Čeprav v tujejezični literaturi prevladuje anglosaška, se v našem katalogu nahajajo dela v približno 75 različnih jezikih. Skrb za kulturno in jezikovno identiteto naših študentov, ki so največja skupina uporabnikov, je obenem naš prispevek k uveljavljanju strpnega duha. Še posebej jo angažiramo, ker jo doživljamo kot glavno vrednoto evropske moderne, pa tudi kot rekonstruktivni element prizadetih vrednot v regiji, v kateri smo do nedavnega preživljali celo vojne spopade.

Sredstva, s katerimi se financira knjižnica, so namenjena vsem. Naša glavna dilema je, ali zmoremo financirati tako heterogene potrebe? Na žalost nam to ne uspeva, zanesljivo pa to ni samo naš problem. Sodelovanje je ključna beseda v knjižničarstvu, a se vseeno srečujemo s preskromnim sodelovanjem. Pred seboj imam nekaj vprašanj:

- V kolikšni meri uporabljamo COBISS.Net za vzajemno uporabo fondov?
- Bi obstoječi protokoli o medknjižničnem sodelovanju v regiji in ustreza tipka v COBISS/OPAC-u za mednarodno medknjižnično izposojlo lahko pomagali uporabnikom naših knjižnic k zadovoljitvi njihovih individualnih potreb?
- Lahko na COBISS.Net gledamo kot na regionalni odsev evropskega duha sodelovanja? Če lahko in če lahko vanj vnašamo svoje identitete, smo se tudi že naučili, da dovolj kakovostno komuniciramo drug z drugim?

Prepričan sem, da skupna uporaba fondov ni stvar revščine, ampak stvar bogastva, saj z njim pridobivamo.

Ob spretnosti, kako skupaj formiramo fonde, smo najhitreje obvladali umetnost skupne uporabe informacij. Današnji izziv je formiranje repozitorijev. Univerzitetne knjižnice se še posebej zavzemajo za repozitorije sodobne literature, predvsem znanstvenega dela na svojih univerzah. Kaj bomo izbrali: vrsto institucionalnih repozitorijev ali pa bomo sodelovanje razširili na večji prostor? S tem se odpira ključno vprašanje, ali smo sposobni realizirati idejo identitete, ohranjene in realizirane skozi sodelovanje?

Naslednje področje, ki bi ga radi individualizirali, so knjižnični servisi. Če smo pred tridesetimi leti govorili o knjižnicah s pomembnimi fondi, je danes jasno, da je treba govoriti o knjižnicah z dobrimi servisi. Lahko bi rekli, da ima naša univerzitetna knjižnica relativno dobre uporabniške servise, ki so pretežno avtomatizirani, so pa premalo individualizirani. Nekaj več smo naredili pri individualizaciji uporabniških prostorov. Trije novi prostori imajo tudi predprostore, kjer se lahko bralci družijo, razpravljajo o svojih temah ali preprosto poklepetajo. Elek-

tronske kataloge lahko sedaj optimiramo na dva jezika in dve pisavi, kar pa je tudi vse. Individualizacija servisov ostaja predmet naših načrtov za prihodnost.

Sklep se ponuja sam od sebe. V beograjski univerzitetni knjižnici smo prepričani, da smisel našega obstoja izhaja iz univerzalnega duha znanja. Toda, naj bo še tako univerzalno, znanje je vedno utelešeno v individualnih ustvarjalcih in njihovem kolektivnem duhu. Ustvarjalec komunicira z bralcem, poslušalcem ali gledalcem in človek komunicira s človekom. Med njimi, med njihovimi jeziki, med njihovimi kulturami pa se nahajajo knjižnice. Trudijo se, da bi presegle razlike, ne pa da bi te razlike izničile.

Iz srbsčine prevedel Franci Pivec.

Ismet Ovčina (Nacionalna in univerzitetna biblioteka BiH, Sarajevo): CENL in evropska identiteta

Kontaktni naslov: ismet@nub.ba

Vsi poznamo splošno pojmovanje vloge knjižnic, a je včasih koristno tudi kaj ponoviti, ne toliko zaradi nas, ampak zaradi tistih, ki bi morali slišati naša sporočila.

Knjižnice se ustanavljajo v korist skupnosti uporabnikov, da bi podpirale njihove pravice dostopa do informacij, podatkov in idej ter zagotavljale svoje storitve vsem državljanom, ne glede na raso, nacionalnost, religijo, kulturo, politično pripadnost, starost, spol in spolno usmeritev.

Dvajsetletni obstoj CENL, ki povezuje 45 evropskih držav, med katerimi je tudi Bosna in Hercegovina, nesporno dokazuje prispevek knjižnic k oblikovanju evropske identitete. Cilji nedavne konference, izraženi in sprejeti v resoluciji, so odprtost knjižničnih fondov in omogočanje dostopa do njih ter do evropske kulturne in znanstvene dediščine, ob upoštevanju demokratičnih, človeških in avtorskih pravic.

O enakem prispevku lahko govorimo tudi ob dvajseti obletnici COBISS-a, ki povezuje knjižnice iz držav regije, med katerimi je tudi Nacionalna in univerzitetna biblioteka BiH (NUBBiH). S sodobno tehnologijo ter komunikacijsko in informacijsko infrastrukturo imajo knjižnice možnost realizacije takšnih tendenc na artikuliran, sistemiziran in standardiziran način.

Kot članica CENL in TEL ima NUBBiH kot nepogrešljiva komponenta kulturne, izobraževalne in informacijske infrastrukture, odgovornost in obveznost, da v okviru

danih možnosti spremlja te trende in angažira razpoložljive zmogljivosti.

Neprecenljiva kulturna dediščina, ohranjena in vsebovana v zbirkah NUBBiH, ki niso zgorele – knjige so žal zažigali – bi morala biti brezpogojno v celoti dostopna na mednarodni ravni, ker predstavlja prepoznavno sestavino evropske kulturne dediščine in identitete in priča o sožitju kultur, narodov in religij skozi stoletja.

V pretekli vojni je zgorela tudi zgradba “Vječnice” – Nacionalne in univerzitetne biblioteke Bosne in Hercegovine. Realnost je takšna, da ima ta institucija po vseh bolj ali manj znanih dogajanjih v tem delu Evrope določene težave, ki ovirajo njeno delovanje na način, kot bi si ga želeli, kar ima za posledico skromno udeležbo NUBBiH v evropskih projektih digitalizacije fondov, seveda predvsem v škodo bosansko-hercegovske družbe v celoti.

NUBBiH si kar najbolj prizadeva za spodbujanje priprave in izvedbo projektov in daje pobude za razvoj sodobne knjižnično-informacijske mreže, skladne z evropskimi standardi.

Večkulturna, večnacionalna, večjezična, večreligijska Evropa bi morala biti mimo predsodkov in konzervativnosti ogledalo za enako naravnano Bosno in Hercegovino.

Naj spomnim, da je letos na Frankfurtškem sejmu knjig, na Beograjskem sejmu in na sejmu Interliber v Zagrebu Združenje založnikov BiH nastopalo z geslom “Bližina razlik”, pri čemer so aktivno sodelovale tudi nekatere knjižnice iz BiH, med njimi tudi NUBBiH.

Prevedel Franci Pivec.

Miloš Petrovič (Univerzitetna knjižnica Maribor): Knjižnice, večkulturnost in “evropska identiteta”

Kontaktne naslov: petrovic@uni-mb.si

Na konferenci so od štirih okroglih miz bile tri, ki so med seboj tesno povezane: Upoštevanje kulturne različnosti uporabnikov knjižnic, “manjšinske” knjižnice in tujejezične zbirke v funkciji medkulturnega dialoga in Prispevek knjižnic k evropski identiteti.

Večkulturnost in identiteta sta skupni imenovalca vseh treh, saj je težko govoriti o enem, ne da bi omenjali drugega.

Dandanes je zelo modno dodajati pridevnik evropski in evropsko čemur koli. Če pogledamo naše časopise, dobimo občutek, da če kaj ni evropsko, skoraj ni omembe vredno. Evropska politika, evropska sredstva, evropska identiteta ... Podobno pretiravanje lahko opazimo tudi sedaj, ko Slovenija prevzema predsedovanje Evropski uniji (EU). Ta naloga, ki doleti slej ko prej vsako članico, saj velja princip rotacije (kot v starih časih jugoslavanskega kolektivnega predsedstva), je povzdignjena skoraj na raven političnega malikovanja in s tem dejstvom smo bombardirani vsak dan. In ta zasičenost nam včasih povzroča, da vidimo gozd, ne pa tudi dreves.

Poglejmo pojem “evropska identiteta”. Sam pojem sem postavil v navednice, ker pravzaprav ni jasno, ali kaj takega obstaja. (Wintle, 2005) Poizkušal bom pokazati, da, ko se znebimo političnega balasta, ostane nekaj, kar je univerzalno in torej ne potrebuje “lokalne” opredelitve.

Že včeraj smo slišali, kako je dostikrat težko, ko se človek vpraša, kdo sploh je oz., ko se poizkuša z nečim identificirati, njegovo osebnost pa sestavlja npr. več enakovrednih identitet. In v današnjem prepletenem in medsebojno odvisnem svetu je to pogost pojav. Poglejmo samo naš Balkan. Prepletenost ljudi na tako majhnem prostoru je prinesla neverjetne zgodbe. Tudi sam kot Slovenec srbskega porekla nosim vsaj dvojno identiteto. Pa to še ni vse. Dodatna, “evropska identiteta” je prišla pred nekaj leti, ko je Slovenija vstopila v EU. V predpristopnem času so časopisi, pa ne samo tuji, pisali, kako leta 2004 vstopamo v Evropo. Ja, kje pa smo bili do tedaj? V deželi-ni-je ali kaj? Mirjam Milharčič Hladnik je v svojem predavanju lepo pokazala, kako ni pomembno samo to, da si sam določaš identiteto, ampak je morda še pomembnejše, ko ti jo določajo drugi ali pa ti jo celo odrekajo. Enkrat si, enkrat nisi. Zanimiv koncept.

In to so problemi že na osnovni, osebni ravni vsakega posameznika. Kaj šele, če govorimo o kolektivni identiteti, kot je narod.

Pojme, ki opredeljujejo narod kot namišljeno skupnost in kot bolj ali manj začasno identiteto v povezavi z zmuzljivim značajem samega pojma, je uporabil Debeljak in dobro ilustrirajo težo problematike narodne identitete. (Debeljak, 2007)

Kot Slovenec sem na tej strani Karavank narod, na drugi strani pa manjšina. Ali se je kaj spremenilo sedaj, ko je na obeh straneh Evropa? Ali sedaj, ko ni več “meja”? Bojim se, da nič.

Morda bo zvenelo paradoksalno, ampak mislim, da je treba pojem “evropska identiteta” prepustiti dnevni oz. politični uporabi, ker ga je zelo težko opredeliti, dnevna politika pa

s tem nima problemov. Moč političnega je neznanska. Z lahkoto nas prepriča, da je npr. spor o meji (rdeči črti, ki se sploh ne vidi iz letala, kot je to lepo nekoč napisal Momo Kapor), spor med Slovenci in Hrvati. In potem, ko ustvari lažni problem, hkrati seveda ta politična moč ponudi lažne rešitve, na primer, če oni nam jemljejo morje, pa ne letujmo pri njih. Takih in podobnih stvari ne govorijo samo politiki, ampak tudi čisto resni, odrasli ljudje, nekateri celo z akademskimi nazivi. Sami ne bomo nič boljši, če bomo s prstom kazali na druge, da so slabši od nas. (Pomislimo samo na romsko vprašanje pri nas! Država, ki se ji "zgodí" družina Strojani, bi morala biti zelo previdna, ko o sebi govori kot o demokratični in odprti družbi.)

Poglejmo, na kakšne težave naletimo, če pridevnik evropski enačimo z EU.

Prvo težavo smo že omenili. Se pravi, Slovenija je iz Ne-evrope vstopila v Evropo.

Drugo težavo nam povzroči npr. Švica, ki ni članica EU. Ali to pomeni, da ni v Evropi?

Tretje. Naš predsednik vlade je sredi novembra v Turčiji svojemu gostitelju sporočil, kako jih podpiramo na njihovi poti v EU. Seveda, zakaj pa ne!? Ampak kako naj potem definiramo "evropsko identiteto"?

Tudi če poizkušamo z geografsko opredelitvijo, se pojavijo problemi. Vprašajmo se raje, do kod sega Evropa, in ne, kje se začne. Ali sega do Urala, kot so nas učili v šoli? Potem so nam Rusija, Ukrajina itd. malo moteče. Če pa se obrnemo na vzhod, pa spet naletimo na Turčijo. In spet na težave z "evropsko identiteto".

Evropa se je v svoji zgodovini združevala in razdruževala. Enkrat so jo sestavljali imperiji, drugič pa države, ki so nastale na pogorišču teh imperijev. In morda smo danes samo na neki ciklični točki združevanja, ki pa ji lahko nekoč sledi drugačno združevanje ali razdruževanje. Morda bodo potem tudi pridevniki k identiteti drugačni.

Če predvidevamo, da je ta "evropska identiteta" pomembna za knjižnice, bi morale knjižnice to na neki način prikazati v svojih najpomembnejših dokumentih, pa naj to imenujejo izjave o poslanstvu, vizije ali strateški načrti. Zato sem vzel pod drobnogled eno knjižnico iz Velike Britanije, Francije, Slovenije in Srbije. Izbor je naključen, pa kljub temu značilen. Kot kontrolno skupino knjižnic sem spet naključno izbral knjižnice iz Švedske, Avstrije, Poljske in Bolgarije.¹

V duhu večkulturnosti njihove osnovne izjave navajam v izvorniku.

Britanska knjižnica (British Library)

Our mission

- Helping people advance knowledge to enrich lives.

Our vision

- We play a leading role in the changing world of research information.
- We exist for everyone who wants to do research – for academic, personal, or commercial purposes.
- We promote ready access to the British Library's collection and expertise through integrated services which are increasingly time and space independent.
- We also connect with the collections and expertise of others, and work in partnership to fulfil our users' needs.

Our strategic priorities

- Enrich the user's experience.
- Build the digital research environment.
- Transform search and navigation.
- Grow and manage the national collection.
- Develop our people.
- Guarantee financial sustainability.

Our organisational values

- Open consultative organisation.
- Empowered, flexible and diverse workforce.
- Non-hierarchical, agile decision making.
- Staff who feel recognised and valued.
- Strong performance management.²

Nacionalna knjižnica Francije (Bibliothèque nationale de France)

Missions

Les principales missions de la BnF :

- constituer ses collections,
- veiller à leur conservation et les communiquer au public,
- produire un catalogue de référence,
- coopérer avec d'autres établissements au niveau national et international,
- participer à des programmes de recherche.³

NBS (Narodna biblioteka Srbije)

Vizija

Narodna biblioteka Srbije je prvorazredni informacijski i vrednosni kapital Srbije.

Njeno je:

- da služi znanju, mudrosti, umetnosti, sećanju, obrazovanju, čitanju i pisanju;
- da služi nesmetanom, neprekidnom, sveobuhvatnom pristupu informacijama i naučnim, stručnim, obrazovnim, kulturnim sadržajima;
- da služi kao neophodna osnova i pouzdan podsticaj samoodrživom razvoju Srbije, njenom ukupnom napretku i snaženju, ukupnoj dobrobiti u svim oblastima i vidovima;
- da služi kao najpogodnije okruženje i podrška za otkrića, kreativnost, istraživanje, rad, učenje i zabavu.

Pritom, njeno je, da tako služi svim građanima Srbije, bez ikakvih ograničenja.

I da tako služi za sva vremena – za potrebe, interese i razloge ujedno i prošlog i sadašnjeg, a naročito budućeg vremena.⁴

Narodna in univerzitetna knjižnica (NUK)

Izjava o poslanstvu knjižnice

Narodna in univerzitetna knjižnica zbira, hrani, varuje in ohranja pisno kulturno dediščino slovenskega naroda in države ter omogoča prebivalcem Slovenije in drugih držav dostop do znanja in slovenske kulture preteklih in sedanjih rodov.

V sodelovanju z domačimi in tujimi knjižnicami zagotavlja svojim uporabnikom dostop do svetovne intelektualne in kulturne dediščine ter jim v procesu ustvarjanja novega znanja pomaga pri iskanju, izbiri, vrednotenju in uporabi informacijskih virov na različnih nosilcih zapisa, v različnih oblikah in različnih jezikih.

S svojimi zbirkami in storitvami podpira pedagoško in znanstvenoraziskovalno delo Univerze v Ljubljani in drugih visokošolskih zavodov in služi kot center znanja, namenjen vseživljenjskemu izobraževanju slovenskega prebivalstva, dvigu njegove kulturne in izobrazbene ravni ter informacijske pismenosti.

Z raziskovalno, razvojno in izobraževalno dejavnostjo na področju knjižničarstva aktivno sooblikuje slovenski knjižnični sistem in prispeva k teoretičnim in praktičnim spoznanjem v bibliotekarstvu in informacijski znanosti.⁵

Ne duha ne sluha o kakšni Evropi, evropski ideji ali evropski identiteti. Če bi poiskali najmanjši skupni imenovalec vseh navedenih knjižnic, bi to lahko strnili v dve točki:

- zbiranje znanja,
- omogočanje dostopa do znanja.

Tukaj se izgubi ves balast v obliki raznih pridevnikov in nepotrebnih oznak knjižnicam, ostane samo bistvo. Hkrati pa s tem knjižnice kažejo svojo večkulturnost na najboljši možni način, tako da služijo vsem ljudem.

Za konec pa naj spomnim, da bo moto Ifflinega kongresa v letu 2008 "Knjižnice brez meja". Delajmo v tem duhu in ne postavljajmo si meja, niti v imenu "evropskosti", kajti knjižnice služijo samo človeku in človeštvu kot takemu.

Reference

- [1] Said, W. E. (1996). *Orientalizem: zahodnjaški pogledi na Orient*, Ljubljana: ISH.
- [2] Said, W. E. (2005). *Oblasti povedati resnico: (zbornik)*, Ljubljana: Založba / *cf.
- [3] Said, W. E. (1981). *Covering Islam: how the media and the experts determine how we see the rest of the world*, New York: Pantheon Books
- [4] Modood, T. (2007). *Multiculturalism: a civic idea*, Cambridge, UK, Malden, MA: Polity Press.
- [5] Modood, T. (2006). *Multiculturalism, Muslims and citizenship: a European approach*, [edited by] Tariq Modood, Anna Triandafyllidou, and Ricard Zapata-Barrero, London, New York: Routledge.
- [6] Modood, T. (1997). *The politics of multiculturalism in the new Europe: racism, identity and community*, edited by Tariq Modood and Pnina Werbner, London, New York: Zed Books.
- [7] Wintle J. M. (2005). *European Identity: A Threat to the Nation?* *Europe's Journal of Psychology*, May 2005. Dostopno na: http://www.ejop.org/archives/2005/05/european_ident.html.
- [8] Castano, E. and V. Yzerbyt (2005). *Buliding a European identity*. Dostopno na: http://aei.pitt.edu/2550/01/002852_1.PDF.
- [9] Debeljak, A., T. Krpič, L. Arsenjuk (2007): *Nacionalna identiteta in kultura*. Dostopno na: <http://www.slovenijajutri.gov.si/fileadmin/urednik/dokumenti/nacik1.pdf>.
- [10] Milharčič Hladnik, M. (2007): *Migracije in medkulturni odnosi, referat na konferenci COBISS 2007 "COBISS – PODPORA MEDKULTURNEMU DIALOGU"* (Na pragu Evropskega leta medkulturnega dialoga).

Opombe

- 1 Švedska knjižnica: <http://www.kb.se/ENG/kbstart.htm>, avstrijska knjižnica: <http://www.onb.ac.at/about/index.htm>, poljska knjižnica: <http://www.bn.org.pl/index.php?id=2>, bolgarska knjižnica: <http://www.nationallibrary.bg/mission.html>
- 2 Britanska knjižnica: <http://www.bl.uk/aboutus/stratpolprog/redefib/Defining%20our%20strategy/index.html>.

- 3 Nacionalna knjižnica Francije: <http://www.bnf.fr/pages/zNavigat/frame/connaitr.htm>.
- 4 Narodna biblioteka Srbije: <http://www.nbs.bg.ac.yu/pages/article.php?id=27>.
- 5 Narodna in univerzitetna knjižnica: <http://www.nuk.si/nuk1.asp?id=167600648>.

Zdravko Vukčević (Knjižnica naravoslovno-matematičnih in tehniških znanosti, Podgorica): Poliglosija in COBISS

Kontaktni naslov: mzvukcevic@yahoo.com

Živimo v dobi dveh dominantnih procesov, ki v temelju spreminjata ustaljene geokulturne odnose v svetu. Prvi je globalizacija, drugi pa združevanje evropskih držav in nastajanje nadnacionalnih institucij. Prvi proces odpravlja, izravnava, ukinja vse različnosti in vsiljuje en sam pogled na svet, eno kulturo in ponuja enotno civilizacijsko matrico. To izvaja z dominantnim jezikom, ki je obenem jezik najrazvitejših držav sveta. Glede na to, da se vsiljuje preko masovne kulture in potrošniške mentalitete srednjega sloja, ta izravnava neizogibno vodi do sprejemanja vsebin, katerih vrednost je vse prej kot zaželena.

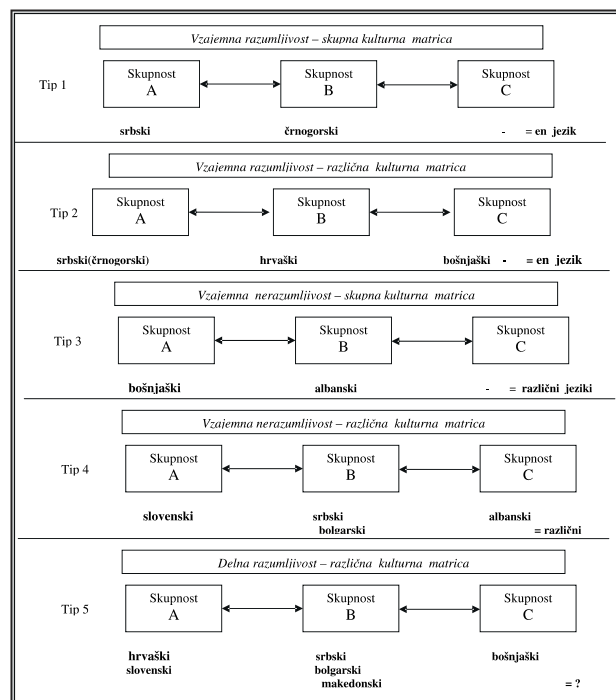
Globalizacija kot proces se najbolj očitno kaže v jeziku. Angleški jezik je sprejet kot jezik znanosti in kot jezik mednarodnega komuniciranja. Takšna njegova vloga je naravna, pozitivna in sama po sebi ne izziva odporov v preostalem delu sveta. Vendar pa druge in spremljajoče oblike njegovega vplivanja na tuje jezikovne sisteme povzročajo zaskrbljenost in sprožajo varovalne mehanizme.

Proces globalizacije in proces združevanja Evrope na področju jezikovne politike imata nasprotni vektorje delovanja. Združena Evropa ima povsem drugačen odnos do jezikovne problematike. Glede na to, da ves njen geografsko-kronološki kontinuum temelji na večkulturnosti, začenši z antično Grčijo, Rimom, Bizancem, renesanso in reformacijo, pa vse do sodobnega mozaika jezikov in kultur, je logično, da njene institucije skrbijo za zaščito vseh različnosti, saj vidijo v tem bogastvo in elemente prestiža. Nacionalni jeziki uživajo posebno zaščito tako institucij EU kot nacionalnih vlad.

Občutljivost za vse oblike centrizma je spodbudila številne projekte, katerih cilj je zavarovanje in ohranitev nacionalne kulturne dediščine, še posebej pisne, pri kateri morajo odigrati ključno vlogo knjižnice in knjižničarji vseh profilov. Načelo, da „se tisto, kar ni zapisano, sploh ni zgodilo“, uporabljeno v razmerah digitalne pismenosti, navaja k digitalizaciji nacionalnih dediščin ob upoštevanju popolne enakopravnosti, brez dominacije „velikih“ in zanikanja „malih“ kultur in jezikovnih sistemov.

Danes nihče ne ve, koliko jezikov je sploh na svetu. Po različnih virih se njihovo število giblje med 3.500 in 7.800. Številko zaradi različnih vzrokov težko ugotovimo: mnogi so že izumrli, nekateri so prav sedaj v fazi umiranja (vsakih 15 dni umre po en jezik), za mnoge pa lahko z gotovostjo napovemo, da bodo ugasnili. Vendar to ni edina težava pri ugotavljanju števila jezikov. Veliko večji problem predstavlja določitev meje med jezikom in dialektom. Na prvi pogled to ni tako težko: bistven pokazatelj pripadanja isti jezikovni skupnosti je pač medsebojno razumevanje govorcev. Toda zadeve niso vedno tako enostavne, ker razen lingvističnih obstajajo še drugi kriteriji – politični, državni, kulturni itd.

Če na celoto kulturnih, jezikovnih in državnih odnosov pogledamo z vidika vzajemnih interakcijskih pogojenosti, postane jasno, da deluje COBISS na izjemno heterogenem, morda celo najbolj heterogenem področju Evrope, na katerem se srečujejo in prepletajo tri kulturne matrice v še vedno nedoločenem številu državnih subjektov in pri nedefiniranem številu jezikov. Odsotnost jezikovne in kulturne homogenosti ni značilno le za regijo, ampak se – z eno samo izjemo – manifestira tudi v vsaki državi posebej. Ker lingvistika kot znanost pač nima pristojnosti, da bi določene pojave jasno in nedvoumno definirala na način, ki bi ga vsi sprejeli, so kreatorji COBISS-a k temu spletu okoliščin pristopili na podlagi konvencionalizma, kar pa tudi vzbuja določene nejasnosti in terminološko nepreciznost.

Slika 1: Razumljivost in kulturna matrica

Lahko ugotovimo, da se izmed vseh jezikov, ki obstajajo v sistemu COBISS, le albanski ločuje od vseh drugih jezikov z enako lingvistično distanco. Drugi južnoslovanski jeziki so si, ne glede na kulturno matrico njihovih nosilcev, bolj ali manj blizu, odvisno od stopnje razumevanja med njihovimi govorci. Glede na to, da je slovenski jezik na lingvističnem in sociolingvističnem nivoju homogen, bolgarski in makedonski jezik pa sta monocentrična – govorjena vsak v svoji državi (ne spuščamo se v polemiko o razmerju med tema jezikoma), ostane zapleteno vprašanje “jezikov”, ki so nastali iz srbohrvaščine.

Ni dvoma, da je srbohrvaški standardni jezik v lingvističnem smislu en sam jezik, da v sociolingvističnem smislu lahko govorimo o dveh variantah, na sociopsihološki ali psihopolitični ravni pa lahko govorimo o več jezikih. Potemtakem lahko do tega jezika zavzamemo trojno stališče, odvisno od zornega kota, iz katerega opazujemo problem, ali interesa, ki ga želimo realizirati. K dodatni zapletenosti jezikovne situacije na področju nekoč enotnega jezika prispeva še to, da nobeden od “jezikov naslednikov” ni monocentričen, ampak se “govorijo” in omenjajo v vseh štirih sedaj neodvisnih državah.

Kreatorji COBISS-a so pristopili k problemu jezikovne poliglosije uravnoteženo. Na prvi ravni se sprejema dejstvo, da je srbohrvaški jezik v lingvističnem pogledu en jezik (čeprav se tako ne imenuje), pristaja se na sociolingvistično danost dveh variant, poudarja pa se sociopolitični pristop imenovanja več političnih jezikov, doslej treh, perspektivno pa morda štirih.

Splet vseh navedenih okoliščin – etnokulturnih, državnih, političnih in jezikovnih, posebej v obdobju nacionalnih afirmacij – ustvarja negotovost, hotene ali nehotene napačne, pristranskost, “kreativno” razlaganje preteklosti in podobno. A to ni več problem programske opreme, ki nima in tudi ne more imeti “mehanizmov”, ki bi to preprečevali, če kreatorji zapisov sami niso dovolj odgovorni (in izobraženi) in se ne zavedajo občutljivosti vseh vprašanj, ki nam jih je vsilila geopolitična in geokulturna danost.

Reference

- [1] Ranko Bugarski (2005). *Jezik i kultura*, Beograd (288 str.).
- [2] Dejvid Kristal (1987). *Kembrička enciklopedija jezika*, Beograd: Nolit (474 str.).
- [3] Vesna Injac – Narodna biblioteka Srbije punopravni partner u projektu “Evropska biblioteka” – Podgorica- Bibliografski vjesnik, III/1–2, 131–137.
- [4] Brita Voldering (2006). Povezivanje sa korisnicima: Evropa i višjejezičnost – *Glasnik Narodne biblioteke Srbije*, Beograd, 2006/1.

Prevedel Franci Pivec.

NOVE ČLANICE IN MULTIKULTURNOST V EVROPSKI UNIJI

Miodrag Dadasović

Nacionalna in univerzitetna
biblioteka "Sv. Kliment
Ohridski", Skopje

Kontaktni naslov:
miodrag@nubsk.edu.mk

Izveček

Načela medkulturnosti in večkulturnosti, vključena v makedonsko zakonodajo, predstavljajo temeljne postulate delovanja družbe. Republika Makedonija teži k vključitvi v Evropsko unijo kot skupnost enakopravnega, uravnoveženega, kakovostnega in spoštljivega predstavljanja različnih kultur in kulturnih identitet. Kulturni centri, knjižnice, čitalnice in kotički v številnih balkanskih in drugih evropskih državah predstavljajo, uveljavljajo in zblizujejo različne kulture ter jih povezujejo v Evropsko unijo kot enkratno kulturno družbo.

Ključne besede

kultura, kulturna identiteta, Evropska unija, Republika Makedonija

Abstract

Incorporated inter and multicultural principles in Macedonian legislation represents society's basic functioning postulates. Republic of Macedonia tends toward integration into European Union's equal, balanced, qualitative and respectful representation of different cultures and different cultural identities. Centers of cultures, libraries, reading rooms and corners of many Balkan and other Europe's states, represent, affirm and bring closer different cultures toward integration into European Union's unique cultural society.

Keywords

culture, cultural identity, European Union, Republic of Macedonia

Republika Makedonija predstavlja večkulturno celoto, sestavljeno iz različnih kulturnih kolektivov, kar se odraža v njeni multietničnosti, večjezičnosti, multireligioznosti itd. Večkulturnost se ni začela z Ohridskim dogovorom in s podpisom Memoranduma o stabilizaciji in pridružitvi EU, ampak je dosežek večstoletne zgodovine. Njena zastopnost v zakonodaji in uporaba načel med- in večkulturnosti je osnova delovanja makedonske družbe. Mirno lahko rečemo, da je Makedonija država, v kateri kulturna različnost, kulturna dediščina in identiteta predstavljajo del njenega prispevka h kulturni identiteti združene Evrope.

Izhajajoč iz predpostavke, da je identiteta zavestno dejanje, posebna notranja opredelitev subjekta, lahko rečemo, da predstavlja sestavni del kolektiva, ki ga taki subjekti sestavljajo. Kulturna identiteta kot način, kako se neka skupnost subjektivizira in objektivizira, je usmerjena navzven, k zunanemu svetu. Kulturne identitete se preko svojega povnanjenja medsebojno prelivajo in izmenjujejo lastnosti z najbližjimi kulturnimi identitetami. Obstoj večkulturnosti pomeni obenem tudi priznavanje obstoja lastne kulturne identitete in obrnje-

no, zanikanje večkulturnosti vedno pripelje do zanikanja lastne kulturne identitete.

Če pustimo ob strani regionalne, zgodovinske, kulturološke, pravne in politične elemente kulturne identitete, pridemo do posebnosti in obstoja kulturne identitete znotraj same države. V EU je vprašanje obstoja različnih skupnosti in kulturnih identitet povezano s samim njenim obstojem. Obstoj različnosti, njihovo spoštovanje, predstavlja sestavni del neke nove kulturne identitete EU, ki je enkratna v svoji različnosti. Zavzemanje za medkulturnost v EU vključuje kakovostno uravnoveženo zastopnost in spoštovanje kulturnih identitet, ki jo sestavljajo.

EU ima nalogo, da ustvarja družbeno imaginarno stanje, ki vključuje neprekinjen dialog med tradicijo in inovacijo in je eden od najpomembnejših sestavnih delov sodobne družbe, v kateri se dogaja mešanje kultur in se odvijajo procesi subjektivizacije in objektivizacije znotraj vsakdanjega življenja in sožitja kultur. Pol stoletja obstoja Evropske kulturne konvencije, Evropski dnevi kulturne dediščine v organizaciji Sveta Evrope, razglasitev leta 2008 kot Evropskega leta

medkulturnega dialoga, smernice Calimero in še nekatere poteze EU vodijo in isto smer: kultura – medkulturnost – večkulturnost – dialog – od razlik h koheziji.

Kulturna raven in kulturna identiteta je med najpomembnejšimi dejavniki sodobne definicije družbe, obenem pa določa pot neke države k splošni evropski razvojni ideji in k doseganju specifičnega evropskega večkulturnega okolja.

Knjižnice kot kulturna žarišča in točke kulturne identitete temeljijo na spoštovanju, ohranjanju in podpiranju različnosti in dostopnosti za vse. Z uporabo klasičnih in sodobnih tehnologij knjižnice zagotavljajo širjenje človeškega znanja, spoznanj, znanosti, umetnosti, fotografij, zgodb, zgodovine pa tudi identitet evropskih narodov in njihovih kultur z lokalne ravni na raven združene Evrope.

COBISS.Net na svoj način povezuje sedanje in prihodnje članice EU, njihove različne kulture, jezike, etnije in religije. Skratka: prispeva k nastajanju večkulturne identitete Balkana kot sestavnega dela kulturne identitete Evrope.

Oblikovanje posebnih centrov in koticikov v knjižnicah, na fakultetah in v drugih institucijah ter lokalnih skupnostih po vsej Makedoniji, poimenovanih po fondih in kolekcijah različnih držav, predstavljajo specifičen in tradicionalen način predstavljanja tujih kultur. Najbolj znani so Britanski svet, Nemška čitalnica (v sodelovanju z Institutom Goethe), švicarski koticček v Nacionalni in univerzitetni biblioteki "Sv. Kliment Ohridski" v Skopju, Francoski centri v Skopju ter v Nacionalni ustanovi in univerzitetni knjižnici "Sv. Kliment Ohridski" v Bitoli, razni občinski centri ter centri v mestnih, lokalnih in fakultetnih knjižnicah. Navedeni centri, knjižnice in koticiki predstavljajo dobro izbrane primere kultur balkanskih držav in drugih evropskih držav in na ta način uveljavljajo kulturno različnost in kulturne identitete članic EU in držav, ki kandidirajo za integracijo v veliko evropsko kulturno družbo.

Reference

- [1] Fridman, Đ. (2000). Kulturata, identitetot i svetskiot proces. Antropologija. Skopje: FF.
- [2] Koz, L. (2000). Identitetot: kulturnen, transkulturnen i multikulturnen. Antropologija. Skopje: FF.
- [3] Zbornik (2002). Kulturnen identitet – razlika vo sebe. Skopje: Templum.
- [4] Petkovska, A. (2001). Kulturniot identitet kako osnova na kulturnata politika. Radio i televiziskite programi i kulturniot identitet. Skopje: Sovet za radiofuzija na Republika Makedonija.

Iz srbsčine prevedel Franci Pivec.

MANJŠINSKE KNJIŽNICE IN TUJEJEZIČNE ZBIRKE V FUNKCIJI MEDKULTURNEGA DIALOGA

Avtorji: *Boris Jesih, Frida Biščan, Jana Menaše, Rozina Švent*

Moderator (Boris Jesih, Inštitut za narodnost-na vprašanja, Ljubljana)

Kontaktni naslov: boris.jesih@guest.arnes.si

Izhodišče razprave na okrogli mizi o manjšinskih knjižnicah in tujejezičnih zbirkah v funkciji medkulturnega dialoga je bil evropski demokratični standard, da manjšinam pripada pravica do negovanja lastne kulture, k čemur praviloma sodijo tudi manjšinske knjižnice. Kot nosilke kulture, ki je drugačna od večinske kulture, so te knjižnice same po sebi "druga stran" v medkulturnem dialogu, kar je zahtevna in odgovorna naloga. Govorili smo o tem, kako te knjižnice sedaj uresničujejo to vlogo in kako jo mislijo v prihodnje uresničevati ter kakšno dodatno podporo pri tem potrebujejo. V podobni vlogi so tudi tujejezične zbirke v splošnih knjižnicah. V ospredju razprave so bila naslednja vprašanja:

- Kako je zagotovljena knjižnična oskrba za pripadnike manjšinskih kultur?
- V kolikšnem obsegu in kako manjšinsko knjižnico uporabljajo pripadniki večinske kulture?
- Ali so organizirani kakšni posebni programi za spodbujanje medkulturnega dialoga?
- Bi lahko za povezovanje s knjižnicami matične države bolje izkoristili COBISS.Net, posebej glede na vse večjo količino digitaliziranih virov?
- Lahko predstavimo pozitivne primere medkulturnega dialoga v knjižnicah?

Žal nekateri avtorji svojih zanimivih prispevkov na okrogli mizi niso predložili v pisni obliki, in sicer:

- Ermir Nika iz albanskega ministrstva za turizem, kulturo, mladino in šport v Tirani,
- Mile Bošeski, novi direktor Nacionalne in univerzitetne knjižnice v Skopju,
- Gordana Vilotić s Filozofske fakultete Univerze Novi Sad.

Izkazalo se je, da je obravnavana tematika precej zapostavljena, da dobro delujoče knjižnice na tem področju nimajo dovolj podpore in da obstajajo tudi kar velike "bele lise", kjer ni knjižnične oskrbe.

Frida Biščan (Osrednja knjižnica Slovencev na Hrvaškem): Mestna knjižnica Karlovac

Kontaktni naslov: frida@gkka.hr

Mestna knjižnica "Ivan Goran Kovačić" je ena najstarejših ljudskih knjižnic v hrvaški knjižničarski tradiciji, ki traja skoraj 170 let. To je tudi matična knjižnica za Karlovško županijo, kar pomeni, da ima strokovni in svetovalni nadzor nad ljudskimi in šolskimi knjižnicami v županiji.

Z odlokom Vladnega urada za nacionalne manjšine in Razvojne službe Nacionalne in vseučiliščne knjižnice v Zagrebu, so bile leta 1993 ustanovljene osrednje knjižnice nacionalne manjšine v Republiki Hrvaški. Mestna knjižnica "Ivan Goran Kovačić" je takrat postala Osrednja knjižnica Slovencev v Republiki Hrvaški. Od leta 2000 so manjšinske knjižnice v pristojnosti Ministrstva za kulturo, ki zagotavlja sredstva za plače zaposlenih v osrednjih knjižnicah nacionalnih manjšin in sredstva za izvedbo programa v teh knjižnicah. Osrednje knjižnice nacionalnih manjšin so del programa ljudskih/mestnih knjižnic, ki morajo v sklopu svojih osnovnih vlog in nalog zagotavljati knjižnične storitve za vse vrste, kategorije in starosti prebivalstva svojega območja/skupnosti, s tem pa tudi za nacionalne manjšine z njihovimi specifičnimi potrebami.

Program osrednjih knjižnic nacionalnih manjšin zajema: nabavo gradiva v jeziku manjšine, zagotavljanje knjižnega in neknjižnega gradiva, tribune in predavanja, razstave ter medknjižnično izposajo. Pri tem morajo zagotavljati knjižnične storitve tudi pripadnikom manjšine zunaj kraja osrednje knjižnice.

Mestna knjižnica "Ivan Goran Kovačić" ima trenutno okoli 6.500 zvezkov knjig in periodike v slovenskem jeziku, ki so na voljo vsem uporabnikom naše knjižnice, redno pa se razpošiljajo v slovenska društva na Hrvaškem, da si jih lahko izposojajo njihovi člani. Poleg izposoje

knjig organiziramo tudi različne manifestacije, od razstav, koncertov, predavanj, promocij, do strokovnih srečanj itd.

Od samega začetka delovanja Osrednje knjižnice Slovencev obstaja sodelovanje s Knjižnico Mirana Jarca v Novem mestu. Po zaslugi direktorice Andreje Pleničar in vodje matične službe Jadranke Matić-Zupančič je dosežena zavidljiva raven sodelovanja. Pomagajo nam pri izbiri in nabavi knjig in drugega gradiva v slovenskem jeziku, skupaj pa se dogovarjamo in organiziramo književna srečanja in predavanja. Nabavo knjig v slovenskem jeziku financira Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije.

V času nacionalne manifestacije Mesec hrvaške knjige, ki poteka vsako leto od 15. oktobra do 15. novembra smo letos že petnajstič organizirali tradicionalno srečanje knjižnic in mest Karlovca in Novega mesta pod naslovom Slovenski dnevi v Karlovcu. Prireditev traja dva do tri dni, v programu pa je literarni večer, razstava likovnih umetnikov na temo, ki povezuje Hrvaško in Slovenijo, ter glasbeni večer, posvečen slovenskemu glasbeniku, ki deluje na Hrvaškem. V teh petnajstih letih so v Karlovcu gostovali pomembni slovenski književniki in literarni kritiki (France Bernik, Boris A. Novak, Kajetan Kovič, Ciril Zlobec, Meta Kušar, Damjan Ovsec, Tone Pavček, Evald Flisar, Jadranka Matić-Zupančič, Barica Smole in drugi). Naša knjižnica redno sodeluje v okviru slovenskega in mednarodnega dneva knjige v Novem mestu, kjer predstavljamo karlovške književnike. Zahvaljujoč vsem tem medsebojnim literarnim srečanjem nam je uspelo skupaj izdati dvojezično (slovensko-hrvaško) pesniško zbirko karlovških in novomeških pesnikov z naslovom "Rijeka riječi – reka besed".

Eden od skupnih projektov je tudi organizacija mednarodnega strokovnega srečanja z naslovom Knjižnica – igrišče znanja in zabave. Prvo srečanje Knjižnice in prosti čas je bilo v Novem mestu leta 2005, drugi pa v Karlovcu z naslovom Knjižnice v turistični ponudbi. Karlovška knjižnica je izdala tudi zbornik lanskega mednarodnega strokovnega srečanja. Tretje srečanje je bilo letos spet v Novem mestu na temo Knjižnica in odprtost komuniciranja, naslednje srečanje pa bo v Karlovcu leta 2008.

Neprekinjena komunikacija in sodelovanje nam pomaga dosežati boljše in kakovostnejše rezultate, s čimer so zadovoljni naši uporabniki, mi pa imamo možnost izmenjave izkušenj, učenja in stalnega strokovnega izpopolnjevanja.

Iz hrvaščine prevedel Franci Pivec.

Jana Menaše (Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana): Specializiran INDOK center in knjižnica Inštituta za narodnostna vprašanja

Kontakti naslov: jana.menase@guest.arnes.si

Specializirani INDOK center in knjižnica sta del Inštituta za narodnostna vprašanja (INV), ki je najstarejši tovrstni inštitut v Evropi in tudi na svetu nasploh, saj je bil ustanovljen leta 1925 in torej šteje že častitljivih 82 let. Ob ustanovitvi se je imenoval Manjšinski inštitut in je bil namenjen manjšinskim študijam – položaju Slovencev, ki so po ustanovitvi Jugoslavije ostali kot manjšine v sosednjih državah, ter položaju nemške in madžarske manjšine v Sloveniji. Svoje delovanje je razširil na vprašanja razvoja mednarodnih standardov za zaščito manjšin, se aktivno vključil v evropsko manjšinsko politiko in pripravo zakonodaje. V začetku druge svetovne vojne so ga ukinili, da gradivo ne bi prišlo v roke okupatorjem. Proti koncu vojne je bil na osvobojenem ozemlju ustanovljen njegov naslednik, Znanstveni inštitut, po vojni pa se je njegov Oddelek za mejna vprašanja preoblikoval v INV. Najprej je deloval pod okriljem univerze, od 1956 pa kot samostojni inštitut, leta 1992 pa je postal eden prvih javnih znanstvenih zavodov v samostojni Sloveniji.

Iz zgodovinskih časov je INDOK centru s knjižnico ostalo obsežno in pomembno gradivo, ki danes šteje približno 35.000 monografij, dokumentacijsko gradivo (danes prejemamo 259 naslovov periodičnih publikacij v različnih jezikih) in arhivsko gradivo, ki prča o vlogi inštituta v preteklosti.

Z leti se je tematika, s katero se ukvarjajo raziskovalci na INV, širila skladno z družbenim razvojem, INDOK center in knjižnica pa se neprestano prilagajata njihovim potrebam in zahtevam. Tako je danes raziskovanje na INV izrazito interdisciplinarno, tematike pa med drugim vključujejo manjšinske in etnične študije nasploh (slovensko narodno vprašanje, slovenske manjšine v sosednjih državah in položaj Slovencev v državah na področju nekdanje Jugoslavije, manjšine in etnične skupnosti v Sloveniji, izseljenstvo, migracije, etnična vprašanja v Evropi in po svetu, teorija in metodologija proučevanja etnične problematike, etnični odnosi in konflikti, nacionalizem, večkulturnost, mejna vprašanja) in so raziskovane z različnih zornih kotov (zgodovina, pravo, geografija, jezikoslovje, sociologija, sociolingvistika itd.).

Naša specialna knjižnica odlično pokriva področje manjšinskih kultur in je z vsem svojim delovanjem posvečena spodbujanju medkulturnega dialoga. Obiskujejo jo raziskovalci, profesorji, študenti s tako rekoč vseh kontinentov, ki so zelo zadovoljni z obsegom in kakovostjo gradiva, ki jim je na razpolago. Smo knjižnica odprtega tipa, dostopna vsem. Med našimi obiskovalci je seveda veliko Slovencev, torej večinskega naroda, ki se kakor koli raziskovalno ukvarjajo z etničnimi vprašanji in pripadnikov manjšin oziroma etničnih skupnosti iz Slovenije in tujine. Tako nas obiskujejo pripadniki skoraj vseh evropskih manjšin, ki jih zanimajo tovrstni problemi drugod. Včasih

je prav presenetljivo ugotavljati, s kakšno problematiko se ukvarjajo naši uporabniki, saj velikokrat ni v ničemer povezana z njimi samimi in njihovimi koreninami, ampak je le posledica njihovega zanimanja in raziskovalne radovednosti. Dobro smo založeni s publikacijami, ki jih manjšine izdajajo same, in s publikacijami, ki jih o njih izdajajo strokovnjaki. Imamo tudi dobro razvito sodelovanje z ustanovami slovenskih manjšin v sosednjih državah in inštitutu sorodnimi ustanovami v Evropi in po svetu, s katerimi si izmenjujemo gradivo, informacije in na občasnih sestankih tudi izkušnje.

Pri našem delu so nam računalniške povezave v veliko pomoč in seveda pričakujemo, da bo tovrstne povezanosti in dostopnosti vedno več. Bili smo med prvimi knjižnicami, ki so se vključile v COBISS in čeprav smo po številu zaposlenih majhna knjižnica, je naš prispevek v skupno bazo precejšen. Pripravljamo se na digitalizacijo našega gradiva, s čimer se bomo lahko še bolj aktivno vključili v izmenjavo informacij in znanja. Z manjšinskimi ustanovami Slovencev v Avstriji in Italiji, kasneje pa, upamo, tudi na Madžarskem in Hrvaškem, pripravljamo skupno bazo MINDOK, ki bo vsebovala elektronske verzije vseh časopisnih člankov iz sodelujočih držav, ki se kakor koli nanašajo na manjšinsko in etnično problematiko, pri čemer bo vsaka ustanova "pokrivala" članke iz svoje države. Poleg tega nameravamo v bazo vključiti tudi nekaj našega starejšega gradiva in manjšinske časopise, kot sta na primer publikacija INV Razprave in gradivo/Treatises and Documents in Vestnik koroških partizanov/Koroški vestnik.

Upamo, da nam bo načrtovani projekt uspel in bomo tako lahko naše že doslej uspešno sodelovanje še okrepili.

Referenca

- [1] Janez Stergar (1995). Sedem desetletij ljubljanskega Inštituta za narodnostna vprašanja. INV, Ljubljana.

Rozina Švent (NUK, Ljubljana): Zbirka tiskov Slovencev zunaj Republike Slovenije

Kontaktni naslov: rozina.svent@nuk.uni-lj.si

V svojem prispevku bi se omejila predvsem na dve področji:

1. Predstavitev zbirke, ki je do leta 2005 delovala kot t. i. "D-fond" ali fond prepovedanega tiska – kar je bilo predvsem posledica takrat veljavne zakonodaje (zloglasni 133. člen), ki je prepovedovala hranjenje in širjenje Jugoslaviji sovražnega tiska, kamor je praviloma sodilo vse gradivo, ki ga je izdajala slovenska politična emigracija. Formalno

je leta 1990 zbirka postala dostopna vsem uporabnikom – brez omejitve (ob upoštevanju določil, ki veljajo za nacionalno knjižnico, da se 'slovenika' ne izposoja na dom, temveč je gradivo dostopno le za prezenčno rabo v prostorih zbirke ali v veliki čitalnici). S tem letom se je tudi zelo povečal obisk (predvsem študentov na različnih stopnjah izobraževanja pa tudi številnih posameznikov, ki jih zanimajo določene teme iz naše polpretekle zgodovine, v zadnjem času pa tudi veliko ljudi, ki iščejo sorodstvene zveze – različni "rodoslovni navdušenci"). Poleg samega gradiva imajo uporabniki na voljo tudi bogat listkovni katalog, v katerem je okrog 20.000 listkov (avtorske značnice – izpisi iz večine periodike, ki stoji v zbirki). Od leta 2002 dalje pa je vse gradivo sproti vneseno tudi v vzajemni katalog, kar izredno olajša nadaljnje iskanje.

2. Predstavitev projekta "Vzpostavitev sistema inventarizacije in varovanja knjižnične kulturne dediščine v zamejstvu in izseljenstvu", ki je bil izveden v okviru CRP "Konkurenčnost Slovenije 2001–2006". S tem projektom smo želeli ugotoviti "obstoječe stanje izseljenjskih knjižnic" (predvsem, v kakšnih pogojih delujejo in kakšno gradivo hranijo). Na podlagi pridobljenih podatkov (v obliki ankete) bi Narodna in univerzitetna knjižnica oz. bolj konkretno Zbirka tiskov Slovencev zunaj Republike Slovenije, v prihodnje tudi zastavila svojo večjo aktivnost. Naš končni cilj je, da bi se tudi izseljenjske knjižnice postopoma vključile v skupno bazo oz. vzajemni katalog (za sedaj je vključena ena sama izseljenjska knjižnica, in sicer iz Bariloč v Argentini). S tem bi v večji meri izpopolnili tudi fond slovenike, ki izhaja po svetu, saj se nam le-ta, zaradi majhnih naklad in razpršenosti po vseh kontinentih sveta, pogosto izmuzne.

Zasnova projekta

Projekt, ki je trajal 2 leti (do konca septembra 2005), je bil sestavljen iz več faz:

1. Priprava podatkovne baze izseljenjskih/zdomskih in zamejskih knjižnic, ki še niso vključene v vzajemni katalog.
2. Na tako zbrane naslove knjižnic poslati anketne liste in na podlagi le-teh ugotoviti obstoječe stanje knjižnic – obseg fonda, vrste gradiva, ki ga hranijo, odgovorne osebe, prostorska ureditev knjižnice in tipi knjižnic.
3. Analiza zbranih anketnih odgovorov in na podlagi le-teh pripraviti nadaljnjo strategijo medsebojnega sodelovanja – predvsem strokovni nasveti in priporočila vodjem knjižnic.
4. Priprava podatkovne baze rokopisnega in drugega vrednejšega gradiva literarnih in drugih avtorjev, ki so pomembni za slovensko kulturno zgodovino (predvsem evidenca osebnih literarnih zapuščin).

Naša raziskava je bila zaradi kratkega izvedbenega roka in številnih težav pri pridobivanju naslovov knjižnic, ki praviloma delujejo v okviru društev, osredotočena predvsem na povojne slovenske izseljence na južni polobli (Argentina – 16 in Avstralija – 20) in v ZDA (2; predvojna izseljenska skupnost, ki praviloma ne zna več slovensko, v to raziskavo ni bila vključena, saj je njihova Slovenska čitalnica v Slovenskem narodnem domu na St. Clair v Clevelandu samo še kulturni spomenik zaprtega/arhivskega tipa). Od evropskih držav je bila za sedaj vključena le Švedska (3), Republika Srbija in Črna gora (2), Italija (Knjižnica Dušana Černeta, ki že vrsto let sistematično zbira predvsem izseljensko gradivo). Anketa je bila objavljena tudi na spletu <http://www.glasslovenije.com.au/crp-nuk-2004-2006.htm>, vendar se je ta način pokazal kot povsem neuspešen, saj so predvsem starejši ljudje precej nezaupljivi do tega medija. Tudi sicer se je pokazalo, da ljudje precej neradi odgovarjajo na ankete – bodisi, da gre še vedno za določeno nezaupanje do kakršnega koli “zasliševanja” ali pa preprosto za odvečno delo, saj knjižnice praviloma vodijo prostovoljci, ki za svoje delo niso plačani. Od skupno 44 odposlanih anket je bilo izpolnjenih in vrnjenih le 14 (31,8 %).

Anketa zaprtega tipa je bila sestavljena iz 25 vprašanj (na dveh listih).

Sklepne ugotovitve

1. Osnovni cilji projekta – izdelati podatkovno bazo izseljenskih knjižnic in ugotoviti stanje knjižničnega fonda – so bili doseženi v pričakovanem obsegu.
2. Ob sami anketi in v številnih pogovorih in korespondenci s posameznimi knjižničarji pa se je pokazala cela vrsta težav oz. vprašanj:
 - Dotok gradiva – izseljenske/zdomske skupnosti pričakujejo več pomoči iz domovine pri nabavi slovarskega gradiva, priročnikov in različnih pregledov (geografskih, zgodovinskih, književnih, z eno besedo enciklopedično gradivo) ter gradiva, ki bi bilo zanimivo za mlajšo generacijo – s tem bi jih tudi pridobili, da bi raje in pogosteje zahajali v knjižnice in kasneje tudi nadomestili ostarele knjižničarje.
 - V zadnjem času se knjižnice srečujejo z dotokom starejšega gradiva (bodisi zaradi smrti ali bolezni ljubiteljskih zbiralcev) in ne vedo, kaj naj naredijo s tem gradivom – praviloma gre za gradivo, ki si ga skorajda nihče ne izposoja več (zastarelo ali pa gre za stare plošče, za katere ni več na razpolago ustreznih aparatov za poslušanje), srce pa jim ne da, da bi ga enostavno odpeljali na odpad. Delna rešitev (ni pa prav poceni!) bi bil prevoz vrednejšega gradiva v Slovenijo – morda v NUK ali v kakšno bolj specializirano knjižnico (inštituti) – lahko bi ga ponudili novoustanovljenim slo-

venskim lektoratom po svetu ali pa ga na kakšni knjižni dražbi ponuditi v odkup novim zbiralcem knjig.

- Obdelava gradiva (maska za vnos) – najti bi morali nekoliko bolj preprosto obliko tega vnosa, ki bi se ga lahko naučili (priučili) tudi “ljubiteljski knjižničarji”.
- Potreba po posebnem strokovnem priročniku – osnovnih navodilih, kako naj se urejuje knjižno, rokopisno in arhivsko gradivo.

Priporočila za nadaljnje delo:

- Nadaljevati z zbiranjem podatkov o izseljenskih knjižnicah – predvsem na področju nekdanje skupne države Jugoslavije, v Evropi in ZDA ter Kanadi.
- V vsaki državi zadolžiti vsaj eno knjižnico, ki bi sistematično zbirala vse slovenske tiske (sloveniko), ki izide v tej državi. Ta bi tudi morala prevzeti vlogo pošiljanja “obveznega izvoda” v NUK, ki bi jim v zameno pošiljal pomembnejše slovensko gradivo iz Republike Slovenije. Te izbrane knjižnice bi morale poskrbeti tudi za prisotnost njihovih knjig v nacionalnih knjižnicah držav, v katerih živijo (to dokaj dobro že poteka v ZDA, kjer državna knjižnica v Washingtonu zbira tudi vso “ameriško sloveniko”, in v določeni meri tudi v Avstraliji, v Argentini in drugih državah pa je to povsem nesistematično).
- Pripraviti ustrezno strokovno izobraževanje za knjižnične delavce (podobno kot je bilo to do sedaj že organizirano za arhiviste, učitelje in novinarje – preko Urada za Slovence v zamejstvu in po svetu).

Tako pri pripravi ankete kot pri vsakdanjem sodelovanju z manjšinskimi oz. izseljenskimi knjižnicami pa se vse bolj kažejo tudi težave, ki so posledica neustrezne razvrstitve večine knjižnic iz nekdanje skupne države Jugoslavije v skupino “izseljenskih knjižnic” (edina izjema so knjižnice oz. društva na Hrvaškem), saj je temu segmentu tudi v našem državnem proračunu namenjenih bistveno manj sredstev. Kot dokaz nam lahko služi pravkar zaključeni razpis vladnega Urada za Slovence v zamejstvu in po svetu, kjer je za področje zamejstva na voljo kar 7.700.000 evrov, za vse področje izseljenstva pa le 900.000 evrov. Predvsem pa v teh primerih ne gre za klasično izseljenstvo, temveč bi njihov status morali nekako redefinirati tako, da bi bili približno izenačeni z našimi zamejci. Številni med njimi so po različnih krajih Jugoslavije le službovali, tam jih je zatekla “osamosvojitve Slovenije” in tako so praktično čez noč postali povsem odrezani od domovine. Prav zaradi občutka ogroženosti se le-ti vse bolj tudi društveno organizirajo in prav je, da jim pri tem matična država čim bolj pomaga. Zagotovo bo k boljšemu povezovanju in sodelovanju veliko pripomoglo tudi dejstvo, da se večina nekdanjih jugoslovanskih republik, sedaj že samostojnih držav, odloča za prevzem COBISS-a.

KNJIŽNICE S SLOVENSKIM GRADIVOM V ITALIJI

Ksenija Majovski

Narodna in študijska
knjižnica, Trst

Kontaktni naslov:
bibslo@spin.it

Izveček

Prispevek podaja kratek pregled knjižnic s slovenskim gradivom na ozemlju, kjer je zgodovinsko prisotna slovenska skupnost v Italiji. Kratkemu opisu šolskih, občinskih in društvenih knjižnic sledi opis dejavnosti osrednje knjižnice Slovencev v Italiji – Narodne in študijske knjižnice v Trstu.

Ključne besede

knjižnice s slovenskim gradivom, Italija, Narodna in študijska knjižnica Trst (NŠK)

Abstract

The article gives a short presentation of the libraries with Slovene materials on the territory within which the Slovene community in Italy is historically present. The presentation concerning school, municipal and society libraries is followed by an overview of the activities of the central library of the Slovenes in Italy – the “Narodna in študijska knjižnica” (Slovene National Library of the Studies) in Trieste.

Keywords

libraries with Slovene materials, Italy, Slovene National Library of the Studies

UVOD

Stanje v manjšinskem knjižničnem sistemu odseva tudi razmere, v katerih živi neka manjšinska skupnost: pomembno je, da je manjšina sploh priznana in če je, v kolikšni meri je prisotna skrb za ohranjanje in razvoj kulture, šolstva, medijev, gospodarstva in drugih področij javnega in zasebnega življenja. Prisotnost knjižnic s slovenskim gradivom, ki so namenjene predvsem pripadnikom slovenske skupnosti v Italiji, jasno kaže na stopnjo priznanja in uveljavitve slovenščine in Slovencev, ki živijo vzdolž obmejnega italijansko-slovenskega pasu od Trbiža na severu pa do Milj na jugu.

SLOVENSKA SKUPNOST V FURLANIJI - JULIJSKI KRAJINI

Slovenska narodnostna skupnost v najvzhodnejši italijanski deželi Furlaniji - Julijski krajini je upravno razdeljena na tri pokrajine: Tržaško, Goriško in Videmsko. Težko je določiti število njenih pripadnikov, po ocenah pa naj bi tu živelo od 80.000 do 100.000 Slovencev.¹ Zgodovinski razvoj tega območja je privedel do razlik v stopnji poznavanja slovenščine, v občutku narodnostne pripadnosti, v ekonomskem položaju in tudi v zakonskem priznanju. Slovenci v tržaški in goriški pokrajini so bili že od 19. stoletja dalje priznana narodnostna skupnost in so v večji ali manjši meri uživali tudi zakonsko priznane pravice (z izjemo fašističnega dvaj-

setletja in nacistične okupacije), medtem ko je Slovence iz Videmske pokrajine, ki so prišli pod Italijo leta 1861, prvič uradno priznal šele zakon št. 38 iz leta 2001, tako imenovani zakon o globalni zaščiti slovenske narodnostne skupnosti v Italiji.

KNJIŽNICE S SLOVENSKIM GRADIVOM

Različni položaj Slovencev glede na pokrajino, kjer živijo, je privedel do tega, da so javne in šolske knjižnice s slovenskim gradivom prisotne na Tržaškem in Goriškem, kjer pripadniki manjšine obvladajo tudi knjižno slovenščino, na Videmskem pa obstajajo le tri manjše društvene zbirke knjig, ki pa se jih zaradi nepoznavanja knjižne slovenščine poslužujejo le redki posamezniki. Take zbirke knjig ima Slovensko kulturno društvo Ivan Trinko v Čedadu, društvo Rozajanski dum v Reziji ter Slovensko kulturno društvo Planika v Ukvah.

Tržaški in goriški Slovenci imajo na voljo več knjižnic, ki pa se razlikujejo po svojem statusu in po številčnosti in vsebinski razvejanosti ter bogastvu fondov.

Šolske knjižnice

Številčno je največ šolskih knjižnic v šolah s slovenskim učnim jezikom, ki so prisotne na Tržaškem in Goriškem,

in sicer v osnovnih (28), nižjih (zadnji trije razredi osemletke – 9) in višjih (9) srednjih šolah. Na Videmskem deluje od srede osemdesetih let dvojezični slovensko-italijanski šolski center v Špetru, ki obsega otroški vrtec, osnovno šolo in nižjo srednjo šolo (slednjo od šol. leta 2007/2008).² Knjižnice osnovnih šol imajo omejen in večkrat tudi zastarel knjižni fond, bogatejše pa so knjižnice srednjih šol. Njihova glavna hiba je predvsem pomanjkanje strokovnega kadra, ker italijanski šolski sistem ne pozna lika šolskega knjižničarja.³ Učitelji si tako pomagajo z obiskom drugih knjižnic s slovenskim gradivom, šolo v Špetru pa od januarja 2008 dalje, torej po ukinitvi meje, enkrat mesečno obišče bibliobus novogoriške knjižnice Franceta Bevka.

Občinske knjižnice

Za ustanovitev knjižnic s slovenskim gradivom so poskrbele tudi nekatere občine, ki so imele ali še vedno imajo Slovincem naklonjeno upravo. Takih občinskih knjižnic, ki imajo približno enako število slovenskih in italijanskih knjig, ali pa manjši slovenski oddelek, je sedem: štiri so v okolici Trsta (v občinah Milje/Muggia, Dolina/San Dorligo della Valle, Zgonik/Sgonico in Devin - Nabrežina/Duino-Aurisina) in štiri v okolici Gorice (v občinah Ronke/Ronchi dei Legionari, Doberdob/Doberdo⁷, Sovodnje ob Soči/Savogna d'Isonzo in Krmin/Cormons). Knjižnice so lepo porazdeljene po ozemlju, pestijo pa jih skromna finančna sredstva, tako da se njihov knjižni fond premalo obnavlja. Odprte so povečini trikrat tedensko po nekaj ur, naloge knjižničarja pa prevečkrat opravljajo občinski uslužbenci brez pogodbe o stalni zaposlitvi, ki imajo včasih le skromno knjižničarsko znanje. Občinske knjižnice na Tržaškem niso povezane med seboj, na Goriškem pa so vključene v Posoški knjižnični sistem, ki povezuje večje število italijanskih in dvojezičnih knjižnic. V ta sistem je vključena tudi knjižnica občine Devin - Nabrežina, ki spada v tržaško pokrajino. Večina od njih ima programe za avtomatizirano obdelavo gradiva. Leta 2006 je bil izglasovan deželni zakon št. 25, ki naj bi posodobil deželni knjižnični sistem in uredil povezovanje knjižnic v deželno omrežje. Od uresničitve tega zakona je odvisna tudi usoda občinskih knjižnic s slovenskim gradivom.

Društvene knjižnice

Posebnost knjižničarstva na Tržaškem sta dve knjižnici, za kateri skrbita slovenski kulturni društvi in katerih delovanje sloni na prostovoljnem delu društvenih članov. V tržaškem mestnem predelu Škedenj je tamkajšnjim Slovincem na voljo knjižnica Slovenskega kulturnega društva Ivan Grbec, v neposredni mestni okolici pa je zelo dejavna knjižnica Pinka Tomažiča in tovarišev, ki jo vzdržuje Slovensko kulturno društvo Tabor iz Opčin. Posebno slednja ima bogat knjižni fond, ki je urejen s pomočjo

programa Šolska knjižnica, in tudi razvejana dejavnost za širjenje branja med mladimi in starejšimi bralci (otroške urice, predstavitve knjig, predavanja, glasilo).

Narodna in študijska knjižnica v Trstu

V Trstu je takoj po drugi svetovni vojni (uradno 17. julija 1947) nastala Narodna in študijska knjižnica (NŠK), ki je last istoimenskega privatnega društva. Pobudnik za njeno ustanovitev je bil Pokrajinski narodnoosvobodilni odbor za Slovensko Primorje in Trst, ki je s tem hotel položiti temelje za osrednjo študijsko knjižnico na Primorskem v obdobju, ko je bila bitka o pripadnosti Trsta in okolice še odprta. Kasnejša razmejitev, ustanovitev Svobodnega tržaškega ozemlja in ponoven prihod Italije leta 1954, je spremenila obseg ozemlja, ki naj bi mu služila ta osrednja knjižnica. Politične razmere, v katerih je živela slovenska narodnostna skupnost v Italiji, so se odražale tudi v življenju knjižnice, ki se je vsaj trikrat znašla tik pred ukinitvijo, dokler se niso razmere počasi umirile in proti koncu šestdesetih let je njeno delovanje zaplavalo v mirnejše vode.⁴ Pomembna mejnika v njenem obstoju sta bila pridobitev pravice do prejemanja obveznega izvoda iz Slovenije (leta 1973) in preselitev v nalašč za knjižnico adaptirane prostore v samem mestnem središču (leta 1977) v Ul. S. Francesco 20, kjer se nahaja še danes. Danes ovirata njen razvoj predvsem prostorska stiska in pomanjkanje ureditve gradiva za prosti pristop. Od leta 1989 je redno odprta tudi njena goriška podružnica, ki je s približno 30.000 izvodi največja slovenska knjižnica na tem območju.

Kljub temu da je pravno knjižnica zasebna last članov društva NŠK, pa je vedno živela od denarja, ki je do leta 1991 prihajal pretežno iz Jugoslavije, od tega leta dalje pa prejema vsako leto italijanske uzakonjene dotacije. Danes ima preko 140.000 izvodov gradiva pretežno v slovenščini in je osrednja slovenska knjižnica v Italiji. Namenjena je predvsem slovenskemu prebivalstvu, čeprav zbira tudi domoznansko gradivo v italijanščini in jo zaradi tega obišče tudi vedno večje število italijansko govorečih obiskovalcev. To so ljudje, ki ponovno odkrivajo svoje korenine, ki imajo otroke v slovenski šoli ali pa taki, ki se iz študijskih ali drugih razlogov zanimajo za slovenščino, Slovence, Slovenijo in krajevna vprašanja. Odprta je petinštirideset ur tedensko; v njej sta dve knjižničarki danes polno zaposleni, ena pa delno. Osebe knjižnice se je strokovno usposabljal v Sloveniji. NŠK je aprila 1997 postala polnopravna članica COBISS-a, julija 2003 je prešla na računalniško podprto izposajo, septembra 2006 pa je začela uporabljati program COBISS3. V zadnjem letu je njeno delovanje prizadel nov zakon o obveznem izvodu, po katerem prejema samo gradivo, izdano z javnimi sredstvi, izpad pa mora nadomestiti z nakupom, kar je za trenutno število zaposlenih zahtevna naloga.

Prehod v sistem COBISS, avtomatizacija in ureditev spletne strani knjižnice (leta 2002) so veliko prispevali k učinkovitosti in razpoznavnosti knjižnice med pripadniki slovenske skupnosti v Italiji, med večinskim prebivalstvom ter med Slovenci iz matične domovine. Okrepilo se je tudi sodelovanje z italijanskimi knjižnicami, predvsem s Tržaškega. Plod tega sodelovanja je tudi vzpostavitev skupnega kataloga imenovanega Illiricus, ki združuje katalog tržaške univerzitetne knjižnice, koprške Knjižnice Srečka Vilharja ter NŠK. V zadnjem obdobju je bilo tudi nekaj primerov uspešnega sodelovanja med NŠK in največjo tržaško mestno knjižnico Biblioteca civica. Skupaj smo pripravili razstavo in dvojezičen katalog o ljudskih knjižnicah v Trstu v 19. stoletju ter sodelovali na poletnih prireditvah z razstavo slovenskih knjig in branjem pravljic za najmlajše. Zelo odmevna je bila tudi razstava, posvečena pisatelju Borisu Pahorju ob njegovi 90-letnici, ki smo jo priredili skupaj s tržaško trgovinsko zbornico.

Slovenska bibliografija v Italiji

Že od svoje ustanovitve je NŠK skrbela za zbiranje, urejanje in popisovanje domoznanskega gradiva, ki je nastalo in nastaja na s Slovenci poseljenem ozemlju v Italiji in to v različnih zgodovinskih obdobjih vse do danes. Vse domoznansko gradivo se hrani v vsaj dveh izvodih, od katerih je najmanj eden namenjen arhivu.⁵ Domoznanska dejavnost je tudi podlaga za tiskanje slovenske bibliografije v Italiji. Z njo sta se v začetku ukvarjala knjižničarja Antonija Kolerič in Marjan Pertot, ki sta sestavila bibliografijo slovenskega tiska v Italiji med obema vojnama ter za obdobje od leta 1945 do 1964 ter jo objavila v treh knjigah.⁶ V šestdesetih in v prvi polovici sedemdesetih let je za pripravo bibliografije skrbel Marjan Pertot, ki jo je začel objavljati v letnem zborniku *Jadranski koledar*, njegovo delo pa sta nadaljevali Magda Pavlič Maver in Ksenija Majovski, ki sta se odločili za posodobitev kriterijev popisa. Tako je njuna prva Bibliografija Slovencev v Italiji izšla v letnem zborniku *Jadranski koledar* 1983 in od takrat dalje izhaja neprekinjeno. Bibliografija upošteva monografske in serijske publikacije, katerih avtor je Slovenec iz Italije (ne glede na državo, v kateri je enota izšla), ki jih je založila slovenska založba v Italiji ali pa obravnavajo Slovence ali Slovenijo in so prav tako izšle v Italiji. Med monografije so vključeni tudi stenski koledarji, ki imajo tudi nekaj tiskanega besedila, kartografsko gradivo in glasbeni tiski, ki spadajo sicer med neknjižno gradivo. Upošteva se tudi separatne odtise in gradivo, ki je bilo razmnoženo kot tipkopi oz. računalniški izpis; to so npr. gledališki teksti iger, uprizorjenih v Slovenskem stalnem gledališču ali v ljubiteljskem narečnem Beneškem gledališču. Vstop v sistem COBISS je zelo olajšal pripravo bibliografije, ki nastaja na podlagi zapisov v lokalni bazi.

ZAKLJUČEK

Knjižnice že po svoji osnovni funkciji prispevajo k boljšemu poznavanju raznolike stvarnosti in s tem ustvarjajo priložnosti za odpravljanje predsodkov ter za spoštovanje različnosti. Kjer obstajajo, so knjižnice s slovenskim fondom seveda na razpolago vsem prebivalcem. Vsako sodelovanje med knjižnicami in programi za spodbujanje medkulturnega dialoga oziroma za spoznavanje drugih kultur in jezikov (v našem primeru slovenske skupnosti) pa zahtevajo ne le trdno politično voljo, ampak tudi kadrovsko in finančno razpoložljivost. Če manjka eden od teh pogojev, se lahko še tako dobra zamisel izjalovi. V prostoru, kjer dejansko obstaja neka latentna ali zgodovinsko pogojena konfliktnost med različnimi skupnostmi, je lahko knjižnica "nevtralni" prostor za srečanje in dialog. Hkrati pa je tudi kraj, v katerem se pripadnik manjšinske skupnosti počuti doma, istočasno pa je povezan z duhovnim bogastvom lastnega naroda.

Reference

- [1] Bufon, M. (1992). Prostorska opredeljenost in narodna pripadnost. Trst: Založništvo tržaškega tiska.
- [2] Bogatec, N. (2008). Slovensko šolstvo v Italiji. *Jadranski koledar* 2008, 2–16.
- [3] Škerlj, N. in O. Tavčar (2006). Slovenske šolske knjižnice v Italiji. *Šolska knjižnica*, 16 (3–4), 194–200.
- [4] Majovski, K. (2007). Narodna in študijska knjižnica 1947–2007. *Jadranski koledar* 2007, 148–157.
- [5] Majovski, K. (2005). Pregled domoznanske dejavnosti v Narodni in študijski knjižnici v Trstu. *Knjižnica*, 49 (3), 53–65.
- [6] Kolerič, A. in M. Pertot (1966). Bibliografija slovenskega tiska v Italiji med dvema vojnama. Trst: Narodna in študijska knjižnica.
- [7] Kolerič, A. in M. Pertot (1969). Bibliografija slovenskega tiska v Italiji od 1. V. 1945 do 31. XII. 1954. Trst: Narodna in študijska knjižnica.
- [8] Kolerič, A. in M. Pertot (1970). Bibliografija slovenskega tiska v Italiji od 1. I. 1955 do 31. XII. 1964. Trst: Narodna in študijska knjižnica.

AVSTRIJSKA ČITALNICA UNIVERZITETNE KNJIŽNICE MARIBOR V FUNKCIJI MEDIKULTURNEGA DIALOGA

Mateja Škofljanec

Univerzitetna knjižnica,
Maribor

Kontaktni naslov:
mateja.skofljanec@uni-mb.si

Izveček

V 24 državah Evrope se nahaja 52 avstrijskih čitalnic. Svojim uporabnikom omogočajo dostop do gradiva in informacij, promovirajo nemški jezik in organizirajo razne prireditve – filmske večere, mednarodna posvetovanja, literarne večere. Avstrijska čitalnica Univerzitetne knjižnice Maribor je tretja najstarejša in deluje od leta 1990. Pripravili smo veliko mednarodnih posvetovanj, obiskov književnikov, filmski večeri so stalnica naše dejavnosti. Pri svojem delu sodelujemo z institucijami v Sloveniji in zunaj nje. V medkulturnem dialogu je Avstrijska čitalnica Univerzitetne knjižnice Maribor vezni člen med dvema različnima državama, kulturama in jezikoma.

Ključne besede

Avstrijske čitalnice, Univerzitetna knjižnica Maribor, medkulturni dialog, Evropsko leto medkulturnega dialoga

Abstract

There are 52 Austrian Libraries in 24 European countries. They offer access to library materials and information, promote the German language and organise different events: film evenings, international conferences, literary evenings. The Austrian Library of the University of Maribor Library is the third oldest Austrian Library and was opened in 1990. We have organised many international conferences, writers came to visit and the film evenings are permanently in our programme. We work very closely with institutions in and outside Slovenia. In the function of intercultural dialogue our Austrian Library of the University of Maribor Library is a link between two different countries, cultures and languages.

Keywords

Austrian libraries, University of Maribor Library, Intercultural Dialogue, European Year of Intercultural Dialogue

KRATKA PREDSTAVITEV AVSTRIJSKIH ČITALNIC

V osemdesetih letih je Kulturno-politična sekcija avstrijskega Ministrstva za zunanje zadeve (zdaj Ministrstva za evropske in mednarodne zadeve) začela v deželah srednje, južne in jugovzhodne Evrope ustanovljati Avstrijske čitalnice oz. Avstrijske knjižnice, ki se večinoma nahajajo na univerzah in v univerzitetnih knjižnicah. Kot prva izmed sedanjih dvainpetdesetih je bila leta 1986 ustanovljena Avstrijska čitalnica v Krakovu, kot trenutno zadnja pa leta 2007 v Istanbulu. Avstrijske čitalnice se tako nahajajo v 24 državah po Evropi, pa tudi v Izraelu in Turčiji.

Ena izmed glavnih nalog avstrijskih čitalnic je ponuditi vsem zainteresiranim uporabnikom, ki jih je letno več kot 100.000, dostop do gradiva in informacij o avstrijski

književnosti, znanosti, avstrijskem gospodarstvu, študiju, prav tako pa je pomembna tudi promocija nemškega jezika. Uporabniki avstrijskih čitalnic lahko storitve in gradivo, ki ga je v vseh avstrijskih čitalnicah skupaj trenutno okoli 300.000 enot, kot člani matičnih knjižnic uporabljajo brezplačno. Leta 2001 je takratna avstrijska ministrica za kulturo dr. Benita Ferrero-Waldner predstavila nov idejni načrt razvoja avstrijskih čitalnic, ki ga je poimenovala "Auslandskultur Neu". Osnovna zamisel tega načrta je vsestranska pomoč avstrijskim čitalnicam, ki naj se razvijejo v kulturne in medijske centre, ki poleg osnovne knjižnične dejavnosti aktivno sodelujejo tudi na kulturnem in izobraževalnem področju.

Eden od rezultatov tega razvojnega načrta je skupna spletna stran vseh avstrijskih čitalnic <http://www.oesterreich-bibliotheken.at>, na kateri so na voljo zelo podrobne

informacije in podatki o zgodovini, nastanku, knjižničnem fondu, dejavnostih in razvoju vsake posamezne avstrijske čitalnice, hkrati pa vse čitalnice tudi povezuje in omogoča med njimi izmenjavo mnenj, informacij in podatkov o tekočem dogajanju.

AVSTRIJSKA ČITALNICA UNIVERZITETNE KNJIŽNICE MARIBOR V FUNCKIJI MEDKULTURNEGA DIALOGA

Avstrijska čitalnica je bila v Univerzitetni knjižnici Maribor ustanovljena leta 1990 in 5. oktobra istega leta jo je slovesno odprl takratni avstrijski zunanji minister Alois Mock. Naša Avstrijska čitalnica je tretja najstarejša izmed današnjih dvainpetdesetih.

Avstrijska čitalnica v Univerzitetni knjižnici Maribor je posebna zbirka gradiva in je prostorsko in organizacijsko del Univerzitetne knjižnice. Vse gradivo zbirke Avstrijske čitalnice je vneseno in za potencialne uporabnike v Sloveniji in v tujini najdljivo po COBISS-u. Glavni vsebinski poudarki zbirke so avstrijska književnost, gradivo s področja literarne in umetnostne zgodovine, literarne teorije, jezikoslovja, domoznanstva, psihologije, umetnosti in izbor učbenikov ter priročnikov za poučevanje nemščine kot tujega jezika. Monografije iz zbirke Avstrijske čitalnice so postavljene v posebni sobi v prostem pristopu v III. nadstropju knjižnice in tako tvorijo knjižnico v knjižnici. Ostalo neknjižno gradivo je vključeno v fond Univerzitetne knjižnice in je natančno označeno kot gradivo Avstrijske čitalnice. Vsako leto nam avstrijsko Ministrstvo za evropske in mednarodne zadeve nameni približno 2.000 evrov, s katerimi razpolagamo pri nakupu gradiva, tako da je zbirka vsako leto obsežnejša in danes vsebuje 7.525 enot gradiva. Nabava gradiva poteka koordinirano s profesorji in lektorji na Oddelku za germanistiko ter Oddelku za prevodoslovje Filozofske fakultete v Mariboru in s profesorji nemščine na drugih fakultetah Univerze v Mariboru, poskušamo pa ustreči tudi željam preostalih uporabnikov.

Dejavnost naše Avstrijske čitalnice pa ni zgolj posredovanje splošnih in knjižničnih informacij ter gradiva, temveč zaradi vedno večjega zanimanja tudi širok izbor najrazličnejših prireditvev, ki jih pripravljamo z željo, da bi ljudem čim bolj približali avstrijsko književnost in kulturo ter promovirali sodelovanje med obema državama. V ta namen prirejamo filmske in literarne večere, razstave, posvetovanja, posredujemo informacije o kulturnih prireditvah v Avstriji in o možnostih študija na avstrijskih univerzah. Na začetku vsakega študijskega leta pripravimo za študente prvega in drugega letnika germanistike in v zadnjih letih tudi za študente drugih študijskih smeri uvajanje za uspešno iskanje in uporabo gradiva ter za čim učinkovitejšo uporabo COBISS-a.

V goste smo povabili tudi že veliko znanih avstrijskih književnikov, npr. Barbaro Frischmuth, Vladimirja Vertliba, ravno prejšnji teden pa smo skupaj z Goethejevim Institutom, Oddelkom za germanistiko in Oddelkom za prevodoslovje FF Maribor organizirali literarni večer z velikanom nemške književnosti Martinom Walserjem. Odmevna so bila tudi mednarodna posvetovanja, ki smo jih skupaj s Kulturnim forumom Veleposlaništva Republike Avstrije pripravili v zadnjih letih, in sicer *Sodelovanje slovenskih in avstrijskih knjižnic* leta 2004, ob 15. obletnici Avstrijske čitalnice leta 2005 posvetovanje *Sodobna nemška in slovenska književnost v Avstriji* ter lani *Zweigov simpozij*.

Ker ima naša Avstrijska čitalnica funkcijo povezovalke interesov dveh različnih držav, kultur in jezikov, torej nastopa v funkciji medkulturnega dialoga, potrebuje za svoje uspešno delovanje dobre odnose in sodelovanje z drugimi knjižnicami in institucijami in zato pri nas posebno pozornost posvečamo sodelovanju s kolegi v Sloveniji in zunaj nje. Tako sodelujemo s profesorji na Oddelku za germanistiko in Oddelku za prevodoslovje na Filozofski fakulteti v Mariboru in s profesorji nemščine na drugih mariborskih fakultetah. Zelo intenzivno sodelujemo tudi z direktorico Kulturnega foruma pri Veleposlaništvu Republike Avstrije. Prav gotovo ne gre izpustiti izredno plodnega sodelovanja z vodstvom Avstrijskih čitalnic pri avstrijskem Ministrstvu za evropske in mednarodne zadeve, s Centrom za vzhodno in jugovzhodno Evropo Deželne akademije Spodnje Avstrije in Avstrijskim literarnim združenjem. Zelo uspešno sodelujemo še z Avstrijskim inštitutom, Nemško čitalnico pri Centralni tehniški knjižnici v Ljubljani ter Goethejevim inštitutom. Zelo dobro pa nenazadnje sodelujemo tudi z IZUM-om, ki je leta 2004 v sodelovanju s takratnim Avstrijskim inštitutom za vzhodno in jugovzhodno Evropo pripravil in izvedel projekt "Katalogizacija gradiva avstrijskih čitalnic na območju jugovzhodne Evrope". S pomočjo zapisov naše avstrijske čitalnice, ki so jih kopirali iz vzajemnega kataloga, je bilo skoraj vsem Avstrijskim čitalnicam na področju bivše skupne države omogočeno, da so lahko naše zapise kopirale in jih prevzele v svojo lokalno bazo. V okviru tega projekta so bile organizirane tudi različne vrste izobraževanja, ki jih je izvajal IZUM in centri COBISS v posameznih državah.

Če strnem svoje misli: Avstrijska čitalnica Univerzitetne knjižnice Maribor je začela leta 1990, torej že 14 let pred vstopom Slovenije v EU, uresničevati enega izmed najpomembnejših ciljev, ki si jih je EU zadala v letošnjem Evropskem letu medkulturnega dialoga. Še danes ga uresničuje in tako kot primer dobre prakse skrbi za ohranjanje in krepitev stikov med različnima kulturama in različnima jezikoma, ki pa ju povezuje skupna kulturnozgodovinska

tradicija. Sodelovanje med Slovenijo in Avstrijo je v okviru Avstrijske čitalnice že pred Evropskim letom medkulturnega dialoga temeljilo na promociji medkulturne raznolikosti in podpori medkulturnega sodelovanja in je težilo k še tesnejšemu sodelovanju med sosednjima državama. Avstrijska čitalnica Univerzitetne knjižnice Maribor je tako vzorčni primer, da lahko ideje o možnostih, pomembnosti in učinkovitosti medkulturnega dialoga spremenimo v resničnost.

Reference

- [1] Škofljanec, Mateja (ur.) (2004). Sodelovanje slovenskih in avstrijskih knjižnic – mednarodno posvetovanje = Kooperation der österreichischen und slowenischen Bibliotheken – Internationale Tagung. Maribor: Univerzitetna knjižnica.
- [2] Univerzitetna knjižnica Maribor (2003). 100 let Univerzitetne knjižnice Maribor: 1903–2003 (jubilejni zbornik). Maribor: Univerzitetna knjižnica Maribor.
- [3] Univerzitetna knjižnica Maribor (2006). Poročilo o delu Univerzitetne knjižnice Maribor za leto 2005. Maribor: Univerzitetna knjižnica Maribor.

Spletne povezave

- 1 <http://www.bmeia.gv.at>
- 2 <http://www.oesterreich-bibliotheken.at>
- 3 <http://www.ukm.si>
- 4 <http://www.ff.uni-mb.si/>
- 5 <http://www.izum.si>
- 6 <http://www.cobiss.si>
- 7 <http://www.oesterreich-bibliotheken.at>
- 8 <http://www.ogl.at>
- 9 <http://www.noe-lak.at/index.html>

COBISS 20 LET

S konferenco COBISS 2007 je sovpadala dvajsetletnica delovanja sistema COBISS. Temu je bila posvečena posebna proslava v veliki Turnerjevi dvorani Kongresnega centra Habakuk, ki jo je povezovala Vida Petrovčič, umetniško obogatitev pa je prispeval Lado Jakša z multimedijsko predstavo.

Na proslavi sta predsednik Upravnega odbora dr. Boris Kostanjevec in direktor IZUM-a mag. Tomaž Seljak podelila spominska priznanja posameznikom, ki so zunaj inštituta pomembno prispevali k uspešni uveljavitvi COBISS-a. Prejeli so ga:

DR. MELITA AMBROŽIČ

DR. RADO BOHINC

MAG. MARKO BONAČ

MARJAN BRAČKO

DR. FRANCI DEMŠAR

DR. DALI DONLAGIĆ

JELENA ĐUROVIĆ

ŽAKLINA GJALEVSKA

DR. BRUNO HARTMAN

MAG. DRAGOTIN KARDOŠ

DR. BOŽIDAR MATIĆ

DR. DANE MELAVC

DR. STANE PEJOVNIK

SERGIJ PELHAN

FRANC POJBIČ

DR. SIGRID REINITZER

VESNA STEVANOVIĆ

MAG. LENART ŠETINC

MAG. MAJDA ŠIROK

MAJDA TOMAŽIČ

SRETEN UGRIČIĆ

MIRO VUKSANOVIĆ

DR. MATJAŽ ŽAUCER

V imenu nagrajencev je spregovoril dr. Franci Demšar.

Dr. Franci Demšar: Pogled "od zunaj" na vlogo COBISS ob 20-letnici

Naprošen sem bil, da spregovorim v imenu prejemnikov priznanj ob 20-letnici COBISS-a. Nalogo sem sprejel z iskrenim veseljem, saj sem že dolgo povezan s COBISS-om in je precej mojega opravljenega dela na področju organizacije raziskovalne dejavnosti zasnovanega na zaupanju v kakovost in koristnost tega informacijskega sistema. Vsi, ki smo danes prejeli častno priznanje ob 20-letnici COBISS-a, smo tega iskreno veseli, toda največje priznanje si zasluži COBISS sam za vse tisto, kar je novega vnesel v našo raziskovalno dejavnost.

Ob 10-letnici je bila priložnost, da sem se podrobneje seznanil z zasnovo, delovanjem in potencialom COBISS-a. Takrat je bila sprejeta na prvi pogled rutinska administrativna odločitev, da je za vse, ki s svojimi projekti kandidirajo na javna sredstva za raziskovalno dejavnost, obvezno vodenje osebnih bibliografij v COBISS-u. V resnici je bila to prelomna odločitev, ki je močno spremenila razvoj slovenske znanosti. Ne dvomim, da je vplivala tudi na delovanje večine knjižnic, saj je sprotnost in natančnost spremljanja znanstvenih objav zelo pomembno vplivala na proračune raziskovalnih organizacij, kar je zaostriло kritičen odnos do knjižničarskega dela, toda obenem dvignilo ugled knjižnic.

Takrat se je število vnesenih zapisov v bibliografije raziskovalcev podeseterilo, s čimer smo zajeli domala vso sprotno produkcijo in s tem izjemno izboljšali preglednost raziskovalne dejavnosti. Pozitivni učinki tega premika so zelo številni, če začnem pri najbolj elementarnem, da so namreč davkoplačevalci dobili celovit vpogled v rezultate znanosti, ki se napaja iz proračuna. Tudi to je doprineslo k temu, da v Sloveniji ni prišlo do radikalnega osipa sredstev za znanost kot v vseh drugih tranzicijskih državah. Omogočeno je bilo boljše primerjanje med raziskovalnimi organizacijami in raziskovalnimi področji, pa tudi v mednarodnih okvirih. Lahko smo dokazali, da naša znanost nekaj pomeni. Če so potencialni uporabniki hoteli, so lahko izkoristili COBISS-ove kataloge za pridobivanje informacij o znanju, ki so ga potrebovali za svojo dejavnost in ki je na prostem trgu neznansko drago. Svoj ekspertni potencial smo učinkovito predstavili tudi v EU, kar ni bilo brez pozitivnega vpliva na naše partnersko vključevanje v Eureko in okvirne programe.

Posebej zanimiva in pomembna pa je posledica, ki je postala po nekaj letih povsem očitna, da se je več kot podvojilo tudi število objav naših znanstvenikov v najpomembnejših mednarodnih indeksiranih znanstvenih revijah. To pomeni, da večja količina znanstvenih objav prinaša tudi njihovo višjo kakovost, potrjeno z mednarodnimi recenzijami. Pri tem se je izkazalo še to, da je COBISS zelo zmogljiv in fleksibilen program, ki ga je mogoče odlično nadgrajevati in prilagajati za vse bolj kompleksne obdelave in interaktivnost z najpomembnejšimi informacijskimi sistemi na področju znanosti, kakršen je npr. Web of Science.

Kjer koli nastopamo s pregledi naše raziskovalne dejavnosti, ki temeljijo na COBISS-u, vzbujamo nedeljeno začudenje in zanimanje, pa tudi zavist, saj praktično ni države, ki bi tako sprotno in celovito informacijsko spremljala svojo raziskovalno dejavnost. Posebno pozornost vzbuja racionalnost organizacijskega pristopa, saj dodana vrednost COBISS-a nastaja kot plod redne dejavnosti vseh knjižnic, ki so povezane v enoten sistem. To je dosežek, ki ga resnično lahko priporočamo drugim državam in ne dvomim, da ga bodo znale ceniti.

COBISS je izrazit primer interdisciplinarnega pristopa, zato je naletel tudi na nerazumevanje v tipičnih disciplinarnih okoljih. Pred desetletjem sem sam preizkusil, kako težko je bilo ljudi prepričati v smotrnost takšnega celovitega informacijskega sistema. Interdisciplinarnost je tudi še danes osovražena, čeprav je popolnoma jasno, da v sodobni znanosti prav ta prinaša uspehe. Zato ima IZUM še zmeraj težave, ker njegova dejavnost sega v več resorjev. S projektom COBISS.Net se zelo uspešno uveljavlja na področju, ki narekuje še dodatno usklajevanje z Ministrstvom za zunanje zadeve in z Ministrstvom za obrambo, pri čemer je IZUM več kot uspešen. Menim, da so te nove razsežnosti COBISS-a za Slovenijo zelo pomembne in vredne odločne vladne podpore.

Ob izrekanju čestitk in dobrih želja ob 20-letnici COBISS-a me prevevata dve čustvi, ki ju bom odkrito priznal: čustvo velikega in iskrenega občudovanja doseženih uspehov in čustvo male zelene zavisti ob očitni odličnosti.

“Hišna” prireditev ob 20-letnici COBISS-a je bila 21. decembra, ko sta v glasbenem programu nastopila Dada Kladenik in Marko Zaletelj in ko sta direktor IZUM-a mag. Tomaž Seljak ter dolgoletna predsednica Mednarodnega programskega odbora konferenc COBISS dr. Sigrid Reinitzer podelila spominska priznanja naslednjim sodelavcem IZUM-a:

MAG. VOJKO AMBROŽIČ

TADEJA BREŠAR

MAG. GORDANA BUDIMIR

MAG. MATJAŽ CIGROVSKI

LIDIJA CURK

MAG. MITJA DEBELJAK

DUŠAN HANŽUREJ

MIROSLAV KOLARIČ

BOJANA LEŠNIK

SAŠA MARINKOVIĆ

JOŽE MESARIČ

DENIS RAKUŠA

JANA REČNIK

ANKA ROGINA

TONE SAVINC

ANDREJ SENICA

MAG. PERO ŠOBOT

ROBERT VEHOVEC

MATJAŽ ZALOKAR

JANKO ŽIGART

Proslavo je pospremil s svojim govorom mag. Tomaž Seljak, direktor IZUM-a.

Mag. Tomaž Seljak: S skupnim delom do 20-letnice COBISS-a

Drage sodelavke in sodelavci!

Na proslavi v okviru konference COBISS 2007 smo najavili, da bo sledil še drugi del praznovanja okrogle obletnice, na katerem se bomo zahvalili ljudem, ki so najbolj neposredno in vsak dan povezani z razvojem in delovanjem COBISS-a. In tako smo "spet doma", kot bi rekel Mario Galunič, vendar mi dovolite, da najprej z velikim veseljem v naši sredi pozdravim dr. Sigrid Reinitzer, dolgoletno članico našega Stokovnega sveta inštituta in predsednico Mednarodnega programskega odbora konferenc COBISS, ki nas je počastila s svojo prisotnostjo.

Svoj nagovor bom začel z besedami, ki jih je na tem mestu 10. decembra 1997 na proslavi desete obletnice COBISS-a izgovoril takratni državni sekretar za znanost dr. Franci Demšar:

"Vlada samostojne Slovenije je hitro dojela dalekosežnost projekta, ki ga je zastavila mlada in prodorna mariborska ekipa informacijskih strokovnjakov, zato obletnico delovanja enega največjih online informacijskih sistemov v državi štejemo za naš skupni uspeh. Je tudi eden od dokazov, da Slovenija vendarle ni obrnjena zgolj nazaj, ampak zelo praktično soustvarja globalno informacijsko družbo jutrišnjega sveta. Jasnó je, da danes praznuje predvsem IZUM /.../ ekipa, ki je dovolj mlada in zagnana, a obenem dovolj izkušena in trmasta, da lahko zastavi in izpelje projekt, ki zahteva močno vero v prihodnost, vendar tudi popolnoma realne predstave o današnjih pogojih. /.../ Prepričan sem, da je IZUM najboljše zagotovilo, da ob nadaljnji podpori slovenske vlade ne bomo več izgubili koraka s konkurenco, ampak da bomo – nasprotno – komu v Evropi tudi pomagali s svojim znanjem in izkušnjami."

Dr. Demšar je imel še kako prav glede zagnanosti in trme, saj nam je bilo oboje v zadnjih desetih letih zelo potrebno. Zunanji pritiski na IZUM, ki se ni podrejal centralističnim predstavam o knjižničarstvu, so bili izredno grobi. Dan za dnem smo se morali boriti za obstoj in za priznanje našega prispevka pri vzpostavljanju sodobne informacijske infrastrukture raziskovalne, izobraževalne in kulturne sfere v Sloveniji. Naše dosežke so si pripisovali drugi ter se z njimi hvalili doma in na tujem. "COBISS" je bila dolgo časa med knjižničarji tako rekoč prepovedana beseda in pomembni knjižničarski funkcionarji so govorili okoli, da ga je treba opustiti in kupiti nekaj drugega. Hrvati so to celo verjeli in zato že tretjič plačali velike denarje za sisteme, ki še zmeraj ne delujejo.

Čeprav si danes v Sloveniji nihče ne zna več predstavljati knjižnice brez COBISS-a, smo šele pred nekaj leti z velikimi napori dosegli, da je COBISS priznan tudi v zakonu o knjižničarstvu.

COBISS je postal opazen na svetovnem prizorišču knjižnične informatike, ko je prestopil slovenske meje in so ga sprejele druge države. To se zdi danes enostaven korak, a naj vas spomnim, da smo le nekaj dni po naši proslavi desete obletnice, decembra leta 1997 pri Županji na splavu prestopili naraslo Savo ter se po "koridorju smrti" prebili do Tuzle, ki je bila nekakšna preizkusna točka naše vrnitve na Balkan. Nikjer ni bilo enostavno in naša mednarodna uveljavitev je povezana z velikim tveganjem in vztrajnostjo. Če bi šlo brez tega, mi lahko verjamete, bi nas že zdavnaj izrinila ameriška podjetja, ki so pokupila in zbrisala vse druge evropske hiše na področju knjižnične informatike, med drugim tudi znamenito nizozemsko Pico, s katero smo ob deseti obletnici še zelo prijateljsko sodelovali in nam je poslala čestitko.

Ne le širitev, tudi posodobitev COBISS-a je bila strateškega pomena za njegov obstoj. Zato smo v njegovo drugo desetletje vstopili z odločitvijo za razvoj novega programskega okolja COBISS3. Istočasno z nami je na to pot stopila večina največjih podjetij na našem področju in mnogih ni več, ker niso bila dorasla razvojnim izzivom. Naj vas v zvezi s tem spomnim, kaj smo še do nedavnega doživljali pri nas doma: isti ljudje, ki so nas neusmiljeno napadali, zakaj je sploh potreben razvoj COBISS3, so nas istočasno ostro kritizirali, da COBISS3 zamuja. Pa naj razume, kdor more?

Navedel sem le nekaj kritičnih situacij, ki so ogrožale IZUM v preteklem desetletju. Odločilna za naš obstoj in razvoj je bila notranja trdnost, temelječa na medsebojnem zaupanju in prepričanju v pravilnost zastavljene poti. Žal pa smo morali doživeti poizkuse spodkopavanja tudi na tej najbolj občutljivejši točki. Upam, da ni danes nikogar več, ki ni dojel, da je šlo takrat za obstoj inštituta. S tem so se igračkali ljudje, ki so se odločili oditi, še prej pa v izjemno občutljivih razmerah, polnih zahtevnih razvojnih izzivov, povzročiti maksimalno zmedo in zasejati nezaupanje do vodstva. Res dobro premišljen recept za uničenje IZUM-a. Če bi jim uspelo, danes ne bi praznovali 20-letnice COBISS-a!

Po zaslugi uspešnega razvoja in širitve COBISS-a je IZUM danes upoštevan mednarodni dejavnik v knjižnični informatiki. Še bodo potrebni napor, da bomo o tem prepričali vse ključne dejavnike v Sloveniji in Evropski uniji, a vsak dan je bolje in zmeraj manj je tistih, ki nas ne upoštevajo. Še bolj pomembno pa je, da smo o svoji pomembni vlogi prepričani tudi mi, ki v tej hiši delamo. Gre za veliko profesionalno odgovornost, ki se je moramo zavedati prav vsi do zadnjega. Le tako bomo kos velikim pričakovanjem do COBISS-a, ki jih glede knjižnične informacijske podpore gojijo v petih, kmalu pa šestih ali sedmih državah z več kot 30 milijoni prebivalcev. Vedeti moramo, da postajamo soodgovorni za uspešnost njihove raziskovalne dejavnosti, za kakovost njihovih šol in univerz, za njihovo prepoznavnost na kulturnem zemljevidu sveta, za medkulturni dialog, ki je v tej regiji še posebej usoden, kot smo ugotovili na letošnji konferenci. Mi jim kažemo tudi pot v informacijsko družbo in jim pomagamo, da se izkopljejo iz informacijske revščine. Hočem poudariti, da IZUM ni kar neka vsakdanja služba, ampak smo institucija s pomembnim poslanstvom, ki ga lahko uspešno izpolnjujemo le, če se ga vsi zavedamo. Vsi moramo razumeti razvojno strategijo hiše in jo manifestirati pri vseh naših stikih navzven. Biti moramo uglašen in uigran orkester, v katerem se vsak trudi svoj del partiture odigrati na najvišji profesionalni ravni.

Jubilej COBISS-a je priložnost, da izrečemo besedo zahvale tistim, ki so si še posebej prizadevali za naš skupni uspeh. Izbrancem se bomo v nadaljevanju proslave posebej posvetili, meni pa dovolite, da sklenem svoj nagovor z zahvalo prav vsem, ki prispevate svoje sposobnosti, voljo in energijo za uresničevanje naših skupnih ciljev in programov. Bodite ponosni, da ste IZUM-ovci in ne skrivajte tega ponosa v javnosti!

Čestitam vam ob 20-letnici COBISS-a!

ORGANIZACIJA ZNANJA
letnik 12, zvezek 4, 2007

UVODNIK

POZDRAVNI NAGOVOR

STROKOVNI PRISPEVKI S KONFERENCE COBISS 2007

<i>Ingrid Parent</i> Meje so, meja ni	194
<i>Mirjam Milharčič Hladnik</i> Migracije in medkulturni odnosi	201
<i>Franci Pivec, Tvrtko-Matija Šercar</i> Vloga kulturnega konteksta pri nastajanju knjižničnih informacijskih sistemov v mreži COBISS.Net	206
<i>Tadeja Brešar</i> Različnost jezikov in pisav v sistemu COBISS	213
<i>Marta Seljak</i> Nove aplikacije v sistemu COBISS	218
<i>Andreja Krajnc Vobovnik, Matjaž Zalokar</i> Kratka predstavitev novega vmesnika COBISS3/Katalogizacija	228

OKROGLE MIZE

<i>Gordana Mazić, Alexandra Dipchikova, Jelena Djurović, Pavlina Mitrevska Gjurovska, Nevenka Hajdarović, Marija Jovancai, Janez Jug, Anka Rogina, Ema Dornik, Jure Dimec</i> Prevzemanje bibliografskih zapisov iz različnih kulturnih okolij	229
<i>Franci Pivec, Meliha Alić, Ramadan Beshiri, Borjana Hristova, Ivan Pehar, Ranko Risojević</i> Upoštevanje kulturne različnosti uporabnikov knjižnic	243
<i>Liana Kalčina, Alexander Dimchev, Bogoljub Mazić, Ismet Ovčina, Miloš Petrović, Zdravko Vukčević, Miodrag Dadasović</i> Prispevek knjižnic k evropski identiteti	252
<i>Boris Jesih, Frida Biščan, Jana Menaše, Rozina Švent, Ksenija Majovski, Mateja Škofljanec</i> Manjšinske knjižnice in tujejezične zbirke v funkciji medkulturnega dialoga	264

COBISS OBVESTILA